

Matej Cepin

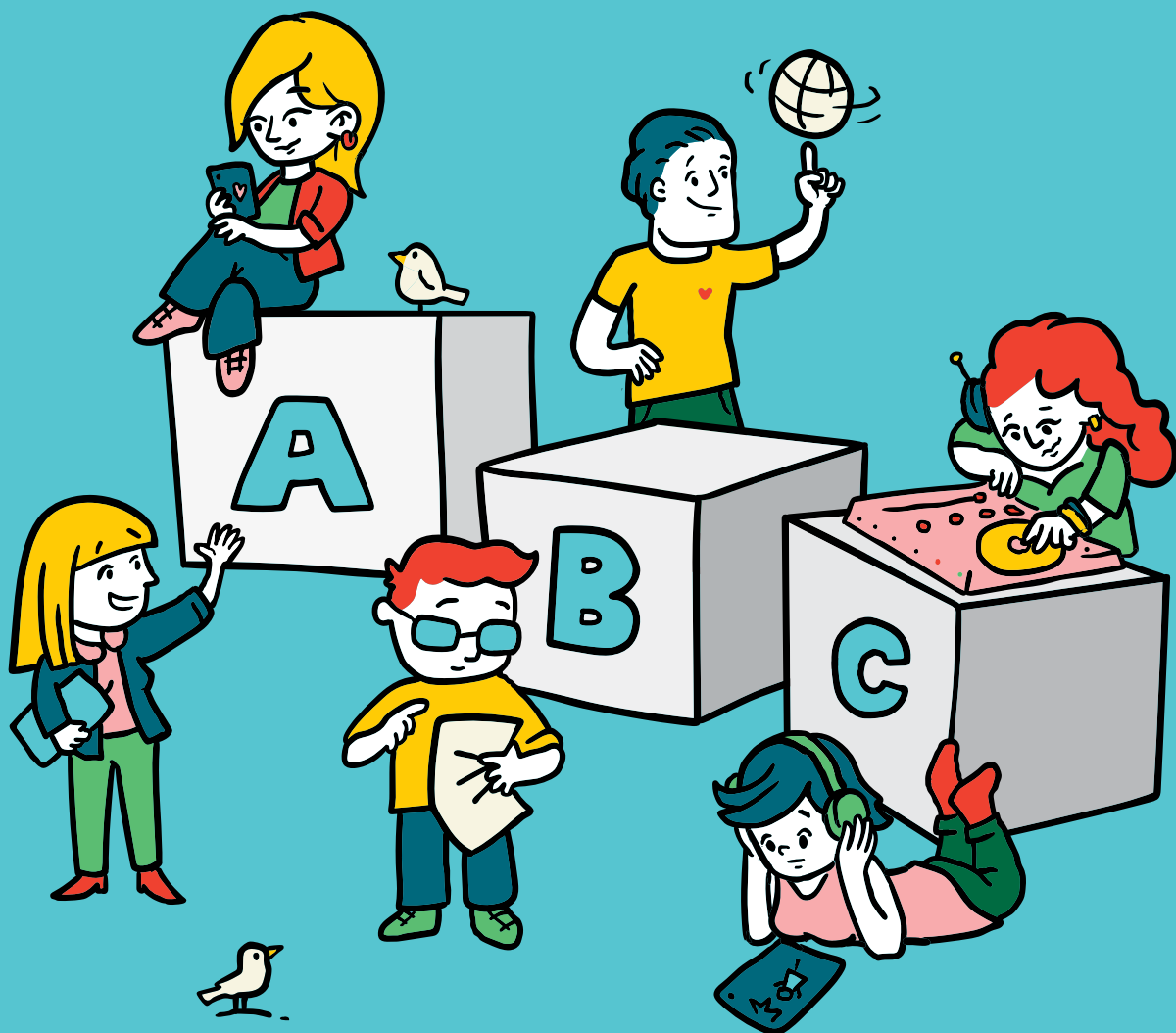
Milko Poštrak

Nives Felić

Urška Česnik

ABC mladinskega dela

Priročnik za mladinske delavce

ABC mladinskega dela

Priročnik za mladinske delavce

KONCEPT IN IDEJNA ZASNOVA

Nataša Lombergar, Matej Cepin

AVTORJI BESEDIL (PO ABECEDNEM REDU)

Matej Cepin, Urška Česnik, Nives Felič, Milko Poštrak

UREDILA

Nataša Lombergar, Matej Cepin

UREDNIŠKI ODBOR

Tina Kosi, Matej Cepin, Milko Poštrak, Nataša Lombergar, Nives Felič, Urška Česnik

LEKTURA

Sektor za prevajanje, Generalni sekretariat Vlade Republike Slovenije

KOREKTURE

Nataša Lombergar

OBLIKOVANJE

Biro 11, d. o. o.

ILUSTRACIJE

Jernej Žumer (razen ilustracije na strani 122)

FOTOGRAFIJE

avtorji navedeni pod fotografijami

IZDAJATELJ

Urad Republike Slovenije za mladino, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje
Republike Slovenije, Masarykova cesta 16, Ljubljana

ZA IZDAJATELJA

Tina Kosi

Ljubljana, november 2025

Prva elektronska izdaja

URL: https://mlad.si/e-katalogi/ABC_mladinskega_dela/

Avtorske pravice so last sodelujočih v knjigi.

Knjiga je brezplačna.

Izid je omogočil Urad Republike Slovenije za mladino.

V besedilih v knjigi se moška slovnična oblika uporablja nevtralno za kateri koli spol.

ABC mladinskega dela

Priročnik za mladinske delavce

Mladi

Uvodna beseda ministra Vinka Logaja	9
Uvodna beseda Tine Kosi	10
MLADI, Milko Poštrak	14
Kdo so mladi	15
Letenje in norenje	15
Pogled mladih in mladinskih delavcev na mladost	17
Pogled mladih	18
Pogled mladinskih delavcev	18
Prisluhnimo mladim	19
Načini prehodov skozi mladost	20
Filister, boem in ustvarjalna oseba	21
Ustvarjalno odstopanje	22
Deviantno in delinkventno	22
Občutek pripadnosti	23
Spoštovanje	23
Spoštljivi in odgovorni zavezniki	24
Odnos med mladinskimi delavci in mladimi	26
Viri in literatura	27
MLADI V SVOJIH ŽIVLJENJSKIH SVETOVIH, Milko Poštrak	28
Vključevanje mladostnika v odnose z drugimi	29
Družbene vloge	30
Samozavedajoča se oseba	31
Mišljenje	32
Konstruiranje resničnosti	33
Vsakdanji življenjski svet mladostnikov	34
Dejavniki odraščanja	35
Življenjski slogi mladostnikov	37
Subkultura kot poskus rešitev na simbolni ravni	38
Pojavne oblike mladinske subkulture	39
Mladinska gibanja	40
Viri in literatura	41
POTREBE IN RAZVOJNE NALOGE MLADOSTNIŠTVA, Urška Česnik	42
Težavnosti mladostniškega obdobja	44
Razvojne naloge mladostništva	46
Mladost kot ključno obdobje oblikovanja identitete	48
Mladost kot obdobje možnosti in ranljivosti	51
Potrebe mladih danes in jutri	52
Pripadnost, mojstrstvo, samostojnost in velikodušnost	54
Potrebe in želje: kako jih ločujemo in kako se nanje odzivamo	55
Viri in literatura	56

Mladinsko delo

PRISTOPI STROKOVNJAKOV, Milko Poštrak	58
Teoretski in konceptualni okvir sodobnega mladinskega dela	59
Na katerih ravneh obravnavamo mlade	61
Avtoritarni, demokratični in vsedopuščajoči pristopi	61
Ukazovalni in neukazovalni pristop	63
Dogovorni način dela z mladostniki	64
Pogovor med mladostnikom in mladinskim delavcem	65
Učinkovit pristop mladinskega delavca	70
Viri in literatura	71

KAJ JE MLADINSKO DELO, Matej Cepin	74
Mladinsko delo v življenju mladih ustvarja zgodbe	75
Mladinsko delo opredeljujemo skozi načela	76
Opredelitve mladinskega dela	77
Mladinsko delo je most med mladimi in družbo	80
Cilji, ki jih odločevalci dosegajo z mladinskim delom	81
Najpogostejša cilja: zaposljivost mladih in aktivno državljanstvo	82
Mladinsko delo in trikotnik države blaginje	83
Mladinsko delo je lahko široko ali ozko	85
Neformalno izobraževanje	87
Mladinsko delo in participacija	90
Kako merimo participacijo	91
Mladinsko delo – dodana vrednost za družbo	92
Vključevanje mladih z manj priložnosti	93
Zaključek	94
Viri in literatura	95

NAMEN IN UČINKI MLADINSKEGA DELA, Urška Česnik	96
Mladinsko delo kot povezovalni člen	97
Učinki mladinskega dela so raznoliki	98
Rezultat ni enako kot učinek	100
Zakaj je o učinkih pogosto težko govoriti	100
Merjenje rezultatov in opazovanje procesov	102
Predstavljati učinke pomeni pripovedovati zgodbe	102
Viri in literatura	104

PROGRAMI, Nives Felič	106
Raznolikost programov v mladinskem sektorju	107
Kakovostno načrtovanje in izvedba programov za mlade	109
Vključujoči programi	111
Primeri programov	113
Zveza tabornikov Slovenije (ZTS)	113
Mladinski center Idrija	114

MEPI – mednarodno priznanje za mlade	115
Viri in literatura	116
PROSTORI MLADIH, Urška Česnik	116
Kaj vse so lahko prostori za mlade	117
Prostori za mlade v praksi	118
Prostor kot element vrednosti mladinskega dela	119
Mladinsko delo kot »tretji prostor«	120
Zakaj mladi obiskujejo mladinske prostore	121
Zgodbe »naših« mladih	122
Viri in literatura	123

Mladinski delavec/ mladinska delavka

KDO JE MLADINSKI DELAVEC/MLADINSKA DELAVKA, Matej Cepin	126
Prostovoljci in profesionalci	127
Vloge	129
Raznolikost delovnih nalog	130
Kompetence mladinskih delavcev	131
Kompetenčni modeli v mladinskem delu	133
Poti do kompetenc so različne	134
Prepletanje z drugimi poklici	135
NPK mladinski delavec/mladinska delavka	136
Vloge, ki podpirajo mladinske delavce	137
Trener	138
Vodja organizacije	138
Raziskovalec mladine	139
Odločevalec na področju mladine	139
Viri in literatura	140

Mladinski sektor

MLADINSKI SEKTOR, Nives Felič	144
Shema mladinskega sektorja	145
Akterji mladinskega sektorja v Sloveniji	146
Mladi	146
Mladinske organizacije	147
Organizacije za mlade	147
Mladinski centri	147
Mladinski sveti (MSS, MSLS)	148
Urad Republike Slovenije za mladino (URSM)	148
Svet Vlade Republike Slovenije za mladino (SVM)	149
Nacionalna agencija programov EU na področju mladine	150
Občine	151
Raziskovalne in izobraževalne ustanove	151
Povezovanje z drugimi sektorji	152

Akterji mladinskega sektorja na evropski ravni	153
Evropska unija	153
Svet Evrope	154
Evropski mladinski forum – European Youth Forum (YFJ – Youth Forum Jeunesse)	156
Zveza združenj mladinskih delavcev – Alliance of Youth Workers Associations (AYWA)	156
Krovni dokumenti in pomembni viri za mladinski sektor	157
Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS)	157
Zakon o mladinskih svetih (ZMS)	158
Nacionalni program za mladino	158
Zakon o nevladnih organizacijah (ZNOrg)	159
Zakon o prostovoljstvu (ZProst)	159
Raziskave Mladina	160
Strategija EU za mlade	161
Evropska agenda za mladinsko delo (EAMD) – European Youth Work Agenda (EYWA) – bonški proces	163
Evropska listina o lokalnem mladinskem delu – European Charter on Local Youth Work	164
Youth Wiki: Evropska enciklopedija nacionalnih mladinskih politik	164
Financiranje mladinskega sektorja	165
Lokalna raven	165
Državna raven	165
Evropska in mednarodna raven	166
Lastna sredstva	166
Primerjava sredstev URSM, evropske kohezijske politike in Erasmus+: Mladina	167
Denar ni vse, pomeni pa veliko	168
Izzivi za prihodnost	168
Viri in literatura	170

Spoštovane bralke in bralci,

pred vami je knjiga, ki prinaša teoretično in praktično znanje, obenem pa pomeni tudi vizijo in priznanje pomembnosti mladinskega dela v slovenskem prostoru. *ABC mladinskega dela* je zasnovan kot priročnik za vse, ki delujete z mladimi ali med mladimi, in bi lahko postal eno od pomembnejših gradiv za izobraževanje mladinskih delavk in delavcev. Namenjen je tako izkušenim strokovnjakom kot tudi novincem na področju, ki ga uvrščamo tudi pod neformalne oblike izobraževanja.

V štirih sklopih – mladi, mladinsko delo, mladinski delavec in mladinski sektor – boste našli celovit pregled področja, ki se pogosto razvija daleč stran od pozornosti javnosti in medijev, a s svojimi učinki sega vse od osebne rasti mladih ljudi do razvoja naše družbe kot celote. Takšna struktura omogoča celosten vpogled v področje, ki je dinamično, raznoliko in polno priložnosti za osebni in profesionalni razvoj. Poudarek priročnika je na učenju in promociji mladinskega dela, to pa je ključno za nadaljnji razvoj mladinskega sektorja in krepitev podpore mladim v različnih okoljih.

Prav zato je ta knjiga hkrati učbenik in neke vrste manifest, je izobraževalni pripomoček in obenem orodje, ki krepi prepoznavnost in priznavanje pomena mladinskega dela. Sporočilo knjige je močno in jasno: mladinsko delo je prostor sodelovanja, ustvarjalnosti in sooblikovanja lepše družbe prihodnosti.

Naj knjiga služi kot pripomoček pri vsakodnevnem delu in kot vir navdiha. Naj nudi podporo strokovnjakom pri vprašanju, kako mladim odpirati poti, krepi njihovo samostojnost in samozavest ter kako spodbujati njihovo aktivno vlogo v družbi.

Verjamem, da bo *ABC mladinskega dela* postal mejnik na poti k večji prepoznavnosti in veljavi mladinskega dela v Sloveniji. Upam, da bo pomembno obogatil to strokovno področje in navdihnil številne posameznike za aktivno in zavzeto delo z mladimi.

dr. Vinko Logaj,
minister za vzgojo in izobraževanje

Mladinsko delo ustvarja bolj povezano, solidarno in sočutno družbo

Živimo v času nenehnih in hitrih sprememb, ki se močno odražajo v življenju mladih. Digitalizacija, globalizacija, negotovost na področju bivanja, številna vojna žarišča in nove oblike družbenih odnosov oblikujejo njihove življenjske sloge. Mladi odraščajo v svetu, ki je hkrati bolj povezan kot kadar koli prej, a tudi poln izzivov – od stalne prisotnosti družbenih omrežij do občutkov priložnosti, a tudi negotovosti.

Ker se zaposleni v mladinskem sektorju pogosto menjavajo, je Urad Republike Slovenije za mladino pripravil priročnik *ABC mladinskega dela* kot oporo novim sodelavcem, hkrati pa tudi kot svež pogled za tiste, ki mladinsko delo že dolgo opravljajo. Mladost je obdobje stalnih sprememb, zato je pomembno, da mladinski delavci redno obnavljajo svoje razumevanje mladih. Knjiga je namenjena tako novim mladinskim delavcem kot tudi že izkušenim – kot spodbuda k premisleku in ponovnemu ozaveščanju pomena njihovega dela.

Prvi del priročnika razkriva, kdo so mladi, v kakšnem družbenem in kulturnem okviru odraščajo ter s kakšnimi izzivi se soočajo. Mladi niso homogena skupina; njihova raznolikost zahteva raznoliko razumevanje in odzivanje. Da bi mladinski delavci mladim lahko stali ob strani, morajo poznati širši družbeni in kulturni okvir, v katerem mladi odraščajo, in razumeti njihove razvojne naloge. Priročnik poudarja pomen socializacije, saj se mlad človek v obdobju mladosti uči vstopati v odnose, preizkuša svoje vloge in išče prostor, v katerem bo priznan in slišan. Pri tem potrebuje okolje, ki ga spodbuja k raziskovanju, ustvarjalnosti in sodelovanju.

Drugi del je namenjen mladinskemu delu, njegovim učinkom, programom in prostorom. Mladinsko delo je most med mladimi in družbo. Je prostor zaupanja, rasti in priložnosti, kjer mladi niso le udeleženci, ampak soustvarjalci skupnosti. S pomočjo mladinskih delavcev mladi krepijo samopodobo, razvijajo odnose, širijo obzorja in pridobivajo veščine, ki jim pomagajo pri osebnem razvoju in vstopu v odraslost. To so temelji, na katerih gradimo prihodnost družbe, v kateri bo več solidarnosti in empatije.

Tretji del priročnika pa je namenjen mladinskim delavcem in prostovoljcem – ljudem, ki s svojim znanjem, predanostjo in srčnostjo ustvarjajo mostove med mladimi in

družbo. Njihova vloga presega organizacijo dejavnosti; gre za spremljanje in razumevanje življenjskega sveta mladih, prepoznavanje njihovih potreb in zagotavljanje varnega prostora, v katerem lahko rastejo. Pogosto so prav mladinski delavci med redkimi osebami, ki jim mladi zaupajo. Delo z mladimi je odgovornost, ki zahteva veliko empatije, osebne zavzetosti in nenehnega učenja. Še posebej to velja pri delu z mladimi z manj priložnostmi, ki potrebujejo dodatno podporo in občutek sprejetosti. Poklic in poslanstvo mladinskega delavca zahtevata stalno izpopolnjevanje in prilagajanje spremembam. Le tako mladinski delavci lahko ostajajo pomembni sogovorniki mladim ter jim omogočajo, da odkrijejo svoje sposobnosti in najdejo svoje mesto v družbi.

Četrty del knjige *ABC mladinskega dela* nas popelje med ključne akterje mladinskega sektorja – od mladinskih organizacij, organizacij za mlade, mladinskih centrov in mladinskih svetov (MSS, MSLS) do Urada Republike Slovenije za mladino, Sveta Vlade Republike Slovenije za mladino, nacionalne agencije Movit, občin in izobraževalnih ustanov. Vsakemu od njih so namenjeni povzetki ključnih vsebin, ki ponujajo vpogled v njihovo vlogo na državni in evropski ravni. Poseben poudarek je namenjen tudi krovnim dokumentom, raziskavam, strategijam, agendam in listinam, ki oblikujejo področje mladinskega dela, ter predstavitvi virov financiranja mladinskega sektorja.

Urad Republike Slovenije za mladino se zaveda pomena mladinskega dela in zato zbornik *ABC mladinskega dela* postavlja v roke vsem, ki so del te zgodbe – novim in izkušenim delavcem ter prostovoljcem. Prav ljudje so tisti, ki mladinskemu delu dajejo vsebino, toplino in pomen. Njihovo delo ni dragoceno le za mlade, temveč tudi za lokalne skupnosti in družbo kot celoto.

Zahvaljujem se avtorjem prispevkov in vsem vam, ki vsak dan vlagate svoj čas, znanje in energijo v delo z mladimi. Vaše delo prinaša spremembe, ki presegajo posameznike ter ustvarjajo bolj povezano, solidarno in empatično družbo.

mag. Tina Kosi,
direktorica Urada Republike Slovenije za mladino

Mladi

Prvi del priročnika razkriva, kdo so mladi, kakšen je kontekst njihovega odraščanja, s katerimi izzivi se soočajo ter kakšen je pomen (in potencial) mladosti za posameznika. Mladi niso homogena skupina, razlikujejo se po svojih značilnostih, izkušnjah, okoliščinah in potrebah.

Da bi mladinski delavci mlade lahko podpirali, moramo poznati širši družbeni in kulturni kontekst, v katerem odraščajo, ter razumeti izzive in razvojne naloge, s katerimi se srečujejo. V mladostni dobi človek oblikuje svojo identiteto, raziskuje odnose, se sooča s pritiski in pričakovanji, a hkrati ustvarja nove poti in oblike skupnosti. Življenjski slogi in subkulture mladih odražajo iskanje pripadnosti in smisla ter pogosto širša družbena protislovja.

Vabimo vas torej k poglobljanju razumevanja mladih in njihovega življenjskega sveta ter spoznavanju mladosti kot prehodnega, a hkrati ustvarjalnosti in potencialov polnega obdobja, ki je temelj za razumevanje in kakovostno prakso mladinskega dela.

Mladi

Milko Poštrak

Milko Poštrak je diplomiral na Višji šoli za socialne delavce (1981), nato na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo (1984), magistriral iz sociologije na Fakulteti za družbene vede (1994) in doktoriral iz sociologije na Fakulteti za družbene vede (1998). Poštrak se že vseskozi ukvarja s koncepti in teorijami socialnega dela, ob tem tudi s kulturologijo in mladinskim delom, predvsem s proučevanjem socialnega dela z mladimi. Zanimajo ga načini odraščanja, življenjski svetovi mladih, subkulture in ustvarjalnost.

Kdo so mladi

Letenje in norenje

Spomnim se plakata na steni gimnazije, ki sem jo obiskoval v drugi polovici osemdesetih let dvajsetega stoletja. Bil je neke vrste parafraza, natančneje: komentar starega reka, da je mladost norost, ker skače čez potok, kjer je most. Trditev na plakatu se je glasila:

»Mladost ni norost. Če skače čez potok, kjer je most, že ve, zakaj.«

Nisem se pozanimal, kdo je napisal to misel. Ne vem niti, ali je bil dijak ali profesor ali kdo tretji. Sem pa o njej razmišljal takrat in spremljala me je do danes. Navedena misel je bila zame veliko več kot le duhovita domislica neznanega avtorja. Takrat sem jo razumel tudi kot odmev šestdesetih let prejšnjega stoletja, participacije mladih, študentskih protestov, mladinskih gibanj, ki jim je Theodor Roszak (1969) najprej rekel kontrakultura, konec sedemdesetih in v osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je v družboslovju uveljavil izraz subkultura. V devetdesetih letih in pozneje so se pojavljali še izrazi urbana plemena, mladinske scene in podobno.

Mirjana Ule je v zvezi s tem drugo polovico dvajsetega stoletja poimenovala stoletje mladine:

■ *Dvajseto stoletje je poleg vsega drugega, kar je prineslo človeštvo, tudi stoletje, v katerem se je konstituirala mladina in odigrala pomembno vlogo v družbenem razvoju. Mlada generacija v nobenem drugem obdobju ni imela tako zanimive vloge, ni ustvarila toliko splošno pomembnih kulturnih in civilizacijskih sprememb in v nobenem ni pridobila toliko samozavesti in izkazovala tolikšne pripravljenosti in volje do družbenih sprememb kot prav v dvajsetem stoletju. Hkrati se zdi, da se prav ob koncu dvajsetega stoletja končuje njena izpostavljena vloga, da se zmanjšuje njen delež v demografskem smislu in da se staplja z drugimi generacijskimi in družbenimi skupinami.* ■ (Ule, 1999, str. 238)

Mirjana Ule je o tem pisala pred četrto stoletje. Njeno opredelitev popravljam le toliko, da lahko o pomembni vlogi mladine govorimo v času druge polovice dvajsetega stoletja, torej od konca druge svetovne vojne dalje. Tako imenovana povojna *baby boom* generacija, tako v ZDA kot tudi v Evropi, je nedvomno zaznamovala dober del dogajanja. V petdesetih letih na pragu najstništva, v šestdesetih kot mladi, v sedemdesetih kot mladi odrasli. Mladi odrasli, ki so nato v sedemdesetih in v osemdesetih letih kot starši vnašali permissivne, vsedopuščačje vzgojne sloge v svoje odnose z lastnimi otroki.

Tudi ugotovitvam Mirjane Ule, da se konec dvajsetega stoletja končuje izpostavljenost vloga mladine, da se zmanjšuje njen delež v demografskem smislu in da se mladina staplja z drugimi generacijskimi in družbenimi skupinami, zlahka pritrdimo. Njene napovedi so se udejanjile: **družbe po svetu se starajo, tudi stapljanje z drugimi generacijskimi skupinami se odraža v spremenjenih oblikah življenjskega sloga mladih.** To zahteva revidiranje oziroma posodabljanje konceptov mladinskih subkultur ali prehajanja skozi mladost. Ne nazadnje so mnoge pojavne oblike življenjskega sloga od povojnih let do danes »odrasle« in se »postarale«. Ali drugače rečeno: njihovi protagonisti, če se niso tiho in neboleče integrirali v glavne kulturne tokove družbe, so medtem že v starostni skupini odraslih ali starih. V teh nekdanjih oblikah »mladinskih subkultur« se tako srečujejo, sobivajo in prepletajo tako rekoč vse generacije, od starih in odraslih do mladih, od dedkov in babic ter mam in očetov do mladostnic in mladostnikov.

Z leti sem navedeni razlagi o *odmevu šestdesetih let*, torej participatornih mladinskih družbenih gibanj, dodal še razsežnost, ki jo imenujemo *zorni kot osebe* (Geertz, 1996): *glas uporabnika, glas mladostnika*. Naj mladi sami povedo, kaj si mislijo o svojem položaju, o odraščanju, o družbi, v kateri odraščajo. **Naj povedo, zakaj skalejo čez potok, kjer je most.**

Pomemben je še en vidik družbenih dogajanj po drugi svetovni vojni, torej v drugi polovici dvajsetega stoletja. Vsaj v našem kulturnem kontekstu. **Namreč spremembe v odnosih med odraslimi in mladimi**, med starši in otroki.

V času mojega odraščanja v šestdesetih in sedemdesetih letih dvajsetega stoletja so – ne le strokovnjaki – veliko govorili o *medgeneracijskem spopadu, prepadu med generacijami* in podobnem. Tudi o nerazumevanju med generacijama staršev in njihovih otrok, mladih. Bob Dylan je na primer v šestdesetih letih komentiral nerazumevanje mladosti s strani starejše generacije v pesmi *Ballad of a Thin Man*: »*Because something is going on, but you don't know what, do you, Mister Jones?*« »*Ker nekaj se dogaja, a ti ne veš kaj, kajne, gospod Novak?*«

Mladost je vsekakor zelo zanimivo življenjsko obdobje, ki ga spremljajo vidiki »norości« in »norenja«, zaletavosti in zmede. Hkrati je tudi čas odprtosti za iskanje in preizkušanje novosti, za eksperimentiranje, za ustvarjalnost. S tega zornega kota sem razumel prej navedeno misel kot opozorilo, da pa je mogoče res kdaj bolje skaleti čez potok in ne iti čez most. Mogoče je most trhel in se bo zrušil ... Mogoče so kakšni drugi razlogi, ki jih mladi vidijo, drugi pa ne ... K temu se bomo vrnili nekoliko pozneje, ko bomo govorili o analitskih izrazih filister, boem in ustvarjalna oseba. Filister bo namreč šel čez most in se ne bo spraševal, zakaj. Boem bo skakal čez potok, kjer je most, in tudi ne bo točno vedel, zakaj. Ustvarjalna oseba pa bo že imela razloge za prvo ali drugo.

Navedeno misel sem tudi razumel predvsem kot opozorilo, da odrasli ne smemo biti pokroviteljski, da ne smemo vzvišeno ocenjevati ravnanj mladosti, še posebej, če je ne razumemo. Jani Kovačič opozarja: »Leta ne naredijo modrecev, temveč starce.« Za modrost je potrebno še kaj drugega kot samo leta na grbi.

Zanimalo nas bo torej, zakaj mladost skače čez potok, kjer je most.

Pogled mladih in mladinskih delavcev na mladost

Ko razmišljamo o izrazu mladost, moramo upoštevati tudi naslednja izhodiščna vidika.

- Prvi je sam pojav, življenjsko obdobje mladosti, kot ga doživljajo mladi sami. Torej pogled od znotraj, emski pogled, **pogled mladostnikov**.
- Drugi je **zorni kot družboslovcev**, ki raziskujemo to področje in se z njim ukvarjamo. Pogled od zunaj, etski pogled, pogled strokovnjakov. **Pogled mladinskih delavcev**.

Izraza emsko in etsko sta izpeljana iz lingvističnega razlikovanja med uporabo jezika govorcev, torej fonemsko, in analizo jezika s strani strokovnjakov, torej fonetsko (Canals, 1995). Kenneth Pike je navedeno analitsko razlikovanje uporabil v antropologiji, kjer je ločil med pripovedmi, zgodbami, razlagami ljudi o lastni skupnosti in kulturi po eni strani, kar je poimenoval emski vidik, ter raziskovanji, analizami in razlagami teh skupnosti in kultur s strani strokovnjakov, torej antropologov, po drugi strani. Temu je rekel etski vidik.

🗨️ *Fonemska raven se ukvarja z glasovi, ki so za govorca smiselni, medtem ko se fonetske študije osredotočajo na rabljene glasove, na njihove fizične značilnosti in na to, kako so proizvedeni. Fonetske opise izdelujejo zunanji opazovalci, ki za klasifikacijo in primerjavo uporabljajo specifične kategorije, in ti opisi za naravne govorce nimajo nobenega pomena. Na drugi strani pa fonemski opisi klasificirajo glasovne enote glede na razlike v pomenu, kot jih priznavajo naravni govorniki. Pike je napravil analogijo z izvirnima lingvističnima konceptoma in apliciral priponi emsko in etsko na kulturni kontekst. Emski vidik zajema obnašanje in pomen s subjektivne perspektive, etski pa ju analizira po kategorijah, ki jih definira zunanji opazovalec.* 🗨️ (Canals, 1995, str. 99–100)

Emski zorni kot, biti notri, znotraj, živeti, doživljati sebe in druge, osebo in skupnost, kulturo, je pomemben tudi za druge družboslovce in seveda mladinske delavce. V družboslovju smo skovali vrsto izrazov, ki poudarjajo, da se upošteva zorni kot osebe, skupine ali skupnosti, ki jo proučujemo. Tako govorimo o *domorodskem ali domačinskem zornem kotu* (Geertz, 1996), o *indigenous knowledge* ali o *izkustveni vednosti*, o *ekspertu iz izkušnje*, *strokovnjaku za lastno življenje*, s katerimi opisujemo

osebe, skupine ali skupnosti, s katerimi delamo. Enako lahko govorimo v kontekstu mladinskega dela.

Pogled mladih

Mladi, s katerimi prihajamo v stik, delamo z njimi, jih podpiramo, skupaj z njimi iščemo, torej soustvarjamo najustreznejše oblike odraščanja, so **eksperti iz izkušnje**, so v emskem položaju, so notri, znotraj, živijo svojo mladost. Živijo jo v interakciji z drugimi mladimi in tudi z drugimi ljudmi. S *pomembnimi drugimi* in s *posplošenimi drugimi*, kot bi rekel G. H. Mead (1997). *Pomembni drugi* so starši, sorojenci, soro-dniki, prijatelji, sosedje, vzgojitelji, učitelji, mladinski delavci, skratka vsi, s katerimi so mladi v tesnih in za njih pomembnih odnosih. *Posplošeni drugi* je izraz, ki pomeni družbeno okolje mladih, torej skupnost, družba in ljudje nasploh, vsi, s katerimi je mladostnik v neposrednih, posrednih ali simbolnih stikih in povezavah.

Pogled mladinskih delavcev

Etski zorni kot je analitski pogled, **pogled od zunaj**, pogled raziskovalca, strokovnjaka, tudi **mladinskega delavca**. Etski zorni kot je pomemben kot strokovni temelj in izhodišče za dejavnosti mladinskih delavcev. Mladinski delavci niso nujno znanstveniki, družboslovci. So lahko tudi laiki, ki pa svoje dejavnosti bolj ali manj reflektirano opirajo na strokovne in znanstvene koncepte. Ti koncepti so oprti na teorije, raziskave, znanstvena spoznanja, preverjena dejstva. Vsebujejo dognanja družboslovcev o mladosti, odraščanju, mladini in njenem vsakokratnem družbenem kontekstu ter se opirajo nanje.

Mnogi mladinski delavci so večkrat v zanimivem položaju, ko so hkrati mladostniki, ki živijo svojo mladost, torej so v emskem položaju, in ob tem delajo z drugimi mladimi, hkrati pa poskušajo razumeti te mlade, s katerimi delajo.

Poskušajo seveda razumeti svoje lastne izkušnje biti mlad, reflektirati svoj položaj. So torej tudi v etskem položaju. Ta dvojna vloga, pravzaprav dve družbeni vlogi, ki obstajata vzporedno in se večkrat prepletata, tudi nejasno in nereflektirano, sta pomemben vidik, ki ga moramo v nadaljevanju še nekoliko osvetliti in pojasniti. Tudi mnogi družboslovci (Frith, Tomc in drugi) so (bili) v tem položaju dveh prepletenih vlog biti mlad in biti družboslovec, ki proučuje mlade, tudi samega sebe. Tega so se mnogi zavedali in to v svojih knjigah tudi opisali. Na primer Simon Frith je v svoji drugi knjigi *Zvočni učinki* v uvodu zapisal, da je, ko je leta 1964 šel študirat, mislil, da je njegovih najstniških dni konec. S seboj ni vzel niti svojih plošč, saj je imel tudi sam, kot mnogi takrat, rock and roll za mladinsko glasbo. Menil je, da je čas, da odraste. Tri leta pozneje, z diplomo z Oxforda v žepu, pa se njegov odnos do rock and rolla ni spremenil. Še vedno je bil prepričan, da je med sodobnimi

množičnimi mediji rock najzanimivejši in najbolj ohrabrujoč. Na srečo je šel v ZDA, v Berkley, kjer je našel kulturo, v kateri so bili rock in politika, glasba in gibanje, užitek in akcija neločljivo povezani. In dodaja:

■ *Da bi lahko sledil svojim glasbenim interesom, sem moral živeti dvojno življenje: po eni strani sem se poskušal v akademski sociološki karieri in sem delal spoštljive raziskave o mladini kot družbenem pojavu, po drugi strani pa sem si kot polpoklicni pisec o rocku na vse možne načine prizadeval za spremembe in prispeval svoje trmaste predsodke in navdušenja k tisočem besed, ki spremljajo izid vsake nove rock plošče in odkritje vsake nove rock zvezde. Obe moji karieri pa sta redko koristili ena drugi: pisanje o rocku naj ne bi bilo primerno za vključitev v akademski študijski program, »sociologija« pa je med rock pisce žaljiv izraz. Vendar nisem izgubil prepričanj, ki so povezovala oba svetova: rock je ključna kulturna praksa, sociološko analizo pa potrebujemo, da ga osmislimo.* ■ (Frith, 1986, str. 1516)

Frith govori o rock glasbi kot o kulturni praksi. Pri tem je treba poudariti, da je rock glasba le eden od vidikov kulturne prakse mladih, kulturne prakse, ki smo ji analitiško rekli subkultura, tudi mladinska kultura, življenjski slogi mladih, načini prehoda skozi mladost in podobno.

Mimogrede, tudi nekateri družboslovci v Sloveniji, ki se ukvarjamo z mladinskimi gibanji, mladinsko kulturo, mladinskim delom, smo takrat, v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, šli po podobni poti in delili izkušnjo s Frithom. Imeli smo torej emsko izkušnjo odraščanja, vključno s predstavo o pripadnosti dani kulturni praksi z etskega zornega kota. Pri tem smo morali uporabiti takrat obstoječi družboslovni znanstveni aparat, ki pa ni bil vedno zadosten in ustrezen. Treba ga je bilo izpopolniti.

Prisluhnimo mladim

Ob tem je pomembno poudariti, da je emska izkušnja zamejena prav s tem, da je pogled od znotraj, da je osebni, subjektivni pogled iz konteksta lastnega položaja, lastnega življenjskega sveta, lastne izkušnje. Emska izkušnja je za strokovnjaka, tudi mladinskega delavca, pomembna zato, ker pomeni mladostnikovo lastno zgodbo, pripoved, subjektivno naracijo o poteku svojega življenja. Mladinski delavec mora poslušati različne naracije, različne pripovedi različnih mladih iz različnih družbenih kontekstov. Mora jih zbirati, povezovati v celoto, v koherenten nabor različnih zgodb in iskati medsebojne povezave med njimi. Na podlagi tega gradiva, teh naracij, družboslovec nato gradi analizo in interpretacijo, izpeljuje sistematizirane in organizirane razlage in ugotovitve. Bronislaw Malinowski je na primer v zvezi s tem v okviru antropologije, seveda tudi v drugem miselnem kontekstu ali paradigmi, že v tridesetih letih dvajsetega

stoletja zapisal, da je cilj kulturnega antropologa ali etnografa »*doumeti domačinski zorni kot, njegov odnos do življenja, dojeti njegovo predstavo o njegovem svetu*« (Malinowski, 1932, str. 25). Torej spoznati emski vidik. Vendar je nujno dodati, kar je Malinowski napisal v nadaljevanju: *Oni nimajo nobene vednosti o celoviti obliki katere koli od njihovih družbenih struktur. Vedo le za lastne motive, vedo za namene njihovih dejanj in pravil, ki se jih tičejo, vendar je vednost o tem, kako se oblikuje kolektivna institucija, onkraj njihovega mentalnega dosega.* (Malinowski, 1932, str. 83) To jim – tako je menil Malinowski – kajpak lahko pove in razloži kulturni antropolog ali etnograf: »*Etnograf mora ustvariti sliko o veliki instituciji, podobno kot fizik ustvari svojo teorijo na podlagi raziskovalnih podatkov ...*« (Malinowski, 1932, str. 84) Torej etski vidik.

Kako družboslovec »ustvari sliko o veliki instituciji«, pa je drugo vprašanje.

Na ta način, z zbiranjem pripovedi mladih o lastnem življenju ter njihovih občutkih in razlagah lastne izkušnje odraščanja, imamo družboslovci pomembno raziskovalno, izkustveno gradivo o tem, kako mladi pojmujejo svoj lastni položaj, odnos do drugih mladih in do družbe nasploh.

Načini prehoda skozi mladost

Načine prehoda mladih skozi mladost vežemo na njihove življenjske položaje, po eni strani na kontekst, v katerem odraščajo, po drugi strani pa na odzive mladih na te položaje. Tako so identificirali »*tri značilne odgovore mladih na različne življenjske situacije v sodobni družbi*:

- **odgovori mladinskih subkultur,**
- **»tiha« in kolikor se da brezkonfliktna integracija v družbo in**
- **brezpogojno prilagajanje ali celo okrepitev vnaprej danih družbenih standardov, predsodkov in mentalitet«** (Ule in drugi, 2000, str. 60).

Te oblike odzivov, načinov prehoda skozi mladost, torej te tri skupine mladih naj bi predstavljale tri »*precej različna mladostniška sredstva za predelovanje realnosti*:

- **ironiziranje stvarnosti in njeno simbolno predelavo v nasprotje,**
- **konformno prilagajanje stvarnosti ob zavesti o izgubi globalne družbene perspektive,**
- **začasen izstop iz vsakdana v iluzorno skupnost, kar pomaga prebiti ostali čas«** (prav tam, str. 61).

Odgovori mladinskih subkultur naj bi bili ironiziranje stvarnosti in njena simbolna predelava v nasprotje. Vendar je »*samosvoje in celo protistrukturno predelovanje realnosti*« značilnost le nekaterih oblik subkulture. Recimo tistih, ki bi jih Brake (1984, str. 20) opisal kot *kulturno uporništvo*.

Filister, boem in ustvarjalna oseba

V zvezi z navedenimi oblikami odzivov mladih, načinov prehoda skozi mladost, je zelo uporaben še en koncept. Analitska, idealno tipska delitev na **filistra**, **boema** in **ustvarjalno osebo** (Makarovič, 1986).

Filister je po tej opredelitvi oseba s togo strukturo mišljenja in obnašanja, ki se drži pravil in od njih za nobeno ceno ne odstopa. Tak mladostnik bi, idealno tipsko vzeto, odrasel v odraslega filistra, ki bi lahko deloval kot birokrat. Avtorji tudi opozarjajo, da se iz okvira filistrov novačijo tisti pripadniki tihe večine, ki lahko podpirajo avtoritarne, totalitarne oblike vladavine ali so njihovi protagonisti. Tak analitski tip bi za naše potrebe lahko povezali z načinom *tihe* in kolikor se da brezkonfliktne integracije v družbo (Ule in drugi, 2000, str. 60).

Boem je filistrovo nasprotje, je oseba z nestrukturiranim, kaotičnim mišljenjem. Navidezno brez težav se prilagaja spremembam, sledi modnim tokovom, vendar pri tem ne ustvarja ničesar novega. Za razliko od filistra lahko boem mladinskim delavcem povzroča obilo težav. Je težko vodljiv, ne drži se navodil, tudi dogovorov ne, ves čas krši pravila in norme. Vprašanje je, ali bi lahko ta idealni tip osebnosti vezali na »brezpogojno prilagajanje ali celo okrepitev vnaprej danih družbenih standardov, predsodkov in mentalitet«, je pa blizu obliki predelave stvarnosti, ki bi ji lahko rekli tudi eskapistična: »začasen izstop iz vsakdana v iluzorno skupnost, kar pomaga prebiti ostali čas« (prav tam, str. 61).

Blanka Tivadar govori o povezanosti prestopniškega vedenja s hedonizmom in tradicionalizmom: »*Bolj kot je posameznik hedonističen, pogosteje se vede prestopniško, in bolj kot je tradicionalen, bolj je tudi konformističen.*« (Prav tam, str. 170) Izraz hedonističen bi lahko v tem primeru vezali na boema, izraza tradicionalen in konformističen pa na filistra. Ob tem Blanka Tivadar opozarja, da lahko tradicionalizem, ki je v zgodnji mladosti produktiven in vsekakor za nekatere vzgojitelje, učitelje in tudi mladinske delavce sprejemljiv, celo dobrodošel, odraslega človeka vodi v okorelost in fundamentalizem, ki sta v težko obvladljivem in slabo preglednem sodobnem svetu povsem neproduktivna. Torej je to podobno opozorilo, kot ga navaja Makarovič v zvezi z idealnim tipom, imenovanim filister. Hedonistične vrednote, ki so za mladostniško prestopništvo videti najbolj problematične, pa so v svetu odraslih celo zaželeni, pravi Blanka Tivadar: »*Sposobnost uživati življenje je namreč danes eden od pogojev za rekrutiranje v družbeno elito, ki ve, kaj je dobro, in si to lahko tudi privošči.*« (Prav tam, str. 171) Boemu in filistru postavlja Makarovič nasproti ustvarjalno osebo: »Kreativni posameznik se od filistra in boema razlikuje po tem, da spremembe v okolju sicer upošteva, vendar jih hkrati ustvarjalno preoblikuje in strukturira.« (Makarovič, 1986, str. 21) V zvezi s tem analitskim tipom bi lahko pričakovali na primer naslednje mladostniško sredstvo za predelavo realnosti: »ironiziranje stvarnosti in njeno simbolno predelavo v nasprotje« (Ule in drugi, 2000, str. 61).

Ustvarjalno odstopanje

Gotovo bodo mladinski delavci lahko imeli težave med razlikovanjem odgovorov mladostnikov na protislovja, izzive in tveganja, zaznana v njihovih življenjskih svetovih, predvsem pri razlikovanju med tistim, kar bi imenovali odziv ustvarjalne osebe ali ustvarjalni odziv, in odzivom boema ali boemskim odzivom, torej med tipoma, za katera je značilno odstopanje ali deviacija od obstoječih norm – deviacija, kot jo opredeljuje Gregor Tomc. Po njegovem mnenju je **eno ključnih obeležij človekove narave, da ne sledi le konvencijam kulturnega tipa, ampak je do te dediščine v trajno ustvarjalnem odnosu**. Ustvarjalnost je po njegovem mnenju oblika deviacije, ki je izraz posameznika (Tomc, 1994). Berger in Luckmann v zvezi s tem govorita o »*deviantnih inačicah simboličnega univerzuma*«. Skupina, ki je objektivirala to deviantno realnost, postane nosilec alternativne definicije realnosti (Berger, Luckmann, 1988).

Preprosteje rečeno: določena skupina, v našem primeru mladostnikov, si na podlagi izkušenj razvije lastno, samosvojo razlago sveta, odnos do sveta, način življenja, vrednote. Ta odnos do sveta, ki je drugačen, odstopajoč od na primer sveta njihovih staršev, torej devianten, postane za te mladostnike njihova resničnost. To je tudi eno od osnovnih gibal družbene in kulturne spremembe.

Deviantno in delinkventno

Kako torej opredeliti, si razlagati določeno samosvoje ravnanje mladostnika? Kako ločiti med **deviantnim** in **delinkventnim**? Kako vedeti, kdaj in tudi zakaj mladostnik krši dane norme, pravila v smislu delinkventnega, prestopniškega, neustreznega ravnanja? In kdaj je to ravnanje ne nazadnje tudi po eni strani svojevrsten klic na pomoč, po drugi pa simptom stisk ali škodljivih, neustreznih okoliščin, v katerih odrašča mladostnik? Kako delinkventno ravnanje, ki je simptom, klic na pomoč mladostnika, ločiti, razlikovati od deviantnega ravnanja, od inovacije, ustvarjalnosti, domiselnosti mladostnika? Kako vemo, kdaj mladostnik ravna kot boem, kdaj kot ustvarjalna oseba? Še natančneje: kateri vidiki, segmenti njegovega ravnanja imajo značilnosti boema in kateri značilnosti ustvarjalne osebe?

Moramo pa opozoriti, da samo po sebi – torej z vidika vprašanja, ali je neko ravnanje inovacija, torej deviantnost, ali delinkvenca – sploh ni pomembno, ali je to ravnanje boemsko ali ustvarjalno. Drugače rečeno: nikakor ne moremo potegniti enačaja med boemskim in delinkventnim. Vsako ravnanje ali delovanje, ki ima značilnosti boemskega, zaradi tega še ni nujno delinkventno. Lahko je čisto družbeno sprejemljivo, vendar nima obeležij ustvarjalnega. Po drugi strani pa lahko tudi v okviru ustvarjalnih iskanj najdemo za mladostnika in/ali njegovo okolico škodljive oblike ravnanj, na primer poskuse uporabe omamnih sredstev z namenom povečati ustvarjalnost ali produktivnost. Še več, med filistri lahko najdemo neustrezna, čeprav v družbi prikrito

tolerirana ravnanja, na primer diskriminatoren odnos do drugačnih, do tujcev in tako dalje. Tudi Makarovič navaja, da so lahko iz vrst filistrov rekrutirani pripadniki totalističnih organizacij, kakršna je bila na primer nacistična (Makarovič, 1986), ali pa pripadniki takih mladinskih subkultur ali mladinskih političnih gibanj.

Občutek pripadnosti

Ena od pomembnih razsežnosti odraščanja je tudi iskanje lastne identitete. V otroštvu so meje sveta otroka meje njegove družine, katere koli oblike ali vrste ta »družina« je. V najstništvu se začneja proces izstopa iz družine in iskanje lastnega načina življenja. Pomembne postanejo vrstniške skupine. Odnos med mladostnikom in starši se lahko burno spreminja (Mrgole, L. in A., 2017). Če se opremo na Maslowa in njegovo opredelitev hierarhije potreb, ki pravi, da moramo najprej zadovoljiti fiziološke potrebe, nato temeljne psihološke potrebe, kot je potreba po varnosti, ugotavljamo, da v času najstništva prihaja v ospredje razvojna naloga mladosti, kako zadovoljiti potrebe po pripadnosti, ljubezni. Še posebej, ker nenadoma pripadnost dani družinski skupnosti ali obliki ni več zadostna oziroma jo mladostnik želi preseči ali razširiti. Pomembna postane potreba po sprejetosti med vrstniki, pripadnosti vrstniški skupini. Ob tem ostaja pomembna potreba po ugledu, spoštovanju. Sledi še vrh piramide potreb, samorealizacija. To izpolnujemo v odrasli dobi.

Biti sprejet in pripadati skupnosti, ki jo po možnosti soustvarjaš oziroma ki ustreza tvojim izkušnjam in željam, je kajpak zelo zapleteno vprašanje. Del odgovora, vendar res le del, najdemo v obsežnih in raznovrstnih študijah odraščanja mladih.

Spoštovanje

Ko sem se pred leti pripravljaj na predavanje mladostnikom na eni od srednjih šol o njihovih odnosih s starši, sem razmišljal, kako začeti pogovor z njimi. Nameraval sem jih vprašati, kaj si najbolj želijo od staršev, učiteljev in drugih odraslih. Pričakoval sem celo vrsto odgovorov v smislu: »da nam pustijo zvečer iti ven«, »da nas pustijo same na morje«, »da nam dovolijo kaditi«, »da nam dovolijo piti alkohol«, »da nam dovolijo voziti avto pred osemnajstim letom« in podobno. Pričakoval sem, da bodo mladostniki želeli, da jim starši več dovolijo in pustijo več svobode. Verjetno so to bila vprašanja, povezana z mojo osebno izkušnjo odraščanja v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. V zvezi s tem se spomnimo, kako Blanka Tivadar meni, da so bili mladi v šestdesetih letih problematični predvsem zato, ker so hoteli biti drugačni od svojih staršev, danes pa mladi staršem povzročajo težave, ker jih prezgodaj posnemajo. Največji del mladoletniškega prestopništva naj bi namreč sestavljala »vedenja, ki so mladim začasno prepovedana – kajenje, uživanje alkohola, vožnja avtomobilov, samovoljno odhajanje od doma in podobno. Ko pa mladi

dosežejo pravo starost, se ta vedenja dopuščajo, v nekaterih primerih celo priporočajo» (Ule in drugi, 2000, str. 145). Nekoliko poenostavljeno razmišljanje, saj ostaja vprašanje, koliko naj bi bila taka dejanja, namreč uživanje omamnih sredstev in prezgodnje izostajanje od doma, le del običajnega odraščanja in preizkušanja svojih meja, koliko pa so pravzaprav simptom, pokazatelj stiske ranljivega mladostnika (Poštrak, 2006).

Na omenjenem srečanju s srednješolci sem tem torej postavil načrtovano vprašanje: »Kaj si najbolj želite od staršev, učiteljev in drugih odraslih?«, čeprav nisem točno vedel, kako jim bom odgovoril, še posebej, kako jim bom odgovoril brez moraliziranja in pokroviteljstva. Nato pa so me tiste mladostnice in mladostniki presenetili, da ne rečem pretresli, ko so zares dobesedno v en glas, kot da so se dogovorili, izstrelili eno samo besedo: **Spoštovanje!** Ko sem si opomogel od presenečenja, sem jih vprašal, ali jim je to vprašanje že kdo – in to večkrat – postavil, ker so nanj takoj, brez premisleka in v en glas odgovorili, da si od staršev, učiteljev in drugih odraslih želijo predvsem spoštovanje. Odgovorili so, da ne in da se o tem z odraslimi še niso pogovarjali, kaj šele dogovarjali. Tako je njihov spontani enoglasni odgovor izzvenel toliko bolj pomenljivo, pomembno. Delo z mladostniki pa se je, se mi je zdelo, nenadoma kazalo kot nadvse preprosto. Ne bo jih torej več treba prepričevati, naj še malo počakajo s samostojnim odhodom na morje, s cigaretami, alkoholom in podobnim, čeprav na primer navedeno – torej kajenje ali čezmerno pitje alkohola – niti za odrasle nima nobene koristi. Za začetek bo dovolj, če smo do njih spoštljivi.

Spoštljivi in odgovorni zavezniki

Gabi Čačinovič Vogrinčič je, opirajoč se na Williama C. Madsena in njegov izraz *an appreciative ally*, skovala izraz **spoštljivi in odgovorni zavezniki**, s katerim je označila in opredelila vlogo odraslih v odnosu do otrok in mladostnikov. Mladinski delavci moramo biti torej spoštljivi in odgovorni zavezniki mladostnikov. Ti mladi so *eksperti iz izkušenj, udeleženi v problemu in rešitvi, sogovorniki* (Čačinovič Vogrinčič in drugi, 2005, str. 8).

Spoštovanje kot pomembno razsežnost svetovalnega odnosa omenja tudi Azra Kristančič:

■ *Spoštovanje omogoča ustvarjalnejše in bolj zadovoljive vzajemne odnose. S tem ko spoštujemo klientovo osebnost, mu pomagamo, da sprejme samega sebe kot človeka, ki raste in se razvija ter pridobiva nove zmožnosti ter sposobnosti znajti se v realnosti vsakdanjega življenja. Spoštovanje osebnosti v svetovalnem odnosu kaže svetovalec tako, da ne ogroža sogovornika, ga ne kritizira in ne presoja pravilnosti ali nepravilnosti njegovega vrednotenja in norm.* ■ (Kristančič, 1995, str. 11)

Spoštovanja se dotika tudi William Glasser, ko navaja sedem skrbnih navad v komunikaciji. Najprej navede smrtne grehe komunikacije ali sedem navad, ki uničujejo

Mladinski delavci moramo biti torej spoštljivi in odgovorni zavezniki mladostnikov.

odnose: *grajanje, obtoževanje mladih, pritoževanje nad njimi, sitnarjenje mladim, grožnje mladim, kaznovanje in podkupovanje mladih, da bi jih nadzorovali*. Nato predlaga sedem povezovalnih navad, ki jih dosežemo s *skrbnostjo, zaupanjem, poslušanjem, podpiranjem, prispevanjem, prijateljstvom, spodbujanjem* (Glasser, 2002, str. 19–20). V zvezi s tem se spomnim naslednjega sporočila, ki so ga mladostniki v enem od strokovnih centrov v Sloveniji napisali in narisali na pločnik pred svojimi prostori:

Prvi korak na poti do uspeha je spoštovanje. Sledijo zaupanje, podpora, sodelovanje, kreativnost, akcija, pogum, optimizem, sprejemanje in na koncu sledi uspeh.
Fotografija Milko Poštrak

Odnos med mladinskimi delavci in mladimi

Pri mladinskem delu je pomembno, da upoštevamo naslednje vidike našega odnosa z mladostniki:

- **etiko udeležnosti**, torej **zaupanje, sprejemanje, podporo in sodelovanje**;
- **perspektivo moči**, torej **lastne vire mladostnikov, kreativnost, pogum in optimizem**;
- **tu in zdaj**, torej **akcijo**; in
- **znanje za ravnanje**, torej vsa znanja, ki jih moramo imeti strokovnjaki, mladinski delavci, da lahko skupaj z mladimi **soustvarjamo rešitve** in smo pri tem **uspešni**.

Vsi ti vidiki so razvidni tudi v zgornjem sporočilu mladostnikov.

David Howe poudarja, kako zelo je pomemben prvi stik, osebna izkušnja, ki jo ima uporabnik ob prvem srečanju s strokovnjakom, v našem primeru mladostnik z mladinskim delavcem. Ko je Howe raziskoval ta odnos in spraševal uporabnike, česa se najbolj spomnijo po prvem srečanju s strokovnjakom, uporabniki niso govorili o strokovnem znanju socialnega delavca, temveč o »*njegovih osebnih odlikah, empatiji in sposobnostih za vzpostavljanje odnosa*« (Howe, 2008, str. 181).

Viri in literatura

- Berger, P., in Luckmann, T. (1988). *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Brake, M. (1984). *Sociologija mladinske kulture in mladincih subkultur*. Ljubljana: Krt.
- Canals, J. (1995). Mesto antropologije v teoretskem ozadju socialnega dela. *Socialno delo*, 34(2), str. 97–107.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2005). Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Frith, S. (1986). Zvočni učinki. Ljubljana: Krt.
- Geertz, C. (1996). Z domorodskega zornega kota: o naravi antropološkega razumevanja. Časopis za kritiko znanosti, XXIV(179), str. 91–105.
- Glasser, W. (2002). Nesrečni najstniki: kako naj starši in učitelji poiščejo stik z njimi. Radovljica: Mca.
- Howe, D. (2008). *The emotionally intelligent social worker*. Hampshire, New York: Palgrave, MacMillan.
- Kristančič, A. (1995). Svetovanje in komunikacija. Ljubljana: Združenje svetovalnih delavcev Slovenije, AA Inserco.
- Makarovič, J. (1986). Sla po neskončnosti. Maribor: Obzorja.
- Malinowski, B. (1932). *Argonauts of the Western Pacific: an account of native enterprise and adventure in the archipelagoes of Melanesian New Guinea*. London: George Routledge & Sons.
- Mead, G. H. (1997). Um, sebstvo, družba. Ljubljana: Založba Krtina.
- Mrgole, L. in A. (2017). Izštekanji najstniki in starši, ki štekajo: starši – tukaj in zdaj. Kamnik: Zavod Vežal.
- Poštrak, M. (2006). Nasilje kot sporočilo. Šolsko svetovalno delo, letnik 11, št. 3–4, str. 3–8.
- Roszak, T. (1969). *The Making of the Counter Culture*. New York: Doubleday Anchor.
- Tomc, G. (1994). Profano. Ljubljana: Krt.
- Ule, M. (1999). Stoletje mladine. V: Gillis, J. R. (1999). Mladina in zgodovina. Tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes. Šentilj: Aristej.
- Ule, M., Renner, T., Mencin Čeplak, M., Tivadar, B. (2000). Socialna ranljivost mladih. Šentilj: Založba Aristej.

Mladi v svojih življenjskih svetovih

Milko Poštrak

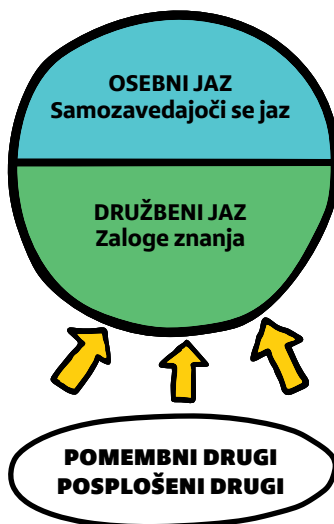
Vključevanje mladostnika v odnose z drugimi

Z vprašanji odraščanja in vključevanja v družbo so se družboslovci ukvarjali od vsega začetka, od same vzpostavitve družbenih ved v drugi polovici devetnajstega stoletja. Tako je Emile Durkheim, eden ključnih utemeljiteljev sociologije in eden od očetov pedagogike, razvil zamisel o socializaciji. Z njegovega sociološkega zornega kota je bilo v ospredju vprašanje **vključevanja mlade osebe najprej v primarno okolje, torej v družino, sorodstvene in sosedske odnose**. Temu je rekel *primarna socializacija*. Sledila je *sekundarna socializacija*, torej **raven vključevanja v širše družbene strukture in formalizirane družbene podsisteme**, kot so na primer – v našem primeru – šole in druge institucije, v katere se na razne načine vključujejo mladi.

G. H. Mead (1997) je v ospredje postavil osebo. Pri svojem konceptu socializacije je izhajal iz opredelitve osebe najprej kot biološkega organizma in nato kot subjekta. Subjekt ali osebo sestavljata osebni ali delujoči jaz in družbeni jaz, pri katerem je razvidno upoštevanje biopsihosocialnih dejavnikov.

Osebni ali delujoči jaz je nosilec *samozavedanja*, družbeni jaz pa vsebuje ponotranjene *zaloge znanja* z izkušnjami, kulturnimi vzorci, navadami, šegami, običaji, znanstvenimi in strokovnimi spoznanji vred. Oseba od rojstva dalje od *pomembnih* in *posplošenih drugih* vsrkava vplive, dražljaje, sporočila, izkušnje. Vse to ponotranja, nalaga, skladišči v segment osebe, ki mu Mead reče *družbeni jaz*. Pomembni drugi so starši, sorodniki, tudi učitelji, lahko tudi mladinski delavci, skratka vse osebe, ki so posebej pomembne v mladostnikovem življenju. Posplošeni drugi pa je izraz, ki ga Mead uporablja za družbo.

OSEBA

Oseba v segment, imenovan družbeni jaz, vsrkava in v njem ponotranja vse izkušnje, znanja, navade, šege, običaje in tako dalje iz okolja, od pomembnih drugih in od posplošenih drugih. Osebni jaz je nosilec samozavedanja, na podlagi česar oseba deluje.

Avtor sheme Milko Poštrak

Socializacijski proces, torej postopek ponotranjanja navad, šeg, običajev, socialnih veščin in tako dalje, je Mead razdelil v dve obdobji, ki ju je imenoval *play* ali igra in *game* ali *organizirana igra*.

Igra je še nestrukturirana faza socializacije, *osebni jaz* kot nosilec samozavedanja še ni v celoti vzpostavljen, oseba še nima (samo)reflektirane vednosti o sebi in o drugih, o svojem mestu in vlogi v skupnosti ter o mestu in vlogi drugih v skupnosti. Oseba bolj ali manj neselektivno in nereflektirano ponotranja vsebine iz okolja.

V razvojnem obdobju, imenovanem *organizirana igra*, pa je osebni jaz že vzpostavljen, subjekt ima predstavo, vednost o tem, kaj je njegova družbena vloga in kaj so vloge drugih, postopoma spoznava pravila družbenega ravnanja in se vse bolj vključuje v družbeno življenje, ki mu lahko s tega zornega kota poenostavljeno rečemo kompleks organiziranih iger.

Družbene vloge

Izraz *družbena vloga* je v svojem delu anticipiral že oče ameriške psihologije William James (James, 1970, str. 374). V zvezi s tem Keri Jones omenja Junga in njegovo opredelitev osebe, ki je arhetip, vezan na masko, ki jo nosimo, torej lik, ki ga igramo. *Persona* je pri Jungu neke vrste mediator med egom in zunanjim svetom. V različnih položajih se kažemo svetu, torej okolici, z različnimi predstavami. Imamo torej različne družbene vloge, kot brat ali sestra, sin, hči, študent, mladinski delavec in tako dalje. Okolici kažemo različne plati svoje osebnosti, ko vstopamo v odnose z drugimi v različnih vlogah (Jones, 1999, str. 113).

Tukaj omenimo še teorijo Erica Berna, ki je bil sicer terapevt, a je svoje koncepte ponudil družboslovju nasploh v smislu, da so lahko del splošne družboslovne teorije, tudi znanj mladinskih delavcev. Berne pa jih je uporabil v svojih terapevtskih pristopih, ki jih imenujemo transakcijska analiza ali TA (Berne, 2007, 2011).

Berne najprej opredeli stanje jaza (2011, str. 8; 2007, str. 29): »*Stanje jaza je mogoče opisati fenomenološko kot skladen sistem čustev osebe, operacionalno kot niz skladnih načinov vedenja, pragmatično pa kot sistem čustev, ki motivira niz vedenjskih obrazcev.*« Ob tem opozarja, da ne gre le za nekakšno preimenovanje Freudovih izrazov *superego*, *ego* in *id*, temveč za *fenomenološke realnosti* (Berne, 2011, str. 13). Berne poleg tega (2007, str. 29) loči *stanja jaza*, ki spominjajo na starševske like, stanja jaza, ki so avtonomno usmerjena k objektivnemu upoštevanju realnosti, in tista stanja jaza, ki vsebujejo arhaične ostanke, ki so še vedno aktivni ter so fiksirani v zgodnjem otroštvu. Tehnično jih poimenujemo eksteropsihična, neopsihična in arhepsihična stanja jaza, v pogovornem jeziku pa **starš**, **odrasli** in **otrok**. Vsak posameznik ima v vsakem trenutku v določeni socialni skupini na voljo stanje jaza starša, odraslega in otroka. Pomembno je dodati, da so stanja jaza »*normalni psihološki pojavi*« (Berne,

2007, str. 32), ki pa se lahko kažejo kot negativen ali pozitiven vidik delovanja osebe. V ego stanju starša lahko oseba deluje kot »kritikantski starš« ali kot »skrbni starš«. V ego stanju otroka pa kot »prilagojeni otrok« ali »ustvarjalni otrok«. Prav v slednjem lahko iščemo potenciale za ustvarjalnost: v ego stanju otroka so intuicija, kreativnost, nagon spontanosti in uživanja, pravi Berne (2007). Oseba glede na svojo *družbeno vlogo* prehaja iz enega stanja jaza v drugega. Tu se spomnimo C. G. Junga: v danem družbenem položaju, ko se kot persona na primer prezentiramo v družbeni vlogi učitelja ali mladinskega delavca, bomo – v Bernovem kontekstu – vsaj pretežno v stanju jaza starša, skrbnega starša. Smo torej v določeni družbeni vlogi.

Berne je sicer uporabljal izraz družbene igre, a ga je razumel kot posebno obliko transakcij, ki jo je obravnaval v svojem terapevtskem kontekstu, v katerega se tu ne bomo spuščali. Le omenimo še, da njegovo pojmovanje družbene igre ni bilo podobno, kaj šele enako tistemu, ki ga je G. H. Mead uporabljal za poimenovanje faz socializacije. Je pa Berne navajal G. H. Meada kot enega od svojih virov (2007, 2011).

Oseba v procesih *socializacije*, torej pri vzpostavljanju odnosov z drugimi, in *inkulturacije*, torej ponotranjanja kulturnih vzorcev (Poštrak, 1994), v svoj družbeni jaz ponotranja vse raznovrstne vplive iz okolja, od pomembnih do posplošenih drugih. Temu lahko rečemo tudi zaloge znanja. Te vsebujejo, kot smo že omenili, vse družbeno in kulturno, torej človeško, od navad, šeg in običajev ter vsakdanjih izkušenj in prepričanj, torej emski vidik ali »naivni realizem vsakdanjega življenja«, kot bi rekel Husserl, do stališč ponotranjene znanstvene vednosti, torej etски vidik.

Samozavedajoča se oseba

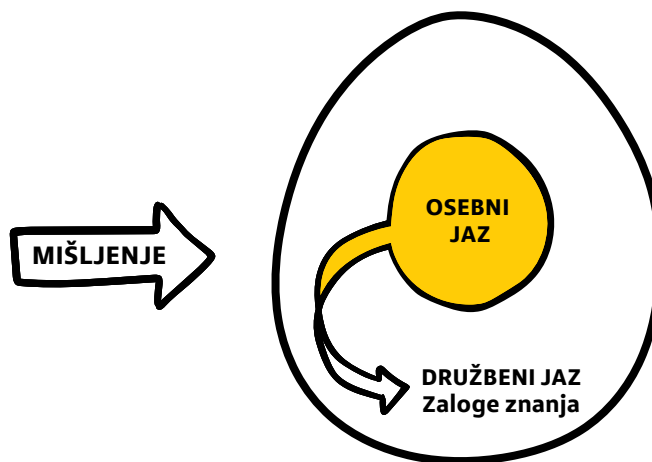
Človek se spoprijema s svetom, z nerazumljivim svetom, kot samozavedajoče se bitje. Kot subjekt, ki se zaveda samega sebe, se zaveda tudi neznanega sveta, v katerega je vržen.

Nosilec samozavedanja je – po mnenju Meada – segment osebe, imenovan osebni jaz. To (samo)zavedanje povzroča pri človeku tesnobo. Tesnobo, ki jo lahko čuti tudi kot razpoko, kot nekaj, kar preprečuje sklenjenost sveta. Seveda bi se lahko človek na to spoznanje odzval z brezbriznostjo, z zamahom roke, da tako pač je. Tu bi bil eden od virov tako imenovane samoumevnosti, sprejemanja sveta kot takega, kot samoumevnega, v okviru vsakdanje izkušnje, v polju naivnega realizma vsakdanjega življenja. Spomnimo se izraza *filister*. Človek se v tem primeru ne bi čudil. **Čudenje pa je vir ustvarjalnosti.** Ustvarjalen je torej tisti človek, ki sveta ne sprejema kot danega, kot samoumevnega, temveč se ves čas sprašuje o njem. Se čudi. Tesnoba, soočenje z razpoko, z nesklenjenostjo našega sveta, čudenje ob vsem okoli nas in v nas, je neusahljiv vir ustvarjalnosti. Piaget na primer v zvezi s tem meni, da bi moral biti izhodišče vsega raziskovanja človeškega mišljenja posameznik, ki poskuša doumeti svet okoli sebe (Gardner, 1995, str. 54).

Cazeneuve pravi, da »človeka najbolj loči od živali to, da je obdarjen z zavestjo. Medtem ko ravnanje živali v veliki meri določa instinkt, se pravi skupna pravila vrste, si mora človek, nasprotno, večinoma sam delati svoja pravila« (Cazeneuve, 1986, str. 28) Človek, obdarjen z zavestjo, se zaveda lastne vrženosti v neznan in nerazumljiv svet. Njegova individualna zavest, ki je torej možnost svobode, možnost, da si sam postavlja pravila, po katerih bo živel, je hkrati tudi izvor tesnobe. Tesnobe ob zavedanju lastne vrženosti v neznan in nerazumljiv svet.

Mišljenje

Mišljenje nam, kot pravimo od Descartesa naprej, sploh omogoča, da vemo, da smo. Descartes je – z metodo dvoma – človeka kot misleče bitje – ego cogito – postavil na mesto subjekta, stvari okoli njega pa razglasil za objekte ali predmete (Hribar, 1993, str. 17). Ko govorimo o *mišljenju*, se opiramo na G. H. Meada, ki pravi, da je mišljenje *notranji dialog* med osebnim in družbenim jazom. Osebni jaz je nosilec samozavedanja. Le mimogrede: nevroznanstveniki menijo, da v delu možganov, imenovanem predfrontalna skorja (prefrontalni korteks), potekajo procesi, ki nam omogočajo samorefleksiranje, torej zavestno mišljenje ali razmišljanje o sebi in svetu.

Oseba razmišlja ali *misli*. To pomeni, da segment osebe, imenovan *osebni* ali *delujoči jaz*, brska po svojih *zalogah znanja* v *družbenem jazu*, torej po vsem, kar je izkusil, doživel, se naučil od svojih *pomembnih* in *posplošenih drugih* v svojem življenju. Avtor sheme Milko Poštrak

Mead je pojmoval osebo kot »medsebojno učinkovanje družbenih vsebin, vednosti, posredovanih od drugih, naloženih v segmentu osebe, imenovanem družbeni jaz, po eni strani in delujočega ali osebnega jaza po drugi«. Osebni jaz, ki je tudi nosilec samozavedanja, vednosti o sebi, opredeljuje sebe, druge in svet okoli sebe z ustvarjalnim dvogovorom ali notranjim dialogom z lastnim družbenim jazon. Temu notranjemu dialogu osebnega in družbenega jaza rečemo mišljenje. Mislim, torej – moj

osebni ali delujoči jaz – brskam po svojih zalogah znanja v svojem družbenem jazu, ki sem jih v interakciji z drugimi ponotranjil v svojem dosedanjem življenju.

Konstruiranje resničnosti

Oseba v Meadovem smislu je razmeroma avtonomna, se sama odloča, sama reflektira, osmišlja svoje ravnanje.

Vendar to počne v okviru, ki so ji ga vzpostavili pomembni in posplošeni drugi, predniki, ki so konstruirali svet, realnost, v katero je posamezna oseba rojena, realnost, ki je pravzaprav edina, ki jo – vsaj v začetku – pozna.

V fazi socializacije, ki ji Mead reče organizirana igra, je osebni ali delujoči jaz torej že vzpostavljen. Oseba se že zaveda same sebe, se reflektira, *misli sama sebe* prek notranjega dialoga med osebnim in družbenim jazom. Takrat se vzpostavijo temelji za *samoaktivnost*. Vendar se šele v puberteti osebni ali delujoči jaz razvije v taki meri in obsegu, da se lahko vse bolj kompetentno odloča o sebi, drugih in svetu. Hkrati je oseba tudi v svoj družbeni jaz nakopičila toliko kompleksnih vsebin iz okolja, da ima njen osebni jaz dovolj gradiva za obdelavo. Vendar vidimo, da njeno odločanje ni, vsaj ne v celoti, avtonomno. Odloča se s pomočjo in na podlagi vednosti, podatkov, izkušenj, zalog znanja, ponotranjenih v družbenem jazu. To so ponotranjene razlage, *konstrukcije realnosti* drugih. Na njihovi podlagi poskuša oseba oblikovati, ustvariti lastne predstave o svetu in razviti lastne, po njenem mnenju čim bolj smiselne in učinkovite načine ali strategije ravnanja. Simbolizirane vsebine drugih so njihove predstave o realnosti. Skupno razlago akterjev v dani družbi sta Berger in Luckmann poimenovala *družbena konstrukcija realnosti* (Berger, Luckmann, 1988). Gregor Tomc pa je na tej podlagi govoril o posameznikovih odzivih, o *osebni konstrukciji realnosti* (Tomc, 1992).

Popolna socializacija antropološko ni mogoča (Berger, Luckmann, 1988), kar – v že opisanem okviru – pomeni, da mladi niso in ne morejo biti le nekakšni kloni, podobniki svojih staršev ali, v splošnejšem smislu, svojih predhodnikov, prejšnje generacije. Ne le zaradi posameznikovih osebnih ali delujočih jazov, temveč tudi zaradi tistega, čemur lahko nekoliko poenostavljeno rečemo družbeni okvir ali družbeno dogajanje. Družba ni statična entiteta. Družba je znova predvsem analitski pojem. V resničnosti poskušamo s tem izrazom opredeliti dobesedno nepregledno in večplastno, raznoliko in neobvladljivo dogajanje, spremembe, preobrate, načine življenja. Družba, družbeno okolje je osebi njen življenjski svet.

Vsakdanji življenjski svet mladostnikov

Ko izhajamo iz predpostavke, da so mladi *eksperti iz izkušenj*, da so torej oni tisti, ki nam lahko povedo, kako doživljajo dogajanje v svojem življenju, je naša naloga, da analiziramo njihove pripovedi, seveda tudi podatke, ki jih zberemo od drugih udeležencev v dogajanju. Temu rečemo tudi *raziskovanje življenjskega sveta uporabnikov*.

Heideggerjev paradigmatični premik od Husserlove transcendentalne fenomenologije k fenomenologiji vsakdanjega življenja, kjer v ospredju ni Husserlov transcendentni jaz, temveč Heideggerjev življenjski svet subjekta (prim. Poštrak, 2002), se pri delu z mladostniki odraža na vrsto načinov. Po eni strani se ne osredotočamo več na to, kakšni naj bi mladostniki bili v smislu nekakšne idealizirane vsestransko razvite osebnosti. Izhajamo iz obstoječega stanja: kakšni so mladostniki tu in zdaj. Tako naši nameni, tudi nameni mladinskih delavcev, niso več, kako bomo mladostnike spremenili in oblikovali po vsakokratni predstavi o tem, kakšen naj bi bil idealni subjekt. Vprašanje je, kaj lahko skupaj z njimi storimo, da jim bo tu in zdaj bolje. Ne osredotočamo se torej na predstave o tem, kakšen naj bi bil popoln ali vsaj – pričakovanjem staršev, učiteljev in drugih družbenih akterjev – čim bolj *ustrezen* mladostnik, temveč na to, kako lahko konkretni mladostnik tu in zdaj, v takem življenjskem svetu, kakršen je, preživi.

To ne pomeni pristajanje, še manj prilagajanje mladostnika na obstoječe razmere. To pomeni tudi raziskovanje možnosti spreminjanja sveta. Skupnega, sporazumnega, dogovornega spreminjanja sveta, da bi nam vsem bilo bolje.

Izraz življenjski svet in s tem povezan izraz *vsakdanje življenje* (Poštrak, 2002, str. 265) sta se v zadnjih desetletjih na celo vrsto načinov razmahnila v družboslovju.

Življenjski svet mladostnika je kompleksen *simbolni svet*, v katerem se mladostnik poskuša čim bolje znajti. Poskuša preživeti. V te namene razvije različne oblike ravnanja,

načine življenja ali strategije (pre)živetja.

Strategija (pre)živetja pojmuje vse tiste oblike, načine ali vzorce ravnanja, vedenja, delovanja, komuniciranja in tako dalje, ki jih je določena oseba razvila v dosedanjem življenju

Pod izrazom strategija (pre)živetja pojmuje vse tiste oblike, načine ali vzorce ravnanja, vedenja, delovanja, komuniciranja in tako dalje, ki jih je določena oseba razvila v dosedanjem življenju (Poštrak, 2001, str. 214–215). Načine ravnanja ali (pre)živetja razvije oseba na podlagi svojih predstav o resničnosti in razlag o pomenih

dogajanja. Predstave si ustvari ali konstruira prek razlag *simboliziranih vsebin*, ki ji jih sporočajo – pomembni in posplošeni – drugi in jih je ponotranjila, ob tem pa tudi predelovala in oblikovala v nove možnosti. Pri razumevanju načinov, kako mladostnik

predeluje te sporočene simbolizirane vsebine, nam prav pridejo tudi analitski izrazi filister, boem in ustvarjalna oseba.

Dejavniki odraščanja

Življenjski svet mladih je opredeljen s celo vrsto vidikov, ki jim lahko rečemo tudi *dejavniki odraščanja* (Poštrak, 2015). Nekateri govorijo o *dejavnikih prestopniškega vedenja* (Ule in drugi, 2000, str. 143, Šelih. ur., 2000), o *dejavnikih tveganja* (Wood, Hine, ur., 2009, str. 7) ali o *varovalnih dejavniki* (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 36). To so torej razsežnosti, vidiki, ki na razne načine, ogrožajoče ali varovalno, učinkujejo v življenjskem svetu mladostnika. Večina avtorjev navaja naslednjih pet dejavnikov: *spol, družina, šola, vrstniki, vrednote*. Nekateri govorijo o štirih sklopih: *individualne karakteristike, družina, šola in skupnost* (Whyte, 2009, str. 46). Korenine teh opredelitev so še veliko globlje. Tako so nekateri slovenski avtorji že v začetku sedemdesetih let preteklega stoletja govorili vsaj o družini, šoli in družbi kot o pomembnih vidikih odraščanja mladostnika: »*Problem izvira torej iz otroka samega, iz njegove družine, iz šole in iz družbe v celoti ...*« (Galeša, Gartner, Palir, 1972, str. 75) Kot pomembno okoliščino dodajajo še spol: »*Naše ugotovitve in misli se nanašajo na dečke, kajti v opisanih mehanizmi nastopa spol kot pomemben faktor: dečki precej drugače reagirajo na frustracijo kot deklice.*« (Prav tam, str. 252)

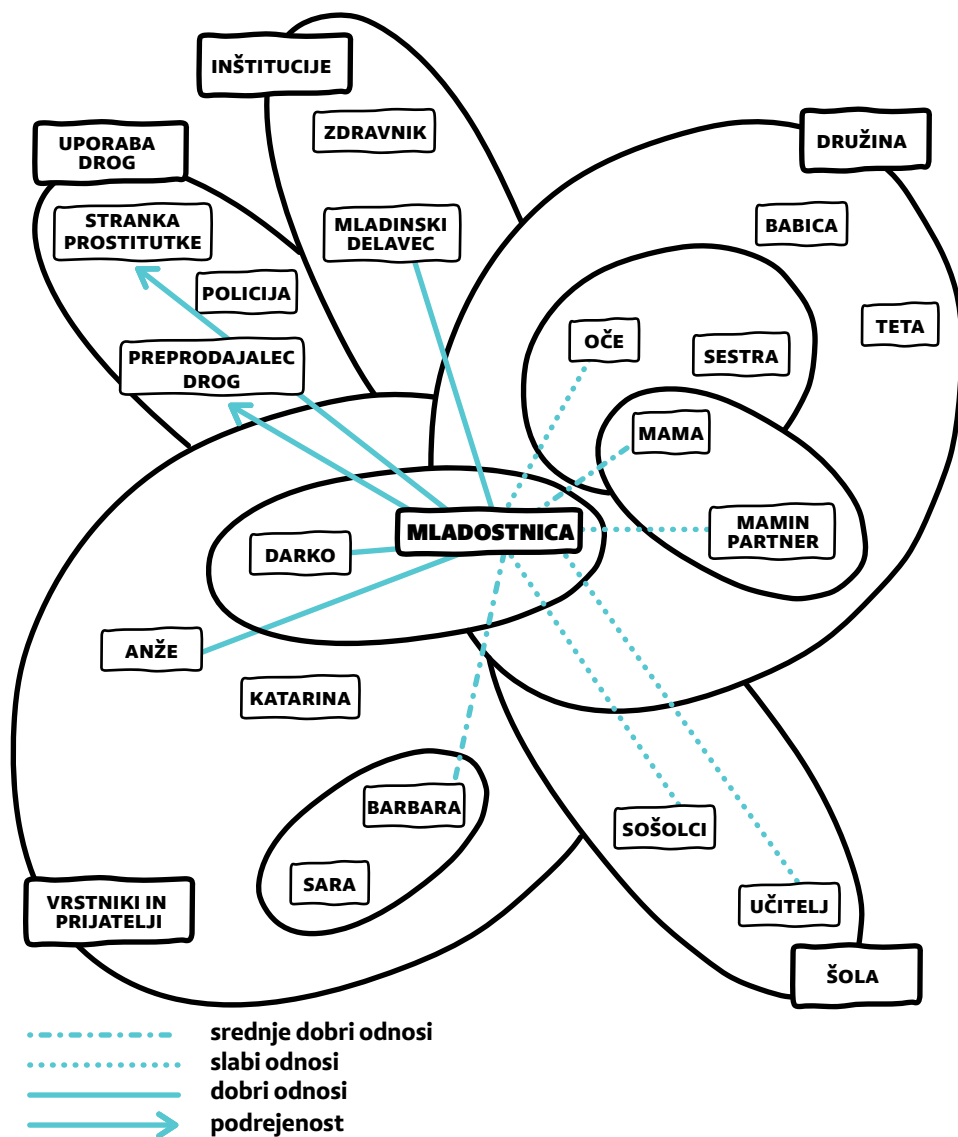
O vprašanih spola v okviru proučevanja tako imenovanih subkultur, torej, kako so prosti čas preživljale najstniške skupine deklet in kakšne so nasploh bile dekliske oblike subkulture ter kakšno je bilo mesto žensk v subkulturah, sta na primer proučevali predvsem Angela McRobbie (1990) in Jenny Garber (McRobbie in Garber, 1997).

Nasploh v zadnjem času raznovrstni strokovnjaki namenjamo veliko pozornosti temu, da bi razumeli mladostnika (Wood, Hine, ur., 2009, str. 26). Navedeni dejavniki imajo velik pomen pri razumevanju mladostnika, saj oblikujejo mozaik, iz katerega je sestavljen življenjski svet mladostnika. Med seboj so povezani, medsebojno součinkujejo. V mladostnikovem življenjskem svetu pomenijo ključne točke, ključne vidike, ki ne nazadnje opredeljujejo tudi njegove načine ravnanja ali strategije preživetja.

Te strategije ravnanja so izdelani vzorci odzivov na vsakokratno resničnost, torej na dogajanje v življenjskem svetu mladostnika. So izdelani vzorci odzivov na vse tisto dogajanje, ki je lahko ogrožajoče ali varovalno, podporno ali destruktivno in ki lahko mladostniku daje moč ali mu jo jemlje.

V pomoč pri razumevanju vsakdanjega življenjskega sveta mladih nam je tudi eko zemljevid. V njem predstavimo mladostnika v odnosih s pomembnimi drugimi in

v interakcijah z naštetimi dejavniki odrasčanja, kot so družina, šola in druge institucije in vrstniki:

Prikaz življenjskega sveta mladostnice v interakcijah z okoljem.
 Avtor sheme Milko Poštrak

Ob navedenih dejavnikih, ki opredeljujejo življenjski svet mladih, je pomembnih še nekaj vidikov, na primer koncept *kapitala*: *socialnega*, *kulturnega*, *ekonomskega* (Bourdieu, 1984, str. 114).

Poglejmo *personificirani kulturni kapital*, torej s socializacijo in inkulturacijo pridobljene in ponotranjene kulturne dobrine. To lahko povežemo z izrazom vrednote, ki smo ga omenjali v zvezi z dejavniki življenjskega sveta mladostnika. *Ekonomske kapital* so dohodki in premoženje mladostnika, torej je povezan z vprašanjem revščine

in posledično marginaliziranosti, deprivilegiranosti in podobnega. *Socialni kapital* pa označuje interakcijske lastnosti mrež, ki posameznikom olajšujejo ali pa otežujejo dosegljivost in rabo različnih kapitalskih virov. Socialni kapital v našem primeru pomeni tudi, koliko prijateljev in drugih oblik neformalne podporne socialne mreže ima mladostnik na voljo in s kom na primer preživlja prosti čas.

V tem konceptualnem ali paradigmatškem okviru razumemo ravnanje mladih kot njihov odziv na izzive in tveganja, s katerimi se soočajo v svojem življenjskem svetu (Poštrak, 2006). Nekatere vrste poskusov reševanja teh težav smo družboslovci včasih poimenovali subkulture.

Življenjski slogi mladostnikov

Frith (1986) poudarja, da ima življenjski slog, povezan s subkulturo, pri posameznih mladostnikih različne pomene. Nekateri ves čas, tako rekoč od jutra do večera, nenehno, doma in v šoli ali službi, negujejo vidike subkulturnega sloga življenja, drugim je to način zabave ob koncih tedna, tretjim le občasen izlet, dogodivščina.

Albert Cohen je za izhodišče proučevanja *subkultur* uporabil domnevo, da so vse človeške dejavnosti niz *poskusov reševanja problemov* (Cohen, 1997, str. 44). Menil je, da je odločilni pogoj za pojav nove kulturne oblike obstoj skupine med seboj učinkovito povezanih akterjev, soočenih s podobnimi problemi. En ali več akterjev te skupi-

Odločilni pogoj za pojav nove kulturne oblike obstoj skupine med seboj učinkovito povezanih akterjev, soočenih s podobnimi problemi.

ne lahko razvije nove oblike še ne preverjenih poskusov reševanja problemov.

Če se ti načini reševanja za skupino izkažejo kot bolj učinkoviti od dotedanjih, jih bo skupina sprejela (prav tam, str. 48–49). To še ne pomeni, da se bodo

problemi tudi zares rešili, dodaja Cohen, odločilno je **subjektivno mnenje udeležencev**. Resda so lahko učinki navedenih primerov poskusov skupinskega reševanja problemov kratkotrajni ali le navidezni, vendar je ločnica med njimi in drugimi, deklarirano obstojnejšimi oblikami reševanja problemov zelo tanka, je menil Cohen.

Pripadniki dane subkulture se lahko obnašajo drugače od svojih staršev in od nekaterih svojih vrstnikov, vendar pripadajo enakim družinam, hodijo v iste šole, imajo enako delo, živijo na isti ulici s svojimi starši in vrstniki. V ključnih pogledih so v enakem položaju kot njihovi starši in vrstniki, ki niso pripadniki subkulture. Z življenjskim slogom lahko predstavljajo drugačen kulturni odziv ali »rešitev« problemov, vendar jih pripadnost subkulturi ne more zaščititi pred determinirajočo matrico izkušenj in pogojev, ki oblikujejo življenje njihovega delavskega razreda v celoti. Subkulture torej ne morejo reševati temeljnih družbenih napetosti in protislovij. Lahko pa osebi, skupini ali skupnosti omogočajo vsaj prijetnejši način življenja ...

Mike Brake pravi:

■ *Mladinska kultura ni neki nejasen strukturni monolit, ki pritegne tiste, ki so v večini mlajši od trideset let, ampak je kompleksna raznolikost več subkultur in različnih starostnih skupin, vendar jasno povezana z njihovim razrednim položajem, to pa je za vsako raziskavo mladinske kulture osrednje. Trdim, da so subkulture pravzaprav poskusi razrešitve kolektivno izkušenih problemov, ki se porajajo iz protislovij družbene strukture, in da subkulture porajajo oblike kolektivne identitete, iz katere je mogoče doseči individualno identiteto, ki ni določena z razredom, izobrazbo in s poklicem. Ta rešitev je skoraj vedno začasna in nikakor ni resnična, stvarna; razrešena je na kulturni ravni.* ■ (1984, str. 15)

Subkultura kot poskus rešitev na simbolni ravni

Iz več kot štiri desetletja starega izhodišča za razumevanje načinov življenja mladih bomo izhajali tudi mi. Tudi zato, ker naj bi bila subkultura »*zgoj razrešitev na kulturni, simbolni ravni*« (Brake, 1984, str. 15), se z vidika realizma mladinskega dela ne opiramo na idealizacijo kakršne koli domnevne prevratniške moči katere koli subkulture. To so le **poskusi (pre)živeti mladost kot prehodno obdobje**, poskusi mladih, kako najti najustreznejši način za predstavitev sebe kot avtonomne in individualne osebe, ki pa tudi pripada dani skupnosti. Lahko bi torej rekli, da je vsaka posamezna **mladinska subkultura neke vrste bolj ali manj produktiven, bolj ali manj real(istič)en poskus reševanja kolektivno zaznanih protislovij življenjskega sveta udeleženih mladostnikov**. Pomembno je, da pri teh poskusih mladi ne poškodujejo sebe in drugih ali škodijo sebi in drugim.

Brake (1985, str. 39) navaja, da sta bila mladina in najstništvo v središču pozornosti proučevanj v ZDA že vsaj v tridesetih letih dvajsetega stoletja. Tako omenja sociologa Reuterja, ki je že leta 1936 pisal, da mladostniki živijo v drugačnem svetu kakor odrasli in da ustvarjajo lasten družbeni red, ločen od sveta odraslih. Tudi antropolog Ralph Linton je leta 1942 navajal, da imajo mladi svoje lastne prepoznavne kulturne vzorce. Izraz *mladinska kultura* je v štiridesetih letih prejšnjega stoletja skoval ameriški *funkcionalistični sociolog* Talcott Parsons. Po njegovem mnenju razvije mladinska kultura vrednote, nasprotno vrednotam sveta odraslih, kot so produktivno delo, prilagajanje rutini, odgovornost. Mladostniki razvijejo lastne vrednote: zapravljanje, hedonistične prostočasne dejavnosti, neodgovornost. Parsons je mladinsko kulturo razumel kot nekakšne *obrede prehoda* meščanske mladine med njeno mladostno odvisnostjo in odraslo samostojnostjo. Mladih iz delavskega razreda v tej sliki ni bilo. Mnogi so Parsonsa kritizirali in opozarjali, da s tem, ko je mladino pojmoval kot nekakšno amorfno vrstniško skupino, ni upošteval razrednega vidika. Tej oceni se pridružujemo tudi mi. Parsonsa navajamo predvsem kot dober primer predstavnika *funkcionalističnega pristopa* v družboslovju, ki je osnova za *konservativne, pokroviteljske pristope* v mladinskem delu. Tem pristopom nasprotujemo.

Pojavne oblike mladinske subkulture

Brake je navajal naslednje oblike mladinske subkulture, ki jih lahko kot izhodišče za razmisleke o načinih prehoda skozi mladost uporabljamo še danes: *prestopniške subkulture, kulturniško uporništvu, reformistična gibanja in politično militantnost* (Brake, 1984, str. 20).

Prestopniške subkulture so bile, pravi Brake, zlasti razvite med mladino delavskega razreda kot odziv na kolektivno doživljanje problemov. Mladi, ki so odrinjeni in diskriminirani, se lahko v določenih vrstniških skupinah čutijo sprejete, sprejemajo druge, čutijo pripadnost določenim vrstniškim skupinam, tudi takšnim, ki jih javnost opredeljuje kot delinkventne, prestopniške, na primer tako imenovanim mladinskim bandam ali tolpom in podobno. V okviru teh skupin lahko imajo tudi popolnoma drugačno predstavo o sebi oziroma o tem, kako jih sprejemajo drugi. Brake bi jih uvrstil v kategorijo prestopniških subkultur.

Kulturniško uporništvu se nanaša na »kulturniški odpor« proti prevladujoči hegemoniji. Reformistična gibanja so pravzaprav »skupine pritiska«, k politični militantnosti pa Brake uvršča politično militantne skupine, ki predlagajo radikalno rešitev. Reformistična gibanja in politično militantne skupine lahko umestimo v okvir tistega, čemur rečemo civilnodružbena akcija, iniciativa in podobno, njihove dejavnosti pa se organizirajo predvsem pod pokroviteljstvom nevladnih organizacij. Brake ob tem navaja tudi kategorijo spodobne mladine, torej mlade ljudi, ki jim uspe preživeti čas odraščanja brez vpletenosti v kakšno najstniško kulturo ali vsaj ne v tiste njene vidike, ki so videti deviantni. Ti mladi ljudje, pravi Brake, se lahko ukvarjajo z modnimi stili. Deviantne subkulture pojmujejo to skupino kot negativno zgledniško skupino, kot konformiste ali kot konvencionalno mladino (Brake, 1984, str. 34). Tu se znova spomnimo analitskih izrazov filister, boem in ustvarjalna oseba. Tako lahko navedene načine prehoda skozi mladost, ki jih navaja Brake, povežemo s filistrskimi ravnanji ali s tiho in kolikor se da brezkonfliktno integracijo v družbo. Ob tem se ob Brakovi opazki o tem, da se ti mladi ukvarjajo z modnimi stili, spomnimo na izraz boem.

Gregor Tomc je govoril o treh med seboj dokaj različnih tipih *mladinskih gibanj*. To so *subkulture, subpolitike* in *kontrakulture* (Tomc, 1989, str. 7). [Mladinske subkulture so tista gibanja mladih, ki oblikujejo predvsem svoje lastne oblike ustvarjanja in življenjskega stila. Mladinske subpolitike so tista gibanja mladih, ki razvijajo lastne oblike političnega prepričanja in delovanja. Mladinske kontrakulture pa skušajo subkulturni in subpolitični vidik združiti v enotno držo. Izraz *kontrakultura* je konec šestdesetih let prejšnjega stoletja uporabljal ameriški družboslovec Theodore Roszak. Bil je eden prvih akademsko izobraženih raziskovalcev, ki je gojil naklonjenost do prevratnih mladinskih kulturnih gibanj, ki so se razmahnila v šestdesetih letih (Roszak, 1969). V naslednjih desetletjih raziskovalci izraza kontrakultura v kontekstu študij mladinskih kultur skoraj niso več uporabljali. Uveljavil in razširil se je izraz *subkultura*. Mike Brake navaja, da sta McLung Lee in Milton M. Gordon neposredno po drugi

svetovni vojni prva v družboslovju uporabila izraz subkultura za pododdelek nacionalne kulture (Brake, 1984, str. 20). Simon Frith navaja Roberta S. in Helen M. Lynd, ki naj bi že leta 1937 v eni od svojih študij o mladini pisala o »samozavedni subkulturi mladih« (Frith, 1986, str. 184).

Mladinska gibanja

John R. Gillis je zbral podatke o raznih oblikah združevanja, organiziranja in delovanja mladih v Evropi v zadnjih dveh stoletjih. S svojim prispevkom je omogočil vsaj informativni, opisni vpogled v nekatere vidike mladinskih gibanj, slogov življenja in oblik ustvarjalnosti mladih na določenem geografskem, političnem in kulturnem področju. Izraza mladina in zgodovina mladine je analitsko ločil od izrazov zgodovina družine, zgodovina šole in zgodovina drugih institucij odraslih (Gillis, 1999, str. 7). Podobno velja za izraza mladinska subpolitika in politika nasploh. Prav v kontekstu razmerja med navedenima izrazoma je smiselno razmišljati tudi o tako imenovanih uporniških subkulturah, o njihovih pojavnih oblikah, razlogih za pojav in njihovih učinkih. Proučevanje pojavnih oblik pomeni navajanje in opis posameznih slogov uporniških subkultur, z analizo razlogov raziskujemo širši družbenopolitični kontekst njihovega pojavljanja, s proučevanjem učinkov pa želimo opredeliti stvarno moč teh strategij za družbeno spreminjanje.

Tudi Gillis opozarja na protislovje, ki je vsebovano v mladinskih subkulturah, namreč vprašanje kontinuitete in vprašanje sprememb. Poudarja, da se moramo ob razmišljanju o zgodovini mladine osredotočiti na stičišče, kjer se pričakovanja mladih in starih dinamično prepletajo. Demografske in ekonomske razmere navaja kot primarne dejavnike pri oblikovanju zgodovinskih obdobij, skozi katera so mladinske tradicije v Evropi prehajale že od osemnajstega stoletja (Gillis, 1999, str. 8). Poskuša tudi raziskati, kako sta mladinska tradicija in politična zgodovina zadnjih dveh stoletij delovali druga na drugo (Gillis, 1999, str. 10). Za razmišljanje o tako imenovanih mladinskih (sub)kulturah je pomenljiv tudi pregled zgodovinskega razvoja izrazov *mladost* in *najstništvo*. Mladost kot samostojno pojmovano življenjsko obdobje, s tem pa mladostnik kot samostojna družbena skupina v sodobnem smislu, je vzniknila šele v industrijski družbi. Med glavnimi dejavniki je bilo **obvezno šolanje**, ki je zamaknilo dostop do dela (Gillis, 1999, str. 17). Na šolanje so posredno ali neposredno vezane prve dokumentirane sodobne oblike **združevanja mladih**, ki bi jih že lahko označili kot **svojevrsne subkulture**. To so bile razne bratovščine, od tistih, organiziranih v šolah, med študenti, do tistih med obrtniškimi vajenci (Gillis, 1999, str. 34–47). V obdobju modernizacije od leta 1770 do leta 1870 ugotavljamo burno ter pogosto radikalno politično in umetniško dejavnost. Eden ključnih nosilcev dogajanja je bila mladina.

Viri in literatura

- Berger, P., in Luckmann, T. (1988). *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Berne, E. (2007). *Katero igro igraš?: temeljna knjiga o psiholoških igrah v medčloveških odnosih*. Ljubljana: Simesis.
- Berne, E. (2011). *Transakcijska analiza v psihoterapiji: sistematična in individualna socialna psihiatrija*, Inštitut za psihoterapijo transakcijske analize, Ljubljana.
- Brake, M. (1984). *Sociologija mladinske kulture in mladincih subkultur*. Ljubljana: Krt.
- Brake, M. (1985). *Comparative Youth Culture*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Cazeneuve, J. (1986). *Sociologija obreda*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Cohen, A. K. (1997). »A General Theory of Subcultures«. V: Gelder, K., in Thornton, S. (ur.) 1997. *The Subcultures Reader*. London, New York: Routledge.
- Frith, S. (1986). *Zvočni učinki*. Ljubljana: Krt.
- Galeša, M., Gartner, B., Palir, R. (1972). *Vzroki osipa v osnovni šoli*. Maribor: Založba Obzorja.
- Gardner, H. (1995). *Razsežnosti uma*. Ljubljana: Tangram, zbirka Naravno učenje.
- Gillis, J. R. (1999). *Mladina in zgodovina. Tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej.
- Hribar, T. (1993). *Fenomenologija I*. Ljubljana: Slovenska matica.
- James, W. (1970). *The Social Self*. V: Stone, G. P., and Farberman, H. A. (ed.). *Social Psychology Through Symbolic Interaction*. Waltham, M. A: Xerox College Publishing. Str. 373–377.
- Jones, K. (1999). *Jungian Theory*. V: Runco, M. A., Pritzker, S. R. (ur.) (1999). *Encyclopedia of Creativity*, Vol. II. Academic Press. Str. 109–118.
- McRobbie, A. (1990). *Settling accounts with subcultures: a feminist critique*. V: Frith, S., in Goodwin, A. (ur.). *On record: rock, pop, & the written word*. London: Routledge.
- McRobbie, A., in Garber, J. (1997). *Girls and subcultures*. V: Gelder, K., in Thornton, S. (ur.), *The subcultures reader*. London, New York: Routledge.
- Mead, G. H. (1997). *Um, sebstvo, družba*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Poštrak, M. (1994). *V znamenju trojstev*. Socialno delo, letnik 33, št. 4, str. 325–342.
- Poštrak, M. (2001). *Antropološki zorni kot*. Socialno delo, letnik 40, št. 2–4, str. 207–229.
- Poštrak, M. (2002). *Subjekt in intersubjektivnost*. Socialno delo, letnik 41, št. 5, str. 249–271.
- Poštrak, M. (2006). *Nasilje kot sporočilo*. Šolsko svetovalno delo, letnik 11, št. 3–4, str. 3–8.
- Poštrak, M. (2015). *Koncepti socialnega dela z mladimi*. Socialno delo, letnik 54, št. 5, str. 271–281.
- Poštrak, M. (2018). *Dometi socialno konstruktivističnega modela socialnega dela*. Socialno delo, 56(2), str. 133–148.
- Rojek, C. (1995). *Decentring leisure: rethinking leisure theory*. London: Sage Publications, Ltd.
- Šelih, A., ur. (2000). *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje*, založba Bonex, Ljubljana.
- Tomc, G. (1992). *Osebnostna konstrukcija realnosti*. Družboslovne razprave, št. 13, str. 62–78.
- Roszak, T. (1969). *The Making of the Counter Culture*. New York: Doubleday Anchor.
- Tomc, G. (1989). *Druga Slovenija: zgodovina mladinskih gibanj na Slovenskem v 20. stoletju*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, Knjižnica revolucionarne teorije.
- Whyte, B. (2009). *Youth Justice in Practice, Making a Difference*. Bristol: The Policy Press.
- Wood, J., Hine, J., ur. (2009). *Work with Young People*. London: Sage Publications.

Potrebe in razvojne naloge mladostništva

Urška Česnik

Urška Česnik je vedno nasmejana, optimistična in barvita. Po izobrazbi psihologinja in pedagoginja, katere strast in izziv so ljudje. Po duši mladinska delavka, ki svoje dolgoletne izkušnje na domači in mednarodni ravni uporablja predvsem znotraj področij socialnih veščin, komunikacije, razvoju ustvarjalnega in kritičnega mišljenja ter kariernega svetovanja za mlade. Svoje poslanstvo vidi v mentoriranju mladinskih projektov ter promociji priznavanja in beleženja neformalnega učenja preko platforme Ljubljana mesto učenja ter digitalnih učnih značk.

Mladost je obdobje, ki se ga pogosto spominjamo po intenzivnih čustvih, prvih resnih vprašanjih o sebi in svetu, pa tudi po iskanju svojega mesta med vrstniki, v družini in družbi.

Čeprav mladost pogosto povezujemo predvsem s telesnimi spremembami, je veliko več – je obdobje prehodov, notranjih bojev, raziskovanja in odraščanja, ki ne poteka za vse enako.

Kot mladinski delavci in strokovnjaki vemo, da se mladi v to obdobje podajajo z različnimi izhodišči, priložnostmi in ovirami – in prav zato je razumevanje razvojnih okvirov ključno za naše delo.

Mladost lahko opredelimo kot prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo. Začenja se s puberteto, ki jo navadno povezujemo z obdobjem pospešenega telesnega razvoja, v razvojni psihologiji pa ta termin opisuje tudi številne psihološke spremembe (Zupančič, 2009). Mladostništvo zaradi specifik njegovih posameznih podobdobji lahko delimo na:

- zgodnje (do približno 14. leta starosti),
- srednje (do približno 17. ali 18. leta starosti) in
- pozno (do približno 22. ali 24. leta starosti).

Se pa v sodobnih družbah meje mladostništva pomikajo vse bolj navzgor. Različne stroke (sociologija, psihologija andragogika) tudi uporabljajo različna merila za določitev zgornje meje mladostništva, nekatera bolj objektivna kot druga (Zupančič, 2009). Morda najboljši opis je psihološko merilo, ki zajema uspešno rešitev ključnih razvojnih nalog mladostništva ter doseganje spoznavne, čustvene, socialne in moralne zrelosti (Zupančič, 1997, v: Zupančič, 2009).

 Zrelost je stanje ali obdobje v življenju, ko posameznik doseže raven (telesnega, čustvenega, spoznavnega, socialnega in moralnega) odraslega. Zrelosti posameznik ne doseže na vseh področjih razvoja istočasno.

Zaradi zamika doseganja meril (izjema je pravno merilo, v Sloveniji 18 let) in številnih individualnih razlik med posamezniki glede doseganja psihološke zrelosti, dokončanja izobraževanja in doseganja ekonomske neodvisnosti so strokovnjaki opredelili novo razvojno obdobje med mladostništvom in odraslostjo. Psihologi ga poimenujemo **prehod v odraslost**, nanaša pa se na starostno obdobje od poznih najstniških let do sredine dvajsetih, s trendom podaljševanja v zgodnja trideseta leta (Zupančič, 2011). Za posameznike v tem obdobju pa navadno uporabljamo kar izraza mladina in mladi (Zupančič, 2009). Pojmovanji in ciljna skupina so nam v mladinskem sektorju še kako domači.

In prav razumevanje mladosti kot raztegljivega in vse bolj kompleksnega obdobja (ki lahko v praksi traja tudi do 29. leta, kot to opredeljuje Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju – ZJIMS) je ključno za delovanje mladinskega sektorja. Mladi niso homogena skupina, temveč posamezniki v različnih fazah psihološkega, socialnega in ekonomskega zorenja. Po eni strani postajajo vse bolj čustveno, vrednotno in materialno neodvisni, po drugi strani pa še vedno niso v celoti prevzeli odgovornosti odraslih in stalno raziskujejo svoje življenjske možnosti (Zupančič, 2011; Zupančič in Sirsch, 2018).

Mladinsko delo mora biti zato dovolj prožno, da se odziva na potrebe tako 14-letnika, ki išče prvo varno izkušnjo v javnem prostoru, kot tudi 27-letnice, ki se sooča z ekonomskim prekarstvom in identitetnimi prehodi v odraslost.

Priznavanje teh razlik je temelj za načrtovanje programov, ki mladim nudijo podporo, prostor in možnost aktivnega sodelovanja.

Težavnosti mladostniškega obdobja

Mladost je pogosto označena kot »nevihtno obdobje« – tako v znanstveni literaturi kot v vsakdanjih pogovorih. In res, marsikateri mladostnik preživlja obdobja negotovosti, notranjih konfliktov, eksperimentiranja, upora ali umikanja vase. A kot mladinski delavci vemo, da za takim vedenjem pogosto stojijo povsem naravne

Ni vsaka impulzivnost »problem«, ni vsak umik »apatija« – pogosto gre le za iskanje poti skozi zmedeno realnost, ki jo mladostnikom ponuja sodobni svet.

razvojne spremembe ter potreba po preizkušanju meja in iskanju varnega prostora za izražanje. Ni vsaka impulzivnost »problem«, ni vsak umik »apatija« – pogosto gre le za iskanje poti skozi zmedeno realnost, ki jo mladostnikom ponuja sodobni svet.

Zgodnje znanstvene razlage mladostništva so bile izrazito biološko usmerjene, sledile so teorijam Darwina in Rousseauja ter mladostnike opisovale kot izrazite idealiste in nasprotnike avtoritet, ki nenadzorovano izražajo čustva, stalno nihajo v razpoloženju, stališčih in vedenju ter so izjemno konformni z normami vrstnikov (Zupančič, 2009). Vzroki vedenjskih sprememb v mladostništvu naj bi bili biološki in povezani s pubertetnimi spremembami ter naj ne bi bili podvrženi socialnim in kulturnim dejavnikom. S časom naj bi se umirili in dokončno ugasnili (Hall, 1904, v: Zupančič, 2009). Kulturni antropologi sklepajo drugače. Viharnost mladostništva povezujejo prav z družbenimi in kulturnimi vplivi (Zupančič, 2009). R. Benedict (1950, v: Zupančič, 2009) ugotavlja, da je »mladostniška težavnost« posledica diskontinuitete v učenju socialnih vlog, ki velja za obliko kulturnega pogojevanja (Zupančič, 2009).

To pomeni, da od neke starostne skupine družba pričakuje določeno obliko vedenja, ki ga v tem obdobju spodbuja, v drugem starostnem obdobju pa od istih posameznikov pričakuje nasprotno vedenje. Ti posamezniki se morajo zgodnejših oblik vedenja najprej odnaučiti, da bi se lahko naučili nasprotnega vedenja. In če so se posamezniki v predindustrijskih družbah razvijali v svet, ki je bil podoben svetu njihovih prednikov, v času industrijskih družb pa v svet, ki je poznal zmerne (družbene in tehnološke) spremembe, ki so sedanost delale manj napovedljivo, je razvoj posameznikov v postindustrijskih družbah še dodatno otežen. Hitre družbene, tehnološke in druge spremembe delajo prihodnost praktično nenapovedljivo.

Simbolni prikaz težavnosti mladostniškega obdobja, vsebinska ideja Urška Česnik

Vloga staršev in drugih pomembnih odraslih vse bolj izgublja pomembnost, s stališča prihodnosti je namreč njihovo znanje zastarelo, v njihovem sedanjem načinu življenja pa ni prilagojenih vzorcev vedenja prihodnosti (Zupančič, 2009). Mladostniki se posledično znajdejo v precejšnji negotovosti, zanesti se morajo nase in na pripadnike svoje generacije. Preteklost namreč nima več posebnega pomena za njihovo prihodnost, ker jim ne ponuja odgovorov na izzive in vprašanja njihove prihodnosti.

Ken Robinson svoj slaven TED pogovor »Do schools kill creativity« iz leta 2007 začne s tezo, da dandanes nimamo jasne predstave o tem, kakšna bo naša prihodnost – prihodnost, ki leži na ramah mladih. Kot primer navede, da bodo otroci, ki so se začeli šolati leta 2007, uradno upokojeni v letu 2065, in čeprav nihče ne ve, kakšen bo svet čez pet let, kaj šele čez štirideset, jih za ta svet neznane prihodnosti izobražujemo.

Vseeno sodobne raziskave kažejo, da so bile starejše študije pogosto razlagane pristransko in da večine mladostnikov ne moremo označiti kot problematične. Večina mladih je namreč dobro prilagojenih, domnevna psihološka nezrelost tega razvojnega obdobja pa na njihovo vsakodnevno delovanje vpliva minimalno (Zupančič, 2009).

Mladinsko delo ima pri »težavnosti« mladostništva posebno vlogo: ne vidi mladih kot težavne skupine, temveč kot skupino s posebnimi izzivi in ogromnim potencialom.

S svojim pristopom, ki temelji na prostovoljni vključitvi, odnosu z mladinskim delavcem in varnem prostoru, mladinsko delo blaži pritiske mladostništva. Deluje kot most med posameznikom in družbo ter mladim omogoča, da lahko izražajo svoja občutja in izkušnje brez stigme, pritiska ali ocenjevanja. **Namesto da bi mladim postavljali diagnoze, jim mladinski delavci zastavljamo vprašanja, da lažje sami oblikujejo svoje odgovore.** Morda nam pri tem pomaga stalno opominjanje, da smo vsi bili enkrat mladi in da v resnici, navkljub poudarjanju »težavnosti mladostništva«, raziskave kažejo, da je delež problematičnih mladostnikov v populaciji sorazmerno enak deležu problematičnih odraslih.

Razvojne naloge mladostništva

Odraščanje ni le biološki proces, temveč tudi učenje, prevzemanje odgovornosti in preizkušanje sebe v različnih življenjskih vlogah. Razvojne naloge mladostništva zato niso le »psihološke postaje«, temveč **proces, v katerih mladi iščejo odgovore na vprašanja, kdo so in kam gredo.** In pri tem nikakor niso sami. Na njihovo pot vplivajo družina, šola, mediji, družbene norme – in tudi mladinsko delo.

📌 *Razvojna naloga je spretnost, znanje, način vedenja, ki ga mora posameznik v določenem obdobju svojega življenja usvojiti, da bi učinkovito deloval v določeni družbi in v določenem zgodovinskem času.* 📌 (Zupančič, 2020)

Havighurst je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja predvidel **osem temeljnih razvojnih ali psihosocialnih nalog**, ki bi jih za potrebe optimalnega razvoja v razvojnem obdobju mladostništva moral doseči vsak posameznik. Danes so družbene spremembe in vse večja zahtevnost postindustrijskih družb še povečale zahteve do posameznikov v smislu vsakodnevnih in delovnih dolžnosti ter odgovornosti. S tem so se v zadnjih desetletjih spremenili tudi pričakovanja in norme o razvoju ter pojavile nove razvojne naloge ali se je njihovo obvladovanje premaknilo v obdobje prehoda v odraslost. M. Zupančič (2020) navaja dvanajst ključnih razvojnih nalog mladostništva, ki jih predstavljam v spodnji preglednici.

RAZVOJNA NALOGA	OPIS RAZVOJNE NALOGE
Prilagajanja na telesne spremembe	Sprejemanje in razumevanje normativnosti hitrih telesnih sprememb in zunanjega videza brez pretiranih frustracij, razvoj samostojne skrbi za telo in zdravje ter strategij za učinkovito telesno delovanje (rekreacija, šport, delo, vsakodnevne dejavnosti).
Psihološko osamosvajanje v odnosu do staršev	Reševanje čustvene odvisnosti od staršev ob ohranjanju povezanosti z njimi in preoblikovanje odnosa s starši v smislu odnosa z odraslimi.
Razvoj osebnostne identitete	Raziskovanje, preizkušanje in opredeljevanje sebe na več področjih, običajno zaporedno (na primer na medosebnem, prostočasnem, finančnem, ideološkem).
Prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja	Samostojno odločanje o osebnih zadevah in prevzemanje odgovornosti za posledice.
Preoblikovanje vrstniških in prijateljskih odnosov	Razvoj socialnih spretnosti, kompetenc, sodelovalnega vedenja, reševanja medosebnih sporov, avtonomne soodvisnosti v vrstniški skupini in prijateljskih odnosih.
Priprava na partnerstvo	Razvoj medosebnih spretnosti v interakcijah intimnih partnerskih razmerij, pridobivanje izkušenj ter spoznavanje in razumevanje različnih vidikov partnerskega življenja.
Oblikovanje družbene spolne vloge	Prevzemanje istospolne družbene vloge in vadba vedenja v tej vlogi (če družbene norme različni vloge določajo).
Priprava na poklicno delo	Razvoj poklicnih zanimanj, ciljev, poklicno odločanje, izbira poklica, izobraževanje za izbrani poklic, iskanje ustrezne zaposlitve.
Pridobivanje znanja, spretnosti, kompetenc pri rabi medijev in digitalne tehnologije	Kritična presoja in preudarna raba informacij, ki jih sporočajo mediji, razvoj strategij za spoprijemanje s pastmi sodobne tehnologije, družbeno sprejemljiva in časovno omejena raba pametnih naprav in družbenih omrežij.
Oblikovanje vrednotne usmeritve	Samostojna opredelitev za določene vrednote, oblikovanje vrednotnega sistema, hierarhije vrednot ter delovanje v skladu z njimi.
Ekonomsko osamosvajanje	Pridobivanje finančnega in potrošniškega znanja, razvoj spretnosti, kompetenc in vedenja na teh področjih, finančna neodvisnost in bivanjsko osamosvajanje.
Razvoj družbeno odgovornega vedenja in sodelovanje v družbi	Ravnanje v skladu z družbenimi normami, zavzemanje za družbene vrednote in cilje, prevzemanje dolžnosti in odgovornosti za druge ljudi in družbo ter okolje, državljansko udejstvovanje.

Dvanajst ključnih razvojnih nalog mladostništva iz raziskave M. Zupančič (2020).

Se pa razvojne naloge mladostništva ne uresničijo same od sebe – za njihov uspešen potek je **ključno, da ima mladostnik dostop do spodbudnega in podpornega okolja**. In prav tu ima mladinsko delo posebno mesto – mladim omogoča razvijanje kompetenc, eksperimentiranje z različnimi vlogami, učenje socialnih veščin in sprejemanje odgovornosti – vse to na način, ki temelji na enakovrednem odnosu in prostovoljni udeležbi.

Z dobro zasnovanimi programi lahko mladinsko delo neposredno podpira učenje, ustvarjalnost, sodelovanje, samorefleksijo – torej tiste vidike, ki mladostniku pomagajo uresničevati razvojne naloge na svoj način, v svojem ritmu, z občutkom, da ni sam.

Mladost kot ključno obdobje oblikovanja identitete

Če mladostniki niso homogena skupina, tudi mladostništvo ni linearno. Na mladost moramo gledati kot na dinamični proces, kjer razvoj ne poteka po enotni poti, temveč vključuje vzpone in padce, eksperimentiranja, prehode med vlogami in večplastne izkušnje. Mladi niso pasivni »subjekti v razvoju«, temveč že v sedanjem trenutku aktivno sooblikujejo svoj svet – razvijajo kritično mišljenje, izražajo ustvarjalnost, sodelujejo v skupnostih, pogosto pa tudi sprožajo družbene spremembe. Tak pogled mladinskemu delu nalaga, da mladim ne le »pomaga odrasti«, temveč jih že zdaj prepozna kot kompetentne in dragocene sogovornike ter soustvarjalce bolj vključujoče družbe.

Erikson (1968, v: Zupančič, 2009, 2020) je identiteto opredelil kot posameznikov način organiziranja vseh preteklih in sedanjih identifikacij, značilnosti, želja in usmeritev, za katere posameznik verjame, da najbolj predstavljajo njega. Gre za koherentno in celovito organizirano pojmovanje sebe kot od drugih različnega posameznika, ki vključuje vrednote, prepričanja in cilje, za katere se je posameznik opredelil (Zupančič, 2009, 2020). Oblikovanje identitete poteka prav v obdobju mladostništva, ki je čas intenzivnega raziskovanja. Mladostniki

Na mladost moramo gledati kot na dinamični proces, kjer razvoj ne poteka po enotni poti, temveč vključuje vzpone in padce, eksperimentiranja, prehode med vlogami in večplastne izkušnje.

se sprašujejo, kdo so, kaj verjamejo, komu ali čemu pripadajo in kakšna je njihova vloga v svetu. Odgovori na ta vprašanja pa zahtevajo razvite spoznavne in socio-kognitivne sposobnosti ter precejšnjo mero samostojnosti in socialnih izkušenj (Zupančič, 2009, 2020).

Razvoj identitete in z njim povezana **identitetna kriza je ena najbolj izstopajočih značilnosti mladostništva in prehoda v odraslost** ter ključna razvojna naloga tega obdobja (Zupančič, 2020). Da bi odkrili, kdo smo in kaj nam ustreza, moramo

preizkušati različne vloge in se o njih preizpraševati – katera vloga, če sploh katera, odraža naš pravi jaz. Identiteta se ne oblikuje iz ničesar in nenadoma. Na njen razvoj vplivajo zgodnje poteze in izkušnje, ki jih mladostniki v procesu preverjanja, da bi našli tisto, ki jim najbolj ustreza, zanikajo ali zadržijo, jih preoblikujejo ali dopolnijo, tudi s povsem novimi vsebinami (Zupančič, 2009). V mladostništvu postanemo opazovalci lastnih sprememb in potrebujemo čas, da te spremembe vključimo v novo sliko o sebi. In tudi, ko dosežemo lastno individualnost, ta ne pomeni nujno končnega dosežka, saj ni statična, ampak ima potencial za nadaljnje spreminjanje, popravljanje ali dopolnjevanje, ki je pogojeno z vsako novo (večjo) spremembo v posameznikovem življenju (Zupančič, 2009, 2020).

Marcia (1980, v: Zupančič, 2020) je opredelil štiri identitetne položaje v mladostništvu, ki pa ne pomenijo stopenjskega razvoja. Posamezne položaje določata dva bistvena elementa:

- **kriza ali identitetno raziskovanje** kot obdobje tehtanja, raziskovanja, preizkušanja alternativ in odločanja o pomembnih področjih posameznikovega življenja in
- **opredelitev** kot osebna investicija v neko dejavnost, sistem prepričanj, opredelitev za določene cilje, vrednote.

Prisotnost ali odsotnost obeh elementov določa identitetne položaje, ki jih predstavljam v preglednici:

IDENTITETNI POLOŽAJ:

PRIMER MLADOSTNIKA V TEM IDENTITETNEM POLOŽAJU (povzeto po resničnih primerih iz kariernega svetovanja avtorice v okviru Mreže KROJ)

Razpršeni identitetni položaj zavzemajo posamezniki, ki so morda doživeli nekaj krize, navadno pa niso v njej in se niso za nič opredelili. Navadno še niso raziskovali pomembnih alternativ na nobenem življenjskem področju in niso sprejeli pomembnih življenjskih odločitev. Preizkušanje in opredeljevanje jih ne zanima, stanje fluidnosti pa jih ne moti. Ta položaj navadno zavzemajo mladostniki v zgodnjem mladostništvu, ki so na videz brezskrbni, v bistvu pa so brezciljni in v svojih dejavnostih ne najdejo pravega smisla. Do sebe imajo ambivalenten odnos in so sprejemljivi za različne (predvsem vrstniške) vplive. Če ta položaj vztraja, so lahko osamljeni, tudi depresivni.

Fant B. se je vpisal na študij, za katerega se je odločil njegov najboljši prijatelj. Nima nobenih želja glede tega, kam naj bi ga študij popeljal, predvideva, da bo čas pokazal, kaj mu je usojeno. Trenutno se želi zabavati in izkoristiti prednosti študentskega življenja. Če ga vprašaš, kdo je in kaj bi lahko povedal o sebi, reče, da ne ve in da se s tem ne ukvarja. Če bi mu dekle, ki mu je všeč, reklo, da študij, ki ga je izbral, zanj ni pravi, bi verjetno precej hitro zamenjal študijsko smer.

Privzeti identitetni položaj zavzemajo posamezniki, ki so trdno zavezani določenim ciljem, vrednotam in vedenjskim slogom ter nikoli niso doživeli identitetne krize. Čeprav so se opredelili, sami niso preizkusili različnih alternativ in se na podlagi teh odločali. Za svojo lastno prihodnost so sprejeli načrte pomembnih drugih. Ta položaj navadno zavzemajo mladostniki zgodnjega, manj pa srednjega in poznega mladostništva. Zanje je značilna mladostniška togost, strogo verjamejo v družbena pravila in norme, so konvencionalni, pogosto stvari stereotipizirajo. Pogosto so netolerantni do drugačnosti, bojijo se zavrnitve oseb, od katerih je odvisno njihovo samospoštovanje.

Odloženi identitetni položaj zavzemajo posamezniki, ki tehtajo in preizkušajo različne življenjske možnosti, ki najbolj ustrezajo njim in družbenim zahtevam njihovega okolja. Nujen je dosežen predhodni identitetni položaj, ni pa nujno, da posameznik doseženi položaj zavzame. Ta položaj pomeni stanje identitetne krize, v kateri posameznik še nima dovolj izkušenj, na podlagi katerih bi se opredelil za pomembne cilje v svojem življenju, zato začasno odloži pomembne življenjske odločitve. Poskuša ugotoviti, kaj hoče, zakaj to hoče in kako bo to dosegel. Veliko razmišlja, išče informacije in preizkuša različne vloge (ali si vsaj sebe zamišlja v njih), njegove končne odločitve pa bodo manj radikalne od tistih, ki jih preizkuša. Posamezniki v tem položaju so značilno neodvisni, razmišljajo racionalno in kritično, so odprti za nove izkušnje in pripravljeni na soočanje s težavami ter se pogosteje zapletejo v konflikte.

Doseženi identitetni položaj zavzemajo posamezniki, ki so izšli iz odloženega položaja. Po preizkušanju različnih možnosti so oblikovali nov konstrukt pojmovanja sebe, ki je koherenten, kontinuiran in razmeroma stalen. Nekatere priložnosti so zavrnili, druge sprejeli. Pripravljeni so slediti dolgoročnim ciljem na različnih področjih svojega življenja in razvijejo pripravljenost za psihološko intimnost z drugo osebo. Sebe, svoje sposobnosti in omejitve v celoti sprejemajo. So optimistični in odprti za nove ideje, a hkrati sposobni obdržati lastne standarde vedenja in vrednote, ki so jih sprejeli. Znajo se spoprijeti s stresom in so uspešni v intimnih zvezah.

Dekle E. se je odločilo študirati medicino. Oba njena starša in tudi starejši brat so zdravniki. Status, ki ga ta poklic prinaša, se ji zdi zelo pomemben, že od otroštva govori, da se bo nekoč tudi sama pridružila družinski praksi. Po koncu srednje šole se ji je ponudila priložnost polletnega pripravništva v tujini, vendar jo je zavrnila, ker ne želi ogroziti prihodnosti, ki si je je vedno želela. Če jo vprašaš, kdo je in kaj bi lahko povedala o sebi, reče, da je bodoča hematologinja, ki bo imela dva otroka in moža, prav tako zdravnika.

Fant G. je po srednji šoli začel delati v skladišču. Delo mu omogoča osnovni prihodek, s katerim pokrije najem sobe in odselitev od doma. Izmensko delo mu omogoča tudi, da se udeležuje številnih brezplačnih izobraževanj in aktivnosti, ki jih za mlade ponujajo v njegovem lokalnem okolju. Vedno ga je zanimalo delo z živalmi, a ni imel želje po nadaljnjem izobraževanju, saj meni, da ga študij veterine ne bi približal želeni viziji dela z živalmi. Če ga vprašaš, kdo je in kaj bi lahko povedal o sebi, reče, da se še išče. Veliko časa posveti branju in raziskovanju dela z živalmi v terapevtskih procesih. Če bi mu mladinski delavec ponudil priložnost prostovoljnega dela ali plačanega pripravništva v tujini, bi verjetno našel vsaj pet organizacij, ki bi jih želel obiskati.

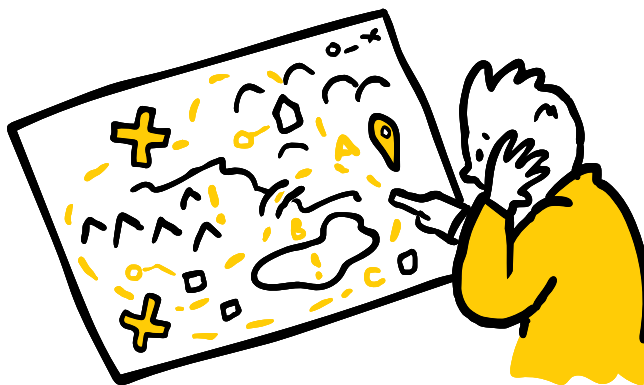
Dekle S. se je po končanem šolanju na mednarodni spletni platformi in tečaju za mlade podjetnike v njenem kraju odločila odpreti lepotni salon. Starše je prosila za finančno pomoč pri nakupu delovnega prostora, izdelala je tudi natančen načrt za povračilo stroškov v naslednjih desetih letih (v skladu s svojo finančno uspešnostjo). Obiskala je dodatno brezplačno karierno svetovanje, po nasvetu karierne svetovalke se je srečala tudi z osebo, ki je podobno pot samostojne podjetnice pravkar prehodila. Če jo vprašaš, kdo je in kaj bi lahko povedala o sebi, reče, da je vizažistka, ki vodi svoj salon, in da je glavna umetnica za ličenje za glasbene videospote izbrane produkcijske hiše. Po petih letih vodenja lastnega salona že načrtuje nakup skupnega doma s svojim partnerjem.

M. Zupančič (2020) opozarja, da hitrost sprememb zadnjih desetletij (tehnološki napredek, družbene spremembe, dostop do informacij, raznovrstne izbire življenjskih poti) povečuje negotovost mladih glede njihove prihodnosti, obdobje oblikovanja identitete pa se posledično podaljšuje in postaja vse bolj individualizirano. Izhajajoč iz predstavljenega modela s štirimi identitetnimi položaji (Marcia, 1980, v: Zupančič, 2009, 2020), se je treba bolj kot na kategorije (položaje) usmerjati na procesno usmerjen razvoj identitete ter širino in globino samoraziskovanja posameznikov. **Razvoj identitete je torej dvokrožen** – mladi raziskujejo, se na podlagi tega opredelijo (prvi krog), te opredelitve nadalje raziskujejo, ocenjujejo in tehtajo ter se z nekaterimi izbirami poistovetijo (Zupančič, 2020). Hkrati se v zadnjih desetletjih pojavlja potreba po preučevanju razvoja identitete ne le na splošno, ampak tudi po ločenih področjih – na primer etnična, državljanska, finančna identiteta ali identiteta na področju izobraževanja in identiteta spolne usmerjenosti, če jih naštejemo le nekaj.

Mladost kot obdobje možnosti in ranljivosti

Mladost je obdobje napetosti med izjemnim potencialom in povečano ranljivostjo. Po eni strani je to čas ustvarjalnosti, energije, idealizma in intenzivne osebnostne rasti, po drugi pa obdobje, ko so mladi bolj dovzetni za psihosocialna tveganja, kot so anksioznost, depresija, socialna izključenost in škodljiva vedenja. Mladinski delavci pogosto doživljamo to dvojnost v praksi: mladostniki izkazujejo željo po samostojnosti, prispevku k skupnosti, raziskovanju lastne identitete, hkrati pa se spopadajo z negotovostjo, družbenimi pritiski in nezaupanjem vase.

Raziskave kažejo, da je mladost, podobno kot zgodnje otroštvo, občutljivo razvojno obdobje, v katerem tako normativni kot neustrezni vedenjski vzorci pomembno vplivajo na prihodnje življenjske poti (Sawyer in drugi, 2012). Zato moramo to obdobje razumeti kot **kritično okno priložnosti** – za podporo, opolnomočenje in dolgoročno preventivo.

Glavne sile današnjega časa – od industrializacije in digitalizacije do vse večje mobilnosti in urbanizacije – preoblikujejo pogoje, v katerih mladi odraščajo. Posledično tradicionalni dejavniki, kot so družina, skupnost in šola, izgubljajo moč nadziranja in usmerjanja prehoda v odraslost (Sawyer in drugi, 2012). Vse manj je soglasja med generacijami in znotraj različnih skupnosti o tem, kdaj in kako naj bi mlad človek prevzel vlogo odraslega.

To ustvarja nov kontekst za mladinsko delo – tisto, kar je nekoč ponujala skupnost, mora danes pogosto nadomestiti strukturirano, a še vedno dovolj odprto okolje, v katerem mladi najdejo podporo, varnost in spodbudo. Mladinski centri, klubi, programi in mentorji so pogosto edini »most« med osebnim potencialom mladostnika in širšo družbo.

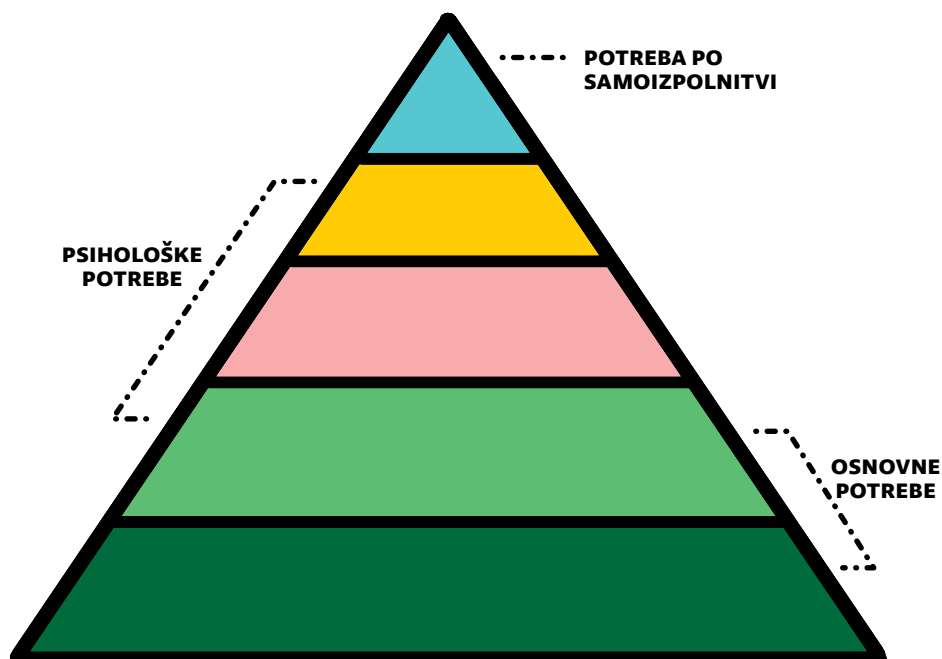
Potrebe mladih danes in jutri

Mladostniki vsak dan doživljajo različna stanja, čustva in odzive. Pogosto za tem tiho stojijo njihove potrebe – tiste bolj očitne, kot so potreba po počitku po napornem dnevu v šoli ali po hrani med dolgimi aktivnostmi, in tiste bolj subtilne, kot so potrebe po tem, da jih vrstniki sprejmejo, da jih odrasli slišijo, da imajo občutek, da nekaj obvladajo in da jih svet jemlje resno. Včasih te potrebe ostanejo neizražene ali jih mladi sami ne znajo poimenovati – namesto tega čutijo tesnobo, razdraženost, praznino ali umik, kar kaže na notranje neravnovesje. In ker mladostniki svojih potreb pogosto ne izražajo neposredno, je **naloga odraslih – še posebej mladinskih delavcev –, da razvijemo občutljivost in razumevanje za različne izraze teh potreb.**

Izziv za bralce: V letu 2024 so v Društvu Center za pomoč mladih vprašali 2894 mladih, starih med 14 in 30 let, kako so zadovoljni na različnih področjih svojega življenja. Med drugim so mladi odgovarjali na vprašanja: Česa se glede prihodnosti veseliš? in Kaj te glede prihodnosti skrbi? Vabim vas k branju njihovih odgovorov in vas izzivam, da v njih poiščete potrebe mladih, ki se skrivajo v ozadju, in razmislite, kateri in kakšni mladinski programi bi v prihodnje na te potrebe uspešno odgovorili.

Zakaj govorimo o potrebah mladih? Ker so potrebe osnovni motivatorji našega vedenja. Najosnovnejša je delitev na fiziološke in psihosocialne potrebe (Pupaher, b. d.), morda najbolj znana pa je hierarhija potreb po Maslowu; ta predvideva pet stopenj, ki si sledijo od tistih nujnih za preživetje do tistih, s katerimi se lahko ukvarjamo šele, ko so izpolnjene naše osnovne potrebe, in ki prispevajo h kakovosti našega življenja, gradnji osebnih potencialov in samouresnitvi. Višje kot so potrebe v hierarhiji, težje jih je zadovoljiti, saj nanje vplivajo številni medosebni in okoljski dejavniki (McLeoud, 2025).

HIERARHIJA POTREB

Hierarhija potreb po Maslowu, povzeta po originalni ilustraciji na spletni strani "Psihoterapija Sabina Kojc".

Teorijo Maslowa lahko uporabimo tudi v mladinskem delu, saj nas opomni, da vedenja mladih ne moremo razumeti le kot preprost odziv na zunanje okoliščine, ampak moramo nanj gledati celostno in upoštevati fizične, čustvene, socialne in razvojne potrebe mladih. Naša osnovna naloga je, da ustvarjamo okolja, ki so varna, vključujoča, podpirajoča in spoštljiva in v katerih se mladi počutijo slišane in cenjene. Šele ko je tem pogojem zadoščeno, bodo mladi lahko raziskovali svoje interese in potencialne, krepili svojo samozavest, sprejemali odgovornost za svoje vedenje ter razvijali nove kompetence. Kako lahko to uporabimo v praksi?

- **Zadovoljevanje fizioloških potreb z omogočanjem osnovnega udobja:** dostop do hrane in pijače, počitka, varnega prostora.
- **Zagotavljanje varnosti** z jasnimi dogovori (pravili), gradnjo zaupanja, varovanjem pred nasiljem ali diskriminacijo.
- **Gradnja občutka pripadnosti:** gradnja skupnosti, medosebnih vezi, sprejemanje drugačnosti, sodelovalni odnosi in skupinske aktivnosti.
- **Podpora pri oblikovanju pozitivne samopodobe:** oblikovanje dejavnosti in priložnosti za uspeh, pohvale za trud in napredek, preigravanje timskih vlog, omogočanje sprejemanja odgovornosti za lastno učenje in odgovornosti znotraj skupine.
- **Samouresničitev:** spodbujanje ustvarjalnosti, raziskovanja lastnih interesov, prostovoljstva, eksperimentiranja, mentorstvo in promocija zavzemanja za lastno skupnost in spremembe v njej.

Pripadnost, mojstrstvo, samostojnost in velikodušnost

S hitrimi spremembami v družbi se posledično spreminjajo tudi ključne potrebe mladih danes in jutri. Vseeno pa se strokovnjaki pozitivnega razvoja mladih strinjajo, da bodo mladostniki lahko razvili svoje potenciale v celoti le, če bodo zadovoljene njihove temeljne razvojne potrebe. Osebnostno mi je zelo ljuba delitev avtoric S. Kavanaugh in B. Allen (2019), ki navajata štiri ključne potrebe mladih:

- **Pripadnost** – Zavedanje, da za mlade nekdo skrbi in da so povezani z drugimi v skupnostih, katerih del so. Mladi potrebujejo priložnosti za ustvarjanje zaupnih vezi, ki lahko vodijo do občutka sprejetosti, spoštovanja in navezanosti, pri čemer iščejo dragocene medosebne povezave, ki jim pomagajo razviti občutek varnosti, socialne kompetence in zdrave meje v medosebnih odnosih.
- **Mojstrstvo** – Zavedanje mladih, da so sposobni in uspešni pri reševanju problemov in soočanju z izzivi. Omogočanje praktičnih izkušenj pri doseganju ciljev, ki so usklajeni z njihovimi lastnimi interesi, priložnosti za prakso in dokazovanje spretnosti, čemur sledi čas za razmislek in prejemanje povratnih informacij.
- **Samostojnost** – Zavedanje mladih, da imajo vpliv in avtonomijo pri odločanju, občutek nadzora in odgovornosti za lastna dejanja. Ponujanje možnosti vodenja za razvoj samozadostnosti in samozavesti.
- **Velikodušnost** – Zavedanje mladih, da ima njihovo življenje smisel in namen prek povezovanja s svojimi skupnostmi, da se lahko naučijo »vračati« svojim skupnostim/družbi ter imajo priložnosti za razvoj empatije in odkrivanje svojega poslanstva, predvsem pa, da so del aktivnosti, ki obravnavajo potrebo njihovih skupnosti po krepitevi vrednot, kot so altruizem, pravičnost in socialna pravičnost.

Rita Pierson je učiteljica, ki v svojem TED govoru »Every kid needs a champion« pove, da mladim, ki so najmanj akademsko uspešni, v prvi šolski uri prebere naslednji citat: »Prišel sem kot nekdo z vrednostjo, in s tem, kar bom tukaj doživel, bom postal še boljša različica sebe.« Pove tudi, da vsak mladostnik potrebuje podpornika in da kot učiteljica (enako velja za nas kot mladinske delavce) ustvarja zapuščino odnosov, ki puščajo trajno sled, in da je kot izobraževalka »rojena«, da v drugih pusti pečat in vpliva na njihova življenja.

Potrebe in želje: kako jih ločujemo in kako se nanje odzivamo

Potrebe in želje nas spremljajo na vsaki stopnji razvoja, vendar jih pogosto zamenjujemo ali enačimo. Ključna razlika med njimi je v posledicah njihove neizpolnitve.

Medtem ko so potrebe temeljne za naše preživetje in zdravo delovanje (na primer zrak, voda, varnost, čustvena povezanost), so želje pogosto pogojene z našimi okoljem, vrednotami in družbenimi vplivi. Njihova neizpolnitev lahko povzroči frustracijo ali občutek prikrajšanosti, a ne ogroža osnovnega obstoja posameznika.

V mladostništvu je to razlikovanje še posebej zapleteno. **Mladi pogosto ne ločijo med tem, kar resnično potrebujejo, in tem, kar si želijo.** Želja po novem telefonu, oblačilih določene blagovne znamke ali všečkah na družbenih omrežjih se lahko zazna kot nujna, celo življenjskega pomena. Toda v resnici gre za izraz želje po pripadnosti, prepoznavnosti ali sprejetosti – kar pa so osnovne psihološke potrebe. Nov telefon kot simbol statusa morda ni nujen, toda mladostnikov občutek izključenosti iz vrstniške skupine, če telefona nima, lahko ogroža njegov občutek lastne vrednosti, varnosti in povezanosti.

Zato je v mladinskem delu izjemno pomembno, da mladim pomagamo ozavestiti to razliko – ne da bi njihove želje zaničevali ali zmanjševali njihov pomen, temveč da jim pomagamo razumeti, katera potreba se skriva za določeno željo. Tako jih učimo, kako bolje prepoznati svoje notranje stiske, kako se z njimi spoprijeti in kako graditi bolj zdrave načine za zadovoljevanje potreb. Poleg tega lahko to znanje mladim pomaga razviti odpornost proti zunanjemu pritisku, ki jih sili v nenehno primerjanje, tekmovalnost in iskanje potrditve z nerealnimi družbenimi pričakovanji in/ali normami.

Korak naprej gre Mathis (2021), ki potrebam in željam doda dimenzijo sanj ali pa vizije. Zanj so potrebe najosnovnejše. Nadgradi jih z željami, ki so povezane s tem, kako živimo zdaj in kako želimo živeti v (bližnji ali daljni) prihodnosti. Konča pa s sanjami (ali željami na višji ravni), ki odražajo, kako si predstavljamo svoje življenje, če bi bilo vse popolno. Ali kot v mladinskih programih pogosto vprašamo: »Če ne bi bilo omejitev, bi ...?«

Viri in literatura

- Kavanaugh, S., in Allen, B. (2019). *4-H Youth Program Specialist*. Iowa State University Extension and Outreach. <https://www.extension.iastate.edu/poweshiek/files/documents/Developmental%20Needs%20of%20Youth.pdf>.
- Mathis, T. (2021). *Understanding The Critical Differences Between Needs, Wants And Wishes*. Forbes books. <https://www.forbes.com/sites/forbesbooks-authors/2021/05/27/understanding-the-critical-differences-between-needs-wants-and-wishes/>.
- McLeod, S. (2025). *Maslow's Hierarchy of Needs*. Simply Psychology. <https://www.simplypsychology.org/wp-content/uploads/simplypsychology.org-Maslows-Hierarchy-of-Needs.pdf>.
- Pierson, R. (3. maj 2013). *Every child deserves a champion* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=SFnMTHhKdkw>.
- Pupaher, M. (b. d.). *Kakšne potrebe imamo in kako jih prepoznati*. Moj Psihoterapevt. <https://www.youtube.com/watch?v=SFnMTHhKdkw>, <https://mojpsihoterapevt.si/clanek/Kaksne-potrebe-imamo-in-kako-jih-prepoznati%3Fid/413>.
- Robinson, K. (7. januar 2007). *Do schools kill creativity?* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=iG9CE55wbTY>.
- Sawyer, S. M., Afifi, R., Bearinger, L. H., Blakemore, S., Dick, A., Ezech, A. C., in Patton, G. C. (2012). Adolescence: a foundation for future health. *Lancet*, 379, 1630–1640. DOI:10.1016/S0140-6736(12)60531-5.
- V 2024 mladi pravijo (2024). Društvo CPM. https://www.cpm-drustvo.si/wp-content/uploads/2025/03/2024_MLADI-PRAVIJO-ANALIZA.pdf.
- Zupančič, M. (2009). Opredelitev razvojnega obdobja in razvojne naloge mladostništva. V: Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (ur.), *Razvojna Psihologija* (str. 511–524). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Zupančič, M. (2011). Razvojno obdobje prehoda v odraslost – temeljne značilnosti. V: Puklek Levpušček, M., in Zupančič, M. (ur.), *Študenti na prehodu v odraslost* (str. 9–37). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Zupančič, M. (2020). Opredelitev razvojnega obdobja in razvojne naloge mladostništva. V: Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (ur.), *Razvojna Psihologija*, 3. zvezek (str. 643–665). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Zupančič, M., in Sirsch, U. (2018). Različni vidiki prehoda v odraslost. V: Zupančič, M., in Puklek Levpušček, M. (ur.), *Prehod v odraslost: sodobni trendi in raziskave* (str. 11–49). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Zupančič, M. (2009). Razvoj identitete in poklicno odločanje v mladostništvu. V: Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (ur.), *Razvojna Psihologija* (str. 571–588). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Zupančič, M. (2020). Razvoj identitete in poklicno odločanje v mladostništvu ter na prehodu v odraslost. V: Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (ur.), *Razvojna Psihologija*, 3. zvezek (str. 744–768). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Pristopi strokovnjakov

Milko Poštrak

Teoretski in konceptualni okvir sodobnega mladinskega dela

Paradigmatski premiki v humanističnih vedah v drugi polovici dvajsetega stoletja odsevajo tudi na področju mladinskega dela.

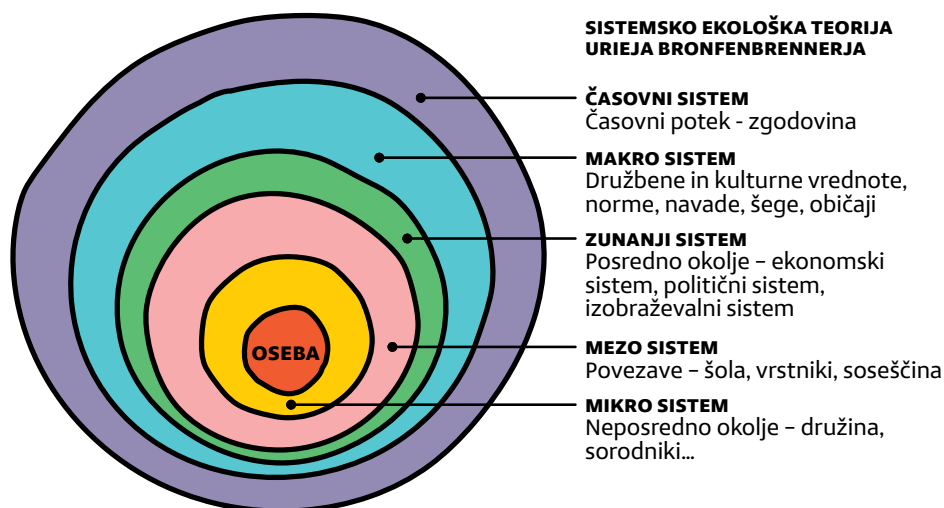
Ti novi premisleki so kompatibilni in omogočajo interdisciplinarno sodelovanje na področju družboslovja.

Sodobne paradigmatske spremembe pa niso enovite ali homogene. Znotraj precej raznolikega dogajanja lahko identificiramo dve za nas najpomembnejši paradigmi: fenomenološko s socialnim konstruktivizmom in sistemsko s sistemsko teorijo. Obe se prepletata in razvidno odsevata tudi na področju mladinskega dela v Sloveniji. Pomembno je tudi, da pomenita razviden odmik, pravzaprav nasprotje in alternativo konservativni *funkcionalistični* paradigmi. Najbolj razvidno nasprotje funkcionalistični perspektivi je seveda *radikalno mladinsko delo* (Rojek, 1995). Tako bi bil **mladinski delavec** iz konteksta tradicionalnega, **konservativnega** modela **utrjevalec obstoječih družbenih razmerij** oziroma obstoječih družbenih razlag ali konstrukcij resničnosti.

Dve za nas najpomembnejši paradigmi: fenomenološko s socialnim konstruktivizmom in sistemsko s sistemsko teorijo. Obe se prepletata in razvidno odsevata tudi na področju mladinskega dela v Sloveniji.

Mladinski delavec iz konteksta **radikalnega** mladinskega dela je **prebujevalec zavesti** oziroma revolucionar in **razvija strategije sprememb**. Mladinski delavec iz konteksta **sistemsko ekološkega modela** raziskuje, kakšne so **izmenjave med posameznimi družbenimi sistemi**. Mladinski delavec iz konteksta **socialno konstruktivističnega modela** pa – **skupaj z mladostnikom** – **išče pomene tistega, kar se dogaja v njegovem življenjskem svetu** (Poštrak, 2018, str. 132).

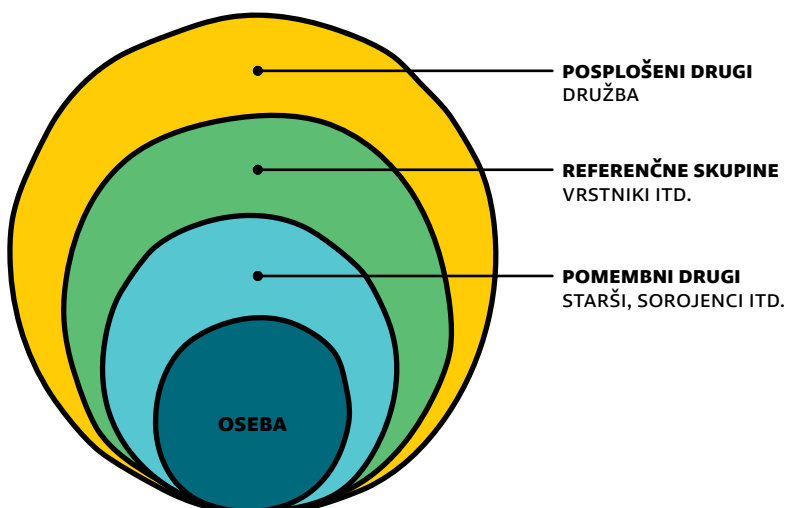
Eden ključnih utemeljiteljev sistemsko ekološkega pristopa je Urie Bronfenbrenner. Osebo, ki jo v tem kontekstu pojmuje kot *sistem*, je umestil v odnose z drugimi *sistemi*, kot so družina, skupina vrstnikov, šolski sistem in podobno. Ti sistemi so okolje mlade osebe. Različne ravni okolja osebe po Bronfenbrennerju so prikazane v koncentričnih krogih:

Upodobitev sistemsko ekološkega pristopa Urije Bronfenbrennerja.
Avtor sheme Milko Poštrak

Tu vidimo mladostnika v njegovem okolju. *Mikroraven* je neposredno okolje, katerega del so družina, vrstniki in podobno. *Mezoraven* so povezave, torej sosesčina, šola in podobno. *Zunanji sistem* so po Bronfenbrennerju posredne povezave, torej šolski sistem, izobraževalni sistem, politični sistem, v našem primeru mladinska politika in podoba. *Makrosistem* je raven družbenih in kulturnih vrednot, prepričanj, navad, šeg, običajev dane skupnosti in družbe. Kronosistem so časovni poteki, zgodovina.

Na to lahko navežemo upodobitev koncepta G. H. Meada kot primer simbolnega interakcionizma in na fenomenološko paradigmo oprtega socialno konstruktivističnega pristopa pri delu z mladimi:

Meadov koncept simbolnega interakcionizma
Avtor sheme Milko Poštrak

Prikaz osebe, kot jo je opredelil G. H. Mead, v odnosu s *pomembnimi drugimi*, kot so starši in sorojenci, z *referenčno skupino*, v kateri so vrstniki, sošolci, sosedje in tako dalje, in *posplošenimi drugimi*, torej družbo kot tako.

Na katerih ravneh obravnavamo mlade

Pri analizi življenjskega sveta mladostnikov si lahko pomagamo tudi s koncepti formalnih in neformalnih socialnih mrež. V zvezi s tem nam pride prav še razmišljanje o makro- in mikroravnih analize ali o makro- in mikrovidikih življenjskega sveta mladostnika.

Mikroraven analize so v našem primeru konkretne oblike dela z mladimi po eni strani in spoznanja o značilnostih odraščanja po drugi. V tem okviru moramo imeti razvita ustrezna načela strokovnega dela in načine ravnanja. Pri tem smo pozorni na **ustrezne oblike vzpostavljanja odnosa in soustvarjanja rešitev pri delu z mladimi** (Poštrak, 2015). *Mezoraven analize* so pristopi in metode mladinskega dela v skupnosti, torej projekti in **programi v sosesčini, skupnosti**, tudi **ulično delo** in podobno. *Makroraven analize* pa so **koncepti mladinske politike** v Sloveniji. Na makroravni moramo splesti formalno socialno mrežo ustanov, ki se ukvarjajo z mladino.

Avtoritarni, demokratični in vsedopuščajoči pristopi

Večina avtorjev, ki se ukvarja z vzgojnimi slogi in pristopi, govori o treh oblikah vodenja. Ščuka pravi: »V zgodovini človeštva so znani trije vzgojni pristopi: pri starih ljudstvih z ustrahovanjem (*represivno*), pri potrošnikih s popuščanjem (*permisivno*) in pri ozaveščenih kulturnih narodih s samoobvladovanjem (*frustracijsko*). Naravna (>po zdravi kmečki pameti<) je vzgoja, ki hkrati vključuje dajanje ljubezni in učenje odgovornosti ter s tem vključuje urjenje samoobvladovanja.« (Ščuka, 2012, str. 215) In nadaljuje: »Ustrahovanje (*represivna vzgoja*) ne vliva zaupanja, saj gre za strahospoštovanje in vzvišeno nadrejenost staršev (vzgojiteljev) nad otroki, ki morajo ostati ponižni in hlapčevsko vdani. Popuščanje (*permisivna vzgoja*) omogoča enakovreden (horizontalen) odnos, ki prevečkrat preraste v enakopravnost, ko ni več jasne meje med otroki in starši. Pri pretiranem razvijanju postane otrok pretirano zahteven in obvladuje starše, čeprav je še vedno »s popkovnico« vezan nanje. Vzgoja s samoobvladovanjem (*frustracijska vzgoja*) omogoča jasen jaz – ti odnos, v katerem ni ukazovanja in kaznovanja, ampak gre za sprejemanje dogovorov v danih okoliščinah ter prevzemanje odgovornosti za dogovorjene naloge. Če otrok dogovorov ne izpolni, naj si sam pripiše posledice. Na videz grobo, vendar izkustveno.«

Milica Bergant je vzgojne sloge razdelila na *represivni vzgojni stil*, *permisivni vzgojni stil* in *laissez-faire* ali *vsedopuščajoča vzgoja* (Bergant, 1971, 1986). Njeno razdelitev so pozneje povzemali mnogi drugi avtorji. Nekateri so predlagali spremembe ali dopolnitve. Tako Janek Musek govori o *avtoritarnem*, *permisivnem*, *avtonomnem* in *demokracičnem pristopu* (Resman in drugi, 1999, str. 54).

Pri avtoritarnem pristopu ima ključno vlogo in vpliv učitelj, vzgojitelj, starš, mladinski delavec. Pri permisivnem pristopu ima ključno vlogo učenec, mladostnik. Pri avtonomnem pristopu mladostnik sprejema odgovornost za svoje ravnanje. Demokracični pristop temelji na ravnotežju med individualno svobodo in prilagajanjem skupini.

Ob tem Musek navaja več razlogov, zakaj so posamezni pristopi bolj ali manj (ne) ustrezni. Pri **avtoritarnem pristopu** so v ospredju vrednote, kot so **red, disciplina, izpolnjevanje obveznosti** in podobno, mladostnik sprejema prevzeto identiteto, je bolj odvisen in pasiven. Pri **permisivnem pristopu** so vrednote **uživanje, svoboda** in podobno; identiteta je zmedena, oseba je dezorientirana, primanjkuje ji vztrajnosti in samodiscipline. Pri **avtonomnem pristopu** oseba lahko razvija **ustvarjalnost, samozaupanje in samodisciplino**, vrednote so ustvarjalnost, odgovornost, dosežki in podobno; identiteta naj bi bila dovršena. Podobno, torej da »naj bi bila identiteta dovršena«, velja, po mnenju Muska, za **demokracični pristop**, kjer mladostnik razvije **vsestransko znanje in kritično mišljenje, smisel za druge** in za skupinsko učinkovitost, vrednote so strpnost, solidarnost in podobno, samospoštovanje je večje, višja je raven kognitivnega in moralnega presojanja.

Dinkmayer in McKay govorita o treh načinih starševske vzgoje, *avtokratskem*, *permisivnem* in *demokracičnem* (Dinkmayer, McKay, 1996, str. 43). Za **avtokratskega** je – po njunem mnenju – značilno, da **ne spoštuje otroka**, da jih **kritizira in obtožuje**. Ne spoštuje otrokovih pravic. Prevzema odgovornost za vse probleme. Otroka poučuje, mu ukazuje in grozi. Odloča o vsem in daje nasvete. Kaznuje, za to uporablja metodo ukinjanja privilegijev, tudi telesno kazen. Za **permisivni pristop** je značilno, pravita Dinkmayer in McKay, da **starš ne spoštuje sebe**, ne spoštuje lastnih pravic, **služi otroku**, otroka prosi, pušča otroku, da počne, kar hoče, poskuša upravičiti otrokove napake. Pri **demokracičnem pristopu** starši **spoštujejo otroka** in ga **sprejemajo** takega, kot je, spodbujajo njegovo **samospoštovanje**, spoštujejo njegove pravice, mu dopuščajo, da je odgovoren za lastne težave, mu puščajo **različne možnosti** znotraj pravil, ga **vključujejo v odločanje o vprašanjih**, ki so povezana tudi z njim, z njim raziskujejo različne možnosti, **dopuščajo, da otrok izkusi posledice lastnih odločitev**.

Ukazovalni in neukazovalni pristop

Vsak način vodenja opredelimo in od drugih ločimo tako, da ugotovimo, kako so v vsakem posameznem načinu vodenja opredeljene naslednje sestavine odnosa: vprašanje komunikacije, opredelitev vlog udeležениh, vrsta avtoritete, vprašanje odgovornosti in oblika ukrepa. Pomembno je tudi vprašanje ciljev našega delovanja.

Ukazovalni pristop zajema tisto, kar so različni prej navedeni avtorji imenovali represivni, avtoritarni, tudi paternalistični, pokroviteljski pristop. Komunikacija v tem kontekstu je pretežno enosmerna, z navodili, ukazi, brez pogovora ali dogovarjanja. Ta oblika komunikacije je vpeta v pojmovanje vlog, kjer se strokovnjak opredeljuje kot ekspert, kot *tisti, ki ve*. *Vloge so vsiljene*. Oblika *avtoritete* je *avtoritarna*, oprta na položaj, na *argument moči*. *Odgovornost* je sicer deklarirano porazdeljena med akterji, v bistvu pa je izključno *odgovoren strokovnjak*, saj je mladostnik, kot je ugotavljal Musek (Resman in drugi, 1999, str. 54), porinjen v *pasiven položaj*, ki mu ne daje možnosti odločanja in s tem, kot bi rekel Kroflič, ne omogoča vzpostavitve in razvoja **samoomejitvene avtoritete** (Kroflič, 1997, str. 59). Kroflič pri takem načinu vodenja govori o *apostolski avtoriteti*, drugi avtorji pa jo imenujejo *zunanja avtoriteta* (Prgić, 2010, str. 107). Strokovnjak sicer lahko ob neugodnih in neželenih izidih mladostniku očita, da je sam kriv ali odgovoren za to, kar se je zgodilo. Vendar ob tem ne upošteva dejstva, da z mladostnikom ni vzpostavil konteksta skupnega iskanja rešitev, kjer bi mladostnik sploh bil v položaju, ko bi lahko odločal in bil za kar koli odgovoren. Ob tem seveda nikakor ni nujno, da so cilji, kot jih pojmuje in načrtuje tak strokovnjak, tudi cilji mladostnika. *Cilji* so mladostniku *vsiljeni*. *Ukrepi* so prav tako nedogovorjeni, *vsiljeni*. Imajo obliko *kazni in pohval, palice in korenčka*. V zvezi z vprašanjem ukrepov, pojmovanih kot kazni in pohvala, naj omenimo še različico tako imenovanega avtoritarnega ali ukazovalnega pristopa. Nekateri avtorji namreč govorijo tudi o pomenu pohvale pri delu z mladimi (Blum, 1999). Vendar ti avtorji v splošnem ostanejo v pojmovnem ali paradigmatškem okviru ukazovalnega pristopa. Ne upoštevajo niti družbenega konteksta obravnavanih mladostnikov. Ranljivi mladostniki so namreč velikokrat pripadniki diskriminiranih, marginaliziranih družbenih skupin. Komunikacija v tem kontekstu je še vedno enosmerna, ukazovalna, nikakor ne gre za dogovarjanje. *Vloge* so še vedno *vsiljene*, oblika *avtoritete* je še vedno *avtoritarna*, *odgovornost* *zunanja*, *ukrepi* pa *razumljeni* v obliki *kazni in pohval*. Le da je v tem primeru v ospredju pohvala. V nespremenjenem kontekstu odnosa med strokovnjakom in mladostnikom pa lahko pohvala zlahka postane orodje manipulacije, v obliki podkupovanja, da bi imel nadzor, kot bi rekel Glasser (2002, str. 19). Mladostnik je še vedno porinjen v pasiven položaj brez možnosti soodločanja o svojem življenju, le palico je nadomestil korenček.

Tako imenovani permissivni, tudi *laissez-faire*, *laissez-passer*, vsedopuščajoči ali *neukazovalni pristop* se je v zgodovini v precejšni meri vzpostavil in razvil kot reakcija na navedeni tradicionalni ukazovalni pristop. Kieran Egan na primer omenja sredino

devetnajstega stoletja in takratni projekt Herberta Spencerja, katerega izhodišče je bilo delo J.-J. Rousseauja. Iz dela navedenih avtorjev, torej Rousseauja, Spencerja in drugih, se je razvilo več med seboj sicer tudi precej različnih pristopov, ki jih Egan imenuje progresivni pristopi (Egan, 2009). Z nekaj poenostavljanja bi jih lahko opredelili kot permisivni pristopi ali jih vsaj povezali z njimi.

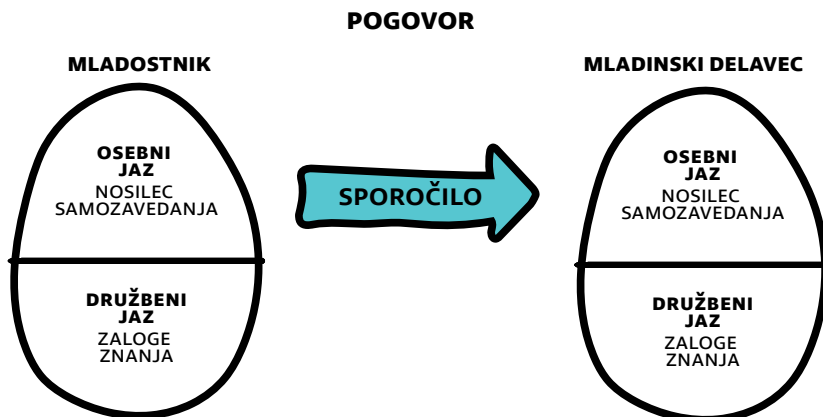
V okviru vsedopuščajočega pristopa *komunikacija* ni več enosmerna, ukazovalna. Udeleženci v odnosu se sicer pogovarjajo, vendar *se ne dogovarjajo* o skupnem početju. Ni torej vzpostavljenega dogovora o delovnem odnosu. Eden od razlogov za to se skriva tudi v opredelitvi vlog. *Vloge so nejasne*, tudi nedogovorjene. Ali pa so strokovnjaki in mladostniki opredeljeni kot nekakšni *prijatelji*. *Avtoriteta je prikrita*, kot pravi Kroflič (Kroflič, 1997, str. 59), ko gre za načrtno *permisivno* ali vsedopuščajočo vzgojo, in – bi dodali – *odsotna*, ko na primer starši ali tudi kak strokovnjak *ne znajo* ali *zmorejo* vzpostaviti ustreznega odnosa z mladostnikom. Posledično tudi *ukrepi ne morejo biti jasno opredeljeni*, še manj dogovorjeni. Mladostnik ne more razviti lastne, notranje ali samoomejitvene odgovornosti. Mladostnik ne dobi jasnih navodil, razlag, kaj se bo zgodilo, če se ne bo držal pravil ali ravnal v skladu z dogovori.

Dogovorni način dela z mladostniki

Thomas Gordon kot bistvo odnosa med učiteljem in učencem, v našem primeru med mladinskim delavcem in mladostnikom, navede *komunikacijo*, posebej njen vidik, ki mu reče *sporazumevanje* (Gordon, 1983, str. 8). Posebej poudari *»preprosto metodo, s pomočjo katere se učitelj prepriča, ali razume sporočilo resnično tako, kot bi to želel učenec. To bo učencu tudi dalo občutek, da ga je učitelj ne le slišal, ampak tudi razumel.«* Jeriček Klanšček in Kordeš govorita o *komunikaciji kot spiralnem približevanju*. Začenjata s *tradicionalno teorijo komunikacije*: *»Komunikacija oz. pogovor se vzpostavi, ko pošiljatelj pošlje prejemniku informacijo, katere pomen je zaobsežen v njej sami. Pošiljatelj ima namen prejemniku sporočiti oz. posredovati neko misel, ki govori o objektivnem ali o subjektivnem svetu, sprejemnik sprejme signale, jih dekodira in jim da svoj pomen (jih interpretira).«* (Jeriček Klanšček, Kordeš, 2001, str. 275–276) V nadaljevanju Jeriček Klanšček in Kordeš opredelita **komunikacijo kot spiralno približevanje**: *»Kaj misliva z izrazom spiralno približevanje? To je zvezen proces počasnega in obojestranskega spreminjanja udeležencev interakcije. Zveznost je biološko utemeljena, saj je nujna za delovanje kognicijskega aparata. Za prekinitev ustaljenega načina delovanja (spoznavanja) in za začetek novega, drugačnega, ki bi omogočalo širjenje sveta oz. njegovo spreminjanje, je treba ugotoviti, kako smo se »naučili« starega.«*

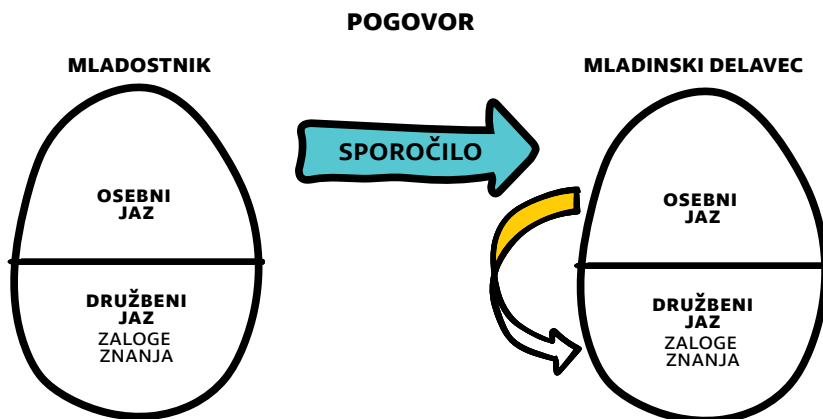
Pogovor med mladostnikom in mladinskim delavcem

Poglejmo, kako poteka pogovor med mladostnikom in mladinskim delavcem. Mladostnik na podlagi svojih življenjskih izkušenj, znanj, razlag in vsega drugega, kar ima shranjeno v svojem družbenem jazu kot zalogah znanja, pošlje sporočilo mladinskemu delavcu:

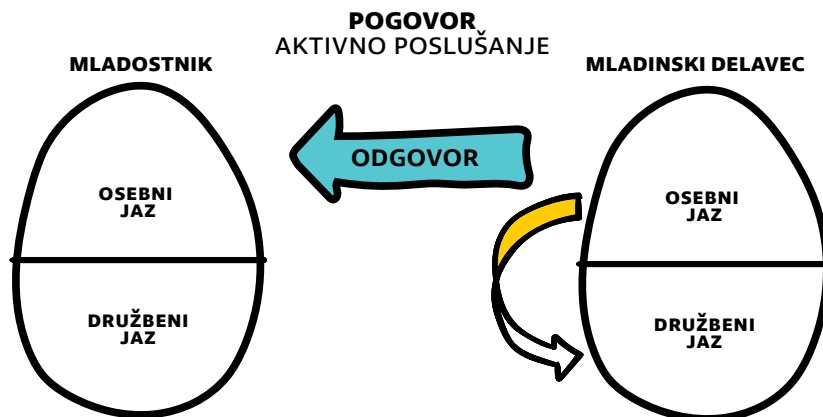
Avtor sheme Milko Poštrak

Mladinski delavec posluša mladostnika in razmišlja o tem, kaj mu je povedal in kako naj to razume. Razmišljanje mladinskega delavca je notranji dialog med njegovim osebnim ali delujočim jazom, ki je sprejel sporočilo mladostnika, in družbenim jazom mladinskega delavca, v katerem so shranjene vse njegove zaloge znanja:

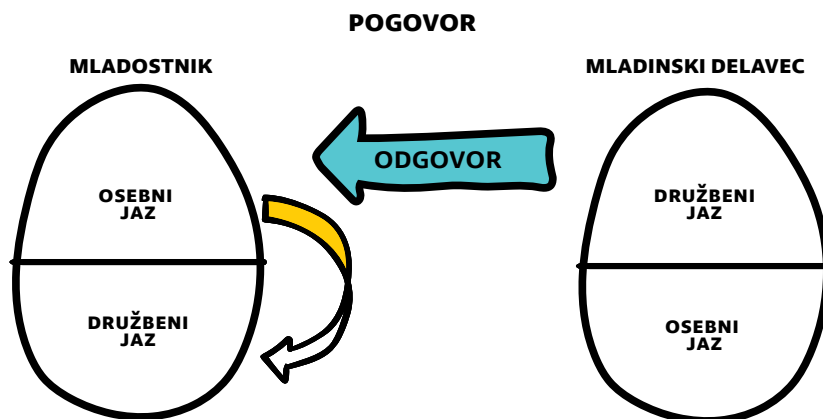
Avtor sheme Milko Poštrak

Mladinski delavec se nato odzove in preveri, ali je dobro razumel sporočilo mladostnika:

Avtor sheme Milko Poštrak

Mladostnik sprejme sporočilo mladinskega delavca in razmisli o tem, kaj mu sporoča mladinski delavec:

Avtor sheme Milko Poštrak

Nato se mladostnik odzove. Tako se nadaljuje komunikacija med mladostnikom in mladinskim delavcem.

V zvezi z vprašanjem, »*kako smo se naučili starega sveta*«, se lahko navežemo na že navedeno teorijo G. H. Meada, ki »*učenje starega sveta*« predstavlja kot ponotranjenje vsebin iz okolja, torej navad, šeg, običajev, zalog znanja, skratka kulture, in njihovo skladiščenje v družbenem jazu. O tem govorita tudi Berger in Luckmann, ki sicer opozarjata, da »popolna socializacija v antropološkem pogledu ni mogoča«, da se

torej noben subjekt ne »*nauči starega sveta*« tako, kot so ga posredovali ali želeli posredovati njegovi predniki in sodobniki, torej pomembni ali posplošeni drugi. Vedno ga reinterpreterira, poustvari, rekonstruira. Kot pravi Maurice Godelier: Človeška bitja v nasprotju s socialnimi živalmi ne le živimo v skupnosti, temveč jo ustvarjamo, da bi (sploh) lahko živeli (Carrithers, 1992, str. 1, 49).

Gordon govori tudi o **ovirah** na poti h *komunikaciji* (Gordon, 1983, str. 37–43): ukazovanje, opozarjanje in grožnje, moraliziranje, svetovanje in sugeriranje, poučevanje in navajanje logičnih argumentov, ocenjevanje, kritiziranje in sramotenje, poimenovanje in etiketiranje, interpretiranje, analiziranje in diagnosticiranje, priznavanje vrednosti, ohrabrovanje, simpatiziranje in podpiranje, spraševanje in navzkrižno zasliševanje ter umik, sarkazem in humor. Ko razloži, v čem je problem, ponudi **rešitev**: to je ustrezen *jezik sprejemanja* (prav tam, str. 43–48):

🟡 *Osnova tega komuniciranja je sprejemanje. To pomeni, da človeka, s katerim imamo opravka, sprejmemo takega kot je. Dajemo mu torej potrditev za to, kakršen je, in to mu seveda omogoča, da se razvija, da konstruktivno rešuje probleme ipd.* 🟡

Glasser – podobno kot Gordon – govori o neustreznih oblikah, ki blokirajo komunikacijo, in o oblikah ustrezne komunikacije (Glasser, 2002, str. 19). Navaja **sedem povezovalnih navad**, ki jih dosežemo s skrbnostjo, zaupanjem, poslušanjem, podpiranjem, prispevanjem, prijateljstvom, spodbujanjem. V zvezi s tem, kot smo videli, Glasser govori o tistem, čemur bi Gordon rekel *jezik sprejemanja*.

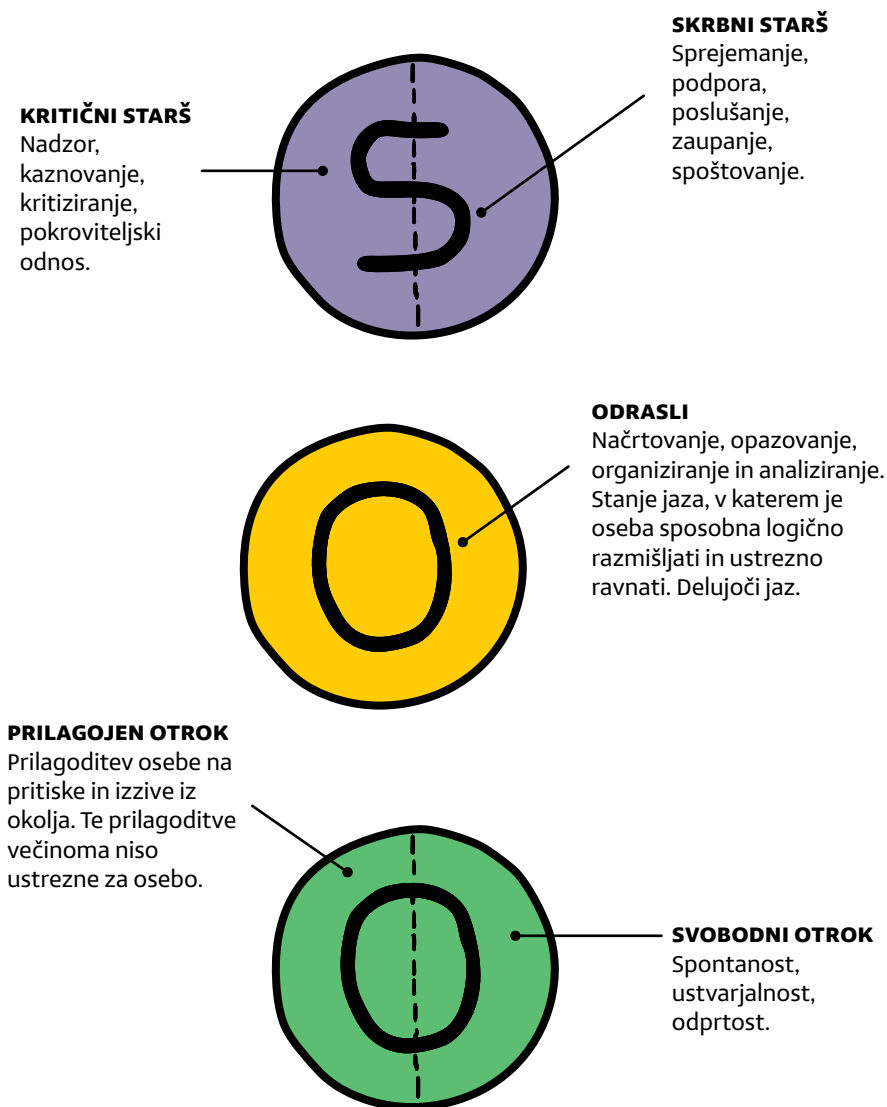
Dinkmayer in McKay govorita o **jeziku opogumljanja** in navajata primere izjav, ki otroka ali mladostnika *opogumijo* in *podprejo*, in tistih, ki ga *kritizirajo* in *omalovažujejo* (Dinkmayer, McKay, 1996, str. 67).

O opredelitvi *vloge mladinskega delavca* smo govorili že prej. Tukaj le omenimo, da opredelitev, da smo *spoštljivi in odgovorni zavezniki*, odseva v celi vrsti izvajanj Gordona, Glasserja, Dinkmeyerja, McKaya in drugih: od jezika sprejemanja in opogumljanja do skrbnosti, zaupanja, podpiranja, spodbujanja. Spomnimo se tudi Bernovega izraza *skrbni starš*.

»Bernova stanja jaza (2007, 2011) imajo pozitivno in negativno plat. Tako se v ego stanju jaza, imenovanem Starš, kaže ravnanje osebe v obliki »*skrbnega*« in/ali »*kritikantskega starša*«. Skrbni starš ravna kot »spoštljivi in odgovorni zaveznik«, ki uporablja jezik sprejemanja, kot bi rekel Thomas Gordon (1983), in ima skrbne navade v komunikaciji, kot jih je opredelil William Glasser (2002). Ego stanje jaza, pri Bernu imenovano Odrasli, lahko pa bi rekli »*delujoči jaz*«, če si sposodimo izraz G. H. Meada (1997), koordinira, uravnava delovanje subjekta. Ego stanje Otroka pa je raven ustvarjalnosti in učenja. Pozitivna plat je »*ustvarjalni otrok*«, temelj za ustvarjalno osebo (Makarovič, 1986). Negativna plat tega stanja jaza pa se kaže v obliki »*prilagojenega otroka*«, kar pomeni, da oseba razvije take – bolj ali manj neustrezne – oblike odziva

na stiske in težave, s kakršnimi se srečuje zaradi obremenjujočih vplivov neposrednega in posrednega okolja, torej družine, vrstnikov, šole in drugih institucij, na kratko *dejavnikov odraščanja*.

Omenjene vidike Bernovega koncepta predstavljamo v naslednji sliki:

Pozitivni in negativni vidiki posameznih stanj jaza po Bernu, kot smo jih opisali zgoraj. Avtor sheme Milko Poštrak

V zvezi z vprašanjem avtoritete je vedno znova pomembno opozoriti na to, da moramo razločiti vsaj dve vrsti avtoritete: ena je **avtoritarna**, torej **avtoriteta, ki je oprta na položaj**; druga je **avtoritativna**, torej **avtoriteta, oprta na strokovno znanje in kompetence**. Jasno je, da mora strokovnjak, torej mladinski delavec, imeti neke vrste avtoriteto. Ne nazadnje smo spoštljivi in tudi odgovorni zavezniki otrok in mladostnikov. Odgovorni pa smo lahko le, če imamo kompetence, sposobnosti in znanja za delo z mladimi. Torej govorimo o vrsti avtoritete, ki ji rečemo avtoritativna, oprta na znanje, pristojnosti. Odgovorni smo lahko, če razumemo mladost kot prehodno obdobje z za to obdobje značilnimi vidiki in potrebami mladih, če torej poznamo in razumemo življenjski svet mladih in če imamo temu ustrezno prilagojene in razvite koncepte dela z mladimi. Jani Prgič je v tem smislu izraz »dogovorni« način dela z mladostniki dopolnil z izrazom »odgovorni«: *»Dober medsebojni odnos je temeljni odnos med učiteljem in učencem, ki pa je možen le v demokratičnem/sodelovalnem/neprišilnem ODgovornem-DODgovornem stilu vodenja.«* (Prgič, 2010, str. 16)

V podobnem kontekstu se giblje Robi Kroflič. Najprej predstavi tri modele moralne vzgoje: *kulturno-transmisijskega, permisivnega in procesno-razvojnega* (Kroflič, 1997, str. 25). Nanje veže tri vrste avtoritete, ki jih poimenuje *apostolska avtoriteta*, značilna za klasično *patriarhalno vzgojo*, *prikrita avtoriteta* vzgojnega okolja, značilna za *permisivno pedagoško gibanje*, in »nastajajoči koncept *samoomejitvene avtoritete*, ki v največji meri omogoča podporo obema sklopoma otrokovih razvojnih potreb: potreb po varnosti in sprejetosti in potreb po postopnem rahljanju avtoritarne navezanosti in osvobajanju«. V okviru samoomejitvene avtoritete naj bi se mladostnik odločal za določene vrste dejavnosti in upoštevanje pravil zaradi lastnega prepričanja, lastnih vrednot, lastne odgovornosti.

V tem kontekstu ukrepov seveda ne razumemo kot kazen in pohvalo, temveč kot prevzemanje odgovornosti za svoje ravnanje in prenašanje njegovih posledic. Seveda je jasno, da mladostniki velikokrat ne zmorejo vzpostavljati take samoomejitvene avtoritete.

Zato je ena ključnih nalog mladinskih delavcev pri delu z mladostniki, da si skupaj z njimi prizadevamo za to, da bodo nekoč sposobni prevzeti nadzor nad lastnim življenjem in se avtonomno, odgovorno odločati. Dogovorni pristop to omogoča in odpira prostor za učinkovit delovni odnos z mladostnikom.

Učinkovit pristop mladinskega delavca

Vse navedene sestavine **dogovornega odnosa** so med seboj prepletene in se navezujejo druga na drugo. Z mladostnikom vzpostavljamo ustrezno komunikacijo z jezikom sprejemanja in opogumljanja. Pogovor je spoštljiv, v njem skupaj z mladostnikom raziskujemo možnosti za spreminjanje bolečih in ogrožajočih razsežnosti njegovega življenjskega sveta. Izhajamo iz jasno opredeljene vloge odgovornega odraslega, spoštljivega in odgovornega zaveznika. Poznamo in razumemo razvojne potrebe mladostnika. To pa ne pomeni, da razumemo njegov svet. O pomenih in razlagah svojega sveta nam zato pripoveduje mladostnik kot ekspert iz izkušnje. Na tej vednosti in znanjih za delo z mladimi zgradimo in utemeljimo svojo avtoriteto kot kompetentni strokovnjaki. Upoštevamo življenjski svet mladostnika in skupaj z njim, na način, ki ga soustvarjamo, gradimo njegovo sposobnost biti odgovoren zase in za svoje življenje; torej na podlagi samoomejitvene avtoritete. Ukrepe, ki jih razumemo kot prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja in prenašanje njihovih posledic, oblikujemo in dorečemo skupaj z mladostniki. Pri tem vzpostavljamo kontekst, v katerem tudi mladostniki dojemajo ukrepe kot prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja in prenašanje njihovih posledic.

Viri in literatura

- Bergant, M. (1971). Permisivna in represivna vzgoja. *Sodobna pedagogika*, let. XXII, št. 5–6, str. 191–203.
- Berne, E. (2007). *Katero igro igraš?: temeljna knjiga o psiholoških igrah v medčloveških odnosih*. Ljubljana: Simesis.
- Berne, E. (2011). *Transakcijska analiza v psihoterapiji: sistematična in individualna socialna psihiatrija*, Inštitut za psihoterapijo transakcijske analize, Ljubljana.
- Blum, P. (1999). *Preživeti in uspeti v disciplinsko težavnem razredu*. Radovljica: TOP, Regionalni izobraževalni center.
- Carrithers, M. (1992). *Why Humans Have Cultures*. Oxford University Press.
- Dinkmeyer, D., McKay, D. G. (1996). *Rising a Responsible Child. How to prepare your child for today's complex world*. New York: A Fireside Book.
- Egan, K. (2009). *Zgodovina pedagoške zmote*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Glasser, W. (2002). *Nesrečni najstniki: kako naj starši in učitelji poiščejo stiki z njimi*. Radovljica: Mca.
- Gordon, T. (1983). *Trening večje učinkovitosti za učitelje*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Jeriček Klanšček, H., in Kordeš, U. (2001). *Komunikacija kot spiralno približevanje*. *Socialno delo* 40, št. 5, str. 275–287.
- Kroflič, R. (1997). *Med poslušnostjo in odgovornostjo, Procesno-razvojni model moralne vzgoje*. Ljubljana: Založba Vija.
- Makarovič, J. (1986). *Sla po neskončnosti*. Maribor: Obzorja.
- Mead, G. H. (1997). *Um, sebstvo, družba*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Poštrak, M. (2015). *Koncepti socialnega dela z mladimi*. *Socialno delo*, letnik 54, št. 5, str. 271–281.
- Poštrak, M. (2018). *Dometi socialno konstruktivističnega modela socialnega dela*. *Socialno delo*, 56(2), str. 133–148.
- Prgić, J. (2010). *Šolska in vrstniška mediacija: vse, kar morate vedeti o mediaciji v šoli*. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI.
- Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič Vogrinčič, G., Musek, J. (1999). *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Ščuka, V. (2012). *Država v megli: oblikovanje osebnosti šolarjev*. Nova Gorica: Šola osebnosti.

Mladinsko delo

Potem ko smo se v prvem delu posvetili mladim, njihovim značilnostim, izzivom in okolju, v katerem živimo, v drugem delu prehajamo v jedro te publikacije.

V naslednjih štirih poglavjih bomo spoznali mladinsko delo. V petem bomo izvedeli, kako ga opredeliti. V šestem, kakšne učinke prinaša. V sedmem bomo postali nekoliko bolj konkretni in si ogledali programe v mladinskem delu, v osmem pa bomo raziskali še prostore, v katerih ti programi potekajo.

Kaj je mladinsko delo

Matej Cepin

Matej Cepin je že kot srednješolec in študent računalništva vse bolj spoznaval, kako močan vpliv ima mladinsko delo nanj in na njegove vrstnike. Zato po diplomi leta 2002 (univ. dipl. inž. računalništva in informatike) ni stopil v svojo stroko, temveč se je zaposlil v Društvu mladinski ceh kot vodja usposabljanj za mladinske voditelje. Leta 2004 je vodil proces ustanovitve Socialne akademije, ki jo vodi še danes. Je avtor več odmevnih publikacij za mladinske delavce, trener, vodja lokalnih, nacionalnih in mednarodnih projektov ter podkaster. V zasebnem življenju je mož in oče.

Tistega občutka treme se še vedno spominjam, kot bi se zgodil včeraj. Kot animator sem prvič stal pred desetimi drugimi mladostniki. Bili so sicer povprečno pet let mlajši od mene, a to treme ni prav nič zmanjšalo.

Kot bi bilo včeraj, se še vedno spominjam tudi trenutka nekaj dni pozneje. Stal sem na odru, sam, vame pa je zrlo osemdeset obrazov. Javnega nastopanja nisem bil vajen. V tej vlogi se res nisem počutil domače. A celotno vzdušje, zaupanje, ki je vladalo v dvorani, mi je dalo vedeti, da bom zmogel. In tudi sem. Tako še nekajkrat, vedno v novi, drugačni in še zahtevnejši vlogi, ki je prav tako zahtevala sestop iz cone udobja.

Nekaj let zatem sem znova stal na odru. Tokrat na Prešernovem trgu v Ljubljani. Povezoval sem prireditev z naslovom Podaj mi roko, ki jo je spremljala več kot tisočglava množica. Trema? Trema pa je bilo občutno manj kot takrat, ko sem prvič stopil pred tistih deset mladostnikov.

Mladinsko delo v življenju mladih ustvarja zgodbe

Zgoraj je opisana le ena od osebnih zgodb nenadejanega osebnostnega razvoja, spodbujenega z mladinskim delom.

Lahko bi povedal tudi tisto o fantu, ki ni znal sestaviti polurnega programa za majhno skupino, nekaj let pozneje pa je pisal prijave za projekte s proračunom več povprečnih mesečnih plač. Ali pa tisto o fantu, ki je na eni od dejavnosti mladinskega dela spoznal prijetno dekle, s katero imata danes družino.

Letos mineva že triintrideset let, odkar so se v mojem življenju začele dogajati takšne zgodbe. Toliko časa je namreč minilo, odkar sem kot udeleženec vstopil v svet mladinskega dela.

Mineva pa tudi triindvajset let, odkar sem v mladinskem delu profesionalno – redno – zaposlen v eni od organizacij v mladinskem sektorju. V vsem tem času sem slišal mnogo podobnih zgodb mladih.

Prepričan sem, da osebno poznam vsaj tristo oseb, ki bi mi znale povedati, na kakšen način je mladinsko delo spremenilo in obogatilo njihovo življenje. Velikokrat gre za popolnoma spremenjene poklicne poti. Nekateri so se zaradi svojih zgodb preselili v tujino. Drugi so s pomočjo mladinskega dela našli nove hobije. Nekaj jih je pristalo v lokalni, državni ali mednarodni politiki. V vsem tem času sem bil na več kot dvajsetih porokah ljudi, ki so se spoznali med dejavnostmi mladinskega dela. Skoraj vsi, ki pripovedujejo take zgodbe o mladinskem delu, pa povedo, da kompetence, ki so jih tam pridobili, vsakodnevno uporabljajo na delovnem mestu.

Mladinsko delo v življenju mladih posameznikov ustvarja zgodbe pogosto neslutene osebnostnega razvoja.

Mladinsko delo opredeljujemo skozi načela

Kakšen bi bil napredek v osebnostnem razvoju teh posameznikov, če se ne bi udeleževali dejavnosti mladinskega dela? Če bi namesto tega čas preživljali v družini, glasbeni šoli, športnih klubih, na delu prek študentskega servisa?

Na kakšen način mladinsko delo dopolnjuje vse druge, »konkurenčne« dejavnosti mladih? Kaj ima, česar druge dejavnosti nimajo? Za katere mlade je mladinsko delo še posebej uporabno? Kaj je pravzaprav »skrivna formula njegovega uspeha«?

Odgovore na ta vprašanja so iskali že mnogi ljudje, tako znanstveniki kot tudi tisti, ki so pri tem črpali predvsem iz lastnih izkušenj.

Povezani pa so s pogledi na mladinsko delo. Kaj je (še) mladinsko delo, kaj pa to ni? Zakaj treniranje mladostnika v atletskem klubu ni mladinsko delo, zakaj pa morda je? Pa koncert, ki ga mladi glasbeniki pripravijo ob koncu šolskega leta pod mentorstvom učiteljev glasbene šole? Je to mladinsko delo ali ni? Pa udeležba na delavnici, ki jo na srednji šoli organizira mladinska organizacija in je kot del rednega pouka zato obvezna? Pa študentski raziskovalni projekt? Je to mladinsko delo ali ni?

Mejo med dejavnostmi, ki jih štejemo za mladinsko delo, in tistimi, ki jih ne obravnavamo tako, je v večini primerov zelo težko potegniti.

Mejo med dejavnostmi, ki jih štejemo za mladinsko delo, in tistimi, ki jih ne obravnavamo tako, je v večini primerov zelo težko potegniti. Nekateri avtorji, na primer Fištravec (2009), so prav s tem pridihom uporabljali izraz »polje mladinskega dela«.

Na vprašanje: Kaj je mladinsko delo? bomo torej odgovarjali z opisi dogajanja, z njemu sorodnimi koncepti.

Glavnine tega poglavja tako ne bomo namenili pravnim opredelitvam ali natančnim kriterijem. Večino poglavja se bomo ukvarjali z **načeli**. Slovar slovenskega knjižnega jezika besedo načelo opredeli kot »kar kdo sprejme, določi za usmerjanje svojega ravnanja, mišljenja«, pa tudi kot tisto, kar »poudarja bistveno, osnovno, ne glede na posameznosti, podrobnosti«.

Na vprašanje: Kaj je mladinsko delo? bomo torej odgovarjali z opisi dogajanja, z njemu sorodnimi koncepti. Risali bomo sliko mladinskega dela, ne pa njegovega inženirsko natančnega načrta. Dejali bomo: »Mladinsko delo se dogaja takrat, ko dejavnosti potekajo na takšne in takšne načine.«

Verjamemo, da se prav v teh načelih skriva »formula mladinskega dela«. Verjame-mo, da lahko, če se dejavnosti dogajajo v skladu s temi načeli, pričakujemo, da se bodo čez nekaj let tudi današnji mladi vrnili polni spominov in dobrih zgodb o nes-lutenem razvoju, ki jim ga je pričaralo mladinsko delo.

Katere so torej ključne sestavine mladinskega dela, zaradi katerih lahko rečemo, da »deluje«?

Opredelitve mladinskega dela

Opredelitev mladinskega dela je veliko več, kot bi si jih morda želeli. Verjetno prav zato, ker so meje na njegovih robovih tako zabrisane. Večina držav v Evropski uniji ima svoje opredelitve. Raziskovati jih je mogoče na portalu Youth Wiki.

Velika količina opredelitev določenega izraza sicer načeloma ne moti, razen ko se želi določena skupina o tem izrazu poenotiti.

V Sloveniji smo bili v zadnjih dvajsetih letih priče dvema takšnima procesoma poe-notenja: najprej **na državni ravni**. Ta proces je vrh dosegel leta 2010, ko je bil sprejet Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS). Pozneje pa je tak proces potekal še **na širši, evropski ravni**, z vrhom v obdobju med letoma 2010 in 2020.

Najpogosteje citirana evropska opredelitev mladinsko delo vidi kot »... povezovalni člen med mladimi, lokalno skupnostjo in širšo družbo, udejstvovanje v njem pa pri-naša široko paleto pozitivnih učinkov, tako za posameznika kot za njegovo socialno okolje. Mladi imajo skozi vključenost v mladinsko delo priložnost biti slišani, njiho-ve potrebe pa so na ta način tudi bolje naslovljene. Poleg tega je mladim skozi mla-dinsko delo ponujena priložnost, da se opremijo z znanjem, izkušnjami in spret-nostmi, ki jih bodo primerno opremile za uspešno delovanje tako v kontekstu trga dela kot tudi državljanskega udejstvovanja.« (Evropska unija, 2020)

V slovenskem ZJIMS pa je mladinsko delo opredeljeno kot »... organizirana in ciljno usmerjena oblika delovanja mladih in za mlade, v okviru katere mladi na podlagi lastnih prizadevanj prispevajo k lastnemu vključevanju v družbo, krepijo svoje kom-petence ter prispevajo k razvoju skupnosti. Izvajanje različnih oblik mladinskega dela temelji na prostovoljnem sodelovanju mladih ne glede na njihove interesne, kulturne, nazorske ali politične usmeritve.«

Evropska opredelitev se zdi širša kot opredelitev v ZJIMS. Pričakovano, saj je Evropa sestavljena iz mnogih nacionalnih in drugih realnosti, ki se morajo v tej opredelitvi vse prepoznati.

Pri razmišljanju o vprašanju, kaj je in kaj ni mladinsko delo, je zato bolj zanimivo, za slovenski prostor pa tudi bolj ustrezno, uporabiti opredelitev iz ZJIMS.

ZJIMS navaja kar nekaj ključnih izrazov, ki mladinsko delo opredeljujejo. Iz njih pa ne razberemo le, kaj mladinsko delo je.

Iščemo lahko tudi navdih za razmislek o tem, kaj mladinsko delo ni. Prikažimo te izraze v preglednici.

IZRAZ IZ ZJIMS	KRATKA RAZLAGA	PRIMER, KI PA MORDA NI MLADINSKO DELO
Organiziranost	Znano je, kdo (na primer katera pravna oseba) organizira dejavnosti; dejavnosti so vnaprej načrtovane.	Spontano popoldansko druženje prijateljev na ulici.
Ciljna usmerjenost	Dejavnosti so usmerjene k določenim (vnaprej znanim) ciljem oziroma spremembam, bodisi pri mladih ali v okolju.	Dejavnost, ki nima cilja. Ne izvajamo je zato, da bi se kaj spremenilo. Je »sama sebi namen«.
Delovanje mladih in za mlade	Mladinsko delo je namenjeno mladim; z namenom izboljšanja stanja mladih v njem delujejo tako mladi kot tudi odrasli.	Občinska prireditev ob občinskem prazniku, namenjena vsem generacijam, v kateri so mladi le ena od podskupin udeležencev. Pri njeni pripravi in izvedbi mladi aktivno ne sodelujejo.
Delovanje mladih na podlagi lastnih prizadevanj	Mladi so ključni za tisto, kar se dogaja. Odrasli jih pri tem »le« podpirajo.	Tečaj tujega jezika, ki ga odrasli pripravijo in izvedejo sami, mladi pa pri pripravi in izvedbi ne sodelujejo, ampak so na tečaju samo udeleženci.
Prispevek mladih k lastnemu vključevanju v družbo	S tem, ko mladi delujejo, pridobivajo kompetence, zaradi katerih so čez nekaj časa bolje povezani med seboj in z drugimi deležniki v okolju.	Individualne dejavnosti, na primer branje knjige ali samostojno igranje igrice brez izobraževalne vsebine na mobilni napravi.
Krepitev kompetenc mladih	S tem, ko so mladi aktivni, ko delujejo, ko sprožajo dogajanje, se tudi učijo (učenje z delom).	Zabava mladih, na kateri ti pečejo pice – to so počeli že večkrat, zato ne pridobivajo novih kompetenc. Svojega dela tudi ne reflektirajo.

Prispevek mladih k razvoju skupnosti	Mladi naredijo nekaj za širšo skupnost, dosežke njihovega dela uporabljajo tudi druge skupine v širši skupnosti.	Mladi igrajo košarko na igrišču. Od mladinskega delavca dobijo povabilo za sodelovanje na turnirju in pomoč pri organizaciji turnirja, a to povabilo zavrnejo. Raje igrajo sami, brez vseh drugih.
Prostovoljno sodelovanje mladih	Udeležba vsake mlade osebe na dejavnosti je stvar njegove oziroma njene lastne odločitve.	Delavnica, ki jo izvede mladinska organizacija v srednji šoli in je za dijake obvezna.
Odprtost za različne (interesne, kulturne, nazorske in politične) usmeritve mladih.	Vsaka mlada oseba, ki se želi pridružiti organizaciji ali dejavnosti, je dobrodošla. To pa ne pomeni, da posamezna organizacija ne sme prirejati dejavnosti, ki bi bile enemu svetovnemu nazoru nekoliko bližje kot drugim, ali izključiti člana, ki se ne drži pravil.	Klub, ki ga vodijo mladi, vanj pa prepovedujejo vstop skupini mladih, ki se oblači na drugačen način kot oni.

Kratke razlage načel mladinskega dela iz ZJIMS s primeri dejavnosti, ki same zase morda ne sodijo v mladinsko delo

V zgornji preglednici vidimo kratke razlage posameznih načel iz opredelitve ter primere, ki bi jih lahko postavili izven polja mladinskega dela.

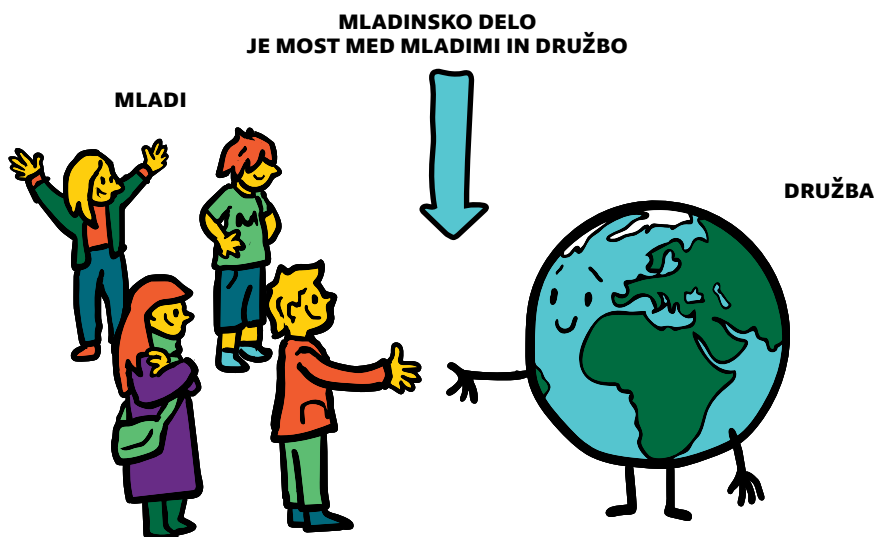
Toda pozor! Preglednice si ne smemo razlagati le na ravni posamezne dejavnosti, češ: delavnica, ki jo mladinska organizacija izvede v šoli, zabava s peko pic, popoldansko kopanje ali igranje igrice niso mladinsko delo. Daleč od tega!

Na vsako dejavnost v mladinskem delu je treba gledati kot na del širšega ekosistema.

Morda delavnica, ki jo mladinska organizacija izvede v srednji šoli, služi vabljenju novih članov. Zabava s peko pic je morda praznovanje po uspešno opravljenem projektu. Igranje igrice na mobilni napravi je morda prvi korak uličnega dela.

Mladinsko delo je most med mladimi in družbo

V obeh zgoraj navedenih opredelitvah je mladinsko delo orisano kot povezovalni element med mladimi in družbo. Ta povezava je ena najbolj temeljnih značilnosti mladinskega dela.

Mladinsko delo je most med mladimi in družbo. Vsebinska ideja Matej Cepin

Na mladinsko delo lahko najprej pogledamo z vidika mladih. Ti v mladinskem delu načrtujejo, izvajajo, pridobivajo kompetence, se povezujejo med seboj in z drugimi deležniki, s tem pa se, korak za korakom, vključujejo v družbo.

K vključevanju mladih v družbo prispeva veliko več dejavnosti mladinskega dela, kot se zdi na prvi pogled. Sestanek skupine na primer mlade usposablja za življenje v skupnosti. Morda na takšnem sestanku nekdo prvič nekaj predlaga pred več kot petimi osebami. Morda mladi na njem izkušajo, kako lahko kljub različnim izhodiščem poiščejo skupno rešitev, ki bo všeč vsem.

Tudi na pisanje projektne prijave lahko gledamo kot na dejavnost vključevanja mladih v družbo. Takšna dejavnost pri mladih krepi funkcionalno pismenost. Učijo se podajati kratke in jasne odgovore na vprašanja o njihovem projektu. Učijo se oddajati prijave prek spletnega obrazca. Učijo se brati javne razpise in načrtovati projekte tako, da bodo imeli večjo verjetnost, da bodo sprejeti.

Tudi na pisanje projektne prijave lahko gledamo kot na dejavnost vključevanja mladih v družbo.

Podobno velja za obisk doma za ostarele. Ta je za nekatere mlade morda sploh prvi stik s takšno institucijo. Morda tam prvič slišijo zgodbe iz starih časov, saj jim jih ni

povedal nihče iz njihove širše družine. Morda se učijo dobrodelnosti. Tak obisk lahko tudi veliko prispeva k medgeneracijskemu sožitju.

Tudi organiziranje dogodka je lahko dejavnost, ki mladim pomaga pri vključevanju v družbo. Takšna dejavnost je za mlado osebo morda sploh prvi stik z občinskimi predpisi. Podobno velja za načrtovanje poti na mednarodno mladinsko izmenjavo. To lahko namreč znatno izboljša digitalno pismenost.

Sodelovanje mlade osebe na sestanku za pripravo občinske strategije za razvoj športa je za neko mlado osebo morda sploh prvi sestanek v njenem življenju, na katerem se kreirajo politike. In še bi lahko naštevali.

Mladinsko delo torej močno prispeva k vključevanju mladih v družbo.

Nanj pa lahko pogledamo tudi z vidika družbe. Mladinsko delo namreč nikdar v njegovi približno dvestoletni zgodovini ni bilo le samo sebi namen. Vedno je bilo »v službi« določenih v družbi artikuliranih ciljev. Bodisi ciljev, ki so bili del javnih politik, bodisi ciljev vplivnih odraslih, ki so želeli na primer v Italiji ali Angliji pomagati mladini, ki je v času industrijske revolucije prihajala s podeželja v mesta.

Mladinsko delo je bilo skozi zgodovino vedno »v službi« določenih v družbi artikuliranih ciljev.

Večina mladih, ki so vključeni v mladinsko delo, se teh ciljev običajno niti ne zaveda. Zanje je mladinsko delo ena od zanimivih prostočasnih dejavnosti. Kot je zapisal Fran Milčinski v knjigi *Skavt Peter*: »Fant se je učil, pa ni vedel, da se uči. In je delal, pa ni vedel, da dela.« To pa seveda še ne pomeni, da z mladinskim delom določenih (političnih) ciljev ne dosegajo odrasli, ki to delo organizirajo ali finančno podpirajo.

Cilji, ki jih odločevalci dosegajo z mladinskim delom

Cilji, ki jim je mladinsko delo skozi zgodovino sledilo, so bili v različnih obdobjih različni.

Ko se je zdelo to potrebno, je mladinsko delo prispevalo h krepitvi **narodne zavesti**. Ko se je zdelo smiselno **evropsko povezovanje** (na primer po drugi svetovni vojni ali pa pred največjo širitvijo Evropske unije in po njej), je bil pomemben cilj mednarodna mobilnost mladih. Ko so bile v ospredju krize na trgu dela (na primer ob začetkih mladinskega dela v drugi polovici devetnajstega stoletja, pa tudi po letu 2008), je mladinsko delo močno prispevalo k usposabljanju mladih za njihovo **večjo zaposljivost**. V časih večjih tveganj za nove mednarodne konflikte so bila v ospredju prizadevanja za **svetovni mir**.

V zadnjih časih, posebej po pandemiji covida-19, sta bolj kot prej v ospredju cilja **digitalne pismenosti** in **duševnega zdravja** mladih. V skladu z zeleno usmeritvijo Evropske unije v programih Erasmus+ najdemo tudi spodbude za prispevanje k **zelenemu prehodu**.

S pomočjo mladinskega dela mladi bolje dostopajo do družbe, družba pa z njegovo pomočjo bolje dostopa do mladih.

V času humanitarne krize, povezane z migracijskimi valovi po Evropi v letu 2015, je nastala pobuda za Evropsko solidarnostno enoto, ki je v ospredje postavila **pomoč bližnjemu**. In še bi lahko naštevali. Družba, v njenem

imenu pa odločevalci, mladinsko delo vedno znova izdatno financira, če ji pomaga reševati izzive, v katerih se je znašla in ki še posebej prizadenejo mlade.

Mladinsko delo je torej »z obeh strani« **most med mladimi in družbo**. S pomočjo mladinskega dela mladi bolje dostopajo do družbe, družba pa z njegovo pomočjo bolje dostopa do mladih.

Najpogostejša cilja: zaposljivost mladih in aktivno državljanstvo

Zdi se, da sta skozi zgodovino mladinskega dela dva od zgoraj naštetih ciljev še posebej izstopala.

Mladinsko delo si je pogosto prizadevalo okrepiti **zaposljivost mladih**. Mladi, ki bodo imeli kompetence za dobro opravljanje svojega dela, bodo skupnosti (na primer državi ali občini) omogočali gospodarski napredek in seveda tudi plačevali višje davke. Kompetence, ki jih mladi pridobivajo z mladinskim delom, so lahko prenosljive v delovna okolja. Z mladinskim delom postajajo boljši voditelji, boljši načrtovalci, bolje povezani z drugimi, bolj ustvarjalni, svoje ideje znajo bolje prenesti v prakso, postajajo tudi bolj vztrajni. Vse te lastnosti so v delovnih okoljih cenjene.

Drugi »veliki cilj« pa so mladi kot **aktivni državljani**. Izraz *aktivno državljanstvo* (angleško active citizenship) je močno povezan z mladinskim delom.

V povezavi z aktivnim državljanstvom govorimo tudi o državljanski vzgoji, mirovni vzgoji, mednarodnem povezovanju, vključevanju mladih v oblikovanje mladinskih politik, spodbujanju pobudništva mladih, participaciji mladih, kritičnem razmišljanju in podobnih konceptih.

Seveda se hitro pojavi vprašanje, ali res verjamemo, da odločevalci želijo z mladinskim delom vzgajati kritične in aktivne državljane. Obstaja namreč »nevarnost«, da bodo nekoč tako pobudniški, ustvarjalni in vztrajni, da bodo šli po svoji poti in bodo nasprotovali politikam, ki so jih ustvarjali prav oni.

Ali ne gre morda predvsem za vključevanje mladih v obstoječi družbeni sistem in s tem za vzdrževanje statusa quo? Na primer, da to vprašanje presega okvir te publikacije? Ne glede na odgovor ostaja dejstvo, da so bili izrazi, povezani z aktivnim državljanstvom, skozi večji del zgodovine mladinskega dela redni spremljevalci tega koncepta.

Osvetlimo ta dva cilja s konceptom države blaginje, ki ga, sicer poenostavljeno po Kolarič, Z., Črnak-Meglič, A., Vojnovič, M., (2002) in Cepin (2009), prikazuje trikotnik s štirimi sferami.

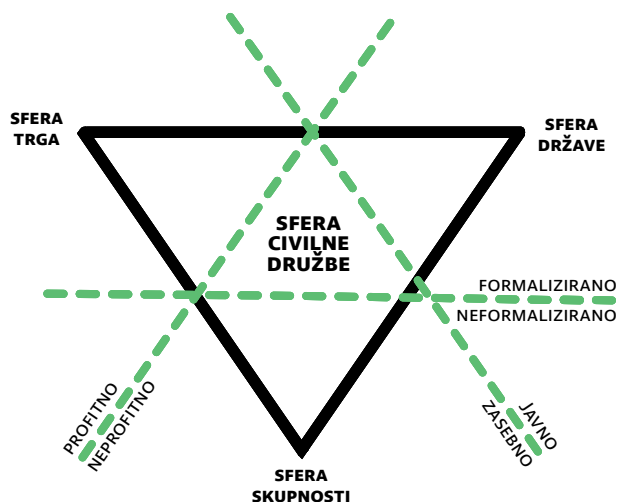
Mladinsko delo in trikotnik države blaginje

Trikotnik države blaginje govori o tem, da k blaginji državljanov prispeva razvitost štirih sfer, ki se med seboj pomembno razlikujejo.

Prva sfera, v kateri državljani uresničujemo blaginjo, je **sfera skupnosti**. Sem spadajo na primer družina in prijateljske skupine. Sfera skupnosti je neformalizirana (običajno ne obstaja na primer statut prijateljske klape), neprofitna in zasebna (za razliko od javnih deležnikov družinska in prijateljska druženja niso dostopna vsem).

Poleg tega k blaginji državljanov prispeva **sfera države**. Vanjo spadajo javne institucije. Njene lastnosti so, da je javna, formalizirana in neprofitna.

Tretja je **sfera trga**, v katero v grobem spadajo podjetja. Ta so v evropskih demokracijah večinoma v zasebni lasti. Blaginjo državljanov uresničujejo z vsemi izdelki in storitvami, ki jih ponujajo na trgu, pa tudi s tem, da državljanom omogočajo zaslužek, s katerim si lahko te izdelke in storitve privoščijo. Ta sfera je profitna, zasebna in formalizirana.

Poenostavljeni trikotnik države blaginje (povzeto po Cepin, 2009)

Oglejmo si primer zagotavljanja blaginje na področju zdravja. Ko smo bolni, nam je gotovo lažje, če imamo koga, ki za nas poskrbi v sferi skupnosti – člana družine ali prijatelja, ki nas oskrbi ali nam kako drugače pomaga. Nekatere storitve dobimo v javnem zdravstvenem sistemu (javna sfera), nekatere, pogosto nadstandardne, pa si lahko privoščimo tudi dodatno, na lastno pobudo, v zasebni sferi.

Podobno velja na področju izobraževanja: del izobraževanja se zgodi v sferi skupnosti (na primer prenašanje s staršev na otroke v družini), del v javnem šolskem sistemu, del pa pri zasebnikih (na primer zasebne šole, tečaji, izobraževanja, ki jih organizirajo podjetja, in podobno).

Kot kaže skica, pa je med temi tremi sferami še ena, četrta sfera. Kot je razvidno, ima lastnosti neprofitnosti, formaliziranosti in zasebnosti (v smislu, da njen ustanovitelj ni država). To je **sfera civilne družbe**, ki zaradi svojih značilnosti povezuje vse druge sfere. To seveda kaže tudi zgornja skica.

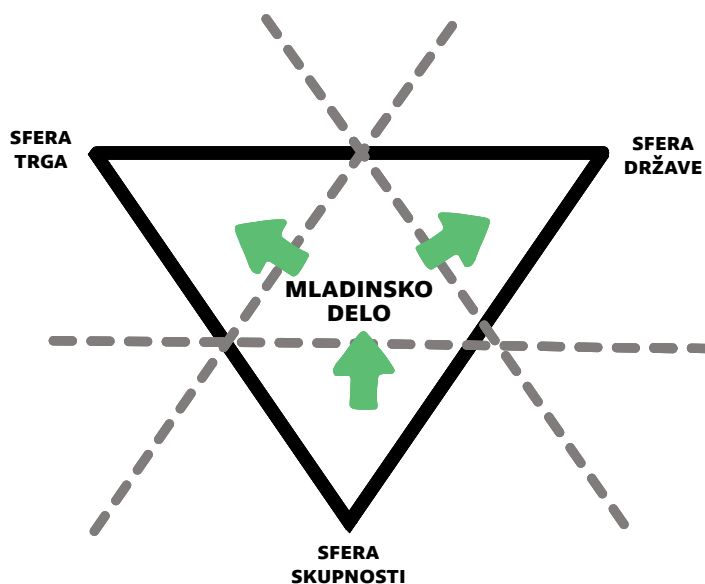
Sfera civilne družbe v trikotniku države blaginje povezuje vse druge sfere.

Večina mladinskega dela se zgodi v sferi civilne družbe. Izvajajo ga nevladne organizacije (NVO), ki si s to sfero delijo vse tri lastnosti: so formalizirane, neprofitne in zasebne. Poleg civilnodružbenih organizacij pa mladinsko delo izvajajo tudi javni zavodi (v Sloveniji na primer mladinski centri). Vendar skušajo tudi ti pri svojem delu z mladimi biti »čim manj javni in formalni«. V čim večji meri želijo ustvarjati kulturo pobudništva, povezovanja, srečevanja, gradnje skupnosti ... kar so lastnosti, ki bi jih prej pripisali sferi civilne družbe. Kako bi se lahko drugače mladi, ki v teh institucijah niti niso zaposleni, sploh aktivno udeleževali?

Mladinsko delo (ki deluje v sferi civilne družbe) deluje kot medij, kot povezovalni element ali most do drugih dveh sfer.

In zdaj bistveno: mladi v mladinsko delo običajno vstopajo skozi sfero skupnosti. Raziskave kažejo, da sta za vključevanje bistvena vrstniško informiranje in vabila vrstnikov. Večina mladih se do svojega vstopa v mladinsko delo

aktivno še ne udeležuje drugje kot v sferi skupnosti, na primer v primarni družini. Mladi niso v veliki meri soustvarjalci javnih ustanov ali podjetij. Mladinsko delo (ki deluje v sferi civilne družbe) deluje kot medij, kot povezovalni element ali most do drugih dveh sfer: do sfere države, oblikuje torej **aktivne državljane**, in do sfere trga, krepi torej njihovo **zaposljivost**.

Mladinsko delo kot povezovalni element med različnimi sferami.

Dva cilja torej, ki se pojavljata skozi celotno zgodovino mladinskega dela.

Mladinsko delo je odličen posrednik med skupnostmi, v katerih se po večini udeležujejo mladi, na eni strani ter med aktivnim državljanstvom in zaposljivostjo, kamor ju želi pripeljati, na drugi strani.

Mladinsko delo je lahko široko ali ozko

Nekatere oblike mladinskega dela sledijo zelo širokim **ciljem** – težko rečemo, da dajejo mladim kompetence na točno določenem področju, ampak prispevajo »povsod po malem«.

Takšne so na primer določene oblike mladinskih centrov, v katerih se lahko mladi športno udeležujejo, napredujejo lahko v svojem umetniškem izražanju, prek istega centra se lahko udeležijo mednarodne mladinske izmenjave, s prijatelji obnovijo skaterski park ali se srečajo z županom.

Drug takšen primer je skavtski tip organizacij. V takšnem tipu organizacij se mladi učijo preživetja v naravi, krepijo svoje gibanje, nadgrajujejo svoje zdravje, se vadijo nastopanja, se učijo dela v majhnih skupinah, se učijo voditi projekte, prenašati znanje na mlajše ... Tudi ta nabor ciljev je zelo širok.

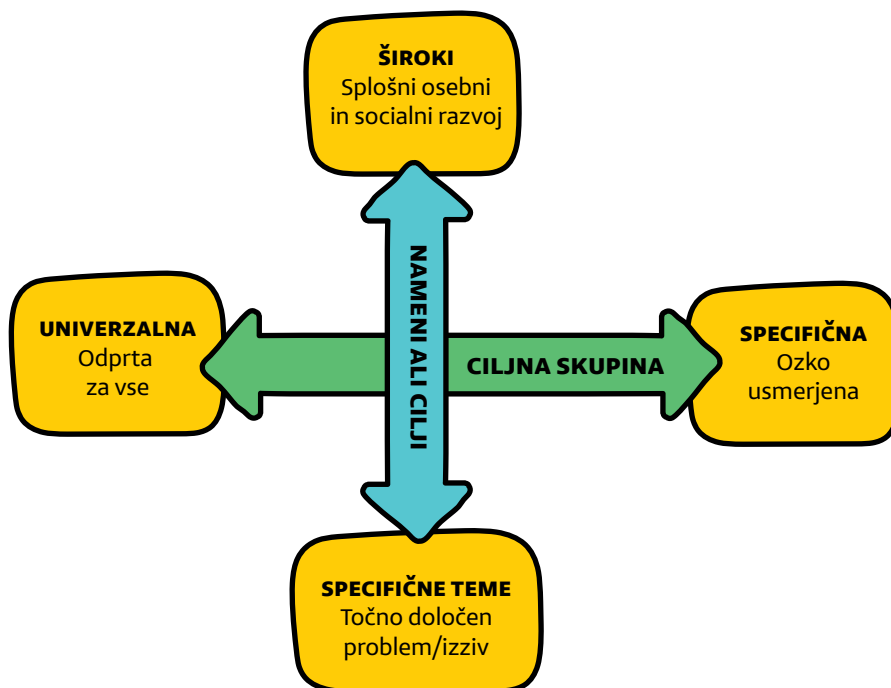
Na drugi strani pa imamo akterje mladinskega dela z izrazito **ozkimi cilji**.

Primer je organizacija, ki se osredotoča le na preventivo mladih na področju nekemičnih zasvojenosti (pametna uporaba mobilnih naprav). Ali pa organizacija, ki povezuje mlade, ki jih zanima podjetništvo. Ali pa takšna, ki z mladimi organizira dogodke simulacij srednjeveških bitk s srednjeveškimi kostumi, replikami takratnega orožja ...

Seveda tudi v organizacijah z ozkimi cilji nastajajo učni učinki na drugih ravneh – tudi mladi v teh organizacijah se učijo projektne dela, sodelovanja z drugimi, organiziranja dogodkov in promocije, a osnovni cilji so vendarle veliko ožji.

Prav tako pa lahko organizacije ločimo po ciljni skupini. Nekatere so namenjene široki ciljni skupini: koristne so lahko tako za petnajstletnico s podeželja kot tudi za osemindvajsetletnika iz mesta. Vanje se mladi pogosto vključujejo prek šolskega sistema. Takšno je na primer mladinsko delo pri planincih ali gasilcih.

Druga vrsta organizacij pa je namenjena veliko **ožjim ciljnim skupinam**. Tak primer so manjšinske organizacije, romska društva ali društva, ki povezujejo osebe s posebnimi potrebami.

Dve dimenziji širine mladinskega dela (vir: Evropska komisija, 2014)

Neformalno izobraževanje

Mladinsko delo pogosto, hote ali nehoti, primerjamo s šolskim sistemom. Razumljivo: v oba sistema so vključeni mladi, pri obeh nastajajo učni učinki, tudi velik del kompetenc, ki jih potrebujejo učitelji, in tistih, ki jih potrebujejo mladinski delavci, je podobnih.

Po drugi strani pa različni deležniki med obema sistemoma prepoznavajo tudi razlike. Šolski sistem je veliko večji in izdatneje financiran kot mladinsko delo. Usposabljanje kadrov je v šolskem sistemu bolj dodelano (obstaja več fakultet, na katerih lahko postaneš učitelj, kot pa tistih, na katerih lahko postaneš mladinski delavec), več je podpornih institucij. Po drugi strani pa se lahko mladinsko delo hitreje prilagodi, običajno je njegovo izvajanje cenejše in praviloma ponuja tematike, ki jih šolski sistem ne.

Ključna razlika med obema sistemoma pa je veliko večja. Pojasnimo jo lahko s konceptom **formalnega in neformalnega izobraževanja**. Opredelitev povzemam po Priročniku za trenerje v mladinskih organizacijah (Cepin in drugi, 2014).

Formalno izobraževanje je strukturiran izobraževalni sistem, ki poteka od osnovne šole do univerzitetne ravni, vključuje pa tudi sistem tehničnega in poklicnega izobraževanja. V formalnem izobraževanju poteka organiziran, načrtovan in strukturiran učni proces, temelječ na učnih ciljih, ki so postavljeni od zunaj, na neki višji ravni, kot je državni kurikulum ali ministrstvo, pristojno za izobraževanje. Formalno izobraževanje se konča s splošno priznano diplomo ali kvalifikacijo.

Neformalno izobraževanje pa je organiziran, načrtovan in strukturiran učni proces, temelječ na učnih ciljih. Neformalno izobraževanje daje mladim priložnost, da razvijajo svoje kompetence, predvsem tiste, ki jih nimajo priložnosti razvijati znotraj formalnega izobraževanja in so pogosto imenovane tudi »mehke veščine«. Posebnost neformalnega izobraževanja je, da so posamezniki, ki se udeležujejo učnega procesa, akterji v samem procesu izobraževanja, arhitekti lastnega učenja. Uporabljene metode pa so namenjene temu, da ponudijo mladim orodja za razvijanje kompetenc, saj je učeča se oseba sama arhitekt razvoja veščin, znanja in odnosa. Neformalno izobraževanje poteka izven formalnih sistemov izobraževanja in usposabljanja in pogosto ne vodi do formalno priznanih rezultatov. Uporabljene metode so bolj raznolike, pogosto temelječe na izkušenjskem učenju in potrebah udeležencev, odnosi med izobraževalci oziroma trenerji in učečimi se osebami oziroma udeleženci pa težijo k nehierarhičnosti. Pomemben vidik neformalnega izobraževanja je, da se osebe vanj vključujejo prostovoljno, končni rezultati pa so ovrednoteni kakovostno, pri čemer ima glavno vlogo samoocenitev udeleženca.

Praviloma šolski sistem torej enačimo s formalnim izobraževanjem, mladinsko delo pa z neformalnim.

Ko govorimo o formalnem in neformalnem izobraževanju, velja uvesti še tretji izraz: priložnostno učenje. Tudi to opredelitev povzemamo po Priročniku za trenerje v mladinskih organizacijah (Cepin in drugi, 2014).

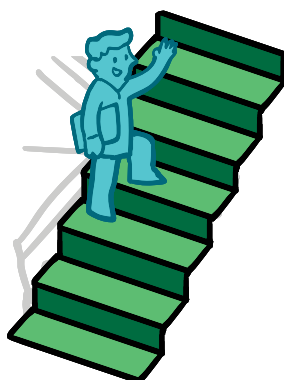
Priložnostno učenje je neorganizirano, ni načrtovano in ni vnaprej strukturirano, je spontano in poteka v vsakdanjih položajih in interakcijah z ljudmi. Rezultat priložnostnega učenja so znanja in spretnosti, ki jih pridobimo kot tako imenovane stranske učinke življenja in delovanja. Priložnostno učenje poteka v družini, na družbenih omrežjih, v vsakdanjem življenju, v medijih in podobno. V veliki meri temelji na izkustvu, kot na primer učenje na napakah.

Za lažje razumevanje teh treh konceptov si lahko pomagamo z naslednjo prisposobo.

Formalno izobraževanje lahko ponazorimo s sliko stopnišča v stavbi. Takih stopnic ne moremo premikati, so del zgradbe in imajo točno določeno funkcijo: človeku omogočajo, da se povzpne iz točke A v višje ležečo točko B. Za predrugečenje takšnega stopnišča je potrebna temeljita prenova, ki lahko zamaje tudi temelje zgradbe. Po drugi strani pa je takšno stopnišče varnejše in bolj trajno od lestve.

Neformalno izobraževanje lahko ponazorimo z lestvijo. Lestev zlahka premikamo. Po potrebi jo prislonimo na ta ali pa na oni zid. Nekatere lestve lahko upognemo, predrugečimo v delavski oder, skrajšamo ali podaljšamo ... Prilagodimo jih našim potrebam in pri tem delno tudi spreminjamo njihovo funkcijo.

Priložnostno učenje pa lahko ponazorimo s simbolom plezalne stene. Stena ima določene danosti, ki jih, če se odločimo plezati, sproti odkrivamo in se jim prilagajamo. Pri plezanju lahko uporabljamo različna orodja, uspešnost plezanja pa je zelo odvisna od predhodnih izkušenj.

**FORMALNO
IZOBRAŽEVANJE**

**NEFORMALNO
IZOBRAŽEVANJE**

**PRILOŽNOSTNO
UČENJE**

Simbolna predstavitev formalnega in neformalnega izobraževanja ter priložnostnega učenja (vir: Cepin in drugi, 2014)

Med formalnim in neformalnim izobraževanjem lahko opazimo vsaj pet razlik. Prikazuje jih spodnja preglednica (povzeto po Cepin in drugi, 2014).

RAZLIKA GLEDE NA ...	FORMALNO IZOBRAŽEVANJE	NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE
Okolje, v katerem poteka	Poteka znotraj formalnega sistema (vrtci, šole, univerze); izvajajo ga akreditirane ustanove; praviloma vodi do uradno priznanih kvalifikacij.	Poteka izven formalnih sistemov; izvajajo ga organizacije civilne družbe, mladinske organizacije, skupnosti ali delovna okolja; praviloma ne vodi neposredno do uradno priznanih kvalifikacij.
Potrebe učeče se osebe	Izhaja iz učnih načrtov/standardov; cilji so določeni na ravni širšega sistema; vključevanje vanj je pogosto obvezno; individualne učne potrebe so upoštevane v manjši meri.	Načrtovan učni proces, ki izhaja iz potreb udeležencev (posameznika in/ali skupine); udeležba je prostovoljna; interesi izvajalca so dopustni, če so v skladu s potrebami udeležencev in ne vodijo v indoktrinacijo.
Metodologija	Prevladujejo standardizirane, pogosto frontalne metode in objektivno ocenjevanje; struktura in tempo sta vnaprej določena; odnos učitelj – učenec je praviloma hierarhičen.	Metode so raznolike, participativne in izkustvene; poudarek je na skupinskem učenju in fleksibilnem sprotne prilagajanju; odnosi so interaktivni in manj hierarhični; razvijajo se znanje, veščine in vrednote; v večji meri je poudarjeno samoocenjevanje.
Participativen proces	Večja odgovornost za potek in rezultate je na učitelju ali instituciji; vloga udeleženca je bolj vodena; presoja napredka je pretežno v rokah učitelja.	Udeleženci aktivno soustvarjajo cilje in potek; mladinski delavec učenje načrtuje, spremlja in vrednoti skupaj z udeleženci; udeleženci prevzemajo večjo odgovornost za globino in smer učenja.
Vrednostni proces	Navzven teži k vrednostni nevtralnosti oziroma odraža uradno kurikularno in družbeno normativnost; vrednote se posredujejo predvsem znotraj predpisanih vsebin.	Odkrito vrednotno orientirano; spodbuja kritično refleksijo, aktivno državljanstvo in človekove pravice; pomaga ozaveščati, prevrednotiti in utrditi osebne vrednote.

Nekatere razlike med formalnim in neformalnim izobraževanjem, vir Cepin in drugi, 2014

Mladinsko delo in participacija

Pozoren bralec lahko opazi, da se skozi opredelitvi formalnega in neformalnega izobraževanja vleče predvsem ena bistvena razlika: stopnja participacije oziroma udeležnosti tistega, ki se izobražuje. V neformalnem izobraževanju je ta praviloma višja, vsaj v teoriji. V večji meri so upoštevane individualne potrebe, več je vključeno – sti v postavljanje ciljev, tudi metode so, vsaj v teoriji, bolj participativne.

V neformalnem izobraževanju je raven participacije udeležencev pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju praviloma višja kot v formalnem.

Spodbujanje participacije je nasploh eden od ključnih elementov mladinskega dela. Ta izraz običajno uporabljamo v dveh pomenih.

Prvi pomen: sodelovanje mladih v programih mladinskega dela. Programi mladinskega dela običajno nastajajo v treh fazah; te so priprava, izvedba in ocenitev. Eno od pomembnih načel mladinskega dela je, da naj bodo mladi v čim večji meri vključeni v vse tri faze tega »projektnega cikla«. Če mladi niso glavni akterji priprave programa, jih velja vključiti vsaj na kateri od nižjih ravni, na primer tako, da pripravijo večerni program, posamezne sklope ali pa vsaj izrazijo svoja pričakovanja in potrebe. Podobno velja za izvedbo: če mladi niso glavni akterji izvedbe, jih vključimo toliko, kolikor zmorejo, z vizijo, da se bodo ob tem česa naučili in da bodo v naslednjem podobnem položaju lahko še bolj vključeni. Na podoben način pa v mladinskem delu razmišljamo tudi pri ocenitvi. Tudi v to fazo je treba mlade aktivno vključiti – ne le kot tiste, ki odgovarjajo na vnaprej pripravljena ocenitvena vprašanja, ampak morda tudi kot tiste, ki jih postavljajo.

Programi mladinskega dela običajno nastajajo v treh fazah; te so priprava, izvedba in ocenitev. Eno od pomembnih načel mladinskega dela je, da naj bodo mladi v čim večji meri vključeni v vse tri faze tega »projektnega cikla«

Drugi pomen: spodbujanje družbenega udejstvovanja mladih. Udejstvovanje mladih v programih mladinskega dela ni samo sebi namen, ampak naj vodi tudi v krepitev družbene participacije mladih. Morda družbena participacija že poteka kot del programa. Morda pa mladi v programu pridobivajo kompetence, ki jim bodo koristile pri družbeni participaciji v poznejših fazah. Družbena participacija je eden od osrednjih učinkov programov mladinskega dela.

Družbeno participacijo delimo na konvencionalno in nekonvencionalno. Med **konvencionalne oblike** lahko v demokratičnih družbah prištevamo udeležbo na volitvah in referendumih, pa tudi članstvo v političnih strankah, sindikatih ali civilnodružbenih organizacijah. Med **nekonvencionalne oblike** pa med drugim uvrščamo udeležbo na stankah, demonstracijah ali protestih, bojkote, pisanje

graftov, organiziranje javnih razprav, delovanje na družbenih omrežjih, izvajanje družbenih projektov ... Seveda velja opozoriti, da so nekatere oblike družbene participacije z zakonom dovoljene ali celo predpisane, druge so dovoljene pod določenimi pogoji, tretje pa so prepovedane.

Mladinsko delo seveda prispeva h krepitvi konvencionalne družbene participacije med mladimi, a zdi se, da ima še večji potencial pri prispevanju k njenim nekonvencionalnim oblikam.

Kako merimo participacijo

In kako meriti participacijo? V mladinskem delu za to pogosto uporabljamo Hartovo lestvico. Ta ima osem stopenj, od najnižje, manipulacije, do najvišje, deljenega odločanja. Stopnje prikazuje spodnja preglednica (po Hart, 1992). **Mladinskim delavcem lahko takšna preglednica služi kot navdih, s pomočjo katerega najprej prepoznajo elemente participacije v programu, ki ga izvajajo**, obenem pa s prebiranjem višjih stopenj dobijo tudi ideje, kaj lahko še storijo, da se bo stopnja participacije izboljšala.

STOPNJA	KRATEK OPIS
Manipulacija	Mladi so »uporabljeni« za podpiranje ciljev odraslih; njihovo sodelovanje je le navidezno in v celoti nadzorovano, usmerjano.
Dekoracija	Mladi s svojo udeležbo le »krasijo« dogodek, brez globljega razumevanja ozadij ali vplivanja na odločitve.
Navidezna udeležba	Mladi so navzoči kot »izgovor«; da se jim glas, ki pa se ga ne upošteva. Še vedno se jim torej ne preda moč.
Informiranje	Prva stopnja, na kateri imajo mladi dostop tudi do razumevanja ozadij odločanja. Odločajo sicer še vedno odrasli, a mladi vsaj razumejo cilje in proces.
Posvetovanje	Mladi izrazijo mnenje; odrasli jih poslušajo in morda delno upoštevajo, na koncu pa jih seznani z odločitvami.
Pobuda odraslih, odločanje skupaj z mladimi	Projekt začnejo odrasli, v odločanje pa vključujejo tudi mlade.
Mladi vodijo	Projekt začnejo in vodijo mladi; odrasli so podpora.
Deljeno odločanje	Projekt začnejo mladi, odločanje pa delijo z odraslimi kot partnerji. Za to stopnjo se uporablja tudi izraz soupravljanje (co-management).

Stopnje participacije (po Hart, 1992)

Mladinsko delo – dodana vrednost za družbo

Italijanski profesor Umberto Galimberti je v knjigi *Grozljivi gost: nihilizem in mladi* (2010) zapisal: »Mladi živijo le ponoči, ker jih podnevi nihče ne potrebuje.«

Kako dragoceno je za mlado osebo, ko ji pomembni odrasli, bodisi osebno bodisi v instituciji ali z javnim priznanjem, povedo, da je pomembna, da jo potrebujejo in da jim ni vseeno, kaj bodo ta oseba in njeni vrstniki naredili za boljši svet v prihodnosti.

Neki moder človek (avtor neznan) je nekoč dejal, da nasprotje ljubezni ni sovraštvo, ampak ignoranca. Najhuje je, če mladih in njihove dodane vrednosti za družbo niti ne opazimo!

Eno od pomembnih načel mladinskega dela je, da mlade spodbuja k držam, ki ustvarjajo dodano vrednost za družbo. S tem konceptom so povezani še drugi koncepti: prostovoljno delo oziroma prostovoljstvo, služenje bližnjemu, humanitarno delo, pobudništvo, spreminjanje sveta na bolje.

Svetovno znani brazilski pedagog dvajsetega stoletja Paulo Freire je dejal: »Človekov poklic je biti subjekt, ki deluje v svetu, ga spreminja in se tako venomer pomika proti polnejšemu in bogatejšemu življenju, tako individualnemu kot kolektivnemu.« Na tak način mladinsko delo gleda na mlado osebo. O interakciji človeka z okoljem pa je Freire dejal: »Svet ni statičen in zaprt red, ni realnost, ki jo je treba sprejeti in se ji prilagoditi; je problem, na katerem je treba delati in ga rešiti. Je material, ki ga ljudje uporabljamo, da ustvarjamo prihodnost.«

Mladinski delavci verjetno težko najdemo boljši motivacijski naboj, kot je ta, da mlada oseba privzame držo proaktivnega subjekta. Takšnega, ki na svet ne gleda kot na nekaj statičnega, ampak kot na gnetljivo snov, ki jo je mogoče spreminjati.

Vključevanje mladih z manj priložnosti

Paulo Freire, čigar citata navajamo v prejšnjem razdelku, je velik del svojega življenja namenil usposabljanju in opismenjevanju nepismenih kmetov in delavcev v revnih predelih Brazilije. S svojim dialoškim učenjem je prav s temi skupinami dosegal velike spremembe.

Če mladinsko delo doseže le privilegirane, reproducira neenakost. Zato mladinski delavci ciljno odpiramo vrata tudi tistim z manj priložnosti.

Podobno razmišljamo v mladinskem delu. Če mladinsko delo doseže le privilegirane, reproducira neenakost. Zato mladinski delavci ciljno odpiramo vrata tudi tistim z manj priložnosti. Mladinsko delo tako deluje tudi kot korektiv. Ustvarja pogoje, v katerih lahko vsak mladi človek prispeva in napreduje, svojo ka-

kovost pa v mladinskem delu merimo tudi po tem, katere ciljne skupine so vključene, ne le po številu ali uspešnosti dejavnosti.

Mladi z manj priložnosti je izraz, s katerim mladinsko delo opisuje mlade, ki se soočajo z ovirami, zaradi katerih se težje učijo, sodelujejo v skupnosti in v njej ustvarjalno živijo. Ovire so različne in pogosto med seboj prepletene: ekonomska negotovost, geografska oddaljenost, invalidnost in duševno zdravje, migrantsko ozadje, diskriminacija, izobraževalne težave ali starševske obveznosti. Izraz mlada oseba z manj priložnosti ni mišljen kot etiketa posameznika, pač pa kot opis okoliščin, ki jih je pri tej osebi mogoče spreminjati.

Mladinski delavci pogosto razmišljamo, kako lahko dejavnosti mladinskega dela naredimo še bolj vključujoče. To običajno dosegamo s prilagoditvami teh dejavnosti. Dejavnosti lahko prilagajamo, ko izvemo, kakšne so konkretne okoliščine oseb, ki so se jih ali pa se jih bodo udeležile. Razmišljati pa je treba tudi o drugi vrsti prilagoditev – da program že vnaprej zasnujemo tako, da bo »odporn«¹ proti različnim tipom okoliščin mladih, ki se v njegovem kontekstu pojavljajo.

Izraz mlada oseba z manj priložnosti ni mišljen kot etiketa posameznika, pač pa kot opis okoliščin, ki jih je pri tej osebi mogoče spreminjati.

Primeri prilagoditev vključujejo spremembo časa dejavnosti (ko so mladi vezani na redki javni prevoz), prilagoditev metod dela za osebe z motnjami vida ali sluha, prilagoditev dostopa za gibalno ovirane osebe, oblikovanje cenovne politike tako, da so dejavnosti dostopne tudi za mlade iz družin z nižjimi prihodki, ustvarjanje varnega prostora za medsebojno spoznavanje in sprejemanje drugačnosti, jezikovne prilagoditve ...

Zaključek

V poglavju smo spoznali, da mladinsko delo nima ene same opredelitve, ampak je teh več. Večina držav Evropske unije ima vsaka svojo opredelitev, obstaja pa tudi več opredelitev, ki so nastale na mednarodni ravni.

Ponazorili smo, kako lahko mladinsko delo opišemo s pomočjo načel. Ta odgovarjajo na vprašanje, kaj se v mladinskem delu pravzaprav dogaja; kaj mu omogoča, da deluje.

Nekatera načela ponuja opredelitev mladinskega dela v Zakonu o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS), nekatera pa smo navedli na podlagi prakse.

V tem kontekstu smo mladinsko delo opredelili kot interakcijo med mladimi in družbo, kot uresničevanje političnih ciljev, kot prispevek k blaginji mladih, kot zadovoljevanje potreb določenih ciljnih skupin, kot neformalno izobraževanje, participacija, dodano vrednost za družbo in tudi kot vključevanje mladih z manj priložnosti.

Omenili smo tudi druga načela, na primer prostovoljno udeležbo, učenje z delom ali odprtost za vse, ki pa smo jih zaradi potrebe po čim krajšem in zato preglednem besedilu opisali le na kratko.

Viri in literatura

- Cepin, M. (2009). Kaj je in kaj ni participacija? V: Vključevanje, participacija in aktivno državljanstvo preko članskih oblik mladinskega dela: zbornik posveta (str. 8–9). Movit NA Mladina.
- Cepin, M., in drugi. (2014). Priročnik za trenerje v mladinskih organizacijah. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije.
- Cepin, M., in drugi. (2012). Usposabljanje mladinskih voditeljev in delavcev: strokovne podlage in priporočila za vzpostavitev sistemov usposabljanja v organizacijah. Ljubljana: Založba Salve.
- Evropska komisija (2014). Working with young people: the value of youth work in the European Union. https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/study/youth-work-report_en.pdf.
- Evropska unija (2020). Resolucija Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta, o okviru za vzpostavitev evropske agende za mladinsko delo 2020/C 415/01. <https://pisrs.si/api/datoteke/integracije/356297377>.
- Fištravec, A. (2009). Kaj in kdo je mladina? Razvoj in sedanji položaj v družbi. V: Vključevanje, participacija in aktivno državljanstvo preko članskih oblik mladinskega dela: zbornik posveta (str. 8–9). Movit NA Mladina.
- Galimberti, U. (2010). Grozljivi gost: nihilizem in mladi. Ljubljana: Modrijan.
- Hart, R. A., 1992. Children's Participation, from Tokenism to Citizenship. UNICEF: Florence.
- Kolarič, Z., Črnak-Meglič, A., Vojnovič, M. (2002): Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi. Ljubljana: Založba FDV.
- ZJIMS. Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju. <https://pisrs.si/pregled-Predpisa?id=ZAKO5834>.

Namen in učinki mladinskega dela

Urška Česnik

Skrinar (2020) v uvodnem nagovoru publikacije *Značilnosti in učinki mladinskega dela* nagovarja neprepričane, saj (kot poudari tudi sam) mladinske delavke in mladinski delavci učinke našega dela zelo dobro poznamo. Vidimo jih, ko dobimo sliko z odprtja novega salona mladostnice, ki se je v naši organizaciji udeležila kariernega svetovanja; ko v trgovini srečamo mladostnika iz stanovanjske skupine, ki smo ga peljali na njegovo prvo mladinsko izmenjavo; ko nas pokliče mladostnik, ki ob koncu študija ugotovi, da si zaradi svojih spominov, izkušenj, predvsem pa kompetenc želi pridobiti tudi nacionalno poklicno kvalifikacijo mladinski delavec, in nas prosi za priporočilno pismo; ali ko med odmorom nacionalnega posveta mladinskega sektorja ugotavljamo, da smo del generacije prostovoljcev, ki je skupaj vodila svoj prvi poletni tabor za mlade, danes pa (so)vodimo, (so)kreiramo, gotovo pa plemenitimo ne le naše »prve«, ampak tudi številne druge mladinske organizacije, do katerih nas je popeljala naša profesionalna pot. Učinke mladinskega dela vidimo tudi, ko nas prijatelji med debato na sobotni kavi v mestu prepričujejo, da bi morali svoje znanje in izkušnje »nagraditi« z izstopom iz javnih in neprofitnih zavodov ter se pridružiti njim in njihovim profitnim organizacijam. Ne razumejo pa čisto dobro, kaj mislimo, ko odgovorimo, da smo zanje mi osebno, naša edinstvenost in ekspertiza zanimivi prav zato, ker smo »otroci« mladinskega dela.

Na začetku navedena **publikacija *Značilnosti in učinki mladinskega dela iz leta 2020* ponuja bogat pregled strokovne literature o značilnostih in učinkih mladinskega dela** in kot taka pomembno prispeva k razumevanju in cenjenju njegove vrednosti – od lokalne do državne ravni. V nadaljevanju podajamo ključne osnove za razumevanje učinkov mladinskega dela in vas vabimo, da (nove) informacije tega poglavja poglobite z nadaljnjim raziskovanjem med spletnimi publikacijami Zavoda MOVIT.

Mladinsko delo kot povezovalni člen

Mladinsko delo ima ožji in širši vpliv:

- **na ravni posameznika** (pridobivanje izkušenj, gradnja kompetenc, razvoj identitete, razvoj odgovornosti, opolnomočenje in emancipacija) pomaga mladim pri njihovem osebnem razvoju;
- **na ravni družbe** (preventiva, aktivno vključevanje deprivilegiranih skupin, gradnja skupnosti, aktivno državljanstvo) pa krepi sodelovanje mladih na lokalni in širši družbeni ravni (Cepin, 2011; Deželan in Vombergar, 2024).

Deluje torej kot povezovalni člen med mladimi, lokalno skupnostjo in širšo družbo ter pozitivno vpliva na posameznike same in na njihovo socialno okolje (Williamson, 2017, v: Deželan in Vombergar, 2020; Nacionalni posvet mladinskega sektorja, 2023), enako kot mladinski delavci gradimo most med mladimi, šolo in lokalno

skupnostjo ter imamo pomembno vlogo v življenju mladostnikov (Baldridge, 2018, v: Deželan in Vombergar, 2020). Smo zagovorniki mladih in skrbimo, da je njihov glas slišan v njihovih skupnostih, da so vključeni v odločitve, ki so z njimi povezane, in da zanje postopoma prevzemajo tudi odgovornost (Deželan in Vombergar, 2020).

To potrjuje tudi enajst osebnih (video) zgodb mladih (in mladih v srcu), ki si jih s seznama predvajanja Učinki mladinskega dela lahko pogledate na kanalu Mladinskega sveta Slovenija na YouTubeu.

Učinki mladinskega dela so raznoliki

Ker se mladinsko delo dotika različnih področij življenja mladih, ni presenetljivo, da obstaja več poskusov razvrščanja njegovih učinkov. Sama sem se odločila slediti delitvi Deželana in Vombergarjeve (2019), ker ponuja celovit pregled ključnih učinkov in ker je ena od novejših tipologij, ki vključuje tako individualne kot tudi skupnostne dimenzije mladinskega dela.

Učinki na osebnostne značilnosti posameznika	Pridobitev samozavesti, izboljšana samopodoba in optimistično zrenje v prihodnost	Mladi si v programih mladinskega dela postavljajo življenjske cilje, prevzemajo delovne naloge in izražajo svoje mnenje, kar vpliva na povečanje samozavesti in boljšo samopodobo. Ob občutku, da so slišani in da zmorejo prispevati, se poveča njihovo samospoštovanje, kar vodi do bolj optimističnega pogleda na svojo prihodnost in prihodnost družbe.
	Uspešnejše upravljanje osebnih, družbenih in formalnih odnosov	S skupinskim delom, pogovori in reševanjem konfliktov mladi pridobivajo socialne veščine, kot so poslušanje, empatija in spoštovanje različnih mnenj. Mladinsko delo nudi varen prostor za vadbo zdravih odnosov z vrstniki in odraslimi, s čimer se pri mladih izboljša sposobnost oblikovanja medosebnih odnosov in njihovega vzdrževanja.
	Razumnejša presoja in prevzemanje nadzora nad lastnim življenjem	Z mladinskim delom mladi postopoma prevzemajo več odgovornosti za svoje odločitve, kar spodbuja občutek samostojnosti. S tem ko lahko izbirajo dejavnosti, si postavljajo cilje in se učijo iz izkušenj, pridobivajo občutek, da imajo nadzor nad svojim življenjem in da so zmožni vplivati na svojo prihodnost.
	Bolj zdrav način življenja in višja stopnja informiranosti o posledicah rabe škodljivih substanc	Mladinsko delo mlade seznanja s tveganimi vedenji ter jim nudi informacije in vzorce za bolj zdravo življenje. Vključenost v športne, kreativne in skupnostne dejavnosti spodbuja telesno dejavnost, zmanjšuje občutek osamljenosti in pozitivno vpliva na duševno zdravje.

Učinki na profesionalne značilnosti posameznika	Razširjanje obzorij	Z izmenjavami, mednarodnimi projekti in neformalnim učenjem mladi pridobijo vpogled v različne kulture, družbene izzive in poglede na svet. To spodbuja njihovo odprtost, krepi strpnost in pomaga razvijati kritično razmišljanje ter občutek globalne povezanosti.
	Pridobivanje novih znanj in spretnosti ter učenje njihove rabe	Mladinsko delo mladim nudi prostor za preizkušanje in razvoj različnih spretnosti – od komuniciranja in organizacije dogodkov do tehničnih in umetniških znanj. Pomembno je, da učenje poteka v neformalnem okolju, kjer napake niso kaznovane, temveč so del procesa rasti.
	Učinkovitejše delovanje v skupinah	Sodelovanje v skupinskih dejavnostih, projektih in prostovoljskem delu krepi sposobnost sodelovanja, prevzemanja različnih vlog in razumevanja skupinske dinamike. Mladi se učijo deliti odgovornost, reševati nesoglasja in usklajevati različna stališča.
	Izboljšani izobraževalni dosežki	Čeprav mladinsko delo ni formalni del izobraževanja, mladi v njem pogosto razvijejo motivacijo za učenje, izboljšajo učne navade in lažje razumejo povezavo med šolanjem in osebnimi cilji. Mladinski delavci jih podpirajo pri razumevanju učne snovi in razvijanju kompetenc za nadaljnje izobraževanje.
	Izboljšana zaposljivost in višja stopnja socialnega kapitala	S pridobivanjem mehkih veščin, kot so komuniciranje, organizacija, timsko delo in prevzemanje pobude, mladi postajajo bolj zaposljivi. Mladinsko delo jim nudi tudi priložnosti za mreženje, izkušnje prostovoljstva in ustvarjanje povezav, ki lahko vodijo do zaposlitvenih možnosti.
Učinek (neposreden) na skupnost	Recipročen odnos med mladimi in družbo ter višja stopnja odgovornosti do širše skupnosti	Mladi s projekti, kampanjami in prostovoljskim delom razvijejo občutek pripadnosti in zavedanje, da lahko prispevajo k spremembam v svoji skupnosti. Učijo se solidarnosti, družbene odgovornosti in pomena aktivnega državljanstva.
Učinek na gospodarsko okolje	Boljše storitve v lokalni skupnosti in močnejše gospodarsko okolje	Mladinsko delo ne koristi le posameznikom, temveč tudi širši skupnosti – z vključevanjem mladih v soustvarjanje storitev se povečata njihova kakovost in dostopnost. Prispevek mladih k lokalnim dogodkom, kulturni ponudbi in socialnim inovacijam pa ima tudi gospodarsko vrednost.

Ključni učinki mladinskega dela iz raziskave Deželan in Vombergar (2019).

Rezultat ni enako kot učinek

Učinke mladinskega dela je v resnici zelo težko predstaviti, sploh tistim, ki nimajo osebne izkušnje sodelovanja v mladinskih programih. Laiki jih pogosto zamenjujejo kar z rezultati mladinskega dela. Poglejmo si razlike med njimi:

- **Rezultati** so neposredni, oprijemljivi in merljivi dosežki mladinskega dela. Sporočajo, kaj se je zgodilo. Navajajo na primer število izvedenih delavnic, število vključenih mladih, tematiko organiziranih dogodkov, ustvarjeni material ali publikacije ter število opravljenih ur svetovanja ali mentorstva. O njih je lahko poročati in so zelo pomembni tako za organizacijo dela mladinske organizacije kot tudi za poročanje financerjem (na primer, v okviru projekta Lažne novice – ne hvala smo v Zavodu TiPovej! izvedli deset delavnic za mlade, ki se jih je udeležilo osemdeset mladih).
- **Učinki** so težje opredeljivi. Označujejo (kratkoročne, srednjeročne ali dolgoročne) kakovostne spremembe, ki se zgodijo kot posledica sodelovanja v mladinskem delu – tako v mladih samih kot tudi v njihovi okolici in skupnosti. Take spremembe so na primer večja samozavest mladih, razvoj občutka pripadnosti lokalni skupnosti, izboljšane socialne veščine, večja zaposljivost mladih, manj obiskov kriznih centrov, okrepljeno medgeneracijsko sodelovanje in še bi lahko naštevali. Učinki torej odgovarjajo na vprašanje, zakaj so rezultati mladinskega dela pomembni, saj kažejo resnični pomen mladinskega dela (na primer, mladi udeleženci delavnic Lažne novice – ne, hvala! so postali bolj motivirani za preverjanje virov in so se naučili uporabljati orodja za preverjanje dejstev, pridobljeno znanje so prenesli tudi na prijatelje, ki so bolj kritični do senzacionalnih novic in preverjajo verodostojnost novic).

Zakaj je o učinkih pogosto težko govoriti

Razlika je lahko v tem, ali učinke opredeljujemo zase ali za druge (Cepin, 2011). Ko o učinkih mladinskega dela razpravljamo z drugimi, je to vedno povezano s tem, kako jih ti prevajajo. To ne pomeni prevajanja v druge jezike, ampak v različne kontekste istega jezika, saj ima vsaka ciljna skupina svoj žargon ali sleng ter uporablja različne izraze in načine govora. Če želimo pripadnikom neke skupine razložiti učinke, moramo govoriti njihov jezik. Poglejmo si primer predstavljanja učinkov mladinskega dela s konkretno zgodbo o spremembi.

V okviru mladinske karijerne svetovalnice Mreže KROJ sem šest mesecev spremljala mlado osebo, ki je po prekinitvi šolanja želela razviti svojo karierno pot v svetu lepote. Kljub začetni negotovosti je že kazala zanimanje za ličenje in obiskovala različne tečaje. Skupaj sva oblikovali osebni poslovni model, izdelali akcijski načrt in finančni okvir, raziskali korake za ustanovitev podjetja ter pripravili strategijo za predstavitev

zamisli staršem in širši javnosti. Oseba je ob svetovanju postopoma razvila svojo podjetniško pot – najprej z odpiranjem salona za oblikovanje nohtov, nato z delom v filmski in glasbeni industriji kot vizažistka. Danes samostojno deluje v različnih produkcijah, s čimer uresničuje svoje sanje in prispeva k lokalni kreativni sceni.

Kako lahko učinek udeležbe v kariernem svetovanju predstavim različnim ciljnim skupinam?

CILJNA SKUPINA	JEZIK IN POUDARKI	SPOROČILO
Učitelji in šolski svetovalni delavci	Učenje, kompetence, podpora pri prehodih	Mladinsko karierno svetovanje dopolnjuje šolsko okolje, saj omogoča individualizirano učenje ključnih življenjskih veščin, ki niso nujno del formalnega kurikulumu. Udeleženka S. je razvila samoiniciativnost, načrtovanje kariere, finančno pismenost in samozavest, kar pomembno vpliva na uspešen prehod iz šolskega okolja v poklicno pot.
Mestna občina Ljubljana (financerji Mreže KROJ)	Lokalni učinki, dosegljivost, merljivi rezultati	Ena sama investicija v šestmesečno svetovanje je pripeljala do konkretnega rezultata: ustanovljenega podjetja, ki že sodeluje z industrijo in prispeva k lokalni ustvarjalnosti. Takšne zgodbe potrjujejo smiselnost in trajnostnost podpore kariernih svetovalnic Mreže KROJ. Gre za majhen vložek z dolgoročnimi učinki za mlade in lokalno skupnost.
Lokalno podjetje (potencialni naročnik storitev Mreže KROJ)	Prenosljivost kompetenc, poklicni razvoj, potencial za zaposljivost	V kariernem svetovanju razvijamo mehke veščine (komunikacija, samopredstavitev, načrtovanje), ki so ključne tudi za uspeh zaposlenih v podjetjih. Tak model podpore je mogoče prenesti tudi v vaše okolje – z individualnim pristopom lahko spodbudimo profesionalno rast in večjo vključenost tudi med vašimi mlajšimi zaposlenimi ali pripravniki.
Mladi, ki razmišljajo o svetovanju	Občutek varnosti, sprejetosti, možnosti, zabavno učenje	Tudi S. je začela z zamislijo in dvomom. Udeležila se je kariernega svetovanja, na katerem sva raziskali njene želje in skupaj po korakih razvijali njen načrt. Danes je dosegla točno to, kar si je želela in si zastavila za cilj. Tudi ti lahko prideš – tukaj ni ocen, ni napačnih vprašanj, je samo prostor za to, da ugotoviš, kdo si in kam greš ter katere poti te lahko pripeljejo do tja.
Politični odločevalci (državna ali evropska raven)	Politika zaposlovanja, podjetništva, vključevanja, socialna kohezija	Mladinsko delo konkretno prispeva k ciljem evropskih in nacionalnih politik: spodbuja podjetnost, zaposljivost in socialno vključevanje. Gre za primer dobre prakse, s katero mladinsko delo podpira posameznika pri prehodu v aktivnega državljana, kar zmanjšuje tveganje za dolgotrajno brezposelnost in krepi družbeno odpornost.

Predstavitev primerov sporočanja učinkov različnim ciljnim skupinam preko osebnih primerov avtorice Urške Česnik.

Merjenje rezultatov in opazovanje procesov

Na prejšnjo razmejitev rezultatov in učinkov lahko pogledamo tudi z druge perspektive. Učinke mladinskega dela lahko predstavimo kot rezultate in/ali procese, razliko med njimi pa pojasnimo z uporabo dovršnega ali nedovršnega glagola (Mrak in Pucelj Lukan, b. d.; Cepin, 2011):

- **Rezultat je tisto, kar se zgodi** (končali smo projekt, mladi so delavnico ocenili zelo pozitivno, udeleženci so se naučili uporabe novega spletnega orodja).
- **Proces pa je tisto, kar se dogaja** (mladi sooblikujejo projektno prijavnico, udeleženci so se preizkusili v vodenju dejavnosti, mladi so se ves čas dejavnosti zabavali).

Vsak rezultat je torej posledica določenih procesov. Njegovo dolgoročno spremljanje pa bo pokazalo, kakšni so bili njegovi učinki.

To je pomembna perspektiva, saj so procesi v mladinskem delu pogosto spregledani (Cepin, 2011).

**Ko merimo rezultate, navadno primerjamo začetno in končno stanje.
Merjenje procesov pa zahteva stalno prisotnost (in pozornost)
opazovalca ter njegovo neposredno vključenost v dejavnost.**

Predstavljati učinke pomeni pripovedovati zgodbe

Da se naučimo ustreznega prevajanja učinkov, nam lahko pomaga njihovo predstavljanje z zgodbami. Pomagamo si s pričevanjem mladih, študijem primerov ter predvsem dolgoročnim spremljanjem in merjenjem rezultatov (čeprav še tako težko izvedljivim). Pri tem pa ne pozabimo:

- **Učinki so dolgoročni in na prvi pogled pogosto nevidni:** Mladostnik, ki se danes udeleži mladinske delavnice, bo morda šele čez nekaj let sodeloval v dejavnostih mladinske politike, vendar morda prav zaradi prve pozitivne izkušnje, ki jo je doživel.
- **Učinki so subjektivni in individualni:** Trije mladostniki, ki se ta mesec udeležijo mladinske izmenjave, bodo to izkušnjo doživljali vsak po svoje. Prvi bo izuril svoje jezikovne veščine, drugi izboljšal svojo samopodobo, tretji bo prvič potoval in sodeloval v mednarodni skupini.
- **Učinke težko neposredno pripišemo le mladinskemu delu:** Na življenje in razvoj mladostnikov deluje več dejavnikov hkrati, zato težko potrdimo, da je za določeno spremembo zaslužno izključno mladinsko delo. Mladostnik, ki je v zadnjih dveh letih izboljšal svoje vodstvene veščine, lahko to spremembo pripiše vodenju

taborniškega roda, delu v študentskih seminarskih skupinah in vlogi kapetana svojega nogometnega moštva hkrati.

- **Učinki so težje merljivi:** Merjenje učinkov je kompleksno in zahteva kakovostno ocenjevanje, ki pogosto zajema uporabo kvalitativnih metod merjenja, dolgoročno spremljanje posameznikov, ustrezno znanje za izvajanje takih ocenjevanj in predvsem dovolj (finančnih, kadrovskih in časovnih) sredstev.

Mreža MaMa (2024) je v okviru izvajanja Evropske agende mladinskega dela v Sloveniji izdelala videoposnetek o učinkih mladinskega dela. Verjamejo, da so mladi velik potencial vsake skupnosti in da prav z mladinskim delom, ki v svoje dejavnosti vključuje mlade, prinašajo pozitivne učinke na posameznike, lokalno skupnost in celotno družbo ter ustvarjajo svetlejšo prihodnost za vse.

Videoposnetek si oglejte na povezavi.

Viri in literatura

- Cepin, M. (2011). *Impact of Youth work*. Mladinski svet Slovenije. https://mss.si/wp/wp-content/uploads/2020/06/en-7-mladinsko-delo_A.pdf.
- Deželan, T., in Vombergar, N. (2019). *Miti in resnice o mladinskem delu. Učinki (lokalnega) mladinskega dela. Pregled literature*. Zavod MOVIT. https://www.movit.si/fileadmin/movit/oZAVOD/Publikacije/Tematske/2019_Miti_o_mladinskem_delu.pdf.
- Deželan, T., in Vombergar, N. (2020). *Značilnosti in učinki mladinskega dela. Pregled relevantne znanstvene in strokovne literature*. Zavod MOVIT. https://www.movit.si/fileadmin/movit/1MVA/EGL/Znacilnosti_in_ucinki_202005_web.pdf.
- Deželan, T., in Vombergar, N. (2024). Na prehodu v odraslost. Tri desetletja mladinskega dela v Sloveniji. V: Deželan, T. (ur.), *Tri desetletja slovenske mladine* (str. 131–153). Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede.
- Mladinski svet Slovenija (2020, november). *Učinki mladinskega dela* [Video]. Kanal Mladinski svet Slovenija. https://www.youtube.com/playlist?list=PLQrDlIj6igRG6YC_dbf38zsUu8HVtShYq.
- Multimedijški center RTV Slovenija (dostop 21. novembra 2023). *Posvet: Sodelovanje pri mladinskem delu je za mlade koristno. Nacionalni posvet mladinskega sektorja*. <https://www.rtvsl.si/slovenija/posvet-sodelovanje-pri-mladinskem-delu-je-za-mlade-koristno/689038>.
- Mrak, I., in Pucelj Lukan, P. (b. d.). *Mladinsko delo v teoriji in praksi*. IRDO – Inštitut za razvoj družbene odgovornosti. <https://www.irdo.si/skupni-cd/cdji/cd-irdo-2011/referati/c-pucelj-lukan-mrak.pdf>.
- Mreža MaMa (26. januar 2024). *Učinki mladinskega dela* [Video].. Mreža Mama. <https://www.youtube.com/watch?v=oziW9xXh6QQ>.

Programi

Nives Felić

Nives Felić je mladinska delavka, ki jo je pot v mladinsko delo vodila prek prostovoljstva in izkušenj, pridobljenih v različnih mladinskih organizacijah. Po izobrazbi teologinja danes razvija programe za osebni in poklicni razvoj mladih. V svojem delu združuje vrednote, empatijo in izkušnje, s katerimi mlade spodbuja, da odkrijejo svoje potenciale in aktivno soustvarjajo družbo.

Ko danes pogledam v preteklost, me moji prvi spomini na mladinsko delo popeljejo na začetek srednje šole, ko sem se pridružila skavtom. V tem obdobju sem se vključila še v nekaj drugih programov in skupin ter se prvič udeležila mladinske izmenjave na Gorenju pri Zrečah. A če bi me ob koncu srednje šole kdo vprašal, ali sem del mladinskega dela, bi suvereno odgovorila z »ne«.

V resnici torej nisem prepričana, ali sploh lahko govorim o »prvem spominu« na mladinsko delo, saj takrat nisem vedela, da sem vanj vključena. Ljudje pogosto čutimo pripadnost organizacijam, še posebej članskim, ne pa nujno širšemu izrazu mladinsko delo, ki nam pogosto ostaja neznan. Kljub temu se mi zdi pomembno, da se znotraj programov in dejavnosti govori o mladinskem delu, saj le tako povišujemo njegovo prepoznavnost in pri mladih krepimo pripadnost nečemu širšemu; to je pravzaprav osrednja tema tega priročnika.

Raznolikost programov v mladinskem sektorju

V mladinskem sektorju se kakovost in učinki gradijo daljše obdobje, zato je pomembno, da ločimo med posamezno **dejavnostjo**, **projektom** in **programom**.

Dejavnost je posamezen dogodek, na primer delavnica, srečanje, usposabljanje. Ima določeno temo in cilj ter traja krajši čas. **Projekt** je časovno omejen sklop več dejavnosti, z jasno opredeljenimi cilji in pričakovanimi rezultati, traja daljše obdobje in ima običajno tudi namenski proračun. **Program** poteka večji del leta (lahko tudi več let), povezuje različne metode in teme, sledi širše zastavljenim ciljem, ima stabilno ekipo, lahko poteka tudi v sodelovanju s partnerji in ima vzpostavljen sistem za spremljanje kakovost (kazalniki, evalvacije). Mladi v programih aktivno sodelujejo in niso le udeleženci.

Kakovostni programi nudijo nepretrgane dejavnosti, zajemajo različne metode, odgovarjajo na več potreb mladih, gradijo zaupanje med mladinskim delavcem in mladimi ter hkrati vzpostavljajo trajnejša partnerstva v lokalnem ali širšem okolju.

Pestrost programov v mladinskem sektorju bogati tako življenje mladih kot sam mladinski sektor. Na splošno programe razdelimo v dve skupini:

- mladinski programi,
- programi za mlade.

Mladinski program je skupek dejavnosti, ki ga izvaja **mladinska organizacija**, in poteka med vrstniki nepretrgoma skozi večji del leta ter vključuje večje število izvajalcev in aktivnih udeležencev. (3. člen ZJIMS, 2010).

Program za mlade je program ukrepov v mladinskem sektorju, ki ga izvajajo organizacije za mlade, z namenom zagotavljanja boljših pogojev za življenje, delovanje in organiziranost mladih, ter poteka nepretrgano skozi večji del leta in vključuje večje število aktivnih udeležencev. (3. člen ZJIMS, 2010).

Redno izvajanje mladinskih programov oziroma programov za mlade pomeni neprekinjena dejavnost v rednih tedenskih terminih oziroma v obsegu vsaj 1500 ur letno, ki vključuje pripravo, izvedbo in vrednotenje programov” (10. člen Pravilnika o izvajanju ZJIMS, 2011).

Bistvena razlika med zgornjima opredelitvama je v naravi izvajalca in vsebinskem poudarku. Mladinske programe izvajajo mladinske organizacije, ki jih vodijo mladi in v katerih mladi aktivno soustvarjajo program, medtem ko so programi za mlade namenjeni mladim kot ciljni skupini in jih izvajajo organizacije za mlade (nevladne organizacije, javni zavodi).

Mladi so bolj neposredno vključeni v izvajanje mladinskih programov, medtem ko programi za mlade pogosteje vključujejo tudi druge poudarke, ki jih izvajajo mladinski delavci, strokovni sodelavci ali institucije v podporo mladim.

Za trenutek se bom znova ozrla v preteklost in navedla dva primera kar iz lastnega življenja. Kot sem v uvodu že omenila, se je moja pot v mladinskem delu začela s skavti, ki so nacionalna mladinska organizacija. Od drugega letnika srednje šole sem bila vključena v vejo, ki jo skavti imenujemo popotniki in popotnice. Našo skupino je sestavljalo od deset do petnajst članov (odvisno od leta), vsako leto pa smo dali pobudo za izvedbo različnih dejavnosti in projektov. Na misel mi prihajajo čisto zabavne dejavnosti, kot so modna revija za vse skavte v našem stegu, pa tudi bolj kompleksni projekti, na primer organizacija poletnega tabora. Mladi smo sami izbrali lokacijo in pot potovalnega tabora, načrtovali prehrano in soustvarjali vsebinski del programa.

Drug primer programa za mlade pa bom predstavila z druge perspektive – kot izvajalka programa. Kot zaposlena v Zavodu Nefiks sem odgovorna za področje programov, ki jih pripravljamo za mlade. Eden od pomembnejših projektov je bil tudi **Nefiks karierne rešitve**, ki smo ga izvajali med letoma 2020 in 2021. Cilj projekta je bil mladim v okviru 110-urnega izobraževanja ponuditi znanje in veščine, s katerimi bi postali kompetentnejši in bolj konkurenčni na trgu dela, tako da bi se po koncu projekta lahko tudi zaposlili. A ob začetku izobraževanja je izbruhnila pandemija covida-19, zato smo morali delo prilagoditi in se preseliti na splet. Udeležencev tako nisem nikoli srečala v živo, a občutek, ki sem ga imela po vseh skupnih urah, je bil, kot da se poznamo že dolgo. S sodelavcem Janom sva bila ves čas usposabljanja v stiku

z udeleženci, motivirala sva jih za sodelovanje in prisotnost, jih spodbujala ob koncu programa ter jim nudila podporo pri iskanju zaposlitve.

In kaj se je zgodilo pet let pozneje, leta 2025? Ena od udeleženk iz prve skupine se je – po daljšem premoru od zaposlitve – odločila, da se preizkusi kot prostovoljka. In poiskala je Mladinski center Vič. Že takoj ko sem jo prvič videla v živo, sem vedela, kdo je in kakšni so bili njeni karierni cilji pred petimi leti. To srečanje je gotovo potrditev, kako globoko in dolgoročno lahko vpliva kakovosten mladinski program na mlade – tudi če poteka na daljavo.

Kakovostno načrtovanje in izvedba programov za mlade

Ker so programi celostni, jih ni mogoče izvajati »ad hoc«. Treba jih je vnaprej načrtovati: od analize potreb in postavitve ciljev do izbire metod, postavitve časovnice, razdelitve odgovornosti, priprave proračuna ter opredelitve kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov. Načrtovanje je proces, v katerem se odločimo o tem, kaj bomo delali, zakaj in kako bomo delali ter kdo bo kaj delal in s čim, da bomo dosegli želene rezultate in učinke.

Načrtovanje je proces, v katerem se odločimo o tem, kaj bomo delali, zakaj in kako bomo delali ter kdo bo kaj delal in s čim, da bomo dosegli želene rezultate in učinke.

Kakovostno načrtovani programi za mlade temeljijo na potrebah mladih in mlade vključujejo v vse faze projekta, sledijo strateškim ciljem, uporabljajo inovativne metode ter zagotavljajo trajnostnost, merljive učinke in vidnost. Pri tem pa ni pomembno le, kaj izvajamo, temveč tudi kako in zakaj.

Spodnja preglednica je nazoren primer izvedbe mladinskih programov in prikazuje možne faze, vpletene akterje in naloge v posamezni fazi. Kot praktični pripomoček, in ne kot toga predloga, je namenjena organizacijam in mladinskim delavcem. Vsaka izvedba programa se naslanja na pretekle izkušnje, kulturo organizacije in načrtovanje. Morda nekateri programi ne bodo imeli partnerjev, morda bodo kateri brez pripravljalnega sestanka – organizacijske kulture so različne.

Preglednica povzema nabor tipičnih korakov (analizo potreb, izvedbo, evalvacije in tako dalje), ki jih je smiselno uporabiti kot osnovo ter jih glede na program, ki ga pripravljamo, tudi prilagoditi ali nadgraditi. Omeniti je treba še, da se nekatere faze med seboj močno prepletajo in se v programu večkrat izvedejo.

FAZA	KDO JE VPLETEN	KAJ SE V TEJ FAZI DOGAJA
Predpriprava	Organizacija, mladinski delavci, mladi	Opredelitev potreb mladih, zbiranje idej, določitev ciljev in vizije, osnovnih prednostnih nalog in ciljnih skupin.
Pripravljalni sestanek	Organizacija, mladinski delavci, partnerji, mladi	Potrditev ciljev in smernic, dogovori o načinu dela, časovnici in odgovornosti; sklenitev partnerstev in dogovorov.
Makronačrtovanje	Mladinski delavci, partnerji, mladi	Oblikovanje celotnega programa: določitev glavnih vsebinskih sklopov, dejavnosti in pričakovanih rezultatov.
Mikronačrtovanje	Mladinski delavci, facilitatorji, prostovoljci, strokovni sodelavci, mladi	Podroben načrt posameznih dejavnosti in časovnice (delavnice, srečanja, izmenjave), priprava metod, materialov, gradiv (družabne igre, sobe pobega, digitalna orodja in tako dalje), ureditev logistike.
Izvedba programa	Celoten tim, partnerji, udeleženci	Komunikacija z udeleženci, ureditev logotipov in seznam prisotnosti, izvedba manjših dejavnosti, sprotno prilagajanje programa, podpora mladim pri izvedbi njihovih dejavnosti, deljenje utrinkov na socialnih omrežjih ter deljenje dosežkov in rezultatov prek sporočil za javnost in na mlad.si in drugje, če smo to načrtovali.
Vrednotenje	Udeleženci, mladinski delavci, partnerji	Zbiranje povratnih informacij, analiza uspešnosti, merjenje učinkov na mlade in skupnost, refleksija izvedbe.
Beleženje učnih učinkov	Mladinski delavci, mladi	Refleksija zastavljenih učnih ciljev, uporaba orodij (Youthpass, e-Nefiks, digitalne učne značke ...).
Priprava poročila	Organizacija, partnerji, koordinator	Oblikovanje zaključnega poročila za financerje, dokumentiranje dosežkov, priporočil in nastalih gradiv.

Izvedba mladinskih programov - možne faze, vpleteni akterji in naloge v posamezni fazi.
Vir Nives Felić

Vključujoči programi

Skupnost praks mladinskega dela je široka in raznolika. Prav ta raznolikost omogoča prilagodljivost in vključevanje različnih skupin mladih. Med njimi so tudi mladi, za katere se včasih zdi, da jih je težje vključiti v program mladinskega dela – **mladi z manj priložnosti** prihajajo iz različnih družbenih okolij, zato moramo razumeti širši kontekst, kaj sploh pomeni imeti manj priložnosti. Razlog so lahko socialne, geografske ali gospodarske ovire, ovire, povezane s sistemi izobraževanja in usposabljanja ali z diskriminacijo, kulturne razlike ali zdravstvene težave. Razumevanje teh okoliščin je ključno, če želimo programe mladinskega dela razvijati tako, da so vsi mladi lahko slišani, vključeni in podprti – ne glede na svoj položaj.

Skupnost praks mladinskega dela je široka in raznolika. Prav ta raznolikost omogoča prilagodljivost in vključevanje različnih skupin mladih.

Pri ustvarjanju vključujočih programov je ključno zavedanje, da je vključevanje proces, ki se začne že v fazi načrtovanja in ni enkraten dogodek. Načini, ki jih izbiramo, morajo biti občutljivi za izzive, s katerimi se mladi soočajo – te lahko delno prepoznamo že v uvodnih vprašalnikih ob prijavi. A to ne pomeni, da mlade etiketiramo ali jih obravnavamo z znižanimi pričakovanji. Mladi so še vedno mladi in kot takšne jih moramo tudi jemati.

Spominjam se, ko sem se kot mladinska delavka pridružila prvi mednarodni mladinski izmenjavi, namenjeni mladim z avtizmom. Izmenjavo, na kateri so sodelovali udeleženci iz Slovenije in Litve, je organiziral Zavod Modri december, Zavod za spodbujanje zavedanja avtizma in Aspergerjevega sindroma. Na tej mladinski izmenjavi sem bila prisotna kot mladinska delavka in moja glavna naloga je bila preprosta – držati prostor. O avtizmu ali Aspergerjevem sindromu nisem imela posebnega strokovnega znanja niti izkušenj. A hitro sem usvojila nekaj »zakovitosti« in moram priznati, da je bila to ena boljših mladinskih izmenjav, kar sem jih doživela! Mladi, ki so sodelovali, so bili čudoviti, neposredni in polni talentov.

A nekaj, kar se mi zdi še posebej pomembno in kar potrjuje, zakaj je vključevanje mladih z manj priložnosti tako dragoceno, se je zgodilo dobro leto pozneje. Na tej izmenjavi sem namreč spoznala fanta, ki je z vsemi komuniciral s pomočjo palca, čez obraz pa je imel nadeto masko, čeprav ukrepi za preprečevanje širjenja virusa že kakšno leto niso več veljali. Navzgor obrnjen palec je pomenil strinjanje, navzdol nestrinjanje. Spregovoril je redko – razen, kadar si ga vprašal kaj o morskih živalih ali morskih psih, o katerih je vedel ogromno. Ta izkušnja mladinske izmenjave nas je v Zavodu Nefiks spodbudila k odločitvi, da naš program za mlade prilagodimo tako, da bo omogočal lažje vključevanje mladih z manj priložnosti. Izvedli smo nekaj posameznih dejavnosti (karijerne delavnice, Nefiks karierni avtobus in podobno) ter se prijavi na projekt DiscoverEU inclusion.

K sodelovanju v projektu DiscoverEU inclusion smo povabili tudi tega tihega fanta, saj je prav v tistem letu dopolnil osemnajst let. In seveda se je pridružil! S posebno željo – obiskati čim več akvarijev po Evropi. Ta tihi fant ni bil več tih, z nami je delil svoje znanje, svoje razmišljanje in čustva, in prepričana sem, da se bodo naše poti še kdaj prekrizale.

Več o njegovi izkušnji v projektu DiscoverEU si lahko preberete tudi v tem članku: https://talentiran.si/index.php?option=com_content&view=article&id=3624:my-discover-eu-adventure-by-tavi-ray-samara&catid=58&Itemid=101

Pomemben vidik vključujočega programa je skrbno načrtovanje pogojev, v katerih dejavnosti potekajo. K temu lahko pripomore, če že v fazi načrtovanja – če je to ustrezno – poskrbimo, da:

- izberemo lokacijo, ki je dostopna z javnim prevozom in fizično dostopna za osebe, ki uporabljajo invalidski voziček;
- upoštevamo praznike in dela proste dneve;
- udeležencem pošljemo urnik in jim sporočimo druge pomembne informacije (datum, ura, lokacija, pot in dostopnost, pripomočki in materiali, ki naj jih vzamejo s sabo);
- določimo finančni prispevek, ki je primeren tudi za osebe z nižjim finančnim prihodkom, oziroma finančnega prispevka sploh ne pobiramo;
- poskrbimo za prilagojeno prehrano za osebe z alergijami ali prehranskimi omejitvami;
- preverimo, ali oseba potrebuje asistenta;
- pri večdnevni dejavnosti zagotovimo »tiho sobo«;
- razmislimo o prisotnosti osebe, ki ji mladi lahko zaupajo ali se nanjo lahko obrnejo v stiski;
- uredimo ustrezno vidljivost in čitljivost vsebin na projekcijah in v gradivih;
- dosledno spoštujemo varstvo osebnih podatkov (GDPR).

Na samem dogodku se s skupino dogovorimo o načinu nagovarjanja in uporabi zaimkov ter poskrbimo, da vsi soglašajo z ohranjanjem zaupnosti informacij, ki se nanašajo na posamezne udeležence.

»Program s prednostnim vključevanjem in dobro podporo mladim z manj priložnostmi zmanjšuje neenake možnosti med mladimi pri dostopu do učnih priložnosti in aktivni udeležbi v družbi. Rezultati so pokazali, da mladi z manj priložnostmi v dejavnosti programa stopajo z nižjim zaupanjem v svoje sposobnosti in poznavanjem družbe, program pa jim omogoča te deficite zmanjševati. Rezultati so žal pokazali tudi, da ti učinki po daljšem obdobju pri udeležencih z manj priložnostmi zbledijo. Kontinuirano vključevanje mladih z manj priložnostmi v aktivnosti programa lahko učinke krepí v daljšem časa trajajočem obdobju.« (MOVIT, 2021)

Primeri programov

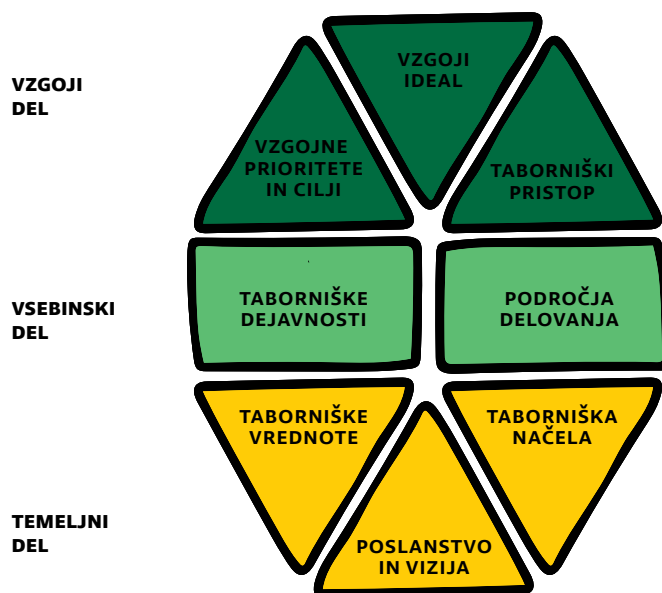
Izbrani programi vključujejo štiri različne tipe: program nacionalne mladinske organizacije, program mladinskega sveta, program mladinskega centra in program za mlade, ki ga izvaja nevladna organizacija s statusom delovanja v javnem interesu. Zajemajo širok in raznolik prerez mladinskega področja ter bralcu omogočajo primerjalni vpogled v različne cilje, metode in kontekste izvajanja.

Zveza tabornikov Slovenije (ZTS)

Taborniki so nacionalna mladinska organizacija, ki v svoj mladinski program prek samostojnih enot – taborniških rodov vključuje več kot 6500 aktivnih članov. Zavzemajo se za celovito vzgojo posameznikov, da postanejo odgovorni, angažirani, avtonomni in solidarni.

»Program za mlade pri Zvezi tabornikov Slovenije je dinamičen organizem, ki skuša odgovarjati na potrebe mladih, hkrati pa izpolnjevati vzgojno poslanstvo organizacije. Program se zato nenehno spreminja oz. razvija, ta razvoj pa vpliva tako na vrednote in način dela kakor tudi na vsebino dela v organizaciji.« (Zveza tabornikov Slovenije, 2018)

Mladinski program pri ZTS je sestavljen iz treh delov: vzgojnega, vsebinskega in temeljnega.

Shema mladinskega programa pri Zvezi tabornikov Slovenije.
Vir Zveza tabornikov Slovenije, 2018

Več o njihovem programu si lahko preberete na povezavi: <https://www.taborniki.si/wp-content/uploads/2018/06/Program-za-mlade-v-ZTS.pdf>

Mladinski center Idrija

Ustanovitelj Mladinskega centra Idrija so tri društva: Rod srebrnih krto, Klub idrijskih študentov in Idrija 2020. Mladinski center Idrija je »družbeno vozlišče z uveljavljenim programom, mladinskim hostlom in informacijsko točko za mlade« (Korče, Istenič, Mlakar in Bašelj, 2025).

V mladinskem centru se izvajajo celoletni program in posamezni mesečni dogodki. Stalni program Mladinskega centra Idrija so krožki in dejavnosti za mlade: krožek kitara, telovadba za mlade mamice, MC Mobil – potujoče ulično igrišče, Sam doma 65+ – medgeneracijska srečanja. Posamezni mesečni dogodki pa potekajo od januarja do decembra.

Podrobnejši opis programa si lahko preberete na njihovi spletni strani: <https://mcidrija.si/>.

MEPI – mednarodno priznanje za mlade

MEPI je strukturiran program, namenjen osebnostnemu razvoju mladih, starih 14–25 letu. »Program mlade spodbuja k ustvarjalnemu in ciljno naravnemu preživljanju prostega časa, katerega način izkoriščanja močno vpliva na to, v kakšno osebo se bo mladostnik razvil.« (MEPI Slovenija, b. d.) Mladi se v programu spopadajo z izzivi, kar jim omogoča pridobiti nove veščine in prepoznavati samega sebe in lastne zmogljivosti.

Program MEPI sestavljajo štiri področja, ki so razdeljena na tri stopnje (bronasto, srebrno, zlato):

- prostovoljstvo,
- rekreativni šport,
- veščine,
- pustolovske odprave.

Več o MEPI programu si lahko preberete na povezavi: <https://www.mepi.si>.

Viri in literatura

- Allaste, A. A., in Dibou T. (2023). Razumevanje participacije mladih v teoriji. *Mladje*, (43), 5–8.
- Blazinšek Domenis, A., Cirman, H., in Košmerl, T. (2018). *E-Nefiks*. Zavod Nefiks. Francosko-nemški mladinski urad (b. d.) *Domača stran*. <https://www.fgyo.org/homepage>.
- Korče, J., Istenič, N., Mlakar, M., in Baželj, Z. (2025) *Vsebinsko poročilo o izvedenem programu za leto 2024*. <https://mcidrija.si/zveza-drustev/>.
- Mednarodni Visegradski sklad (b. d.) *Domača stran*. <https://www.visegradfund.org/>.
- MEPI Slovenija (b. d.) *O programu*. <https://www.mepi.si/o-programu/>.
- MOVIT (2021). *Priporočila za prijavitelje in izvajalce projektov s področja vključevanja in raznolikosti*. https://www.movit.si/fileadmin/movit/pdf/Priporocila_21.pdf.
- MOVIT (2025). *Solidarnostni projekti*. <https://www.movit.si/ese/solidarnostni-projekti/>.
- Oblak, A. (2021). Onkraj ciljev. V: Cepin, M. (ur.), KAJ pa, če bi mi ...?: Kako spodbujati pobudništvo mladih? (str. 35–55). Socialna akademija.
- Salto-Youth Resource Centre (2020). *Non-formal learning in a nutshell*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Xm7PioKwkGo>.
- Uradni list RS, št. 47/11 (2011). *Pravilnik o izvajanju Zakona o javnem interesu v mladinskem sektorju*. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV10448>.
- Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (2010). *Uradni list RS*, št. 42/10. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5834>.
- Zveza tabornikov Slovenije (2018). *Programi za mlade v ZTS: Vodnik za izvajanje programa za mlade v ZTS*. <https://www.taborniki.si/wp-content/uploads/2018/06/Program-za-mlade-v-ZTS.pdf>.
- Zveza tabornikov Slovenije (b. d.) *Zveza tabornikov Slovenije*. <https://www.taborniki.si/>.

Prostori mladih

Urška Česnik

Ko govorimo o mladinskem delu, pogosto najprej pomislimo na metode, programe in cilje. A prav tako pomemben in pogosto premalo reflektiran je prostor, v katerem mladinsko delo poteka. **Prostor ni le fizična lokacija, temveč je kulturno, socialno in čustveno okolje, ki mladim omogoča izražanje, povezovanje, učenje, sodelovanje in samorefleksijo.** Zato je ugotovitev držav članic Evropske unije med predsedovanjem Slovenije Svetu Evropske unije v letu 2021, da se državljanski prostori za mlade krčijo in da imajo mladi vse manj priložnosti, da aktivno sodelujejo pri oblikovanju svoje prihodnosti, še kako pomembna (Papič, 2023).

V mladinskem delu prostor mladih pomeni več kot le delovni prostor, pomeni tudi varno okolje, občutek pripadnosti, možnost sooblikovanja in dostopnost. Prostori za mlade, v katerih poteka mladinsko delo, variirajo vse od klasičnih mladinskih centrov in dnevnih prostorov, prostorov uličnega mladinskega dela, ki poteka v javnih prostorih naših mest, vse do vsakodnevno prisotnih digitalnih prostorov, kjer se mladi

V mladinskem delu prostor mladih pomeni več kot le delovni prostor, pomeni tudi varno okolje, občutek pripadnosti, možnost sooblikovanja in dostopnost.

zadržujejo, mladinski delavci pa jim tja bodisi le sledimo bodisi jih vanje namenimo in aktivno privabljamo. Vsem naj bo skupno, da jih mladinsko delo lahko uporabi kot orodje za ustvarjanje, podporo in opolnomočenje mladih.

Kaj vse so lahko prostori za mlade

Študentska soba, podhod v centru mesta, sodelovalni prostori v mladinskem centru, »skvot« v zapuščeni stavbi, taborniška hiša, glasbeni studio, ustvarjalni laboratorij na mirujočem gradbišču, »pop-up« izmenjevalnica oblačil ali mladinska klepetalnica na spletni platformi, vse to in še mnogo več so prostori za mlade in/ali prostori mladih. Sodelavec Poštrak (2023) se opira na Muršiča (2011), ki prostore za mlade deli na dve vrsti:

- **»samonikle«** prostore, ki si jih mladi ustvarijo (ali prilastijo) sami, in
- **formalno organizirane** prostore, ki s(m)o jih za mlade vzpostavili strokovnjaki.

Podobne trende oziroma delitve zaznavajo tudi drugi avtorji. S. M. Nolas (2014) opaža, da so aktualne politike pomembno vplivale na tradicionalno mladinsko delo in družbene prostore, v katerih delo poteka večinoma neopredeljeno in neorganizirano, saj so politike redno uvajale vse bolj instrumentalne oblike dela z mladimi, ki so jasno strukturirane in storilnostno naravnane. Mladinski programi v takih prostorih se uporabljajo za reševanje različnih težav mladih ter še dodatno posplošujejo in individualizirajo osebne spremembe. Morda se prav zato mnogi mladinski delavci doma in po svetu znova osredotočamo na povezavo z radikalnejšimi koreninami mladinskega dela in stremimo k oblikovanju neformalnih učnih prostorov, ki omogočajo proces oblikovanja identitete, samoizpraševanja, razvoja kritične misli in aktivnega soustvarjanja lastnih pobud.

O temi pomena prostorov za mlade so se podrobno razpisali avtorji številnih strokovnih področjih v publikaciji Fizični in virtualni prostori za mlade, ki jo je v letu 2023 pripravil in izdal Urad za mladino Republike Slovenije. Publikacija je pomemben

Publikacija je pomemben prispevek k razumevanju, zakaj so prostori za mlade ključni za razvoj kakovostnega mladinskega dela v Sloveniji.

prispevek k razumevanju, zakaj so prostori za mlade ključni za razvoj kakovostnega mladinskega dela v Sloveniji.

V njej najdemo analize veljavnih praks, izzive in priložnosti, povezane z ustvarjanjem fizičnih prostorov (kot so mla-

dinski centri in dnevni prostori) ter digitalnih okolij, v katerih se mladi vse pogostejše zadržujejo, izražajo in gradijo skupnosti. Dokument nudi tako konceptualni okvir kot tudi praktične smernice in je odlična podlaga za nadgradnjo znanja iz poglavja našega priročnika. Celotna publikacija je dostopna na spletni strani portala mlad.si.

Prostori za mlade v praksi

VRSTA PROSTORA	OBLIKE PROSTOROV	ZNAČILNOSTI	SPECIFIKE
Fizični prostori	Mladinski centri, klubi, dnevni centri, druge nevladne organizacije, mladinske organizacije in organizacije za mlade.	Fizični prostor, delovne ure, redni (in občasni) programi, stalna prisotnost strokovnega osebja.	Moč lokalne skupnosti in pripadnosti.
Mladinsko delo na terenu	Ulično mladinsko delo, terensko mladinsko delo (stalne lokacije/obiskovalci izven prostorov mladinskih organizacij, mobilni mladinski centri).	Priložnosti za mlade, ki ne vstopajo v organizirane oblike mladinskega dela, reševanje »sivih con« in pomanjkanja fizičnih prostorov za mlade.	Vstop mladinskega dela v druge (izobraževalne, javne in druge) prostore.
Digitalni mladinski prostori	Digitalni mladinski centri, spletne platforme (Discord), klepetalnice, virtualne skupnosti ...	Dostopnost (uporaba in vključevanje kjer koli in kadar koli) tudi za mlade, ki se težko vključijo v fizične prostore (na primer zaradi oddaljenosti, gibalne oviranosti), in doseganje mladih, ki z mladinskim delom nimajo stika.	Za mlade pogosto enakovreden prostor socializacije in izražanja.

Ključne značilnosti in specifične različnih prostorov za mlade, avtorica Urška Česnik.

Prostor kot element vrednosti mladinskega dela

Prostor ni nevtralen – izraža odnose moči, vrednote in kulturo. In mladi potrebujejo prostore, kjer niso nadzorovani, temveč slišani, kjer lahko oblikujejo skupnosti in razvijajo občutek lastništva. Mladi prostor namreč ocenjujejo kot eno osrednjih tem, ko razpravljajo o vrednosti mladinskega dela, pri čemer je ta vrednost pogosto izražena z razlikovanjem mladinskega prostora od drugih prostorov, ki jih mladi običajno naseljujejo – zlasti šole in fakultete (a tudi dom in delovna okolja). Predvsem zato, ker prostor v mladinskem delu ocenjujejo kot enega redkih, kjer lahko, skupaj z mladinskimi delavci, aktivno sodelujejo kot njegovi soustvarjalci in skrbniki (De St Croix in Doherty, 2023).

Na prostor lahko torej skozi prizmo mladinskega dela pogledamo z več perspektiv:

- **Fizična dimenzija:** Fizični prostori omogočajo srečevanje, varno zatočišče, rutino, dostopnost in oporo, njihova postavitve, dostopnost in opremljenost pa vplivajo na občutek sprejetosti ali izključenosti.
- **Relacijska dimenzija:** Prostor ni prostor brez odnosov, v katerih se gradita zaupanje in skupnost. Tudi najmanjši ali najskromnejši prostori lahko postanejo izjemno pomembni, če so v njih prisotni odprti, vključujoči in varni odnosi.
- **Simbolna (kulturološka) dimenzija:** Prostori nosijo pomen, saj so simboli identitete, pripadnosti, moči ali marginalizacije. V svetu, v katerem so mladi pogosto le gostje, so mladinski prostori lahko »njihovi prostori«.
- **Politična dimenzija:** Prostor je vedno tudi političen, že glede na to, kdo ima dostop do njega, kdo ga financira, kdo določa pravila. Prostori za mlade pogosto odražajo družbene neenakosti in že geografska in socialna neenakost (mesto/podeželje; bogate/revne občine) vpliva na to, ali mladi sploh imajo dostop do varnih in brezplačnih prostorov.
- **Digitalna dimenzija:** Mladi enako kot fizične prostore naseljujejo tudi spletne; ti so prav tako pomembni za izražanje, druženje, čeprav so včasih nevarni.
- **Doživljajska dimenzija:** V času izginjanja ali večje nedostopnosti fizičnih prostorov (na primer v času epidemije covida-19) lahko mladinsko delo ohranja svojo moč tudi v simbolnem, izmišljenem prostoru, ki živi v skupnostih mladih – kot vrednota, izkušnja in vizija.

Mladinsko delo kot »tretji prostor«

Na raziskovalnem področju tako imenovanih geografij mladinskega dela veliko študij mladinsko delo obravnava ne le kot metodo ali vsebino, temveč tudi kot prostorsko prakso, ki je globoko vpeta v odnose, politiko, kulturo in neenakosti (De St Croix in Doherty, 2023). Mladinsko delo lahko torej razumemo kot »tretji prostor« mladih.

Če sta prvi prostor (dom) in drugi prostor (šola in/ali delo) večinoma strukturirana, nadzorovana in normativna, je mladinsko delo (tretji prostor) tisto, kjer se posamezniki združujejo namensko – za pogovor, skupnost in svobodo.

In v svetu, v katerem je delovanje znotraj formalnega izobraževanja nadzorovano in usmerjano, javni prostor pa je vse pogostejše načrtovan tako, da preprečuje nekomercialno druženje, je prav mladinsko delo tisto, ki lahko ustvari prijeten »tretji prostor«, pripadajoč mladim kot njihova pravica.

Tudi Papič (2023) navaja, da je v okviru teme prostorske stiske mladih zadnje čase vse bolj aktualno tudi urejanje javnih prostorov za mlade. Pogosto teh ni dovolj, niso ustrezno urejeni ali so neprimerni za mladinske prostočasne dejavnosti. Vabimo vas, da v svoji praksi (in z vašimi mladimi uporabniki) uporabite spletni izobraževalni modul Mladi in javni prostor, ki je nastal v okviru projekta P & JP – Punce in javni prostor. Projekt je združil skupino osmih študentov psihologije, sociologije, urbanizma, arhitekture in dizajna, ki so med januarjem in junijem 2025 pod mentorstvom Oddelka za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Prostorozna in Zavoda TiPovej! skupaj raziskovali, analizirali in razvili smernice vključujočega načrtovanja javnega prostora (za mlade). Izobraževalni modul je prosto dostopen in vas popelje v raziskovanje, razumevanje in soustvarjanje vključujočih javnih prostorov – zlasti z vidika deklet in mladih.

Najdete ga na platformi Ljubljana, mesto učenja.

Ključno je torej razumevanje prostora ne le kot »kraja ali lokacije«, kjer se nekaj dogaja (na primer pisarna organizacije za mlade, skupnostna kavarna ali profil na Instagramu), ampak kot prizorišče za izražanje, ki ga oblikujejo kompleksne in spreminjajoče se interakcije med življenji, telesi, predmeti in odnosi. V tem kontekstu lahko prostor razumemo kot glagol in ne kot samostalni, saj posamezniki sooblikujejo prostore, ki so vedno v gibanju, nikoli dokončani.

Zakaj mladi obiskujejo mladinske prostore

Raziskave, kot jih izvaja na primer Mreža KEKS, kažejo, da mladim v prostorih za mlade največ pomenita vzdušje in odnos. Ključni so občutek sprejetosti, enakopravnosti, možnost vplivanja in neformalna struktura. Fizične lastnosti prostora so pomembne – a le, če so podprte z odnosom, varnostjo in odprtostjo. Fizični prostor in opremljenost mladinskih prostorov nikoli nista bila glavna razloga, zaradi katerih mladi mladinskih centrov ne bi obiskovali (Felić, 2024).

Lahko bi torej rekli, da so prostori za mlade pristanišča. Mladi lahko svobodno prihajajo in odhajajo, a so vedno sprejeti, ker se zanje vedno najde privez.

Lahko bi torej rekli, da so prostori za mlade pristanišča. Mladi lahko svobodno prihajajo in odhajajo, a so vedno sprejeti, ker se zanje vedno najde privez. Zanimiva je tudi študija angleških mladinskih centrov, v kateri S. M. Nolas (2014) predstavi naslednje tri ključne ugotovitve:

- **Zakaj mladi obiskujejo prostore za mlade:** Ker si želijo umika od napetosti, ki jih vsakodnevno doživljajo, in ker si želijo pridobiti občutek pripadnosti. Mnogi poročajo o zunanjih pritiskih, ki v njih vzbujajo skrbi (na primer medosebni odnosi, finančne skrbi, politična dogajanja, iskanje mentorstva in pozitivnih modelov odraslosti).
- **Kaj mladi pridobijo z obiskovanjem prostorov za mlade:** Občutek pripadnosti ter izkušnjo povezanosti in skupinske identitete. Mladi razumejo mladinske organizacije kot prostor, odprt za vse, poln kotičkov za izvajanje raznolikih dejavnosti in s strokovnjaki, ki organizirajo tudi dodatne dejavnosti, ki mlade popeljejo iz njihovega neposrednega okolja (na primer izleti na podeželje, mednarodni mladinski programi). Mnogi vprašani mladi so pri opisovanju prostorov za mlade uporabljali metafori »dom« in »družina«.
- **Kaj je bistvena vloga prostorov za mlade:** Ta, da so prehodni prostori v času sprememb. Mladi jih pogosto opisujejo popolnoma nasprotno z opisi domačega ali javnega okolja. Omogočajo jim udejstvovanje v dejavnostih, ki so značilne za mladostniško obdobje in njihove subkulture, ter razvoj lastne identitete in varno preizkušanje življenjskih vlog.

Zgodbe »naših« mladih

Odgovori mladih, ki smo jih med pisanjem priročnika vprašali, zakaj redno obiskujejo mladinske prostore, so podprli tezo, da fizični prostor sam po sebi ni glavni razlog za obisk. Prostor namreč ni cilj, temveč pogoj, ki omogoča izvajanje dejavnosti, gradnjo odnosov in aktivno udejstvovanje mladih.

Življenje v mladinskem centru. (Pust, Felič in Žnidaršič, 2024)

Primeri povratne informacije mladim o namenih obiskovanja prostorov za mlade v Sloveniji.

Viri in literatura

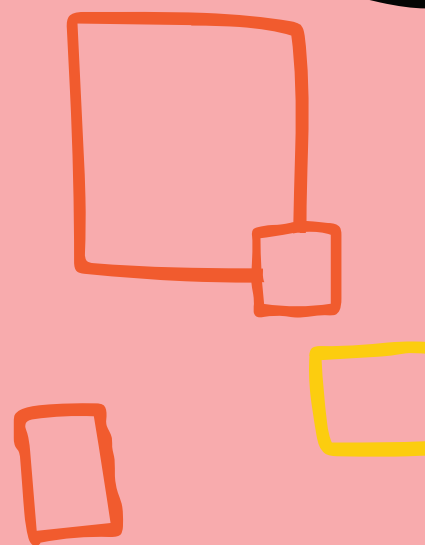
- De St Croix, T., in Doherty, L. (2023). 'It's a great place to find where you belong': creating, curating and valuing place and space in open youth work. *Children's Geographies*. <https://eprints-gro.gold.ac.uk/id/eprint/33121/1/It%20s%20a%20great%20place%20to%20find%20where%20you%20belong%20creating%20curating%20and%20valuing%20place%20and%20space%20in%20open%20youth%20work.pdf>.
- Felič, N. (2024). *Kaj je za mlade kakovostno preživet prosti čas: rezultati raziskave 2024*. Zavod Nefiks. <https://knjiznica.talentiran.si/kaj-je-za-mlade-kakovostno-prezivet-prosti-cas/>.
- Muršič, R. (2011). *Napravi sam: nevladna samonikla prizorišča, tvornost mladih in medgeneracijsko sodelovanje*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. https://2018.mlad.si/uploads/analizeinraziskave/Napravi%20sam_nevladna_samonikla_prizorišča_UL_FF_EIKA_2011.pdf.
- Nolas, S. M. (2014). Exploring young people's and youth workers' experiences of spaces for 'youth development': creating cultures of participation. *Journal of Youth Studies*, 17(1), str. 26–41. <http://dx.doi.org/10.1080/13676261.2013.793789>.
- Papič, I. (2023). Skrb za prostore za mlade je tudi skrb za našo prihodnost. V: *Fizični in virtualni prostori za mlade* (str. 5–6). Urad za mladino Republike Slovenije.
- Poštrak, M. (2023). Prostori za mlade in/ali prostori mladih. V: *Fizični in virtualni prostori za mlade* (str. 14–18). Urad za mladino Republike Slovenije.
- PROSTORI ZA MLADE (2023). Urad za mladino Republike Slovenije. https://mlad.si/e-katalogi/Prostori_za_mlade/.
- Pust, L., Felič, N., in Žnidaršič, K. (2024). Življenje v mladinskem centru. Zavod Nefiks. <https://knjiznica.talentiran.si/zivljenje-v-mladinskem-centru/>.
- Zavod TiPovej! (junij 2025). *Mladi in javni prostor*. <https://ljubljanacityoflearning.eu/en/activities/21400>.

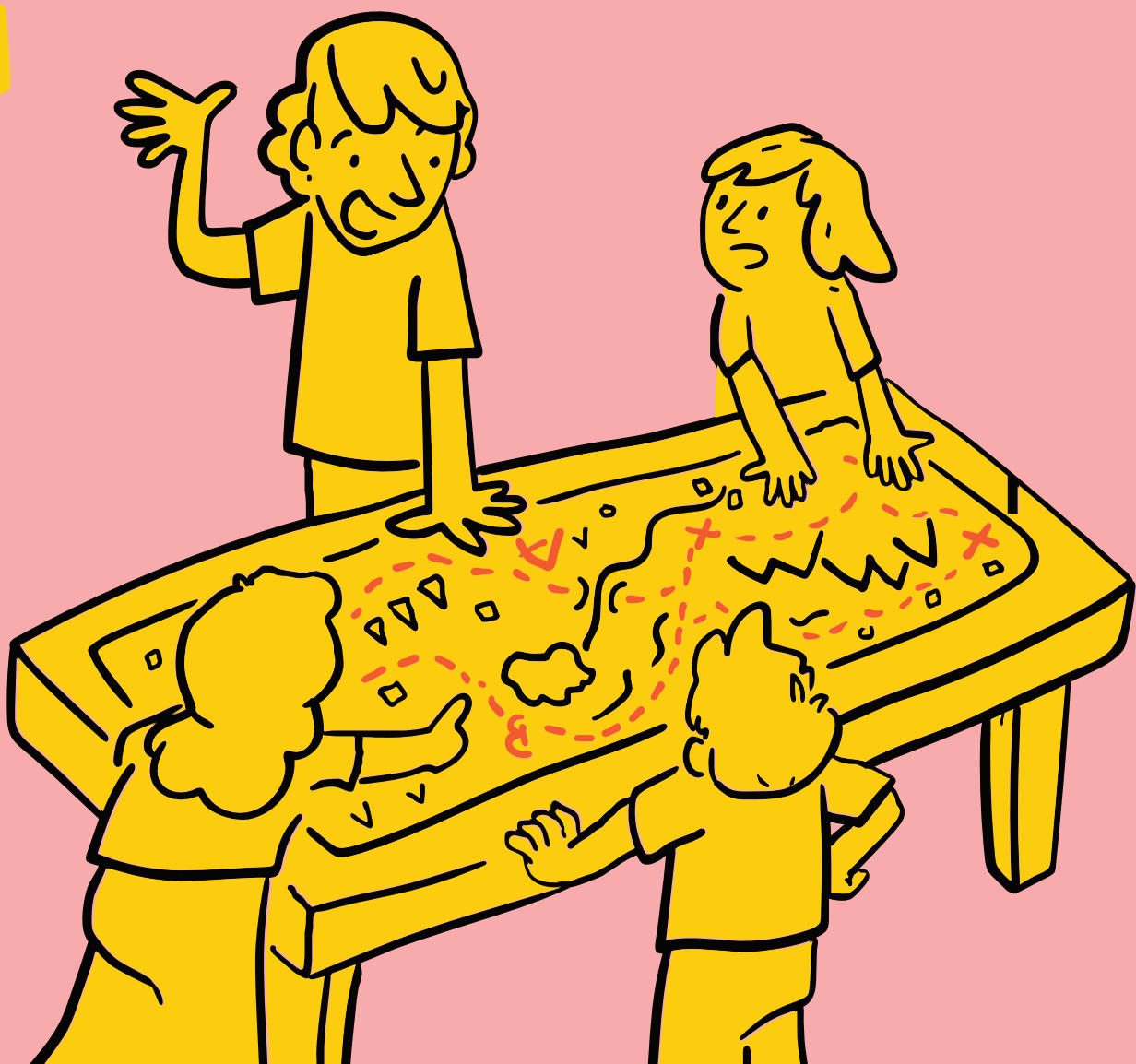
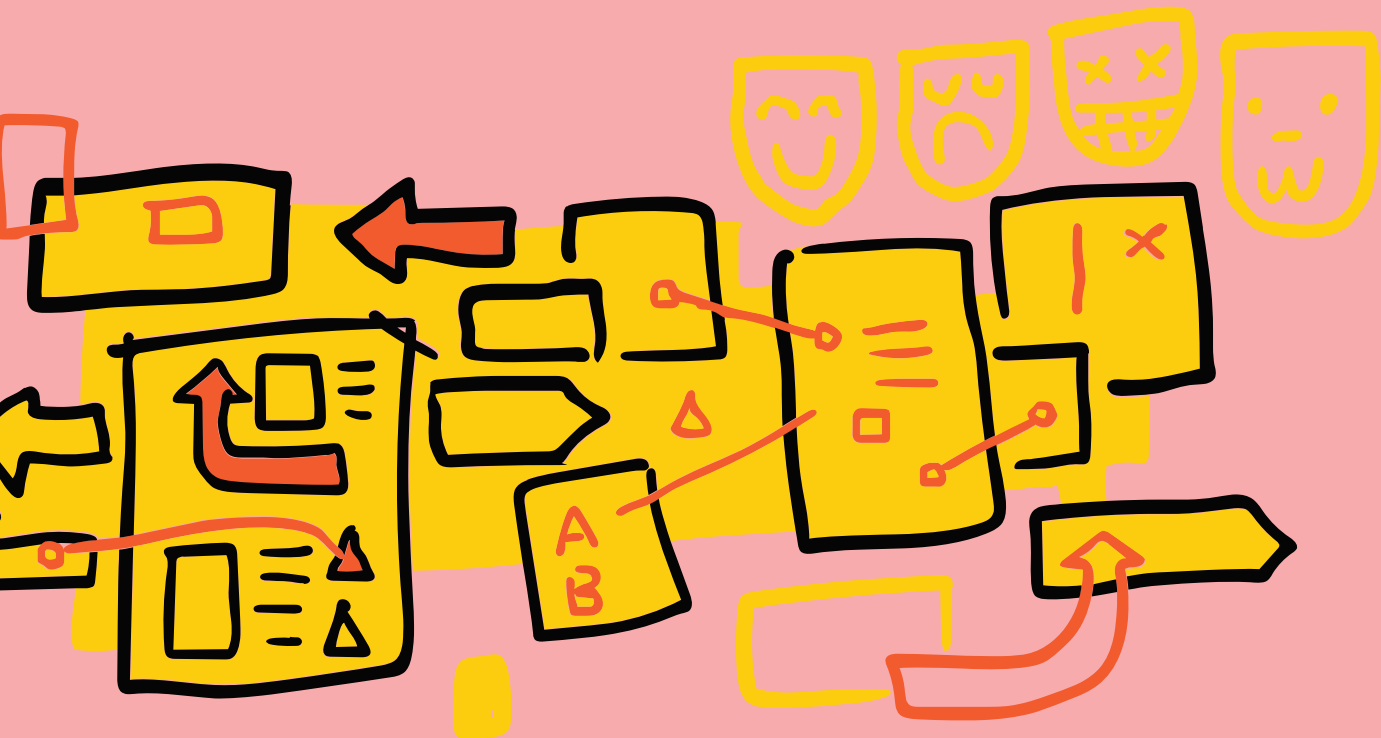
Mladinski delavec/ mladinska delavka

V tretjem delu bomo spregovorili o mladinskih delavkah in delavcih, ki so gibalno mladinskega dela.

Kako lahko kdo postane mladinski delavec? Katere kompetence za to potrebuje? V katerih vlogah kot mladinski delavec ali delavka nastopa in katere delovne naloge opravlja?

Ogledali si bomo tudi, kako se poklic mladinskega delavca prepleta z drugimi poklici in katere profile potrebuje mladinski delavec ob sebi, da ga podprejo pri delu.

Kdo je mladinski delavec/mladinska delavka

Matej Cepin

V drugem delu te publikacije smo spoznali, kaj je mladinsko delo. Spoznali smo, da je uspešnost mladinskega dela odvisna od upoštevanja načel, obenem pa morajo biti za njegovo delovanje izpolnjeni tudi nekateri pogoji. Dobro je, če lahko mladinsko delo poteka v za to primernih prostorih, in pomembno je, da so za njegovo izvajanje zagotovljene finance. Dragocena je podpora odločevalcev, pomembni pa so tudi standardi kakovosti, ki preprečujejo napake in mladim zagotavljajo dobre izkušnje.

A brez vsakega od teh elementov še nekako gre. Če ni primernih prostorov, se improvizira. Nekatere oblike mladinskega dela potekajo tudi brez financiranja. Veliko jih poteka brez politične podpore. Obstaja pa element, ki je nepogrešljiv: kadri.

To poglavje torej namenjamo tistim, brez katerih mladinskega dela ni mogoče izvajati: mladinskim delavkam in delavcem.

V tem poglavju bomo z namenom doseganja boljše izkušnje ob branju besedila za oba spola uporabljali moško slovnično obliko. Ko bo torej zapisano mladinski delavec, bosta s tem mišljena tako mladinska delavka kot mladinski delavec.

Prostovoljci in profesionalci

Z vidika odnosa med posameznim mladinskim delavcem in organizacijo, v kateri deluje, ločimo dve vrsti mladinskih delavcev:

- prostovoljce in
- plačane kadre oziroma profesionalce.

Ta delitev se seveda močno pozna v denarnici posameznega mladinskega delavca, vendar pa denar še zdaleč ni edina posledica te delitve. Vlogi prostovoljskih in plačanih/profesionalnih kadrov se v mladinskem delu zelo dopolnjujeta.

Prostovoljstvo v mladinskem delu še zdaleč ne sme biti le nadomestek za čase, ko pač zmanjka denarja za izplačilo plač ali honorarjev. Vsak od teh dveh načinov udejstvovanja v mladinskem delu ima svoj edinstveni pomen.

Vzroki za **prostovoljsko udejstvovanje** so lahko različni. Med glavnimi so lahko občutek smisla in koristnosti, povezanost z vrednotami organizacije, potreba po učenju in osebnostnem razvoju, potreba po povezovanju z drugimi, prepoznavanje pomena prostovoljstva za nadaljnjo zaposljivost ali kariero, zabava, dobro počutje in vračanje skupnosti, motivacija pa je lahko tudi verska ali etična.

Vlogi prostovoljskih in plačanih/profesionalnih kadrov se v mladinskem delu zelo dopolnjujeta.

Mladi udeleženci v dejavnostih mladinskega dela pogosto izražajo navdušenje ali celo začudenje, ko izvejo, da starejša oseba, ki jih vodi, za svoje delo sploh ni plačana. Takšna oseba je za mlade neprecenljiv zgled človeka z močnim razlogom za svoje udejstvovanje. Ne pozabimo, da so učinki na področju aktivnega državljanstva med najpomembnejšimi za mladinsko delo. In kako bi jih lahko dosegali bolje kot z zgledom človeka, ki je pripravljen prostovoljno delati za boljši svet?

Na drugi strani pa imajo pomembno vrednost tudi **plačani mladinski delavci**. V organizaciji lahko zagotavljajo kontinuiteto, ki je prostovoljci pogosto ne morejo. Zaradi časa, ki ga imajo kot zaposleni na voljo za poglobitev, lahko določene veščine izpilijo na višjo raven in s tem izboljšajo tudi delovanje celotne organizacije.

Plačani mladinski delavci so pri večini organizacij veliko bolj vpeti v zbiranje sredstev, kot si to lahko privoščijo prostovoljci. Pogosto pa so jim zaupane tudi ponavljajoče se in manj »zanimive« naloge, torej takšne, ki jih prostovoljci zaradi omejenega časa ne morejo ali ne želijo opravljati.

Izraz mladinski delavec se sicer pogosteje nanaša na plačane kadre.

Izraz mladinski delavec se sicer pogosteje nanaša na plačane kadre. Za tiste, ki delujejo kot prostovoljci, pa organizacije uporabljajo druge izraze. Najpogostejši so **mladinski voditelj, voditelj, aktivist in animator**.

Posebno pozornost je v mladinskem delu treba nameniti **mladim prostovoljcem**. Nekatere organizacije, na primer nacionalne mladinske organizacije, prav na mladih prostovoljcih gradijo hrbtenico svojega delovanja.

Brez vpetosti mladih prostovoljcev si mladinskega dela skoraj ni mogoče predstavljati.

Brez vpetosti mladih prostovoljcev si mladinskega dela skoraj ni mogoče predstavljati.

Meja med mladinskim delavcem kot organizatorjem procesa na eni strani in mlado osebo kot (aktivno) udeleženko procesa na drugi

strani je namreč v mladinskem delu močno zabrisana. Mlada oseba pogosto nastopa v obeh vlogah hkrati: je udeleženka ene vrste dejavnosti v mladinskem delu, obenem pa izvaja dejavnosti za druge mlade.

Primer: Štiriindvajsetletna Ana v lokalnem okolju vodi skupino osemnajstletnikov, ki v mladinskem delu odkrivajo svoje poklicne poti. V tem primeru torej nastopa kot mladinska voditeljica. Obenem pa se udeležuje usposabljanj za mlade voditelje v tem programu in tudi mednarodnih mladinskih izmenjav, na katerih pridobiva znanja z drugih področij, ki jo poleg kariernega svetovanja za mlade še zanimajo.

Vloge

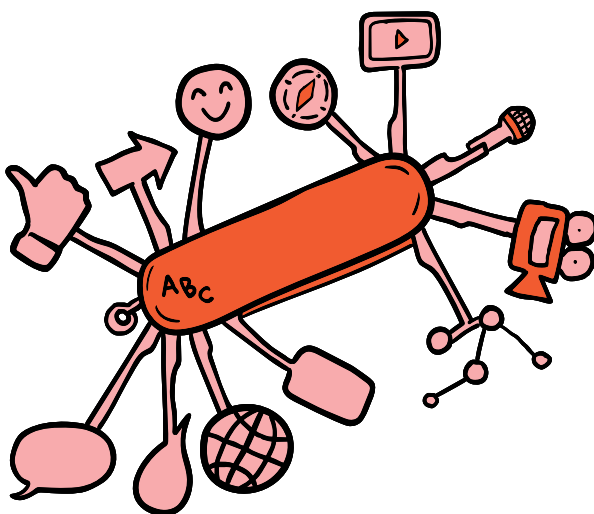
Na mladinsko delo je smiselno gledati kot na sistem. Da ta deluje, so potrebni različni med seboj povezani organizmi, v njih pa kadri z različnimi vlogami.

Raznolikost vlog v mladinskem sektorju lahko preprosto razložimo tako, da jo primerjamo s šolskim sistemom. Da šolski sistem deluje, niso potrebni le učitelji. Ti seveda opravijo največ dela s »končnimi uporabniki«, a za svoje delovanje potrebujejo tudi druge, podporne vloge. V šolskem sistemu so to ravnatelji, svetovalne službe, tehnične službe, tajništva izobraževalnih ustanov, raziskovalci šolskega sistema, vodje večjih projektov, kurikularni načrtovalci, odločevalci na področju šolstva ...

Z izrazom mladinski delavec tako zajamemo široko paleto vlog, povezanih z različnimi delovnimi nalogami. Mladinski delavec je lahko facilitator (olajševalec) učenja, projektni vodja, trener, vodja organizacije, raziskovalec, mentor, skrbnik prostora, zagovornik, promotor, povezovalac v skupnosti, organizator dogodkov, ulični delavec ...

Delo v mladinskem sektorju je praviloma zelo dinamično, kar pomeni, da mladinski delavec dnevno prehaja iz ene vloge v drugo.

Delo v mladinskem sektorju je praviloma zelo dinamično, kar pomeni, da mladinski delavec dnevno prehaja iz ene vloge v drugo. V žargonu mladinskega dela se je za ta fenomen uveljavil izraz multipraktik, ki spominja na gospodinjski pripomoček, ki je z različnimi dodatki zmožen opraviti več različnih gospodinjskih opravil.

Predstavitev mladinskega delavca s prisposobo žepnega nožka z mednarodnega projekta ABC of Youth Work (Cepin in drugi, 2018).

Poklic mladinskega delavca od osebe zahteva neprestano učenje in izpopolnjevanje. Razmere se neprestano, hkrati in hitro spreminjajo na različnih področjih: spreminjajo se trendi med mladimi, tehnologije, ki jih mladi uporabljajo, politične prioritete in s tem cilji mladinskega dela, spreminjajo pa se tudi sleng, zakonodaja, birokracija ...

Nekateri mladinski delavci na nenapisano zahtevo po neprestanem učenju in izpopolnjevanju gledajo z odobravanjem, druge pa lahko ta ista zahteva tudi prestraši, saj niso navajeni tako pogosto izstopati iz cone udobja.

Neprestano in preveč intenzivno prilagajanje ter inoviranje pa imata lahko tudi negativne posledice na organizacije. Določena praksa ali inovacija morda še niti ne zaživi popolnoma, pa naj bi jo že nadomestila nova. V takšnem okolju je manj ponovljivosti, manj premišljenega nadgrajevanja, manj načrtnega dela in pozornosti na kakovost.

Raznolikost delovnih nalog

Vloge in delovne naloge mladinskega delavca so seveda bistveno odvisne od okolja, v katerem dela. Pomembno vlogo ima že vrsta organizacije.

V nacionalnih mladinskih organizacijah je število prostovoljcev praviloma za več velikostnih razredov večje od števila zaposlenih. Delovne naloge mladinskih delavcev v takih okoljih so zato pogosto povezane z vodenjem večjih sistemov ali koordinacijo večjih projektov. Pogostejše so povezane tudi z opravljanjem določenih stalnih in ponovljivih nalog.

V organizacijah, ki delujejo v lokalnih kontekstih, so naloge mladinskih delavcev drugačne. Pogostejše so v večji meri povezane s poznavanjem mladih s tistega področja in z razumevanjem njihovih potreb. Pogosto gre za več komunikacije z lokalnimi odločevalci, pa tudi za upravljanje prostorov in za zagotavljanje, da se v teh prostorih dogajajo ustrezne dejavnosti.

Delo mladinskih delavcev **v drugih organizacijah** pa je pogosto bolj povezano z določeno temo, s poslanstvom te organizacije. Posamezna organizacija se morda osredotoča na zdravje mladih, digitalno mladinsko delo, zaposljivost mladih, aktivno državljanstvo ali življenjske veščine. Projekti so posledično tematsko bolj specializirani. Dogodki morda potekajo po celotni državi ali celo mednarodno, pogosto je veliko usklajevanja z domačimi ali mednarodnimi partnerskimi organizacijami ...

Na opis delovnih nalog posameznega mladinskega delavca pogosto močno vpliva organizacijska kultura, ki se je v določeni organizaciji razvila. Ta določa pomembne

vrednote organizacije, formate dogodkov, ki jih organizacija prireja, partnerstva, ki jih sklepa, rituale, še posebej pomembno mesto s tega vidika pa ima pri vsaki organizaciji delitev nalog med prostovoljci in zaposlenimi. Ta se od organizacije do organizacije zelo razlikuje: nalogo, ki je pri eni organizaciji v celoti stvar zaposlenih, morda v drugi organizaciji v celoti opravljajo prostovoljci.

Na opis delovnih nalog posameznega mladinskega delavca pogosto močno vpliva organizacijska kultura, ki se je v določeni organizaciji razvila.

Primeri delovnih nalog zaposlenih mladinskih delavcev:

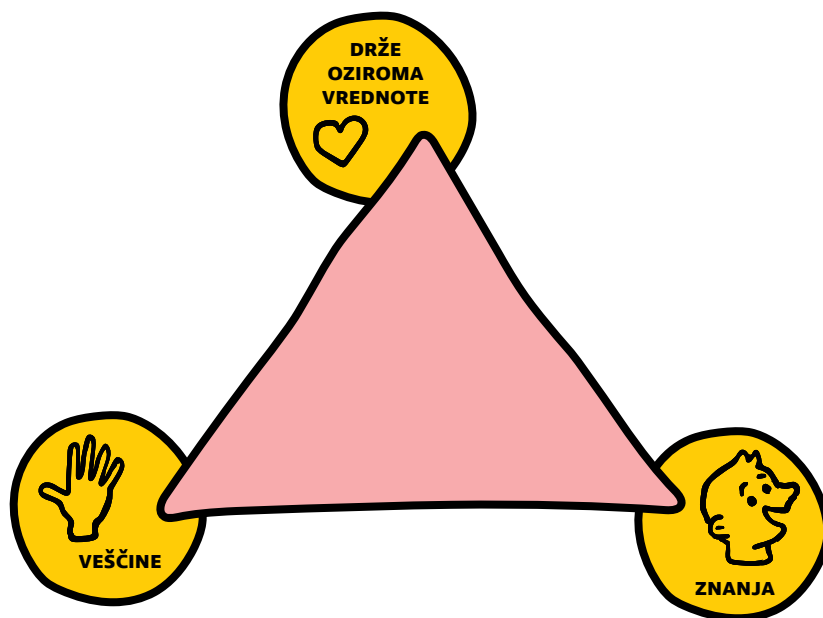
- **Marko, zaposlen v nacionalni mladinski organizaciji.** Skrbi za kakovost delovanja lokalnih enot. To obsega pomoč lokalnim enotam pri pripravi projektov, pregled nad usposobljenostjo njihovih vodij, pa tudi pomoč prostovoljcem, ki delujejo v lokalnih enotah, pri birokraciji in računovodstvu.
- **Neža, zaposlena v mladinskem centru.** Polovico delovnega časa je prisotna v prostoru, v katerega prihajajo mladi. Z njimi se družijo, jih spremlja, vključuje v aktivnosti. V drugi polovici delovnega časa pa vodi večji projekt s področja duševnega zdravja mladih, v katerega je mladinski center vključen. Pri tem projektu koordinira raziskavo, razvija orodja in skrbi za prenos razvitih orodij v lokalno okolje.
- **Tina, zaposlena v drugi nevladni organizaciji.** V okviru polovice delovnega časa vodi triletni mednarodni projekt s področja aktivnega državljanstva. V preostalem delu zaposlitve koordinira delavnice po šolah, ki jih ta organizacija izvaja po Sloveniji. Vodi tudi bazen trenerjev te organizacije in skrbi, da se trenerji ter drugi kadri redno usposablja.

Kompetence mladinskih delavcev

Z besedo **kompetenca** označujemo zmožnost posameznika, da v konkretnih primerih učinkovito uporabi to, kar ve in zna, in tudi to, kar je. Kompetence mladinskega delavca torej odgovarjajo na vprašanje, za katere naloge je mladinski delavec pri svojem delu sposoben. Od tod tudi beseda **kompetentnost**.

Ko govorimo o kompetencah mladinskih delavcev, pa tudi širše, najpogosteje uporabljamo model treh razsežnosti kompetence.

Sestavljena je iz znanja, spretnosti oziroma veščin ter drž oziroma vrednot. Šele vsi ti trije elementi skupaj »zagotavljajo«, da bo posameznik določeno nalogo opravil dobro, strokovno in tudi motivirano.

Tri razsežnosti kompetence, na katerih med drugim temelji tudi Evropsko ogrodje kvalifikacij.

Ko govorimo o **znanju**, govorimo o poznavanju izrazov, teorij, postopkov, pa tudi o razumevanju konteksta. Ta del kompetence pogosto upodabljamo s simbolom glave. Gre za njen kognitivni vidik.

Ko govorimo o **veščinah**, mislimo na zmožnosti za konkretno izvajanje nalog, na primer na komunikacijo, facilitacijo, prevajanje, čiščenje prostorov, vodenje ali pisanje člankov. Ta del kompetence pogosto upodobimo s simbolom roke.

Ko pa govorimo o **vrednotah ali držah**, mislimo predvsem na odnos do sebe, do drugih in do dela. Vrednote in drže povezujemo z motivacijo, vztrajnostjo, samoregulacijo, spoštovanjem bližnjih ... Ta del kompetence pogosto upodobimo s simbolom srca.

Ena od drž, ki je za mladinskega delavca zelo pomembna, je, kako gleda na mlade. Morda nanje gleda kot na osebe, ki jih je treba ves čas umirjati, morda kot na osebe, ki se morajo držati točno določenih pravil, morda kot na osebe, ki ves čas delajo samo napake, pa kot na osebe, polne potenciala in skrivnih koticov, ki samo čakajo, da se razcvetijo. Ta odnos mladinskega delavca do mladih bo bistveno opredeljeval njegovo ravnanje v različnih položajih, povezanih z njimi.

Kompetenco lahko razumemo na dva načina: lahko kot nekaj – in tega je mladinski delavec sposoben že zdaj –, kar je povezano z dokazljivostjo. Kompetenco imaš le, če jo lahko dokažeš.

Lahko pa jo razumemo tudi kot nekaj, česar mladinski delavec trenutno še ni sposoben, ima pa za to potencial. V tem primeru se kompetenca še ni uresničila, a jo mladinski delavec vseeno že ima, saj je v njem zasejano seme, iz katerega lahko vzklije.

Kompetenčni modeli v mladinskem delu

V želji, da bi poklic mladinskega delavca čim bolje opisali, standardizirali ali pa dosegli čim višjo kakovost njegovega dela, je nastalo več tako imenovanih **kompetenčnih modelov**. Kompetenčni model bi lahko opredelili kot nabor kompetenc, potrebnih za opravljanje kompleksnejših nalog.

Kompetenčni model bi lahko opredelili kot nabor kompetenc, potrebnih za opravljanje kompleksnejših nalog.

Kompetenčni modeli nastajajo na različnih ravneh in za različna področja.

Nekateri nastajajo **na ravni organizacij**. Organizacija, ki želi sistematično razvijati svoje mladinske voditelje ali trenerje, na primer razvije kompetenčni model, ki ga v nadaljevanju uporablja pri pripravi usposabljanj, pri prepoznavanju že pridobljenih kompetenc kadrov ali pri osebnem spremljanju kandidatov.

Primer: Kompetenčni model za voditelja lokalne enote v nacionalni mladinski organizaciji.

Drugi nastajajo **na ravni držav**. Takšen je na primer nacionalni kompetenčni model za mladinske delavce, ki je v letu 2025 v Sloveniji nastal kot posledica uveljavitve Evropske agende za mladinsko delo (Mayr, 2025).

Tretji nastajajo **na posameznih tematskih področjih**. Takšen je na primer DigComp (Vuorikari, 2023), kompetenčni model, ki pa se sicer ne nanaša posebej na mladinsko delo. V njem so predlagane digitalne kompetence, ki naj bi jih usvojili državljani Evropske unije za bolj kakovosten digitalni prehod. Ta pa je posredno močno povezan tudi z mladinskim delom.

Poznamo tudi kompetenčne modele **za posamezne vloge v mladinskem delu**. Znana sta na primer kompetenčna modela ETS za mladinske delavce, ki izvajajo mednarodne dejavnosti (Evrard in Mihaila, 2023), in za trenerje, ki delujejo v mladinskem delu na mednarodni ravni (ETS Competence Model for Trainers).

In v kakšnih primerih so kompetenčni modeli uporabni? Predvsem za:

- poenotenje več deležnikov o pomenu določene vloge v mladinskem delu,
- načrtovanje dogodkov usposabljanja,
- samoocenitev: ko skušamo ugotoviti, katere kompetence, potrebne za opravljanje določenih nalog, že imamo v večji meri, katere pa bi bilo dobro še nekoliko izboljšati.

Poti do kompetenc so različne

Na kakšne načine lahko mladinski delavec pridobi kompetence? Poti so gotovo različne, niti dve nista enaki. Najpogostejše so naslednje:

Učenje z delom. To je verjetno način, na katerega je pridobljenih največ kompetenc. Tiste, ki so pridobljene na ta način, so verjetno tudi najtrdnjše. »Če slišiš, veš, če narediš, pa znaš,« pravijo. To, da se do znanja priklopiš sam, je gotovo vredno veliko več kot to, da o njem slišiš na usposabljanju. Seveda pa se pogosto izkaže, da je lastno priložnostno učenje smiselno dopolnjevati tudi z drugimi načini – če ne zaradi drugega, že zato, da svoje učenje postavimo ob bok drugim in o njem dobimo povratno informacijo.

Primer: Lucija se ni nikdar udeležila nobenega tečaja za pisanje kratkih člankov za svetovni splet. Pa vendar so njeni članki tekoči, odgovarjajo na konkretne izzive mladih in dosegajo dobro branost.

Interna usposabljanja v organizacijah. Organizacije občasno organizirajo svoja usposabljanja, lahko le nekajurne delavnice, lahko pa tudi večdnevna usposabljanja, bodisi za svoje prostovoljce bodisi za zaposlene ali pa za druge ciljne skupine. Prednost takšnih usposabljanj je, da z njimi lahko dobro odgovorimo na potrebo, ki se v organizaciji pojavi v nekem trenutku.

Sistemi usposabljanja znotraj organizacij. Večje organizacije imajo razvite lastne sisteme usposabljanja. Ti so pogosto večstopenjski in usposabljaajo za različne vloge, ki se v posamezni organizaciji najpogosteje ponavljajo. Takšne organizacije imajo pogosto »bazene trenerjev«, torej skupine izobraževalcev, ki si med seboj delijo znanja in izkušnje ter soustvarjajo prihodnje programe.

Primer: Nacionalna organizacija ima tristopenjski sistem usposabljanja. Na prvi stopnji je dvodnevno usposabljanje za aktiviste, na drugi stopnji štiridnevno usposabljanje za vodje projektov in programov, na tretji stopnji pa sta dve vzporedni veji: usposabljanje za vodje lokalnih enot in usposabljanje za trenerje. Posameznik, ki pride do te stopnje, se lahko specializira v eno od obeh vej ali pa kar v obe.

Dobrobiti sistemov usposabljanja so lahko deležne tudi manjše organizacije, kadar so del večjih nacionalnih ali mednarodnih mrež. V takšnih mrežah se več organizacij poveže, poenoti in razvije kompetenčne modele ter nato tudi pripadajoča usposabljanja. Ker usposabljanja izvajajo skupaj, so lahko ta bolj kakovostna in za posamezno organizacijo tudi cenejša.

Dogodki usposabljanja zunaj organizacij. V mladinskem sektorju obstajajo podporne organizacije in institucije, ki organizirajo različna, bodisi splošna bodisi tematska usposabljanja za mladinsko delo. Lahko gre za javne institucije, na primer nacionalne agencije evropskih programov, centre Salto ali Urad Republike Slovenije za mladino, lahko pa tudi za nevladne organizacije – akterje v mladinskem sektorju, ki so specializirani za določene tematike. Takšna usposabljanja so v Sloveniji pogosto plod financiranja mednarodnih ali nacionalnih projektov.

Za razliko od internih usposabljanj v organizacijah zunanja usposabljanja ponujajo širitev tematik in širitev socialne mreže, pogosto pa je potrebna previdnost pri pre-soji, ali je udeležba na določenem usposabljanju za določeno osebo smiselna ali ne. Vsekakor se ni dobro odločati le na podlagi naslova ali celo lokacije usposabljanja – pogledati velja tudi izobraževalne cilje, reference izvajalcev in še kaj.

Formalno izobraževanje na področju mladinskega dela. Formalno izobraževanje na tem področju v Sloveniji žal ni močno razvito. Nekateri programi na terciarni ravni sicer prinašajo veliko kompetenc, ki so mladinskemu delu sorodne. Prekrivanje med profilom mladinskega delavca ter na primer socialnega delavca, socialnega pedagoga, organizatorja socialne mreže ali psihologa je lahko za določene delovne naloge zelo veliko.

V preteklosti smo bili priče tudi več poskusom ustanovitve študijskih programov posebej za mladinsko delo, vendar za zdaj konkretnih delujočih rezultatov, kot jih lahko vidimo v kakšni drugi evropski državi, še ni.

Prepletanje z drugimi poklici

Ker za mladinsko delo v Sloveniji ne obstaja pot formalne izobrazbe, običajno mladinski delavci v času svojega izobraževanja pridobijo formalno izobrazbo na drugih področjih. Določen delež ima izobrazbo, katere kompetence se v večji meri prekrivajo s kompetencami mladinskega delavca, zelo velik pa je tudi delež tistih, ki so formalno izobrazbo dosegli na področjih, ki z mladinskim delom nimajo veliko skupnega. To bi po svoje lahko bila ovira, vendar po drugi strani v mladinski sektor prinaša tudi veliko bogastvo.

Poseben izziv, povezan s tem, sta lahko prepoznavanje in priznavanje kompetenc mladinskih delavcev.

S tem namenom lahko uporabimo določena orodja, ki so nastala za prepoznavanje neformalnega izobraževanja, na primer Nefiks, Youthpass, Europass ali digitalne učne značke.

Ena od možnosti, ki je na voljo od leta 2017, pa je tudi nacionalna poklicna kvalifikacija (NPK) mladinski delavec/mladinska delavka.

NPK mladinski delavec/mladinska delavka

V Sloveniji je mogoče uradni poklic mladinski delavec/mladinska delavka pridobiti le v sistemu nacionalnih poklicnih kvalifikacij (NPK).

Več informacij

Kaj so NPK? Gre za **javnoveljavne listine** oziroma certifikate, s katerimi država uradno potrdi, da je posameznik usposobljen za opravljanje določenega poklica – ne glede na to, na kakšen način (formalno, neformalno ali z delovnimi izkušnjami) je to znanje pridobil.

NPK ni stopnja izobrazbe, ampak potrdilo o poklicni usposobljenosti, vezano na katalog poklicnih standardov.

Vsaka kvalifikacija temelji na svojem poklicnem standardu in je v hierarhiji poklicev umeščena na eno od stopenj. Poklicni standard mladinski delavec/mladinska delavka je umeščen na V. stopnjo.

NPK mladinski delavec/mladinska delavka lahko pridobi vsakdo, kdor izpolnjuje **vstopni pogoji** (v letu 2025 je to najmanj eno leto izkušenj na področju mladinskega dela, ki jih kandidat dokaže z referenčnimi pismi organizacij, ki delujejo na tem področju).

Kandidat ob pomoči svetovalca pri enem od pooblaščenih izvajalcev pripravi **osebno zbirno mapo**. V njej zbere dokazila, s katerimi dokazuje delovne izkušnje, udeležbo na usposabljanjih, kakovost svojih izdelkov in druge vidike, ki naj bi izkazali, da ima potrebne kompetence.

Jedro poklicnega standarda so tako imenovana **operativna dela**, ki se glasijo:

- načrtuje mladinske programe v sodelovanju z mladimi,
- izvaja mladinske programe v sodelovanju z mladimi,
- vrednoti mladinske programe,

- vzpostavlja in vzdržuje sodelovalne in zaupne odnose z mlado osebo,
- deluje z mladimi v skupinah in timih,
- omogoča mladim pridobivanje kompetenc,
- izvaja dejavnosti za razširjanje rezultatov dela mladih.

Operativna dela si morda najlaže zapomnimo po formuli 3 + 2 + 2, ki pomeni:

- prva tri operativna dela so povezana z mladinskimi programi in vključujejo vse tri faze njihovega razvoja: načrtovanje, izvedbo in vrednotenje mladinskih programov;
- četrto in peto operativno delo sta povezani z vzpostavljanjem in vzdrževanjem odnosov, četrto z odnosi 1 na 1, peto pa z delovanjem v skupinah;
- šesto in sedmo operativno delo pa sta pomembni posebnosti mladinskega dela, s katerima mladinski delavec opolnomoči mlade: skrb za učenje oziroma predajanje kompetenc ter skrb za vidnost oziroma razširjanje rezultatov dela mladih.

NPK se v mladinskem sektorju ni razširil kot standard, s katerim bi se »ponašala« kritična masa (na primer dve tretjini) zaposlenih v sektorju. To lahko morda delno pripišemo nizki stopnji poklica (V. stopnja), delno pa dejstvu, da delodajalci kompetentnost kandidatov za delovno mesto v veliki meri presojuje na druge, od NPK neodvisne načine. Pa vendar ima umestitev poklica mladinski delavec/mladinska delavka v sistem NPK nekaj prednosti:

- prispevala je k večji **prepoznavnosti poklica**, predvsem v izobraževalnih krogih, kjer prej tega poklica niso poznali,
- prispevala je k **izboljšanju kakovosti** opravljanja poklica,
- nekoliko je povečala ugled poklica in **samozavest** mladinskih delavcev,
- z njeno pomočjo je mladinski sektor v večji meri stopil v **dialog z drugimi**, sorodnimi sektorji.

Vloge, ki podpirajo mladinske delavce

Ob koncu poglavja o mladinskih delavcih in delavkah velja omeniti še nekatere »posebne« vloge znotraj tega sistema.

Gre za vloge v mladinskem sektorju, ki bi jih v širšem pogledu lahko prištevali med mladinske delavce, zagotovo pa imajo s primarno vlogo velik delež podobnih kompetenc. Po drugi strani pa, ožje gledano, ne gre za mladinske delavce, ampak za vloge, ki mladinske delavce podpirajo. Na tem mestu omenimo štiri takšne vloge:

- trener,
- vodja organizacije,
- raziskovalec mladine,
- odločevalec na področju mladine.

Trener

Trener v kontekstu mladinskega sektorja je profil, ki je osredinjen predvsem na **usposabljanje kadrov**. Profil se je v večji meri razširil po letu 2004, ko je Mladinski svet izdal prvo izdajo Priročnika za trenerje mladinskih voditeljev in ko so v različnih okoljih začeli nastajati tako imenovani bazeni trenerjev (angleško pools of trainers), skupine znotraj organizacij, v katerih se trenerji skupaj usposabljaajo, družijo in ustvarjajo.

Kot pove že naslov publikacije, je bilo delo trenerjev v tistem času osredinjeno predvsem v usposabljanje mladinskih voditeljev, torej mladih prostovoljcev v mladinskem sektorju. Takrat je bilo mladinsko delo, ki so ga mladi vodili sami (angleško youth-led youth work), veliko pogostejša oblika dela, kot je danes.

Sčasoma pa so se potrebe po usposabljanjih v mladinskem sektorju povečale in razširile tudi na druga področja, izven mladinskega dela. Tako danes kot trenerje označujemo vse osebe v mladinskem sektorju, ki so zmožne voditi izobraževalne procese za katero koli ciljno skupino v tem sektorju.

Močno se je razširil tudi nabor tematik usposabljanj. Nekateri trenerji so se specializirali za zdravje mladih, drugi za zaposlitvene kompetence, tretji za povezovanje mladih in umetnost, za mednarodno mladinsko delo ...

Vodja organizacije

Vodja organizacije v mladinskem sektorju skrbi za delovanje in razvoj te organizacije – bodisi nevladne organizacije ali pa javnega zavoda. Nekatere organizacije ne delujejo le v mladinskem sektorju, ampak tudi na drugih področjih.

Gre za zahtevno vlogo, saj je povezana z mnogimi izzivi, takšnimi, ki nastajajo zunaj organizacije, ali pa takšnimi, ki jih prinaša njena notranja dinamika.

Tipični primeri izzivov so zagotavljanje financiranja organizacije, velika fluktuacija kadrov v mladinskem sektorju (tako prostovoljcev kot zaposlenih), spreminjanje trendov med mladimi, spremembe v usmeritvah mladinske politike in s tem mladinskega dela in birokratske spremembe.

Raziskovalec mladine

V Sloveniji so raziskovalci, ki bi se posvečali le področju mladine, zelo redki. Raziskovanje mladine je pri večini raziskovalcev le eno od področij, s katerimi se ukvarjajo.

V vlogo raziskovalcev pa poleg akademsko izobraženih kadrov občasno vstopajo tudi »običajni« (terenski) mladinski delavci. Ti v okviru svojih delovnih nalog sem ter tja izvedejo kakšno raziskavo. Tipični primeri, ko mladinski delavec vstopi v vlogo raziskovalca mladine, so pisanje projektnih prijav, izdelovanje analiz stanja, raziskovanje v okviru razvijanja projektnih rezultatov ali priprave občinskih strategij na področju mladine.

Odločevalec na področju mladine

Največ odločevalcev (angleško decision-makers) ali ustvarjalcev politik (angleško policy-makers) na področju mladine je zaposlenih v občinskih upravah, manjši delež pa jih deluje na nacionalni ali mednarodni ravni.

Za odločevalce na lokalni ravni običajno velja, da področje mladine ni edino področje njihovega delovanja. Še posebej v manjših občinah njihovo delovno mesto pogosto obsega več področij, združeno je na primer s področji družbenih dejavnosti, turizma, kulture ... Posledično jim za poglobljeno ukvarjanje z razvojem mladinskega dela in mladinske politike ostaja zelo malo časa.

Kljub tem okoliščinam pa se odločevalci in ustvarjalci politik na lokalni ravni vedno bolj zavedajo izzivov, ki jih področje mladine prinaša. Vedno bolj tudi opažajo, da je na tem področju potreben **sistemski pristop**, ki sočasno obravnava udeležbo mladih, razvoj mladinskega dela, zaposlovanja mladih, spodbujanja mladih, da ostajajo v občini, in druga področja.

K temu zavedanju je v zadnjih letih veliko pripomogel certifikat Mladim prijazna občina, ki so si ga mnoge občine želele pridobiti. V času pisanja tega prispevka ima vse več občin

izdelane strategije na področju mladine, ostaja pa vprašanje, v kolikšni meri te strategije tudi dejansko spodbujajo vlaganje v mladinsko delo in mladinsko politiko.

Največji izziv mnogih občin niso prostori za izvajanje mladinskih dejavnosti. Ti se skoraj vedno najdejo. Pogosto se nadaljnji razvoj mladinskega dela ustavi prav pri predmetu tega poglavja: pri načrtnem in nenehnem vlaganju v kadre – mladinske delavce in delavke, ki so gibal mladinskega dela.

Za odločevalce na lokalni ravni običajno velja, da področje mladine ni edino področje njihovega delovanja. Še posebej v manjših občinah njihovo delovno mesto pogosto obsega več področij,

Viri in literatura

- Cepin, M., in drugi (2018). ABC of youth work: How to work with groups in the changing world. Ljubljana: Socialna akademija. https://socialna-akademija.si/wp-content/uploads/ABC_of_YW_manual.pdf.
- ETS Competence Model for Trainers. <https://www.salto-youth.net/rc/training-and-cooperation/trainercompetencedevelopment/trainercompetences/>.
- Evrard, G., Mihaila, E. (2023). A Competence Model for Youth Workers to Work Internationally. Bonn: JUGEND für Europa/SALTO Training & Cooperation. https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-4385/ETS_Competence_Model_Youth_Workers_final_2023.pdf?utm_source=chatgpt.com.
- Mayr, M. (2025). Nacionalni kompetenčni model za mladinske delavce: Pregled in analiza kompetenčnih modelov za mladinske delavce ter predstavitev nacionalnega modela. Ljubljana: Movit. https://www.movit.si/fileadmin/movit/oZAVOD/Publikacije/Nacionalni_kompetencni_model_za_mladinske_delavce.pdf.
- Vuorikari, R., in drugi (2023). DigComp 2.2: Okvir digitalnih kompetenc za državljane. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/08/DigComp-2-2-Okvir-digitalnih-kompetenc.pdf>.

Mladinski sektor

Mladinsko delo ni le skupek posameznih pobud, temveč je sistematično organizirano področje, ki deluje na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Mladinsko delo je praksa, mladinski sektor pa prostor, ki to prakso omogoča.

V tem poglavju bomo raziskali ključne akterje mladinskega sektorja v Sloveniji in Evropi, pregledali temeljne dokumente ter se dotaknili vprašanja financiranja, ki omogoča, da bo mladinsko delo tudi v prihodnje premikalo gore.

Mladinski sektor

Nives Felić

»Mladinsko delo moramo podpirati. Ker mladinsko delo deluje. Deluje pri vseh najpomembnejših stvareh – in včasih celo pri najbolj nepričakovanih. Premika gore.«

Matjaž Gruden, direktor direktorata za demokracijo pri Svetu Evrope, 4. Evropska konvencija o mladinskem delu, Malta.

Shema mladinskega sektorja

	KDO USMERJA	S ČIM PODPIRAMO	KDO IZVAJA IN SODELUJE	KAKO VEMO, DA DELUJE
Lokalna raven	Občine (programi za mladino, strategije) MSLS – mladinski sveti lokalnih skupnosti Evropska listina o lokalnem mladinskem delu	Občinski razpisi Infrastruktura Participativni procesi (svet mladih, participativni proračun)	Mladinski centri Mladinske organizacije Organizacije za mlade MSLS - mladinski sveti lokalnih skupnosti Neformalne skupine mladih	Evalvacije in poročila Logbook kazalniki in povratne informacije, ki jih občine in mladinski centri pridobijo od KEKS
Nacionalna raven	URSM – Urad Republike Slovenije za mladino SVM – Svet Vlade Republike Slovenije za mladino MSS – Mladinski svet Slovenije ZJIMS ZMS ReNMP ZNOrg ZProst EAMD	Razpisi URSM in drugih ministrstev NA Movit: Erasmus+: mladina in Evropska solidarnostna enota	Mladinski centri Mladinske organizacije Organizacije za mlade Neformalne in formalne mreže v mladinskem sektorju Raziskovalne in izobraževalne ustanove Drugi sektorji	Raziskave Mladina 2000/2010/2020 Doseženi kazalniki ReNPM Poročila raziskovalnih in izobraževalnih ustanov

Mednarodna raven	Evropska komisija	Erasmus+: Mladina	European Youth	Youth Wiki
	Strategija EU za mlade	in Evropska solidarnostna enota	Forum	RAY network (evalvacije mobilnosti)
	Youth Department (DGII)	SALTO centri, Eurodesk	Evropske mladinske mreže (AYWA)	Poročila Evropske komisije
	CCJ/CDEJ/CMP/CPJ	European Youth Foundation	Organizacije, ki delujejo na mednarodni ravni	Priporočila in standardi Sveta Evrope,
		Evropska mladinska centra (Strasbourg, Budimpešta)	Mladi v sistemu odločanja (CCJ)	Evalvacije in poročila
Mladi	Udeleženci, soustvarjalci, pobudniki, prostovoljci, nosilci projektov. Ciljna skupina politik in vir povratnih informacij. Njihova aktivna participacija je temelj za vse ravni ekosistema mladinskega sektorja.			

Shema mladinskega sektorja, vir Nives Felič

Akterji mladinskega sektorja v Sloveniji

Mladinski sektor »so področja, kjer poteka proces oblikovanja in uresničevanja mladinskih politik in mladinsko delo« (3. člen ZJIMS, 2010). V Sloveniji mladinski sektor sestavlja več ključnih akterjev, ki jih na kratko predstavljamo v tem poglavju. Uporabljeni izrazi sledi Zakonu o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS).

Mladi

»[M]ladi so mladostniki in mlade odrasle osebe obeh spolov, stari od 15. do dopolnjenega 29. leta« (3. člen ZJIMS, 2010).

So osrednji akterji mladinskega sektorja – so hkrati udeleženci in tudi soustvarjalci programov, politik in aktivnosti. Njihova vloga ni le pasivna, temveč aktivno sodelujejo pri oblikovanju vsebin, odločanju in izvajanju aktivnosti.

Organizacija združenih narodov je 12. avgust razglasila za mednarodni dan mladih – dan, posvečen ozaveščanju o vlogi in pomenu mladih v družbi ter spodbujanju njihovega aktivnega vključevanja.

Mladinske organizacije

»[M]ladinska organizacija« je avtonomno demokratično prostovoljno samostojno združenje mladih, ki s svojim delovanjem omogoča mladim pridobivanje načrtnih učnih izkušenj, oblikovanje in izražanje njihovih stališč ter izvajanje dejavnosti v skladu z njihovo interesno, kulturno, nazorsko ali politično usmeritvijo ter je organizirana kot samostojna pravna oseba, in sicer kot društvo ali zveza društev ali kot sestavni del druge pravne osebe, in sicer društva, zveze društev, sindikata ali politične stranke, s tem da ji je v temeljnem aktu te pravne osebe zagotovljena avtonomija delovanja v mladinskem sektorju« (3. člen ZJIMS, 2010).

Mladinske organizacije s statusom v javnem interesu lahko raziščete na povezavi: <https://podatki.gov.si/dataset/evidenca-organizacij-v-javnem-intersu-v-mladinskem-sektorju>.

Organizacije za mlade

»[O]rganizacija za mlade je pravna oseba, ki izvaja programe za mlade, vendar ni mladinska organizacija, in je organizirana kot zavod, ustanova ali zadruga« (3. člen ZJIMS, 2010).

Takšne organizacije nudijo mladim podporo, aktivnosti ali druge storitve, vendar aktivnosti teh organizacij ne vodijo izključno mladi, kot to velja pri mladinskih organizacijah.

Organizacije za mlade s statusom v javnem interesu lahko raziščete na povezavi: <https://podatki.gov.si/dataset/evidenca-organizacij-v-javnem-intersu-v-mladinskem-sektorju>.

Mladinski centri

»Mladinski center je organizirano funkcionalno središče za mlade, ki ga zagotavlja lokalna skupnost ali druga pravna oseba javnega ali zasebnega prava oziroma fizična oseba, v katerem se izvajajo programi v mladinskem sektorju in mladinsko delo na lokalni ravni.« (28. člen ZJIMS, 2010)

Na državni ravni se mladinski centri združujejo v dve mreži:

- Mrežo MaMa in
- Ustanovo Pohorski bataljon.

Mladinski sveti (MSS, MSLS)

- **Mladinski svet Slovenije (MSS)** združuje nacionalne mladinske organizacije.
- **Mladinski sveti lokalnih skupnosti (MSLS)** povezujejo mladinske organizacije na lokalni ravni.

Njihovo delovanje, položaj, dejavnosti in financiranje opredeljuje Zakon o mladinskih svetih (ZMS).

Urad Republike Slovenije za mladino (URSM)

URSM je **osrednji državni organ, pristojen za področje mladine in uresničevanje javnega interesa v mladinskem sektorju**. Po 7. členu ZJIMS so njegove ključne naloge:

- priprava predpisov in ukrepov s področja mladinskega sektorja,
- finančna podpora mladinskim programom in programom za mlade,
- nadzor nad uresničevanjem predpisov in ukrepov v mladinskem sektorju,
- spremljanje položaja mladih in učinkov ukrepov v mladinskem sektorju,
- sodelovanje z drugimi organi in subjekti v mladinskem sektorju,
- zastopanje mladinskega sektorja na ravni EU.

Urad deluje od leta 1991 in je organiziran kot državni organ (urad). Trenutno deluje znotraj Ministrstva za vzgojo in izobraževanje Republike Slovenije (2025).

URSM zagotavlja strokovno, organizacijsko in administrativno podporo delu Sveta Vlade Republike Slovenije za mladino. Na državni ravni pa koordinira izvajanje programov Erasmus+: Mladina in Evropska solidarnostna enota, ki ju v Sloveniji kot nacionalna agencija izvaja Zavod Movit.

> Državno srečanje mladinskega sektorja: Vsako leto pod pokroviteljstvom Urada Republike Slovenije za mladino poteka državno srečanje mladinskega sektorja – osrednje srečanje mladinskih delavcev in drugih akterjev na tem področju. Dogodek ponuja prostor za razpravo, izmenjavo izkušenj, povezovanje in oblikovanje novih pogledov na izbrano osrednjo temo leta.

> Državna priznanja v mladinskem sektorju: So najvišja priznanja Republike Slovenije za izjemne dosežke na področju mladinskega dela. Od leta 2012 jih podeljuje pristojni minister, običajno v okviru državnega srečanja mladinskega sektorja. Podeljujejo se v treh kategorijah:

- državno priznanje za kakovostno in uspešno delo v daljšem obdobju,
- državno priznanje za prispevek k uveljavljanju mladinskega sektorja,
- državno priznanje za izvedbo izredno uspešnega, odmevnega in koristnega projekta v mladinskem sektorju.

URSM vodi postopek razpisa. Izbor opravi strokovna komisija, sestavljena iz več članov, ki jih imenuje minister, pristojen za izobraževanje.

URSM prav tako vodi evidenco podeljenih priznanj. Ogledate si jo lahko na spodnji povezavi: <https://podatki.gov.si/dataset/evidenca-priznanj-za-izjemne-dosezke-v-mladinskem-sektorju>.

> **Portal mlad.si:** Spletni portal – **Križišče mladosti** povezuje, informira in zabava tako mlade kot tiste, ki delajo z njimi. Ustanovitelj portala je URSM, uredniško pa ga upravlja in ureja Mreža MaMa.

Svet Vlade Republike Slovenije za mladino (SVM)

SVM je **posvetovalno telo Vlade Republike Slovenije za vprašanja, povezana s položajem mladih in mladinskega sektorja**.

»Svet Vlade Republike Slovenije za mladino opravlja naslednje naloge:

- spremlja, ugotavlja in ocenjuje položaj mladih v družbi;
- spremlja in ocenjuje upoštevanje predlogov mladih na družbene spremembe;
- predlaga ukrepe v mladinskem sektorju in spremlja uresničevanje interesov mladine v drugih politikah na državni ravni;
- obravnava predloge zakonov in drugih predpisov ter ukrepov vlade, ki se nanašajo na področje mladinskega dela, mladinskih politik in življenja mladih na sploh, ter daje mnenje k predlogom zakonov;
- razpravlja o aktualnih vprašanjih mladih in daje mnenje pristojnim institucijam o teh vprašanjih;
- daje pobude in predloge za urejanje posameznih vprašanj na področju mladine;
- daje predloge in priporočila glede financiranja dejavnosti mladih;
- obravnava trende programskih in finančnih načrtov mladinskih organizacij ter drugih organizacij, ki sodelujejo v mladinskem sektorju;
- daje vladi ter pristojnim ministrstvom predloge, pobude in priporočila za uresničevanje zaveze po krepitvi mladinske razsežnosti v posameznih sektorskih javnih politikah;
- spodbuja sodelovanje mladih v različnih posvetovalnih in soodločevalskih telesih na državni in lokalni ravni.« (drugi odstavek 8. člena ZJlMS, 2010)

V SVM je število predstavnikov mladinskega sektorja enako številu predstavnikov vlade, kar zagotavlja uravnoteženo zastopanost obeh strani.

Člane sveta imenuje vlada, mladinske organizacije in združenja pa vladi v skladu z Odlokom o ustanovitvi Sveta Vlade Republike Slovenije za mladino predlagajo:

- tri predstavnike nacionalnih mladinskih organizacij,
- dva predstavnika Mladinskega sveta Slovenije,
- tri predstavnike mladinskih svetov lokalnih skupnosti,
- enega predstavnika Študentske organizacije Slovenije,
- enega predstavnika Dijaške organizacije Slovenije,
- enega predstavnika mladinskih organizacij v reprezentativnih sindikatih,
- enega predstavnika mladinskih centrov,
- enega predstavnika drugih nevladnih organizacij, ki delujejo na področju mladine.

Mandat članov traja štiri leta. Postopek izbire kandidatov za predstavnike nacionalnih mladinskih organizacij, predstavnike mladinskih svetov, predstavnika mladinskih organizacij v reprezentativnih sindikatih in predstavnika drugih nevladnih organizacij, ki delujejo na področju mladine, vodi MSS, izbiro kandidata za predstavnike mladinskih centrov pa opravi Mreža MaMa.

Nacionalna agencija programov EU na področju mladine

Zavod Movit kot nacionalna agencija na področju mladine izvaja programe Erasmus+ Mladina in Evropska solidarnostna enota. Naloge nacionalne agencije za izvajanje evropskih programov na področju mladine v Sloveniji se izvajajo na podlagi okvirnega sporazuma, ki ga za posamezno programsko obdobje sklene Evropska komisija. V obdobju 2021–2027 je za izvajanje teh nalog po postopku javnega naročila pooblaščen Zavod Movit. Sredstva, ki jih razpisuje za projekte mladinskih organizacij, prihajajo iz evropskega proračuna, v katerega prispevajo vse države članice, tudi Slovenija. Na ta način se skupna evropska sredstva vračajo v nacionalno okolje in podpirajo projekte mladih. Samo izvajanje nalog nacionalne agencije pa poleg Evropske komisije financira tudi Urad Republike Slovenije za mladino.

Movit tako deluje kot izvajalsko telo, ki evropska in nacionalna sredstva strokovno usmerja v mladinski sektor in s tem pomembno prispeva k razvoju mladinskega sektorja v Sloveniji. Poleg tega Movit izvaja tudi dejavnosti Eurodeska, ki je informativna točka o evropskih priložnostih za mlade, pod njegovim okriljem pa deluje tudi center Salto za jugovzhodno Evropo, ki skrbi za sodelovanje z državami Zahodnega Balkana v okviru programov Erasmus+ Mladina in Evropska solidarnostna enota.

Občine

Občine so pomembne partnerice mladinskega sektorja, saj imajo ključno vlogo pri razvoju lokalne mladinske politike. Na lokalni ravni oblikujejo in izvajajo lokalne programe za mladino, ustanavljajo delovna ali posvetovalna telesa za mladinska vprašanja ter finančno podpirajo izvajanje programov in projektov v mladinskem sektorju.

Strategija za mlade je participativen proces, v katerem občina v vseh fazah – od analize stanja in potreb do oblikovanja strateških ciljev, ukrepov in kazalnikov – aktivno vključuje mlade in druge deležnike. Temelji na metodah soustvarjanja in aktivne participacije (ankete, fokusne skupine, posveti z mladimi, delavnice), zato dokument ne ostane le »na papirju«, ampak odraža realne prioritete skupnosti. Strategijo spremljajo izvedbeni načrti, usklajeni s proračunom, z jasno določenimi nosilci, roki in merili, kar krepi občutek lastništva med mladimi ter omogoča sistematično spremljanje in evalvacijo.

Raziskovalne in izobraževalne ustanove

Raziskovalne in izobraževalne ustanove aktivno prispevajo k razvoju teorije mladinskega dela, pripravi raziskav in izvajanju izobraževalnih programov za mladinske delavce in prostovoljce.

Monitoring programov in redna evalvacija omogočata sprotne izboljšave programov, primerljivost učinkov skozi čas ter utemeljeno odločanje o prednostnih nalogah mladinskega sektorja in njegovem financiranju.

V Sloveniji samostojnega študijskega programa mladinskega dela ni, vendar nekaj fakultet ponuja vsebine s področja mladinskega dela, ki se glede na spremembe študijskih programov in potrebe mladih spreminjajo. Med drugim programe z vsebinami mladinskega dela izvajajo: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem. V teh programih se študentje srečujejo s temami, kot so metode neformalnega učenja, socialna vključenost, mladinske politike in razvoj kompetenc za delo z mladimi v različnih okoljih. Nekatere od fakultet v sodelovanju z organizacijami iz mladinskega sektorja študentom omogočajo tudi obvezno ali izbirno praktično usposabljanje, na katerem med večrno prakso spoznajo delovanje nevladnih organizacij, mladinskih centrov in različnih programov za mlade.

Povezovanje z drugimi sektorji

- **Resorna ministrstva** (za izobraževanje, znanost, delo, zdravje, kulturo, šport, policijo, obrambo, javno upravo, digitalno preobrazbo): usklajevanje politik, programov in razpisov.
- **Vzgojno-izobraževalne ustanove** (osnovne in srednje šole, dijaški domovi, fakultete): povezovanje formalnega in neformalnega učenja, prehodi, preventivni programi, skupni projekti.
- **Nevladne organizacije** (NVO) s področij sociale, okolja, kulture, športa in tako dalje: skupno izvajanje aktivnosti in doseg posebnih ciljnih skupin.
- **Socialno-zdravstvene službe** (centri za socialno delo, svetovalnice, Nacionalni inštitut za javno zdravje, centri za duševno zdravje otrok in mladostnikov): podpora pri izvajanju programov, preventivni ukrepi.
- **Trg dela in podjetništvo** (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, karierni centri, inkubatorji, SPOT točke, delodajalci): karierno svetovanje, mentorstvo, podpora mladim podjetnikom, prehod mladih na trg dela.

Povezovanje z drugimi sektorji je v praksi pogosto zelo konkretno. Poglejmo si primer mladinske delavke Martine, ki v manjšem kraju vodi program v mladinskem centru. Zavedala se je, da mladinski center sam ne more odgovoriti na vse potrebe mladih, zato je vzpostavila redne stike z drugimi ključnimi akterji v okolju.

Osebnostno je spoznala načelnika lokalne policijske postaje, ravnatelja srednje šole in med drugim tudi gledališkega režiserja iz bližnjega kulturnega društva. Z ravnateljem osnovne šole se redno srečuje ter izmenjuje informacije o potrebah mladih in načrtuje konkretne aktivnosti za dijake, ki potekajo tako v šoli kot v mladinskem centru. Policijo obvešča o izzivih, ki jih opazi pri mladih, in enkrat na leto skupaj izvedejo preventivne aktivnosti o zasvojenosti in spletni varnosti. Z gledališkim režiserjem redno sodeluje pri vodenju gledališkega kluba in pripravi mladih na izvedbo gledališke predstave.

Takšno sodelovanje je koristno za vse: mladinski center lahko mladim ponudi širšo podporo, institucije pa dobijo dostop do mladih v neformalnem okolju. Osebnostno poznanstvo z osebami iz različnih sektorjev v lokalni skupnosti je ključno, saj omogoča hitrejše ukrepanje in lažje dogovarjanje o novih pobudah.

Evropska unija

Evropska unija je politična in gospodarska skupnost 27 držav, ki imajo skupne politike, del zakonodaje, nekatere pa tudi skupno valuto. Ko EU sprejme uredbo ali direktivo, to zavezuje vse države članice k izvedbi, izvršitev pa nadzira Sodišče EU. V kontekstu mladinskega sektorja na ravni EU je pomembno omeniti **Strategijo EU za mlade** in **finančne programe** (Erasmus+: Mladina, Evropska solidarnostna enota). Na ravni Evropske unije je pomembno omeniti mrežo **SALTO-YOUTH in infoservis Eurodesk**.

SALTO-YOUTH je mreža sedmih strokovnih centrov, ki na evropski ravni delujejo na prednostnih področjih mladinskega sektorja. Njegova glavna vloga je krepitev neformalnega učenja mladinskih delavcev in vodij, podpora nacionalnim agencijam in mladinskim organizacijam, pa tudi razvijanje kakovostnih učnih virov, usposabljanj in aktivnosti za vzpostavljanje novih partnerstev.

Sedem strokovnih centrov je postavljenih v različnih regijah, kjer delujejo nacionalne agencije, ki izvajajo programe Erasmus+ in Evropska solidarnostna enota:

- SALTO Jugovzhodna Evropa (Slovenija),
- SALTO Vključenost in raznolikost (Belgija – Flandrija),
- SALTO Participacija in informiranje (Estonija),
- SALTO Usposabljanje in sodelovanje (Nemčija),
- SALTO Vzhodna Evropa in Kavkaz (Poljska),
- SALTO EvroMed (Evropa – Sredozemlje) (Francija),
- Resursni center Evropske solidarnostne enote (Avstrija).

Na spletni strani salto-youth.net so na voljo številna orodja in viri, kot na primer:

- **European Training Calendar**: koledar z mednarodnimi usposabljanji in seminarji, ki jih izvajajo različni deležniki (nevladne organizacije, nacionalne agencije, SALTO centri),
- **Toolbox for training**: zbirka metod, orodij in idej za aktivnosti v mladinskem delu,
- **Otlas Partner Finding**: platforma, ki omogoča povezovanje med projekti in organizacijami,
- **Trainers Online for Youth** – seznam trenerjev, ki izvajajo izobraževalne in druge aktivnosti v mladinskem sektorju in so na voljo za sodelovanje pri različnih projektih.

Eurodesk je **evropska mladinska informacijska mreža**, ustanovljena leta 1990, katere namen je zagotavljati, da so informacije o učni mobilnosti v okviru programa Erasmus+ in Evropska solidarnostna enota dostopne mladim in tistim, ki delajo z njimi.

Deluje v 36 državah in povezuje več kot 3000 multiplikatorjev in ambasadorjev – regionalne in lokalne organizacije, ki so namenjene delu z mladimi, sporočanju informacij in svetovanju o priložnostih za mobilnosti.

Nacionalni koordinator za Slovenijo je Zavod Movit, po Sloveniji pa deluje še deset regionalnih partnerjev, katerih glavni namen je informiranje mladih o priložnostih za mobilnosti.

Svet Evrope

Svet Evrope je širša medvladna organizacija, ki jo sestavlja 46 držav članic in je osredinjena na človekove pravice, demokracijo in vladavino prava. Njegova temeljna orodja so konvencije, njihovo spoštovanje pa nadzira Evropsko sodišče za človekove pravice. Področje mladih je uvrščeno pod Mladinski sektor (Youth Sector), ki deluje znotraj Direktorata za demokracijo (Directorate for Democracy), ta pa je del Direktorata za demokracijo in človeško dostojanstvo (Directorate General of Democracy and Human Dignity – DGII).

Mladinski sektor v Svetu Evrope je organiziran okoli dveh stebrov:

- evropskih mladinskih centrov v Strasbourgu in Budimpešti,
- Evropskega mladinskega sklada (European Youth Foundation – EYF).

Mladinski sektor Sveta Evrope deluje po modelu soodločanja (co-management): predstavniki mladinskih organizacij in mrež skupaj z vladnimi predstavniki oblikujejo politike, prednostne naloge in programe. Pri tem sektor zagotavlja finančno in izobraževalno podporo za mednarodne mladinske dejavnosti, katerih cilj je spodbujati mladinsko državljanstvo, mobilnost mladih ter vrednote človekovih pravic, demokracije in kulturnega pluralizma. Poleg tega si prizadeva združevati in širiti strokovno znanje ter spoznanja o življenjskih okoliščinah, ambicijah in načinih izražanja mladih Evropejcev.

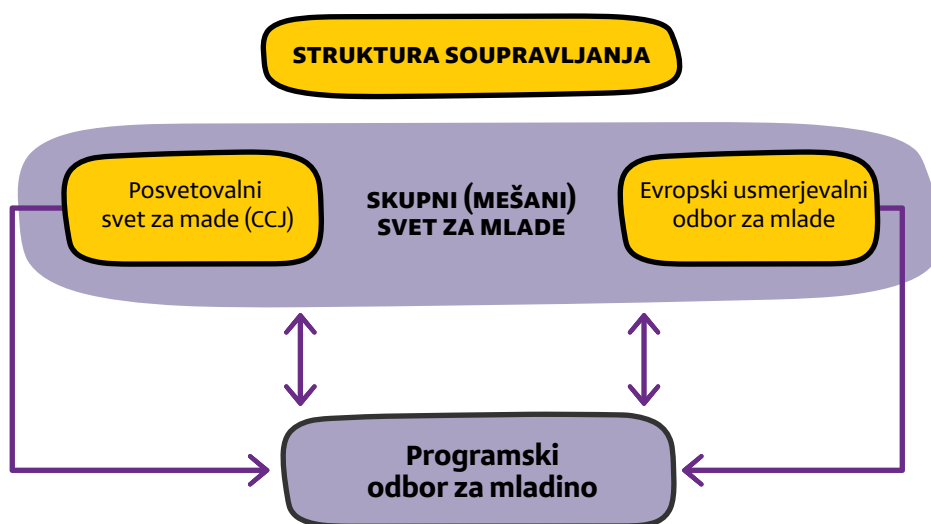
Glavni organi

Advisory Council on Youth (CCJ) <i>Posvetovalni svet za mlade</i>	Sestavlja ga 30 predstavnikov mladinskih organizacij in različni mrež. CCJ predstavlja glas mladih pri oblikovanju politik, ki so z njimi povezane.
European Steering Committee for Youth (CDEJ) <i>Evropski usmerjevalni odbor za mlade</i>	Sestavljajo ga vladni predstavniki držav članic, pristojni za mladino. Skrbijo za povezavo z javnimi politikami in nacionalnimi prednostnimi nalogami.
Joint Council on Youth (CMJ) <i>Skupni (mešani) svet za mlade</i>	Skupni (mešani) svet združuje predstavnike CCJ in CDEJ. CMJ je skupni odločevalski organ, ki sprejema program, proračun in prednostne naloge mladinskega sektorja.
Programming Committee on Youth (CPJ) <i>Programski odbor za mladino</i>	CPJ sestavlja osem predstavnikov mladinskih organizacij in osem vladnih predstavnikov (CDEJ + CCJ). Njihova naloga je načrtovanje in usklajevanje mladinskih programov.

Glavni organi mladinskega sektorja v Svetu Evrope, vir Nives Felić

Shema, kako zgoraj naštetih organi delujejo v praksi:

CCJ in **CDEJ** oblikujeta predloge prednostnih nalog in usmeritev; v **CMJ** jih uskladiata in sprejmeta v program in proračun; **CPJ** pa program operativno načrtuje in spremlja njegovo izvedbo.

Struktura soupravljanja mladinskega sektorja Sveta Evrope, vir Portal Sveta Evrope

Evropski mladinski forum – European Youth Forum (YFJ – Youth Forum Jeunesse)

Evropski mladinski forum je največja platforma mladinskih organizacij v Evropi, ki zastopa več kot sto mladinskih organizacij in mladinskih svetov ter združuje več deset milijonov mladih iz vse Evrope in tako predstavlja glas mladih v institucijah EU in v Svetu Evrope. YFJ si prizadeva opolnomočiti mlade, da aktivno sodelujejo v družbi in izboljšajo svoje življenje.

Slovenijo v Evropskem mladinskem forumu trenutno zastopa Mladinski svet Slovenije. »MSS je ustanovna članica YFJ (1996) in je del t. i. stebra mladinskih svetov znotraj YFJ. Skozi celotno zgodovino delovanja Evropskega mladinskega foruma je bilo v njem aktivnih precej mladih predstavnikov iz Slovenije, in to ne le kot delegati Mladinskega sveta Slovenije, temveč tudi kot izvoljeni na funkcije v organih YFJ. O tesnem sodelovanju in močni reprezentativnosti Mladinskega sveta Slovenije in drugi aktivnih mladih Slovencev v YFJ priča tudi podatek, da je bil od začetka 2007 do konca 2022 v vsakem glavnem odboru YFJ vsaj en Slovenec.« (Mladinski svet Slovenije, b. d.)

Povezava: <https://www.youthforum.org/>.

Zveza združenj mladinskih delavcev – Alliance of Youth Workers Associations (AYWA)

AYWA je mednarodna neprofitna zveza, formalno ustanovljena leta 2024 v Bruslju. Zamisel o njeni vzpostavitvi se je rodila že na 3. Evropski konvenciji o mladinskem delu. AYWA **združuje mladinske delavce in organizacije, ki delujejo na področju mladinskega dela**, in je namenjena zagovorništvu strokovnega prepoznavanja, razvoja in kakovosti mladinskega dela v Evropi.

Glavne naloge AYWA so:

- zagovarjanje priznanja mladinskega dela kot poklica in kot ključnega dejavnika družbenih sprememb,
- lobiranje za dobro vzpostavljene nacionalne politike in spodbujanje njihovega izvajanja,
- sodelovanje pri razvoju in uvajanju standardov kakovosti in etičnih načel v mladinsko delo,
- omogočanje priložnosti za strokovni razvoj, izmenjavo dobrih praks in krepitev zmogljivosti članic,
- spodbujanje medsektorskega sodelovanja za nadaljnji razvoj mladinskega dela.

Slovenija trenutno (avgust 2025) še ni članica AYWA, vendar so že potekali prvi pogovori o možnosti pristopa in morebitnem članstvu.

Povezava: <https://aywa.pro/>.

Krovni dokumenti in pomembni viri za mladinski sektor

Pri obravnavi mladinskega sektorja je dobro poznati tudi strateške in krovne dokumente, ki oblikujejo delovanje mladinskega sektorja, ter druge vire, ki pomembno usmerjajo mladinski sektor.

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS)

»S tem zakonom se opredeljuje mladinski sektor in določata javni interes v mladinskem sektorju ter način uresničevanja javnega interesa v mladinskem sektorju.«
(1. člen ZJIMS, 2010)

ZJIMS opredeljuje okvir za delovanje mladinskega dela in določa ključna področja mladinskega dela. Je podlaga za izvajanje mladinskega dela v Sloveniji: javni interes, načela, področja mladinskega dela, akterje, pristojnosti ter mehanizme sistemske podpore.

Pomembno pa je poudariti, da lahko mladinsko delo izvajajo tudi organizacije ali samostojne in avtonomne skupine mladih. Za izvajanje mladinskega dela namreč ni potrebna posebna odobritev nekega organa, kar zagotavlja odprtost in dostopnost mladinskega dela vsem, ki želijo v njem sodelovati.

Dostop: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5834>.

Ob ZJIMS obstaja tudi **Pravilnik o izvajanju Zakona o javnem interesu v mladinskem sektorju**. »S tem pravilnikom se podrobneje določijo pogoji za podelitev statusa organizacij v javnem interesu v mladinskem sektorju in postopek izbire upravičencev do sofinanciranja v mladinskem sektorju ter merila in način podelitve državnih priznanj v mladinskem sektorju.« (1. člen Pravilnika o izvajanju ZJIMS, 2011)

Pravilnik je dostopen na povezavi: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV10448>.

Zakon o mladinskih svetih (ZMS)

Zakon o mladinskih svetih »ureja položaj, delovanje, dejavnosti ter financiranje Mladinskega sveta Slovenije in mladinskih svetov lokalnih skupnosti« (1. člen ZMS, 2000).

ZMS opredeljuje mladinske svete kot ključno obliko vključevanja mladih v procese odločanja na lokalni, regionalni in državni ravni. Na državni ravni se nacionalne mladinske organizacije, ki imajo status organizacije v javnem interesu, združujejo v Mladinski svet Slovenije (MSS). Na lokalni ravni pa se v mladinski svet lokalne skupnosti (MSLS) združujejo mladinske organizacije, opredeljene v ZJIMS, ki imajo sedež na območju te samoupravne lokalne skupnosti ali v eni od njih, če je mladinski svet lokalne skupnosti ustanovljen na območju več sosednjih občin.

ZMS določa tudi vire financiranja MSS in MSLS, ki vključujejo sredstva iz državnega in občinskih proračunov (glede na predloženi program), članarine in druge vire.

Dostop: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO2614>.

Ob ZMS obstaja **tudi Pravilnik o registraciji in vodenju registra mladinskih svetov**. »Ta pravilnik ureja postopek registracije ter vsebino, obliko in način vodenja registra mladinskih svetov.« (1. člen Pravilnika o registraciji in vodenju registra mladinskih svetov, 2001)

Dostop: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV3907>.

Nacionalni program za mladino

»(2) Nacionalni program za mladino vsebuje: programe, finančni načrt s prikazom stroškov in virov, nosilce, pričakovane razvojne učinke in kazalnike merjenja učinkov, obdobje in roke uresničevanja tega programa. Pri oblikovanju nacionalnega programa se upoštevajo dolgoročne usmeritve, ki presegajo obdobje njegove veljavnosti.

(3) Nacionalni program za mladino sprejme Državni zbor Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: državni zbor) na predlog vlade za obdobje devetih let. Predlog Nacionalnega programa za mladino pripravi ministrstvo v sodelovanju z organizacijami v mladinskem sektorju.

(4) Na podlagi Nacionalnega programa za mladino vlada sprejme izvedbene načrte v skladu s sprejetim državnim proračunom.

(5) Za uresničevanje Nacionalnega programa za mladino so odgovorna pristojna ministrstva.

(6) Vlada predloži vsaka tri leta državnemu zboru delno poročilo o izvajanju Nacionalnega programa za mladino z ovrednotenimi rezultati, po izteku obdobja veljavnosti Nacionalnega programa za mladino pa zaključno poročilo. Državni zbor poročilo obravnava in se do njega opredeli.« (drugi do šesti odstavek 16. člena ZJIMS, 2010)

Na podlagi ZJIMS je bila za obdobje 2013–2022 sprejeta prva resolucija (ReNPM13–22), priprava nove pa se je začela leta 2022, vendar do leta 2025 še ni bila sprejeta.

»Temeljni cilj Nacionalnega programa za mladino je zagotoviti bolj pregleden in med posameznimi resorji usklajen pristop do problemov, s katerimi se soočajo mladi.« (Urad Republike Slovenije za mladino, 2019)

ReNPM13–22 je dostopen na povezavi: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO93>.

Zakon o nevladnih organizacijah (ZNOrg)

»Ta zakon opredeljuje nevladno organizacijo, določa pogoje za podelitev statusa nevladne organizacije v javnem interesu, pravice in obveznosti teh nevladnih organizacij ter ureja evidenco organizacij s statusom nevladne organizacije v javnem interesu.« (1. člen ZNOrg, 2018)

Z vidika mladinskega sektorja je ZNOrg pomemben takrat, ko se pridobiva status organizacije v javnem interesu v mladinskem sektorju.

Dostop: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7129>.

Zakon o prostovoljstvu (ZProst)

»(1) Prostovoljstvo je družbeno koristna brezplačna aktivnost posameznikov, ki s svojim delom, znanjem in izkušnjami prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja posameznikov in družbenih skupin ter k razvoju solidarne, humane in enakopravne družbe.

(2) Prostovoljstvo krepi medsebojno solidarnost ljudi, spodbuja razvoj človeških zmožnosti in vseživljenjskega učenja, zagotavlja družbeno povezanost in sodelovanje pri reševanju problemov posameznikov in družbe.« (2. člen ZProst, 2011)

Prostovoljstvo je eden od ključnih stebrov mladinskega dela, saj mladim omogoča neformalno učenje in aktivno participacijo v družbi.

Zakon o prostovoljstvu opredeljuje prostovoljstvo široko – ne omejuje ga le na mladinske organizacije ali organizacije za mlade, temveč zajema različne oblike in izvajalce v širšem družbenem prostoru.

Dostop: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5532>.

Raziskave Mladina

»Slovensko mladino so opisovale številne raziskave, od katerih jih nekaj sega tudi v čas nekdanje skupne države (tj. Jugoslavije). Raziskave so našle prostor v številnih monografijah, med katerimi je predvsem smiselno omeniti naslednje:

Mladina in ideologija (Ule, 1988), Prihodnost mladine (Ule in Miheljak, 1995), Predah za študentsko mladino (Ule idr., 1996), Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji (Ule, 1996), Prosti čas mladih v Ljubljani (Ule in Renner, 1998), Socialna ranljivost mladih (Ule idr., 2000). Tem sledijo sistematični pregledi stanja slovenske mladine, predvsem raziskave **Mladina 2000** (Miheljak, 2002), **Mladina 2010** (Lavrič idr., 2011) in **Slovenska mladina 2013** (Flere idr., 2024) raziskava **Mladina 2020** (Lavrič in Deželan, 2021).« (Deželan, 2024)

Mladina 2000: »Raziskava se je osredotočila na politična stališča in odnos do politike ter demokracije po desetih letih tranzicije. Prav tako so bili v središču zanimanja nakupovalne navade, socialni stiki, področja navad, aktivnosti in preživljanja časa, vrednot, odnosa do šole in staršev ter ocenjevanja problemov mladih.« (Deželan, 2024) V raziskavo so bili vključeni mladi, stari med 16 in 29 let, v vzorcu pa ni mladih, ki so bili v tem času na služenju vojaškega roka, v bolnišnici ali v zaporu.

Raziskava je dostopna na: <https://podatki.gov.si/dataset/adp-mla00/resource/48e23b68-a5c2-424e-a2cb-f83b369e45ea>.

Mladina 2010: »Študija predstavlja konceptualno in metodološko nadaljevanje raziskovanja mladih v Sloveniji [...] Glavni obravnavani problemski sklopi so naslednji: demografske spremembe in medgeneracijsko sodelovanje, izobraževanje in usposabljanje, ustvarjalnost, kultura, prosti čas, virtualizacija vsakodnevnega življenja, zaposlovanje in podjetništvo, trajnostni način družbenega delovanja, bivanjske in stanovanjske razmere, zdravje in dobro počutje, participacija in socialna vključenost, prostovoljske dejavnosti, mobilnost mladih in globalizacija.« (Deželan, 2024) V raziskavo so bili vključeni mladi, stari med 15 in 29 let.

Raziskava je dostopna na: https://ff.um.si/wp-content/uploads/Mladina_2010.pdf.

Slovenska mladina 2013: »Raziskava Slovenska mladina 2013 se je osredotočila na mlade med 16. in 27. letom starosti in je metodološko temeljila na študiji Mladina 2010. Osnovni namen raziskovalnega dela je bil pridobiti celostno sliko o življenju slovenske mladine.« Glavne točke raziskave so bile: »življenjske razmere in socialno-ekonomski položaj mladih, zaposlovanje in mobilnost, izobraževanje, prosti čas in življenjski slog, uporaba medijev, zdravje, tvegano vedenje, povezano z zdravjem, in življenjski slog, družina, tesnobe in hotenja, zaupanje in pripadnost, politika in demokracija ter vladanje in razvoj« (Deželan, 2024). V raziskavo so bili vključeni mladi, stari med 16 in 27 let.

Raziskava je dostopna na: <https://podatki.gov.si/dataset/adp-mla13>.

Mladina 2020: »Zadnja raziskava na področju mladine, Mladina 2020, predstavlja nadaljevanje celovitega raziskovanja mladine [...] Sledeč načrtu raziskave Mladina 2010 se je tudi Mladina 2020 osredotočila na podobne tematske sklope, ki so demografija, izobraževanje, zaposlovanje, bivanjske in stanovanjske razmere, zdravje in dobro počutje, politična participacija, ustvarjalnost in kultura, mobilnost, uporaba IKT, potrošnja, trajnostno vedenje in vrednote ter zanimanja mladih.« (Deželan, 2024) V raziskavo so bili vključeni mladi, stari med 15 in 29 let.

Mladina 2020: https://mlad.si/e-katalogi/Mladina_2020/.

Strategija EU za mlade

Namen Strategije Evropske unije za mlade je, da postavlja okvir za evropsko sodelovanje na področju mladinske politike in dopolnjuje sklepe, sprejete na nacionalnih ravneh.

Cilji strategije (2019–2027) so:

- mladim omogočiti, da postanejo arhitekti svojega življenja, skrbijo za osebni razvoj in rast do samostojnosti, okrepijo svojo odpornost in pridobijo življenjske spretnosti, da bodo kos spreminjajočemu se svetu;
- mlade spodbujati, da postanejo aktivni državljani, zagovorniki solidarnosti in prinašalci pozitivnih sprememb, navdihnjeni z vrednotami EU in evropsko identiteto, ter jim v ta namen zagotavljati potrebne vire;
- izboljšati odločitve politike z vidika učinka teh odločitev na mlade v vseh sektorjih, zlasti v zaposlovanju, izobraževanju, zdravstvu in socialnem vključevanju;
- prispevati k odpravi revščine mladih in vseh oblik diskriminacije ter spodbujati socialno vključenost mladih.

Posebno mesto v strategiji ima **11 ciljev mladih**, ki so bili v strategijo umeščeni kot rezultat mladinskega dialoga EU:

1. povezati EU z mladimi,
2. enakost vseh spolov,
3. vključujoče družbe,
4. informacije in konstruktivni dialog,
5. mentalno zdravje in dobro počutje,
6. korak naprej za podeželsko mladino,
7. kakovostne zaposlitve za vse,
8. kakovostno učenje,
9. prostor in participacija za vse,
10. trajnostna zelena Evropa,
11. mladinske organizacije in evropski programi.

Grafični prikaz 11 ciljev mladih, vir Youth-goals.eu

Podrobnejša razlaga zgoraj naštetih ciljev je dostopna na povezavi: https://youth-goals.eu/wp-content/uploads/cilji_mladih_celotno_besedilo_.pdf.

Evropska agenda za mladinsko delo (EAMD) – European Youth Work Agenda (EYWA) – bonski proces

Evropska agenda za mladinsko delo je strateški okvir za krepitev in razvoj mladinskega dela. Nastala je na 3. Evropski konvenciji o mladinskem delu, na kateri je sodelovalo več kot tisoč udeležencev iz petdesetih držav. Konvencija, ki jo je v času predsedovanja Svetu Evrope koordinirala Nemčija, je zaradi razmer potekala v hibridni obliki.

Konvencija je pomenila tudi začetek tako imenovanega **bonskega procesa**, ki usmerja izvajanje agende. Sklepna deklaracija konvencije je oblikovala **osem prednostnih področij** z namenom krepitev in podpore mladinskemu delu v Evropi:

- razvoj in širitev ponudbe mladinskega dela,
- razvoj kakovosti mladinskega dela,
- skupne usmeritve za deležnike na področju mladinskega dela,
- razvoj onkraj skupnosti praks mladinskega dela,
- promocija in prepoznavanje mladinskega dela,
- inovacije in novi odzivi,
- politični okviri mladinskega dela,
- strateški okvir za razvoj mladinskega dela.

Več o Evropski agendi mladinskega dela: <https://www.growingyouthwork.eu/context/european-youth-work-convention/>.

V Sloveniji je bila leta 2022 za uveljavitev bonskega procesa na nacionalni ravni ustanovljena Državna strokovna delovna skupina za dvig kakovosti in prepoznavnosti mladinskega dela. V njej sodelujejo strokovnjaki iz Urada Republike Slovenije za mladino, nacionalne agencije Movit, Mladinskega sveta Slovenije, občin, predstavniki praks mladinskega dela in raziskovalci. Skupina se osredinja na dva strateška cilja: razvoj kakovosti mladinskega dela ter promocijo in prepoznavanje mladinskega dela.

Kot rezultat dela te skupine je bil pripravljen tudi strateški načrt EAMD v Sloveniji za obdobje 2022–2027/2032, ki je dostopen na https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSM/EAMD/Strategija_2022-2027_Kakovost_-in_Priznavanje_cistopis.pdf.

Doslej so konvencije o mladinskem delu potekale v:

- Gentu, Belgija (2010),
- Bruslju, Belgija (2015),
- Bonnu, Nemčija, po spletu (2020),
- Valleti, Malta (2025).

Evropska listina o lokalnem mladinskem delu – European Charter on Local Youth Work

Zamisel o Evropski listini o lokalnem mladinskem delu je bila prvič predstavljena na 2. Evropski konvenciji o mladinskem delu leta 2015 v Bruslju. V zaključni deklaraciji konvencije je bilo zapisano: »Konvencija poziva k večjemu zavedanju o odgovornosti na lokalni ravni ter k dogovoru z lokalnimi in regionalnimi oblastmi o Evropski listini za mladinsko delo na lokalni ravni.« (Europe Goes Local, b. d.)

Na podlagi tega je nastal projekt **Europe Goes Local**, ki je povezal 22 nacionalnih agencij Erasmus+ s področja mladine s partnerji (mreža InterCity Youth, mreža POYWE, Evropski mladinski forum ter partnerstvo EU in Sveta Evrope). Eden ključnih rezultatov projekta pa je bila prav listina, ki določa temeljna načela in opisuje, kako naj bodo oblikovani različni vidiki mladinskega dela, da bodo ta načela uresničena v praksi. Za podporo mladinskim delavcem je bil razvit tudi **Changemakers Kit**, ki nudi orodja, ideje in informacije za delo v različnih kontekstih mladinskega dela.

Listina: <https://europegoeslocal.eu/the-european-charter-on-local-youth-work/>.

Changemakers Kit: <https://www.europegoeslocal.eu/changemakerskit/introduction/>.

Youth Wiki: Evropska enciklopedija nacionalnih mladinskih politik

Youth Wiki je spletna enciklopedija, ki združuje informacije o mladinskih politikah evropskih držav. Gre za izčrpno zbirko podatkov o nacionalnih strukturah, politikah in ukrepih za podporo mladim, razdeljenih v deset tematskih sklopov:

- upravljanje mladinske politike,
- prostovoljske aktivnosti,
- zaposlovanje in podjetništvo,
- socialna vključenost,
- participacija,
- izobraževanje in usposabljanje,
- zdravje in dobro počutje,
- ustvarjalnost in kultura,
- mladi in svet,
- mladinsko delo.

Glavni cilj platforme je podpirati evropsko sodelovanje na področju mladine z zagotavljanjem zanesljivih in ažurnih podatkov o reformah ter pobudah. Platforma omogoča izmenjavo informacij in inovativnih pristopov ter podpira vzajemno učenje med državami.

Vsebina platforme se oblikuje na podlagi evropskih prednostnih nalog mladinske politike ter podpira izvajanje Strategije EU za mlade. Vsebino pripravljajo nacionalni korespondenti, ki jih imenujejo vlade sodelujočih držav. Ti korespondenti informacije črpajo iz uradnih dokumentov, ki jih dopolnjujejo raziskave, analize in evalvacije.

Financiranje mladinskega sektorja

Financiranje mladinskega sektorja je večplastno in razpršeno ter poteka na več ravneh.

Lokalna raven

Za organizacije v mladinskem sektorju in mladinske delavce, ki izvajajo programe, je ključno, da je podpora na lokalni ravni sistematična in stabilna. To najboljše zagotavljajo večletni razpisi, saj omogočajo organizacijam dolgoročno in strateško načrtovanje, hkrati pa za občine pomenijo večjo proračunsko zavezo.

Stabilnost financiranja na lokalni ravni omogoča sistemska podpora, ki vključuje:

- večletne razpise (ne le enoletnih programov),
- zagotovitev infrastrukture (prostor, oprema, obratovalni stroški),
- sofinanciranje kadrov (mladinski delavci, koordinatorji in tako dalje),
- manjše razpise za mladinske pobude in neformalne skupine mladih,
- mehanizme za vključevanje mladih v procese odločanja (mladinski svet, participativni proračun za mlade).

Kakovostni pristopi so večletni in vključujoči ter temeljijo na soudeležbi mladih pri načrtovanju in izvajanju aktivnosti, kar prispeva k trajnejšim učinkom na lokalni ravni.

Državna raven

Na državni ravni je ključni organ za financiranje mladinskega sektorja Urad Republike Slovenije za mladino, ki sredstva dodeljuje prek dveletnih javnih pozivov za sofinanciranje programov mladinskega dela. Do prijave na poziv so upravičene organizacije s statusom v javnem interesu v mladinskem sektorju, pridobljenim v skladu z 11. in 12. členom ZJIMS v zvezi z ZNOrg, ali javni zavodi, ki delujejo v mladinskem sektorju in v okviru katerih je zagotovljena avtonomija mladih.

Ministrstvo, pristojno za vzgojo in izobraževanje, ob sodelovanju Urada Republike Slovenije za mladino objavlja javne razpise za področje mladinskega dela, ki jih sofi-

nancirata Evropski socialni sklad in Evropski sklad za regionalni razvoj. V programskem obdobju evropske kohezijske politike 2021–2027 so sredstva Evropskega socialnega sklada plus namenjena razvoju novih vsebin, kot so usposabljanja za mladinske delavce in za mlade za preprečevanje prekarnosti, krepitev kompetenc mladih, aktivno državljanstvo in spodbujanje zaposljivosti mladih. Sredstva Evropskega sklada za regionalni razvoj so v istem programskem obdobju namenjena izboljšanju digitalne opremljenosti organizacij mladinskega sektorja, ki prihajajo iz kohezijske regije vzhodna Slovenija.

Organizacije s statusom delovanja v javnem interesu v mladinskem sektorju pa lahko sredstva pridobijo tudi prek razpisov drugih ministrstev (Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije, Ministrstvo za javno upravo Republike Slovenije, Ministrstvo za digitalno preobrazbo Republike Slovenije in podobno).

Med javne vire spada tudi 1 odstotek dohodnine, ki ga FURS na podlagi izbire davčnega zavezanca nameni upravičencu. Gre za del že plačane dohodnine, ki bi sicer ostal v proračunu Republike Slovenije.

Evropska in mednarodna raven

Na evropski ravni sta glavna programa za podporo mladinskemu sektorju Erasmus+: Mladina in Evropska solidarnostna enota, ki financirata mobilnost, mladinske izmenjave, usposabljanja, projekte prostovoljstva in solidarnostne projekte.

Dodatna sredstva pa je mogoče pridobiti tudi prek drugih evropskih in mednarodnih mehanizmov, kot so Evropa za državljane, Ustvarjalna Evropa, Visegrad Fund, Norveški finančni mehanizem in drugi.

Lastna sredstva

Organizacije v mladinskem sektorju pogosto zagotavljajo del sredstev tudi same. Med lastne vire spadajo prostovoljno delo, prispevki udeležencev, donacije podjetij in posameznikov ter pridobitna dejavnost, kot so članarine, organizacije dogodkov, izobraževanje ali trženje storitev in produktov. Ti viri povečujejo finančno stabilnost organizacij in zmanjšujejo njihovo odvisnost od javnih sredstev.

Primerjava sredstev URSM, evropske kohezijske politike in Erasmus+: Mladina

Preglednica za obdobje zadnjih petih let prikazuje obseg razpisanih sredstev med Uradom RS za mladino, ministrstvom, pristojnim za vzgojo in izobraževanje za področje evropske kohezijske politike in evropskim programom Erasmus+: Mladina.

	URSM (javni poziv)	MINISTRSTVO, PRISTOJNO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE (projekti evropske kohezijske politike)	FINANCIRANJE PROJEKTOV ERASMUS+: MLADI V AKCIJI IN ERASMUS+: MLADINA
2020	2.900.000 evrov	1.135.989,74 evra	3.171.554,52 evra
2021		877.810,26 evra	4.076.059 evrov
2022	3.830.000 evrov	V tem obdobju se projekti niso izvajali.	4.819.638 evrov
2023			5.297.104,50 evra
2024	3.680.000 evrov	1.090.552,60 evra	5.675.620,45 evra
2025		1.987.347,20 evra	5.981.946,00 evra (predvidena sredstva)

Primerjava sredstev URSM, evropske kohezijske politike in Erasmus+: Mladina.

Viri: Urad Republike Slovenije za mladino, Movit

Javni poziv URSM je namenjen sofinanciranju programov mladinskega dela organizacij s statusom v javnem interesu v mladinskem sektorju v določenem razpisnem obdobju. V obdobju 2020–2021 je bilo skupno sofinanciranih 110 programov, v obdobju 2022–2023 112 in v obdobju 2024–2025 115.

Projekti evropske kohezijske politike Ministrstva za vzgojo in izobraževanje Republike Slovenije so namenjeni krepitvi kompetenc mladih, spodbujanju njihove zaposljivosti ter razvoju podpornega okolja v mladinskem sektorju. V obdobju 2020–2021 so se izvajali projekti javnega razpisa Krepitev kompetenc mladih skozi aktivno državljanstvo za večjo zaposljivost. Na javnem razpisu je bilo uspešnih šest regionalnih (sklop A) in štirje nacionalni projekti (sklop B). Cilj razpisa je bil z usposabljanji krepiti kompetence mladih, kar je prispevalo k povečanju deleža zaposlenih mladih po izhodu iz operacije in k znižanju njihove brezposelnosti.

V obdobju 2024–2026 se izvajajo projekti javnega razpisa Z mladinskim delom proti prekarnosti mladih, katerega cilj je »usposobiti in opolnomočiti mlade in mladinske delavce o problematiki prekarnosti preko vzpostavljenega podpornega okolja v

mladinskem sektorju« (Urad Republike Slovenije za mladino, 2023). V usposabljanja bo vključenih 400 mladinskih delavcev in najmanj 7870 mladih iz vse Slovenije. Financira se en nacionalni projekt ter 49 pilotnih projektov na lokalni ravni.

Financiranje projektov in aktivnosti v okviru programa Erasmus+: Mladina ni omejeno izključno na organizacije s statusom v javnem interesu v mladinskem sektorju, temveč so sredstva dostopna vsem, ki izvajajo projekte in aktivnosti v okviru tega programa.

Denar ni vse, pomeni pa veliko

»Za vsak funt, ki ga vlada vложи v mladinski sektor, to prinese med 3,20 in 6,40 funta koristi davkoplačevalcem [...] Mladinsko delo prinaša visoko dodano vrednost za davkoplačevalce v Združenem kraljestvu, saj pozitivno vpliva na mlade na področjih duševnega zdravja, dobrega počutja, izobraževanja, zaposlovanja in na drugih področjih. Mladinsko delo mlade podpira pri vprašanjih, ki so zanje najpomembnejša, in se ne osredinja le na eno samo temo.« (Frontier Economics & UK Youth, 2022)

Sredstva, ki jih različni financerji namenijo mladinskemu sektorju, ne krepijo le neposrednih programov, temveč ustvarjajo širše družbene koristi. Vlaganja v mladinski sektor tako ne moremo razumeti le kot strošek, temveč kot investicijo – vsak evro, namenjen mladinskemu delu, se bo družbi povrnil večkratno – z bolj vključenimi, kompetentnimi in zadovoljnimi mladimi, ki prispevajo k razvoju celotne skupnosti.

Vsak evro, namenjen mladinskemu delu, se bo družbi povrnil večkratno – z bolj vključenimi, kompetentnimi in zadovoljnimi mladimi, ki prispevajo k razvoju celotne skupnosti.

Izzivi za prihodnost

Zdi se, kot da je edina stalnica mladinskega dela prav to, da se stalno spreminja.

Že danes, v času podnebne krize, digitalizacije in globalnih negotovosti, je prostor, kjer mladi razvijajo ključne kompetence prihodnosti.

Koliko je mladinski sektor pripravljen na prihodnost, v katero smer se bo razvijal in na katere izzive bo odgovarjal? Zdi se, kot da je edina stalnica mladinskega dela prav to, da se

V hitro spreminjajočem se svetu je prav mladinski sektor tisti, ki s svojo prožnostjo omogoča mladim, da pridobijo veščine kritičnega mišljenja, sodelovanja, ustvarjalnosti in odpornosti – veščine, ki mlade opolnomočijo za aktivno soustvarjanje družbe. Mladinski sektor prek svojih programov ne odgovarja le na izzive sedanjosti, temveč mlade pripravlja na prihodnost.

V vizualnem povzetku spletnega seminarja: Nastajajoči trendi in razvoj ter njihov vpliv na mladinsko delo (izvirnik: Emerging Trends and Developments and Their Impact on Youth Work), ki ga je organizirala Evropska akademija o mladinskem delu, vidimo simbolično upodobljene ključne kompetence mladinskih delavcev, ki se bodo v prihodnosti gibali v ekosistemu mladinskega sektorja; te kompetence so:

- ustvari učinek,
- razvijaj znanje, veščine in osebnostno naravnost,
- upoštevaj etična načela,
- širi svoj pogled,
- podpiraj drugega,
- uravnava čustva.

Vizualni povzetek spletnega seminarja: Nastajajoči trendi in razvoj ter njihov vpliv na mladinsko delo je dostopen na povezavi: https://www.eayw.net/wp-content/uploads/2024/04/EAYW_2024_visual-summary_WEBINAR2_April_200-dpi-scaled.jpg

Viri in literatura

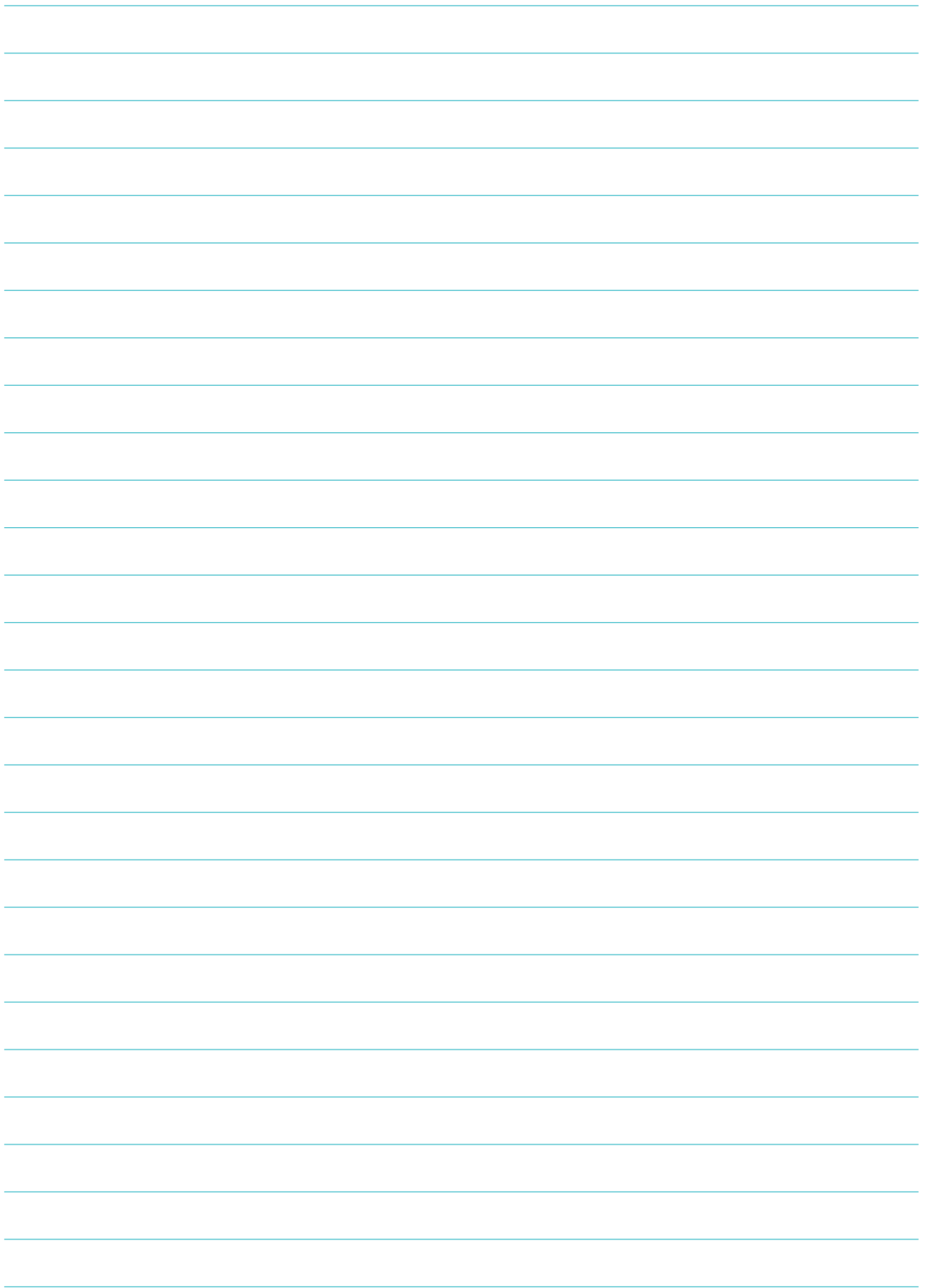
- Deželan, T. (Ed.). (2024). *Tri desetletja slovenske mladine*. Založba Univerze v Ljubljani. <https://doi.org/10.51936/9789612971038>.
- Evropska akademija za mladinsko delo (2024). Vizualni povzetek spletnega seminarja: Nastajajoči trendi in razvoj ter njihov vpliv na mladinsko delo. https://www.eayw.net/wp-content/uploads/2024/04/EAYW_2024_visual-summary_WEBINAR2_April_200-dpi-scaled.jpg.
- Europe Goes Local (b.d). *Europe Goes Local*. <https://europegoeslocal.eu/>.
- Growing youth work together. (b.d). *3rd European youth work convention*. <https://www.growingyouthwork.eu/context/european-youth-work-convention/>.
- Frontier Economics & UK Youth (2022). *The Economic Value of Youth Work*. <https://www.ukyouth.org/wp-content/uploads/2022/11/Economic-Value-of-Youth-Work-Full-Report.pdf>.
- Mladinski svet Slovenije (2021). *Pravilnik o izboru predstavnikov merodajnih organizacij v Svetu Vlade Republike Slovenije za mladino*. <https://mss.si/wp/wp-content/uploads/2025/08/5.-Pravilnik-o-izboru-predstavnikov-merodajnih-organizacij-v-Svetu-Vlade-RS-za-mladino-MSS-128-23.pdf>.
- Mladinski svet Slovenije (b. d.). *Evropski mladinski forum*. <https://mss.si/sodelujemo/evropski-mladinski-forum/>.
- Movit (2020). *Statistična analiza prijavljenih rokov v letu 2020*. https://www.movit.si/fileadmin/movit/1MVA/Ucinki_programa/Statistika_E_MVA_2020.pdf.
- Movit (b. d.). *Statistika programa Erasmus+: Mladina 2021–2027*. <https://www.movit.si/erasmus-mladi-v-akciji/ucinki-programa/statistika-programa-2021-2027/>.
- Pravilnik o izvajanju Zakona o javnem interesu v mladinskem sektorju (2011). *Uradni list RS*, št. 47/11. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV10448>.
- Pravilnik o registraciji in vodenju registra mladinskih svetov (2001). *Uradni list RS*, št. 70/10. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV3907>.
- SALTO-YOUTH (b. d.). *About SALTO-YOUTH*. <https://www.salto-youth.net/about/>.
- Svet Evropske unije in predstavniki vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta (2018). *Resolucija o okviru za evropsko sodelovanje na področju mladine: Strategija Evropske unije za mlade 2019–2027*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex%3A42018Y1218%2801%29>.
- Svet Evrope (n. d.). *Co-management*. <https://www.coe.int/en/web/youth/co-management>.
- Urad Republike Slovenije za mladino (2019). *Nacionalni program za mladino*. <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/nacionalni-program-za-mladino/>.
- Urad Republike Slovenije za mladino (2023). *Objavljen je javni razpis »Z mladinskim delomprotiprekarnostimladih«*. <https://www.gov.si/novice/2023-11-10-objavljen-je-javni-razpis-z-mladinskim-delom-proti-prekarnosti-mladih/>.
- Vlada Republike Slovenije (2023). *Odlok o ustanovitvi Sveta Vlade Republike Slovenije za mladino*. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ODLO2749>.

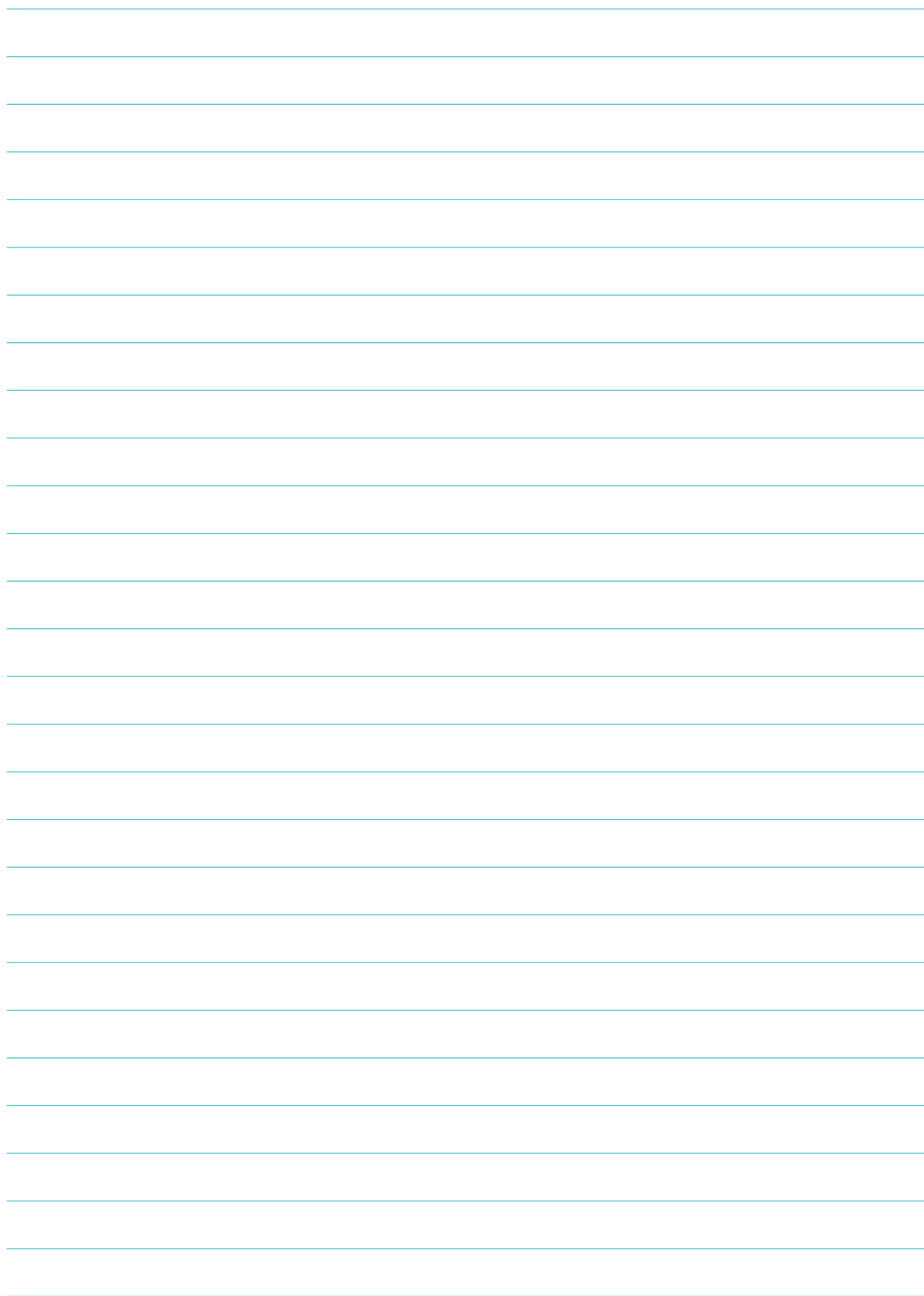
Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (2010). *Uradni list RS*, št. 42/10.
<https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5834>.

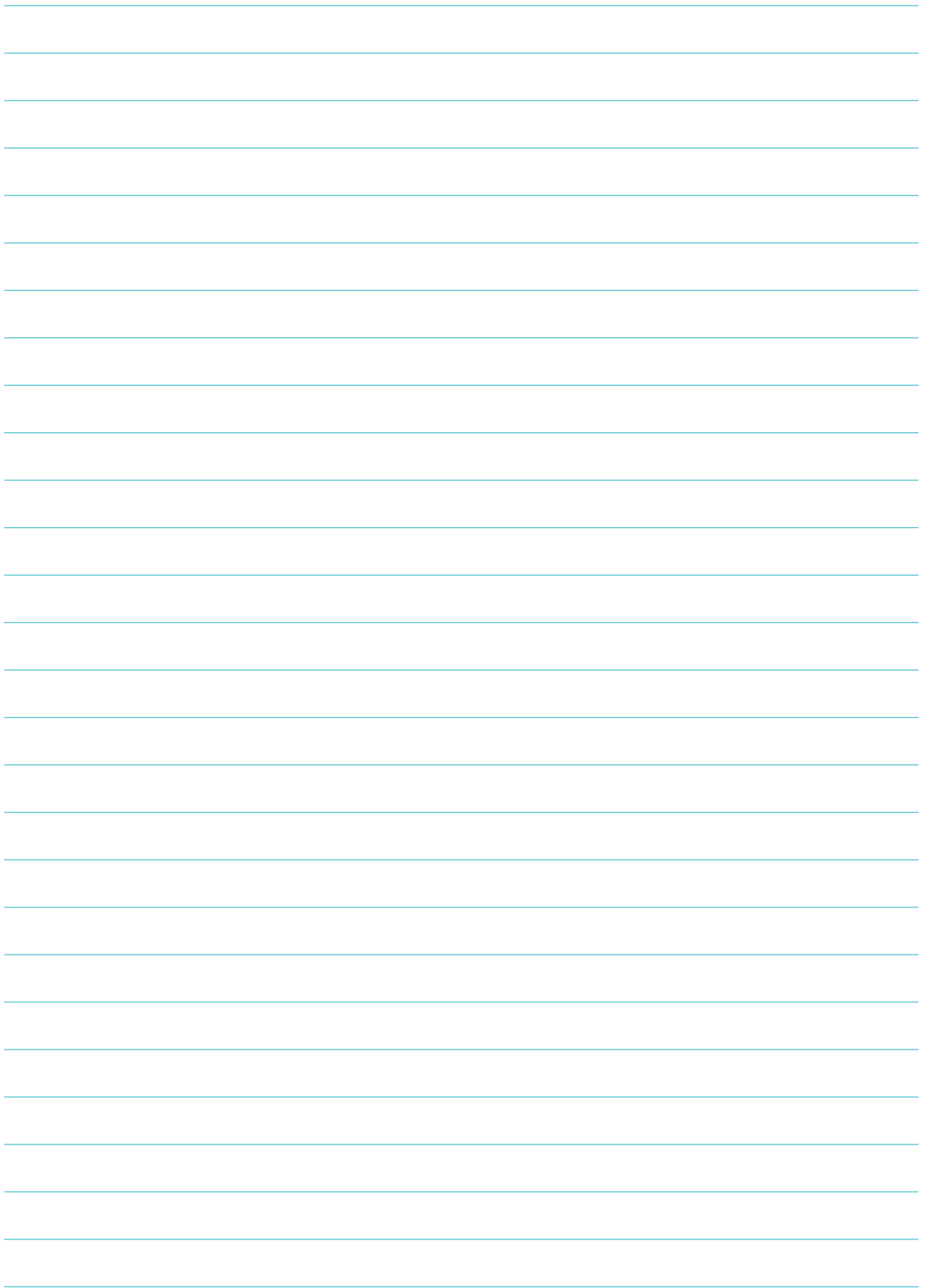
Zakon o nevladnih organizacijah (2018). *Uradni list RS*, št. 21/18. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7129>.

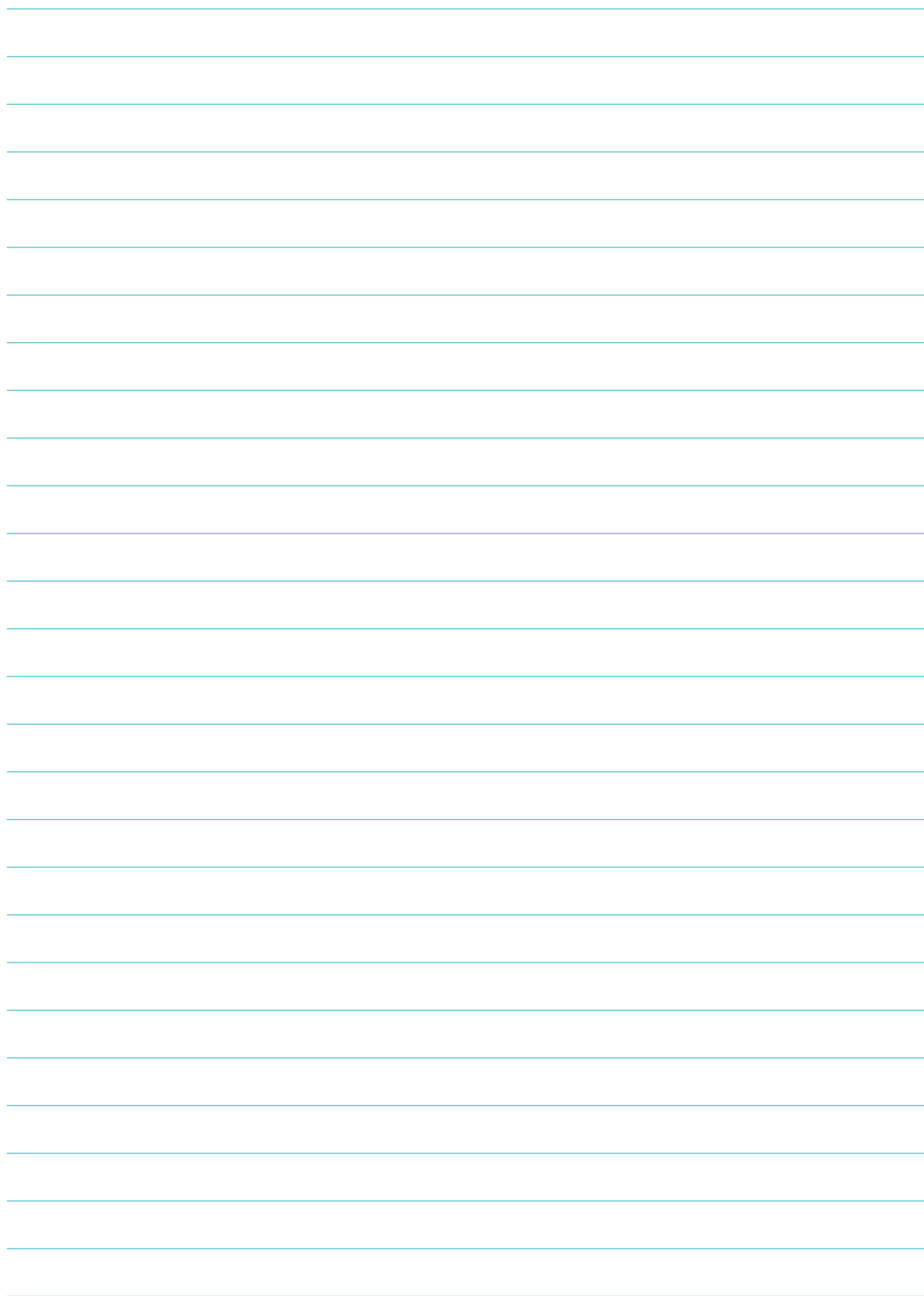
Zakon o prostovoljstvu (2011). *Uradni list RS*, št. 10/11, 16/11 – popr. in 82/15.
<https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5532>.

Youth Wiki Slovenija (b. d.). *Youth Wiki Slovenija*. <http://www.youthwiki.si/>.

ABC mladinskega dela je zasnovan kot priročnik za vse, ki delujete z mladimi ali med mladimi, in bi lahko v prihodnje postal eno od pomembnejših gradiv za izobraževanje mladinskih delavk in delavcev. Namenjen je tako izkušenim strokovnjakom kot tudi novincem, na področju, ki ga uvrščamo tudi pod neformalne oblike izobraževanja.

Iz uvodne besede ministra
za vzgojo in izobraževanje
dr. Vinka Logaja

Delo v mladinskem sektorju je praviloma zelo dinamično, kar pomeni, da mladinski delavec dnevno prehaja iz ene vloge v drugo. V žargonu mladinskega dela se je za ta fenomen uveljavil izraz multipraktik, ki spominja na gospodinjski pripomoček, ki je z različnimi dodatki zmožen opraviti več različnih gospodinjskih opravil.

Matej Cepin,
citat iz poglavja *Kdo je mladinski
delavec/mladinska delavka*

